

Prof. Dr. Mehmet BAHTİYAR

Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ticaret Hukuku Öğretim Üyesi

KIYMETLİ EVRAK HUKUKU

- Ders Notları
- Soru Örnekleri

Güncellenmiş 17. Bası

Yayın No: 3934

Hukuk Dizisi: 1923

Kıymetli Evrak Hukuku

Prof. Dr. Mehmet Bahtiyar

Onyedinci Baskı: Eylül 2019

ISBN: 978-605-242-275-5

Tasarım Uygulama: Gülgonca Çarpık

Kapak Tasarım: Gökhan Ayrancı

Baskı ve Cilt: Deniz Matbaa Mücellit

Sertifika No: 40200

Maltepe Mahallesi Hastane Yolu Sokak No: 1/6 Zeytinburnu/İstanbul

Tel: (0212) 613 30 06

© 2019 Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tamamının ya da herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan çoğaltılması yasaktır.

Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Sertifika No: 16136

Narlıbahçe Sok. No: 11 Cağaloğlu - İstanbul

Tel: (0212) 511 54 32 - 519 01 77 Fax: (0212) 513 87 05 - 511 36 50

www.betayayincilik.com

Değerli Hocam;
Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na
Saygıyla

ÖN YEDİNCİ BASIYA ÖNSÖZ

Bu bası hazırlanırken, 16. basıdan sonra mevzuatta yapılan bazı değişiklikler ile, avale dair 2018 tarihli, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı metne işlenmiş ve kitabın sonuna da Uygulama Çalışması olarak tam metin halinde eklenmiştir. Ayrıca küçük yazım ve ifade hataları gözden geçirilerek, örneklerin güncellenmesine gayret edilmiştir.

Yardım ve önerileri için değerli kürsü arkadaşım Dr. Öğretim Üyesi **Mehmet F. ŞUA**'ya müteşekkirim. Basımdaki özen ve çabaları nedeniyle, başta sayın Seyhan SATAR gelmek üzere, **Beta Basım Yayın A.Ş.**'nin değerli yetkililerine ve tüm çalışanlarına tekrar teşekkür ediyorum.

Kıymetli evrak hukuku gibi çok teknik bir alanda, ayrıntıda boğulmaksızın temel bilgi edinmek isteyen tüm ilgililere ve en başta da ders notu kaygılarını aşmaları temennisiyle sevgili öğrencilerime yararlı olmasını umut ediyorum.

İstanbul, 05.09.2019.

ÖNSÖZ

Kıymetli Evrak Hukuku, hukukun belki en teknik ve uygulaması da çok fazla olan konularını içermektedir. Bir süre önce yayımlanan Ticari İşletme Hukuku'nda olduğu gibi, bu ders notlarını da, elimde mevcut kısa özetler ile dersleri düzenli izleyen öğrencilerimin yazdıklarını gözden geçirmek, güncelleştirmek ve gereken konularda eklemeler yapmak suretiyle hazırladım. Kitapçık, öncelikle Kamu Yönetimi, İktisat, İşletme, Çalışma Ekonomisi, Uluslararası İlişkiler ve benzeri bölüm öğrencilerine yöneliktir.

Bununla birlikte, Hukuk Fakültelerindeki öğrencilerimizin de, özet bir tekrar veya sınava hazırlık kaynağı olarak kitapçıktan yararlanabileceklerini düşündüm. Bu amaçla, kolay anlaşılır, örnekli, teorik ayrıntılardan uzak, ilgili bazı Yargıtay kararlarını da içeren, temel bir bilgi sunmaya çalıştım.

Çok kısa bir süre önce, 8.3.2003 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 4814 Sayılı Kanun ile çek konusunda yapılan değişiklikleri de değerlendirdim ve ilgili kısımlara işledim. Sonuna eklediğim, klasik, test ve uygulama tipinde seçilmiş soru örnekleri ile, kitapçığa, sınavlara hazırlık için bir çalışma kaynağı niteliği de kazandırmayı amaçladım.

Her çalışmada rastlanabileceği gibi, ilk bası olmasının da etkisiyle, bazı eksik ve noksanlara rastlanabilir. Fakat öneri, eleştiri ve katkılar doğrultusunda geliştirme ve hep daha iyisini ortaya koyma çabamız sürecektir. Başta öğrencilerimiz olmak üzere, temel bilgiler edinmek isteyen herkes için yarar sağladığı ölçüde, kitapçık amacına ulaşmış sayılacaktır.

VIII

Her zaman olduğu gibi, maddi ve manevi desteklerinden dolayı, sevgili eşime, oğluma, aile büyüklerime ve hocalarıma sonsuz minnettarım. Yardımlarından dolayı anabilim dalımızın değerli araştırma görevlisi **Hakan ÇEBİ**'ye, sevgili sekreterimiz **Gülşen KOÇER**'e ve yayımı içtenlikle üstlenen **BETA Basım Yayım Dağıtım AŞ**'nin tüm mensuplarına, özellikle Sayın **Rahmi ARIKAN** ile **Gülgonca ARSLANYILMAZ**'a ve **Songül GÜZEL**'e de teşekkür ediyorum.

Bu mütevazı çalışmayı, kendilerinden Ticaret Hukuku'nu öğrenme zevkine ulaştığım, örnek aldığım, daima destek ve teşviklerini gördüğüm değerli hocam **Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU**'na en derin saygı ve minnet duygularımla ithaf ediyorum.

Mutlukent, 15 Mart 2003. Doç. Dr. Mehmet BAHTİYAR

İÇİNDEKİLER

ONYEDİNCİ BASIYA ÖNSÖZ.....	V
ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR.....	XIX

§ 1. GİRİŞ VE GENEL HÜKÜMLER.....	1
I. KIYMETLİ EVRAKIN TANIMI VE UNSURLARI	1
A. Senet	1
B. Hak.....	2
C. Hak İle Senedin Kaynaşması.....	4
II. KIYMETLİ EVRAKIN ÖZELLİKLERİ.....	5
A. Kıymetli Evrak Bir Borç Senedidir	5
B. Kıymetli Evrakın İçerdiği Hak Ekonomik Bir Değer Taşımalı ve Devredilebilir Olmalıdır	5
C. Kıymetli Evrakta Hak ile Senet Arasında Kuvvetli Bir Bağ Vardır	6
D. Kıymetli Evrakın Önemi Bazı Türlerinde Soyutluk (Mücerretlik) İlkesi Yürürlüktedir	6
E. Kıymetli Evrak Ağırlaştırılmış Şekil Şartlarına Bağlıdır	10
F. Kıymetli Evrakın Sınırlı Sayıda Olup Olmadığı Sorunu	10
III. KIYMETLİ EVRAKLA İLGİLİ MEVZUAT	11
IV. KIYMETLİ EVRAKIN ADI SENETTEN FARKLARI	12
V. KIYMETLİ EVRAKIN SINIFLANDIRILMASI	15
A. İçerdiği Hakkın Türü Açısından	15
1. Alacak Senetleri	15

2. Ortaklık Senetleri	15
3. Eşya Hukuku Senetleri	15
B. Hakkın Senetten Önce Var Olup Olmaması Açısından.....	16
1. Açıklayıcı Kıymetli Evrak	16
2. Yaratıcı Kıymetli Evrak	16
C. Temel İlişki İle İlgili Olup Olmaması Açısından.....	17
1. Sebebe Bağlı (İlli) Olanlar	17
2. Sebebe Bağlı Olmayanlar (Soyut/Mücerret Olanlar)	17
D. Kamu Güvenine Dayanıp Dayanmaması Açısından	17
1. Kamu Güvenine Dayalı Olanlar	17
2. Kamu Güvenine Dayalı Olmayanlar	19
E. Yatırım Amacı Taşıyıp Taşımama Açısından	19
1. Yatırım Amacı Taşıyanlar	19
2. Yatırım Amacı Taşımayanlar	21
F. Devir Şekli Açısından..	21
1. Nama Yazılı Kıymetli Evrak	22
2. Emre Yazılı Kıymetli Evrak	23
3. Hamiline Yazılı Kıymetli Evrak.....	26
VI. KIYMETLİ EVRAKTA SENET TÜRÜNÜN DEĞİŞMESİ (DÖNÜŞTÜRME, TAHVİL)	27
A. Kanuni Dönüştürme.....	27
B. İradi Dönüştürme	28
VII. KIYMETLİ EVRAKTA DEFİLER	29
A. Borçlu Savunmaları ve Defi Kavramı.....	29
B. Kıymetli Evrakta Defi Çeşitleri.....	30
1. Etkisi ve Tarafları Açısından.....	30
a. Mutlak Defiler	30
b. Nisbi Defiler.	31
2. Özellikleri Açısından.....	31

a. Senet Metninden Anlaşılan Defiler	31
b. Senetteki Bir Taahhüdün Geçersizliğine İlişkin Defiler.	32
c. Kişisel (Şahsi) Defiler	35
VIII. KIYMETLİ EVRAKIN ZİYAI VE İPTALİ	37
A. Zayi Olma Kavramı ve İptal Davasının Amacı	37
B. İptal Davası Açabilme Şartları.....	38
1. Senedin zayi olması	38
2. Senetteki hakkın varlığını sürdürmesi.....	38
3. Zayi sırasında veya ziya ortaya çıktığında hak sahibi olma... ..	39
4. Zayi olan senet zilyetliğini yeniden kazanmanın mümkün olmaması	39
C. Nama ve Hamiline Yazılı Senetlerin İptali Usulü	39
D. Emre Yazılı Senetlerin İptal Usulü.....	41
E. Bedelsizlik Nedeniyle İptal Davası ve Ziya Nedeniyle İptal Davasından Farkları	43
§ 2. KAMBIYO SENETLERİ (TİCARİ SENETLER)	45
I. Kavram, Türleri, Benzerlik ve Farkları.....	45
II. Kambiyo Senetlerinin Ortak Özellikleri.....	47
III. Kambiyo Senetleri ile Alt Borç İlişkinin Karşılıklı Durumları (BK. 133)	48
IV. Kambiyo Senetlerinde Ehliyet (TTK. 670).....	50
V. Kambiyo Senetlerinde İmza (TTK. 756)	52
VI. Kambiyo Senetlerinde Temsil Yetkisi (TTK. 678).....	53
§ 3. POLİÇE	55
I. POLİÇENİN ŞEKİL ŞARTLARI (UNSURLARI).....	56
A. Poliçe sözcüğü (m. 671/1,a)	56
B. Belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız şartsız havale (m. 671/1,b)	57
C. Ödeyecek kişinin (muhatabın) adı (m. 671/1,c)	58
D. Vade (m. 671/1,d)	59

1. Belirli bir günde.....	59
2. Düzenlendikten belirli süre sonra	59
3. Görüldüğünde	59
4. Görüldükten belirli süre sonra	60
E. Ödeme Yeri (TTK. 671/1,e)	61
F. Lehtar (TTK. 671/1,f).....	61
G. Düzenlenme Tarihi ve Yeri (TTK. 671/1,g),.....	62
H. Düzenleyenin İmzası (TTK. 671/1,h).....	63
II. ŞEKİL ŞARTLARINA AYKIRILIĞIN SONUÇLARI	63
A. Mutlak zorunlu kayıtlar	63
B. Alternatif zorunlu kayıtlar	64
C. İhtiyari kayıtlar	64
III. AÇIK (BEYAZ) POLİÇE (TTK.680)	66
IV. İMZALARIN BAĞIMSIZLIĞI İLKESİ (TTK. 677)	68
V. POLİÇEDE KABUL (TTK. 695 vd.)	70
A. Genel Olarak Kabul	70
B. Kabulün Şekli ve Niteliği	70
C. Kabul İçin İbraz Süresi ve Yeri.....	71
1. İbraz süresi	71
2. İbraz Yeri	72
D. “Kabul İçin İbraz İhtiyaridir” Kuralı ve İstisnaları	72
1. Kabule Arzın İhtiyarılığı Kuralı	72
2. İstisnalar	73
a) Kabule Arzın Mümkün Olmadığı Durumlar	73
aa) Düzenleyenin kabul için arzı süresiz yasaklamış olması.....	73
bb) Düzenleyenin kabul için arzı süreli yasaklamış olması	73
cc) Poliçenin görüldüğünde vadeli olması ..	73

b) Kabule Arzın Zorunlu Olduğu Durumlar	73
aa) Görüldükten belli süre sonra vadeli veya ikametgahlı bir poliçenin olması	73
bb) Kabul için ibrazın düzenleyen tarafından zorunlu kılınması	73
cc) Kabul için ibrazın cirantalarca zorunlu kılınması	74
E. Kabule Arzın Sonuçları.....	74
F. Kabul Etmemeden Sorumsuzluk Şartı	75
VI. POLİÇENİN CİROSU	75
A. Cironun Hukuksal Niteliği.....	75
B. Cironun Tarafları	76
C. Cironun Şekli	77
D. Cironun Yapılabileceği Zaman	78
E. Cironun Türleri	78
1. Yapılış Şekli Açısından.....	78
a) Tam Ciro	78
b) Beyaz Ciro	79
2. Yapılış Amacı Açısından	80
a) Temlik Cirosu	80
aa) Temlik (devir) işlevi	80
bb) Teşhis (tanıtma) işlevi	81
cc) Teminat (garanti) işlevi	82
b) Tahsil Cirosu.. ..	83
c) Rehin Cirosu.. ..	84
VII. POLİÇEDE AVAL	84
A. Avalin Niteliği	84
B. Avalin Şekli ve Tarafları	84
C. Avalin Hükümleri	88
D. Avalin Sona Ermesi	90
E. Avalin Kefalet ve Garanti Sözleşmelerinden Başlıca Farkları	90

1. Kefaletten	90
2. Garantiden	91
VIII. POLİÇENİN ÖDENMESİ.....	91
A. Ödeme İçin İbraz	91
1. Süresi	92
2. Yeri	93
3. Yöntemi.....	93
B. Ödeme	94
IX. KABUL ETMEME VEYA ÖDEMEME DURUMUNDA SORUMLULUK VE BAŞVURU HAKLARI	96
A. Hamile Karşı Sorumlu Olanlar ve Sorumluluğun Niteliği	96
B. Başvuru Hakkının Kullanılma Şartları	97
1. Maddi Şartlar	97
a) Senedin Ödenmemesi	97
b) Senedin Kabul Edilmemesi	97
c) Ödemenin Tehlikeye Düşmesi	98
2. Şekli Şart (Protesto Çekilmesi).....	98
a) Kabul Etmeme Protestosu	98
b) Ödememe Protestosu.....	100
c) Protesto Şartının İstisnaları	101
aa) Kanuni Muafiyet Halleri	102
aaa) Borçlunun İflası	102
bbb) 30 Günü Geçen Mücbir Sebep	102
bb) İradi Muafiyet Halleri.....	103
aaa) Kabul Etmeme Protestosuna Özgü Haller	103
bbb) Her İki Protesto İçin Geçerli Haller	103
C. Başvuru Hakkının Kapsamı.....	104
1. Hamilin Başvuru Hakkının Kapsamı.....	104

2. Ödeyen Kişinin Başvuru Hakkının Kapsamı	105
D. Başvuru Hakkının Kullanılış Yöntemi ve Retret	105
E. İhbar	106
F. Araya Girme	107
G. Başvuru Hakkının Düşmesi	108
H. Zamanaşımı	109
X. BAŞVURU HAKKI DIŞINDA SENET BEDELİNİ TAHSİL OLANAKLARI	110
A. Asıl (Temel) Borç İlişkisine Dayanan Dava Hakkı	111
B. Sebepsiz Zenginleşme Davası	112
C. Karşılığın Geçışı (Devri)	116
§ 4. BONO	119
I. BONONUN ŞEKİL ŞARTLARI (UNSURLARI)	120
A. Bono veya emre yazılı senet sözcükleri (m. 776/1,a)	120
B. Belirli bir bedelin kayıtsız şartsız ödenmesi vaadi (m. 776/1,b)	121
C. Vade (m. 776/1,c)	121
D. Ödeme Yeri (m. 776/1,d)	122
E. Lehtar (m. 776/1, e)	122
F. Düzenlenme günü ve yeri (m. 776/1,f)	122
G. Düzenleyenin imzası (m. 776/1, g)	123
II. ŞEKİL ŞARTLARINA AYKIRILIĞIN SONUÇLARI	123
A. Mutlak zorunlu kayıtlar	123
B. Alternatif zorunlu kayıtlar	123
C. İhtiyari kayıtlar	124
III. BONOYA UYGULANACAK POLİÇE HÜKÜMLERİ	125
IV. BONODA ZAMANAŞIMI	126

§ 5. ÇEK	127
I. ÇEKİN, POLİÇE VE BONODAN BAŞLICA FARKLARI	128
II. TÜRK HUKUKUNDA ÇEK DÜZENLEMENİN ÖN ŞARTLARI	130
A. Muhatabın Banka Olabilmesi	130
B. Çek Anlaşmasının Bulunması.....	130
C. Karşılık Bulunması	133
III. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI (UNSURLARI).....	133
A. Çek sözcüğü (m. 780/1,a)	134
B. Belirli bir bedelin ödenmesi için kayıtsız ve şartsız havale (m. 780/,b)	134
C. Muhatap (m.780/1,c)	135
D. Ödeme yeri (m. 780/1,d).....	136
E. Düzenlenme tarihi ve yeri (m. 780/1,e).....	137
F. Düzenleyenin imzası (m. 780/1,f).....	139
G. Bankaca verilen seri numarası (6728 Sy. Kanunla değişik m. 780/1,g)	139
H. Karekod (6728 Sy. Kanunla değişik m. 780/1,g).....	139
IV. ŞEKİL ŞARTLARINA AYKIRILIĞIN SONUÇLARI	140
A. Mutlak zorunlu kayıtlar	140
B. Alternatif zorunlu kayıtlar	145
C. İhtiyari kayıtlar	145
V. ÇEKİN TEMEL BAZI ÖZELLİK VE FARKLILIKLARI	146
A. Çekte Lehtar	147
B. Çekte Vade ve İbraz Süreleri.....	148
C. Çekin Devri	150
D. Çekte Kabul Yasağı ve Muhatabın, Çeke Duyulan Güveni Artırmaya Yönelik Bazı İşlemleri	152
1. Çekte Kabul Yasağı	152

2. Muhatabın, Çeke Duyulan Güveni Artırmaya Yönelik Bazı İşlemleri	153
a) Çekte Teyit (Blok Çek)	153
b) Çekin Vizesi.	154
c) Garantili Çek (Çek Kartı)	154
d) Banka Çeki	155
VI. ÇEKİN ÖDENMESİ	156
A. Ödeme İçin İbraz ve Önemi.....	156
B. Çekin Ödenmesi, Ödenmesinin Önlenmesi ve Sahte/Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Dolayı Sorumluluk	158
1. Çekin Ödenmesi.....	158
2. Ödemenin Önlenmesi	160
a) Çekte Cayma	161
b) Çekte Ödemenin Mahkeme Kararı ile Yasaklanması	161
c) Cayma ile Ödemenin Mahkemece Yasaklanması Arasındaki Farklar	162
3. Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk.....	163
VII. ÇEKİN ÖDENMEMESİ NEDENİYLE SORUMLULUK VE BAŞVURU HAKKI.....	165
A. Ödenmeme Halinin Saptanması	165
B. Hukuki Sorumluluk, Başvuru Hakkı ve Zamanaşımı	166
C. Muhatap Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu.....	171
1. Karşılıksız Çeklerde Çek Yaprağı Başına Sorumluluk	171
2. Karşılık Olmasına Rağmen Ödememekten Dolayı Sorumluluk	172
D. Çekin Karşılıksızdır İşlemine Tabi Olmasından Dolayı Ceza Sorumluluğu	174
1. Genel Olarak	174

XVIII

2. Cezai Yaptırımın Uygulama Şartları.....	179
a) Şeklen Tam Bir Çek Bulunması	179
b) Çekin, İbraz Süresi İçerisinde Muhatap Bankaya İbraz Edilmiş Olması	180
c) Çekin, İbraz Günü Tamamen ya da Kısmen Karşılıksız Çıkması	180
d) Karşılıksızlık Olgusunun Tespit Ettirilmiş Olması	181
e) Hamilin Şikayette Bulunması	181
3. Etkin Pişmanlık ve Çek Düzenleme/Çek Hesabı Açma Yasağının Kaldırılması	181
VIII. ÇEKE DE UYGULANAN POLİÇE HÜKÜMLERİ	182
IX. ÇEKE BENZEYEN BAZI SENETLER.....	183
A. Posta Çeki	183
B. Yolculuk Çeki	183
§ 6. EK (SORU ve ÇEK ÖRNEKLERİ).....	185
I. KLASİK SORULAR (80 Adet).....	185
II. TEST SORULARI (50 Adet).....	191
III. UYGULAMA SORULARI (26 Adet)	203
IV. KAREKODLU ÇEK ÖRNEKLERİ (3 Adet)	273
ÖNERİLEN KAYNAKLAR.....	279

KISALTMALAR

BanK	: Bankacılık Kanunu
BK.	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
bkz.	: bakınız
CGK.	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
ÇK.	: 5941 sayılı Çek Kanunu
DİE.	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DVK.	: Damga Vergisi Kanunu
E.	: Esas no.
eBK.	: 818 Sayılı (eski) Türk Borçlar Kanunu
eTK	: 6762 Sayılı (eski) Türk Ticaret Kanunu
FK.	: 3095 Sayılı, Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun
FKFFŞK	: 6361 Sayılı, Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK.	: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBK.	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
İDT.	: İktisadi Devlet Teşekkülü
İİK.	: İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar No
Karş.	: karşılaştırınız
KHasÜHFD	: Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

XX

KoopK.	: Kooperatifler Kanunu
m.	: madde
MK.	: Türk Medeni Kanunu
RG.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SerPK.	: 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
T.	: Tarih
TBB.	: Türkiye Bankalar Birliği
TCK.	: Türk Ceza Kanunu
TCMB.	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TD.	: Ticaret Dairesi
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TSY	: Ticaret Sicili Yönetmeliği
TTK	: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
VUK.	: Vergi Usul Kanunu
YürK.	: 6103 Sayılı, Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun

KIYMETLİ EVRAK HUKUKU

§ 1. GİRİŞ VE GENEL HÜKÜMLER

I. KIYMETLİ EVRAKIN TANIMI VE UNSURLARI

TTK. 645'te yapılan tanım uyarınca, kıymetli evrak öyle senetlerdir ki; bunların içindeki hak senetten ayrı olarak ileri sürülemez ve senetten ayrı olarak devredilemez. Bu tanımdan kıymetli evrakın üç unsuru ortaya çıkar:

A. Senet: Kıymetli evrakın maddi unsurudur. Genel olarak senet, bir kişinin kendisi aleyhine delil oluşturmak üzere imzalayıp karşı tarafa verdiği yazılı bir cisimdir. Senet sayesinde, bir bilgi veya düşünce maddi varlık kazanmaktadır. Bir nesne olması itibarıyla senet, eşya hukukunun konusudur.

Klasik anlayışa göre senet, yazmaya elverişli bir cismi, genellikle de uygun bir kağıt parçasının anlatır. Oysa, teknik gelişmeler sonucu ortaya çıkan modern senet kavramı, bir irade açıklamasının ancak teknik bazı yöntem ve araçlarla ortaya konulduğu cd, usb, hard disk, hatta mail metni ve sanal ortamlar (sms, whatsapp, bulut) gibi bilgi taşıyıcılarını ve iletişim araçlarını da kapsayabilmektedir. Fakat bunlarda sorun, beyanda bulunan kişinin nasıl saptanacağı ve nasıl imza atacağı konusunda yoğunlaşmaktadır.

2004 yılında kabul edilen Elektronik İmza Kanunu'nun 5. maddesi, güvenli elektronik imzanın, el ile atılan imza ile aynı hukuki sonuçları doğuracağı kuralını koymuş, daha sonra da "Kanunların resmî şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukukî işlemler ile teminat sözleşmeleri güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez" demek suretiyle bu kuralın istisnalarına değinmiştir. Bu istisnalar kapsamındaki TTK. 1526 uyarınca, kambiyo senetleri (poliçe, bono, çek) ve bunlara benzeyen senetler ile makbuz senedi ve varant, güvenli elektronik imza ile düzenlenemez; bu senetlere ilişkin kabul, aval ve ciro gibi, senet üzerinde gerçekleştirilen işlemler de güvenli elektronik imza ile yapılamaz.

Ayrıca, yeni gereksinimler ve Sermaye Piyasası Mevzuatındaki değişimler sonucu, eskiden kıymetli evraka konu olan bazı hakların artık senetsiz kullanılabilmesi ve devri amacıyla "Evraksız Kıymetli Evrak veya Kıymet Hakları" gibi yeni kavram ve kurumlar gündeme gelmiştir (bkz. menkul kıymetlerde kaydi sistem ve merkezi kayıt kuruluşu konusundaki SerPK. 13 ve ilgili SPK. düzenlemeleri).

Eklemeliyiz ki; HMK m. 199'da belge kavramı geçmekte ve senet, belgeye örnek verilmektedir. Buradan hareketle, kıymetli evrakın maddi unsurunu, hakkı somutlaştırmaya yarayan -istisnalar dışında- her türlü aracın oluşturabileceği ve aslında kıymetli evrakın tanımında senet yerine belge deyimine yer verilmesi gerektiği söylenebilir (**nitekim bu yönde, ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, N. 40**).

B. Hak: Kıymetli evrakın gayrimaddi unsurudur. Bu hak, başlıca şu nitelikleri taşır:

- Hak, öncelikle özel hukuka ilişkin bir hak olmalıdır. Vatandaşlık hakkı, bir işin belli bir yerde yapılması için kamusal makamlarca verilen izin, imtiyaz veya ruhsat, 4283 Sayılı Kanun'la düzenlenen "yap-işlet-devret" hakkı, kıymetli evraka konu olamaz.

- Hak, ekonomik değer taşıyan bir hak olmalıdır. Değeri olmayan veya kişiden kişiye değeri değişen haklar kıymetli evrakta temsil edilemez.

- Hak, başkasına devri mümkün olan bir hak olmalıdır. Münhasıran şahsa bağlı olan veya devri mümkün olmayan haklar, kıymetli evraka konu olamaz (kişilik hakları, fikir ve sanat eseri sahibinin manevi hakları, kişiye bağlı intifa hakkı, nesebi red hakkı, boşanma davası açma hakkı, manevi tazminat davası açma hakkı, eşlerin birbirlerine karşı olan hakkı, ana babasının çocukları üzerindeki hakkı gibi).

- Kıymetli evrak bir borç senedi olup, bazen alacak hakkını içerir (para alacağını gösteren kambyo senetleri gibi). Fakat hakkın her zaman bir alacağa ilişkin olması zorunlu değildir. Kıymetli evrak, hisse (pay) senetlerinde olduğu gibi bir ortaklık hakkını veya makbuz senedi, varent ve konişmentoda olduğu gibi, bir mülkiyet veya rehin hakkını temsil edebilir.

Bu arada, kağıt paranın (banknotun) kıymetli evrak sayılıp sayılmayacağının öğretilde farklı görüşlere yol açtığını da belirtmek gerekir. TTK. 668/1'de, iptaline karar verilemeyecek hamiline senetlerle birlikte anılması, ayrıca, SerPK. 3/1'de, kambyo senetleri ile paranın menkul kıymet sayılmamış olması, banknotun menkul kıymet dışında kalan kıymetli evraka dahil edilmesine dayanak sayılmaktadır. Buna karşılık diğer görüş, banknotun bizzat bir de-

ğer taşıdığı; yoksa değerli bir hak içermediği için kıymetli evrak sayılmaması gerektiği yönündedir (**bu tartışma için bkz. ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, N. 41**).

C. Hak İle Senedin Kaynaşması: Hak ile senedin birbirine sıkıca bağlanması, hakkın senedin içine yerleşmesi gerekir. Bu öyle bir yerleşmedir ki, hak senetten ayrı olarak başkasına devredilemez; senet olmaksızın bir başkasına karşı ileri sürülemez. Hak ile senet arasındaki bu sadakate, kanuni hükümlerden örnekler verilebilir:

- TTK. 646'ya göre, kıymetli evrakın borçlusu, ancak senet zilyetliğinin kendisine devri karşılığında ödeme yapmakla yükümlüdür.

- TTK. 647 uyarınca da kıymetli evrakın devri için senet zilyetliğinin devri temel şarttır.

- Aynı şekilde, İİK. 167, kambiyo senetlerine özgü takiplerde senet aslının takip talebi ile birlikte ibraz edilmesi gerektiğini öngörmüştür (Fakat ÇK. 3, f. 6, bu kurala bir istisna getirmiş; karşılığı kısmen ödenen çek aslının bankaca alınarak, hamile, onaylı bir fotokopisinin verileceğini ve bu belge ile mahkemeye/ savcılığa veya icraya başvurulabileceğini düzenlemiştir).

- Nihayet, İİK. 88, kıymetli evrakın haczinin senede el koyma yolu ile gerçekleşeceğini öngörmüştür.

Hak senetten önce vardır ya da senetle birlikte doğmuştur. Fakat hak ile senet bir defa birleştikten sonra kural olarak ayrılmazlar (istisna için bkz. kıymetli evrakın iptali konusunda yapacağımız açıklamalar).

Ekleme gerekir ki; uygulamada, kıymetli evraka ben-

zeyen bazı senetler bulunmakla birlikte, bunların bir alt grubunu oluşturan ve genellikle ibraz ve teşhis senetleri diye nitelenen senetlerde hak-senet kaynaşması tam olarak bulunmaz; dolayısıyla tedavül kabiliyetleri de yoktur. Örneğin; emanetçilere tevdi edilen eşya karşılığı verilen emanet makbuzu, vestiyer fişi, yolculuklarda kullanılan bagaj fişi veya kuponu, ispat belgeleri (adi senetler) gibi.

Kıymetli evraka benzeyen senetlerin diğer alt grubunda yer alan senetler ise ya tedavüle özgülenmemiş ya da tedavül, düzenleyen tarafından baştan engellenmiştir. Örneğin; üzerinde isim yazılı olmayan maç, konser, sinema, otobüs, metro biletleri, jeton ve akbil, hatta piyango biletleri; üzerinde isim yazılı olmasına rağmen sadece bu kişiye ifanın mümkün kılındığı ve senedin devrine izin verilmediği, uçak ve tren biletleri gibi (**geniş bilgi ve yapılan bu ayrımın mantığı için bkz. ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, N. 132-153**).

II. KIYMETLİ EVRAKIN ÖZELLİKLERİ

A. Kıymetli Evrak Bir Borç Senedidir:

Fakat adi bir borç senedi değil; ağır şekil şartlarına bağlı olan nitelikli bir senettir. “Borçlu ancak bu senet karşılığında alacaklıya ödeme yapmakla mükelleftir” (TTK. 646/1; karş. BK. 105).

B. Kıymetli Evrakın İçerdiği Hak Ekonomik Bir Değer Taşınabilir ve Devredilebilir Olmalıdır:

Kıymetli evrak, ekonomik değer taşıyan ve tedavül (elden ele geçme, devredilebilme) kabiliyeti olan bir hak içermelidir.

Maddi değeri olmayan, değeri kişiye göre değişen haklar kıymetli evrakta cisimlendirilemez. Başkasına devri mümkün olmayan haklar da kıymetli evrak konusu olamaz.

C. Kıymetli Evrakta Hak ile Senet Arasında Kuvvetli Bir Bağ Vardır:

Hak, senet olmaksızın devredilemez ve bir başkasına karşı ileri sürülemez. Bir alacağın adi bir senede bağlanması ile bir kıymetli evraka bağlanması arasında fark vardır. Kıymetli evrakta senet hak ile bir bütün oluşturur. Senet, kıymetli evrakın bir unsurudur. Senet olmadan hak devredilemez, hak ileri sürülemez. Oysa adi senet, hakkı sadece ispat etmeye yarar. Adi senede bağlı bir alacak senet ibraz edilmeksizin de ödenebilir (BK. 105).

D. Kıymetli Evrakın Önemli Bazı Türlerinde Soyutluk (Mücerretlik) İlkesi Yürürlüktedir:

Mücerretlik (soyutluk) kavramı, Medeni Hukuk öğretisinde üstünde en çok tartışılan hususlardan birisidir. Gerçekten, BK. 18 (eBK. 17)'deki, sebebini göstermeyen borç ikrarının geçerli olacağını öngören hüküm nedeniyle soyutluk kavramı çok tartışılmış ve ortaya, iki farklı görüş çıkmıştır:

Alman Hukukundan esinlenen ilk görüş uyarınca sebebini göstermeyen bir borç ikrarı, temel ilişkiden bağımsız ve onun yanında yeni bir borç yaratır; temel ilişki geçersiz bile olsa, ikrar geçerli kalır (maddi soyutluk veya ikrarın bağımsız borç yaratması). Fakat borçlu, temel ilişkinin geçersizliğini ve ikrarın da bu temel ilişki nedeniyle yapıldığını, yani alacaklının sebepsiz bir alacak hakkı kazandığını

öne sürüp kanıtlayarak (=sebepsiz iktisap savunması), ikrar ettiği borçtan kurtulabilir/ verdiklerini geri alabilir.

Fransız Hukukuna dayanan ikinci görüş, sebebini göstermeyen bir borç ikrarının temel ilişkiden bağımsız bir borç yaratmayacağı, yalnızca alacaklıyı, geçerli bir borç sebebini varlığını kanıtlama yükümünden kurtaran delil veya adi karine oluşturacağı (=ispat soyutluğu), fakat borçlunun, aksini ispat ederek borçtan kurtulabileceği yönündedir.

İsviçre-Türk Hukukunda ise her iki görüşün de taraftarları vardır. Örneğin **TEKİNAY** ve **TANDOĞAN**, zayıf borçluları koruma gerekçesiyle ispat mücerretliği görüşünü, **SUNGURBEY** ve **OĞUZMAN** ise eBK.66, c. 2 (BK. 82/II)'den hareketle aksini savunur.

Ticaret Hukuku öğretisinde de, kıymetli evrak mücerretliğinin anlamı ve etkileri konusunda uzun tartışmalar mevcuttur. Bazen, BK. 18 konusundaki görüş ve tartışmaların kıymetli evrak alanına yansıtıldığı görülmekte, buna karşılık, kıymetli evrak mücerretliğine BK. 18'den tamamen farklı yaklaşılmasını savunan görüşlere de rastlanmaktadır (**ayrıntılı bilgi için bkz. ve karş. POROY/TEKİNALP, ÖZTAN, İNAN, KINACIOĞLU**).

Türk Hukukunda kıymetli evrakın soyutluğu konusunda başlıca iki görüş ortaya çıkmıştır (**bkz. ve karş. ÜLGEN/HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA; BOZER/GÖLE**):

İlk görüş uyarınca soyutluk, bir kıymetli evrakın, düzenlenmesine yol açan alt ilişkideki sakatlıktan etkilenmemesi; yani, hakkın doğumuna neden olan temel ilişki sakat veya geçersiz olsa bile kıymetli evrakın geçerli kalmakta

devam etmesidir (=maddi soyutluk). Örneğin, B, satımdan doğan borcu için A'ya bono vermiş, fakat mal teslim edilmediği veya ayıplı çıktığı için sözleşme feshedilmiş ise, bono geçerliliğini korur. Senet, temel ilişkinin tarafları arasında kaldığı sürece mücerretlik söz konusu olmaz, çünkü kişisel defiler taraflar arasında ileri sürülebilir.

Görüş uyarınca, soyutluk ilkesi istisnai bazı kıymetli evrak tiplerinde geçerli iken, bazı tiplerde yürürlükte değildir. Örneğin konişmentonun içerdiği alacak, alt ilişkiden (navlun sözleşmesinden) bağımsız olmakla birlikte yükün taşınmak üzere teslim alındığı ve gemiye yüklendiği sebebine bağlı olduğu için yarı illî sayılmaktadır. Nama yazılı kıymetli evrak türlerinde de soyutluk ilkesi geçerli değildir. Çünkü nama yazılı kıymetli evrak Borçlar Hukuku anlamında alacağın temlik yoluyla devredilebilir. BK. 188 uyarınca alacağın temlikinde borçlu, alacaklıya karşı ileri sürebileceği savunmaları, defi ve itirazları sonraki (yeni) alacaklılara karşı da ileri sürebilme hakkına sahiptir. Böyle olunca, nama yazılı kıymetli evrakta sebebe bağlılık söz konusudur (**bkz. POROY/TEKİNALP, İMREGÜN, KINACIOĞLU, PULAŞLI**).

İkinci görüş uyarınca soyutluk, bir kıymetli evrakın, düzenlenmesine neden olan alt ilişkinin anlaşılmasına olanak vermemesi, yani senede bakılarak alt ilişkinin saptanamamasıdır (=şekli soyutluk).

Bu anlamda soyut senetler, bir temel ilişkiye dayanmayan senetler değildir; bunlar da belirli bir sebebe dayanır. Fakat senet ile temel ilişki arasında bağ kurulmadığından, senede bakılarak alt ilişki saptanamaz. Bu nedenle, herhangi bir uyuşmazlık durumunda hamil, alacağını yalnız-

ca kıymetli evraka dayandırabilir; temel ilişkinin varlığını ve geçerliliğini kanıtlamak zorunda değildir. Temel ilişkinin geçerli olmadığına dair defileri iddia ve ispat yükümü borçludadır. Böylece örneğin, temel ilişkisini gösteremeyen kambiyo senetleri soyut (TTK. 671/1,b, 776/1,b, 780/1,b), fakat makbuz senedi (m. 834), varant (m. 835) ve konişmento (m. 1229) illidir.

Ayrıca, anılan görüş, borçlunun kişisel defilerini, “bilecek borçlu zararına senedi iktisap etmemiş” üçüncü kişilere karşı ileri sürememesini, senedin mücerretliğine değil, kamu güvenine mazhar olmasına dayandırır (**bkz. ÖZTAN, BOZER/GÖLE, KARAYALÇIN, İNAN**). Kamu güvenine dayanmanın (layık olmanın) anlamı ve senetlerin bu açıdan ayrımı için aşağıda, kıymetli evrakın sınıflandırılması konusundaki açıklamalara bakınız.

Soyutluk ilkesinin anlamı konusundaki bu iki görüş arasında, vardıkları sonuçlar yönünden esaslı bir fark gözükmemekle birlikte, sonuçları izah tarzları, gerekçeleri ve kavramlara yükledikleri anlam açısından büyük farklar bulunmaktadır. Oldukça tartışmalı bu sorunun ayrıntılarına inmeksizin kabaca bir değerlendirme yapıldığında, ilk görüşün pratik ve kolay anlaşılır olduğu, buna karşılık ikinci görüşün, gerekçeleri açısından daha doyurucu ve hukuk tekniğine daha uygun olduğu savunulabilir. Tartışma teorik olduğu için, burada iki görüşten birisini mutlaka tercih etmek de gerekmemekle birlikte, biz, ileride bu konuyla ilgili açıklamalarımızı ikinci görüş ekseninde yapacağız.

Soyut kıymetli evrak, sebebini göstermez (BK. 18), renksiz, yani temel ilişkiden bağımsızdır. Başka deyişle, dayanağı bizzat kendisidir. Böyle olunca, alacaklı, bir uyuş-

mazlık durumunda hakkını ve iddiasını yalnızca bu sene-
de dayandırabilir. Temel ilişkinin varlığını ve geçerliliğini
kanıtlama yükümlülüğü yoktur. Geçerli bir borç ilişkisinin
bulunmadığına dair defileri öne sürme ve kanıtlama yükü-
mü borçludur. Ayrıca, senedin içerdiği hak, temel ilişki-
den bağımsız olarak devredilebilir.

E. Kıymetli Evrak Ağırlaştırılmış Şekil Şartlarına Bağlıdır:

Kanun koyucu kıymetli evrakın elden ele geçmesini
kolaylaştırmak ve tedavül güvenliği sağlamak düşüncesiyle
şekil serbestliği kuralından fedakârlık etmiş ve kıymetli
evrakı ağır şekil şartlarına bağlamıştır. Bu şartlar, kanun-
da aksi bir düzenleme olmadıkça geçerlilik şartıdır (poli-
çe, bono ve çek için bkz. TTK. 671 vd., 776 vd., 780 vd.).
Öngörülen şekilde düzenlenmeyen senet, kıymetli evrak
olarak geçersizdir (Adi senet veya havale mi, yoksa yazılı
delil başlangıcı mı sayılacağı tartışmalıdır. **Bkz. ÖZTAN,**
İMREGÜN).

F. Kıymetli Evrakın Sınırlı Sayıda Olup Olmadığı Sorunu:

Kıymetli evrak türlerinin sınırlı sayı ilkesine tabi olup
olmadıkları doktrinde tartışmalıdır:

Bir görüş, kıymetli evrak tiplerinin kanunda düzenlen-
miş olduğunu ve bunların dışında yeni bir kıymetli evrak
türünün yaratılamayacağını savunur (**HIRSCH, ARSLAN-**
LI, İMREGÜN).

Aksi görüş ise, kanundaki tiplerden olmayan, fakat kıy-
metli evrakın genel tanımına giren bir senedin düzenlene-

bileceği yönündedir. Bu görüşün dayanaklarından birisi de, eTK döneminde, bankalarca çıkarılan ve kanunda düzenlenmemiş bulunan mevduat sertifikalarının YARGITAY 11. HD. T. 16.3.1982, 5485/1092 sayılı kararda kıymetli evrak sayılmış olmasıdır (**bkz. ÖZTAN, KARAYALÇIN, YASAMAN, PULAŞLI**).

İlk görüşün kambiyo senetlerine dayandığı görülmekte olup, kambiyo senetlerinin sınırlı sayıda olduğu tartışmasızdır. Diğer yandan, TTK. 831/1 hükmü nedeniyle, emre yazılı senetler bakımından sınırlı sayı ilkesinin geçerli olmadığı, hamiline yazılı senetler bakımından hep daha esnek bir tutum benimsendiği, nama yazılı senetlerin ise sınırlı sayıda olmadığına ilk görüş taraftarlarınca bile benimsendiği dikkate alınır, kambiyo senetleri dışındaki kıymetli evrakın sınırlı sayıda olmadığı belirtilebilir (**bkz. ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, s. 54 vd.**).

III. KIYMETLİ EVRAKLA İLGİLİ MEVZUAT

Türk Hukuku'nda kıymetli evraka ilişkin temel düzenlemeler, TTK'nın üçüncü kitabında (m. 645 vd.) bulunmaktadır. Bu hükümlerin kaynağı, büyük ölçüde İsviçre Hukuku'dur. Ayrıca, çok çeşitli kanunlarda kıymetli evraka ilişkin düzenlemeler vardır. Başlıcalarını saymak gerekirse:

- 5941 Sayılı Çek Kanunu (ÇK., RG. 20.11.2009, bu kanunda, bankaların çekle ilgili yükümlülükleri ve bunların yaptırımları, çekin karşılıksızlığının tespiti halinde düzenleyene uygulanacak cezai yaptırım gibi çok önemli hükümler yer alır),

- Medeni Kanun (ipoteekli borç senedi, irat senedi, ehlinli tahvilat gibi bazı kıymetli evrak türleri yanında, ehli-

yet, zilyetlik, rehin, hapis hakkı, intifa hakkı, istirdat davası gibi birçok konuda kıymetli evrakla doğrudan ya da dolaylı ilgili hükümler içerir),

- Borçlar Kanunu (Kıymetli evrakı saklı tutan hükümleri yanında, havale, kumar ve bahis, tacir yardımcılarının kıymetli evraka dair yetkileri gibi birçok konuda ilgili düzenlemeler mevcuttur),

- İcra ve İflas Kanunu (Kambiyo senetlerine özgü takip usulünü düzenler),

- Sermaye Piyasası Kanunu,

- Türk Ceza Kanunu (resmi evrak sayılan kıymetli evrak çeşitleri ve kıymetli evrakla ilgili suçlar açısından önemlidir),

- Ayrıca Bankacılık Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu, Vergi Kanunları, Türk Parasının Kıymetini Koruma Mevzuatı, Umumi Mağazalar Kanunu, vergi kanunları gibi kanunlar ve ilgili diğer mevzuat eklenebilir.

IV. KIYMETLİ EVRAKIN ADI SENETTEN FARKLARI

Her ikisi de, borç ödeme taahhüdünü içeren birer belge olmakla birlikte, aralarında başlıca şu temel farklar vardır:

- Kıymetli evrak, para alacağı, ortaklık, mülkiyet veya rehin gibi hakları konu alır. Oysa adi senetlere bunlar dışındaki (bir bilgisayarın tamiri, makinenin bakımı, elbisenin dikimi, şarkı söylenmesi gibi) yükümlülükler de yazılabilir.

- Kıymetli evrakta borçlu, taraflardan birisi olur. Oysa adi senetlerde her iki tarafa da borç yüklenmesi mümkündür.

- Kıymetli evrak sıkı şekil şartlarına bağlı olup, bunlara aykırılık, kural olarak senedi geçersiz kılar (TTK. 672, 777, 781). Oysa adi senet sıkı şekil şartlarına bağlı değildir (BK. 12-17).

- Bir adi alacak için düzenlenen senet, hakkı ispat etmeye yarar. Bu nedenle, adi bir alacak senetsiz ileri sürülebilir ve senetsiz ödenebilir (BK. 105). Oysa kıymetli evraka bağlanmış bir alacakta hak, senet ile birleşmiş, senedin bir unsuru olmuştur. Senet olmaksızın hak devredilemez ve ileri sürülemez (TTK. 645, 709).

- Adi alacak ve senetler (kambyo senedine bağlanmamış alacaklar) BK'ya göre devredilir (BK. 183 vd.). Oysa kıymetli evraka bağlı alacağın devri özel şekle bağlıdır. Devir senedin türüne göre değişir (TTK. 647). Yalnızca nama yazılı kıymetli evrakın devri, uygun düştüğü ölçüde alacağın temlik hükümlerine bağlıdır. Fakat genel devir yolu olarak alacağın temlikine, diğer türden kıymetli evrakın devrinde başvurulmasına da bir engel olmadığı kabul edilmektedir.

- Adi bir alacağın devri o alacağı devralan kişilere yeterince güvence vermez. Temlik yoluyla devralınan adi alacak birden çok kişiye devredilmiş olabilir veya borçlu acze düşmüş bulunabilir. Üstelik borçlu, alacaklısına karşı temel ilişkiden doğan savunmalarını, alacağı devralan kişilere karşı da ileri sürülebilir (BK. 188). Şu halde temlik, yapılaş şekli zor olan ve alacağı devralanlara yeterince güvence vermeyen bir yoldur.

Oysa kıymetli evraka bağlı bir alacak hem kolay devredilir, hem de hak senede bağlı olduğu için aynı alacak birden fazla kişiye devredilemez. Üstelik, şekle bağlılık, soyutluk, emre ve hamiline yazılı evraklarda kişisel defilelerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesi ve imzaların bağımsızlığı ilkeleri nedeniyle, alacağı devralan kişilere oldukça büyük güvence sağlar. Bu nedenle tedavül kabiliyeti kıymetli evrakta çok yüksektir.

- Aksi kararlaştırılmadığı takdirde, adi senetteki para alacağının ifa yeri, BK. 89 uyarınca alacaklının yerleşim yeridir (=götürülecek borç). Oysa kıymetli evrakın tedavül kabiliyetinden dolayı senet alacaklısı sürekli değişebileceği için, ifa yeri borçlunun yerleşim yeridir (=aranacak borç, TTK. 755, 778, 818/1, r).

- Adi senedin alacaklısı kısmi ödemeyi kabul etmeyebilir (BK. 84). Oysa kıymetli evrakta kısmi ödeme reddedilemez (TTK. 709/2, 778, 818/1, h).

- Adi senetteki alacağın şarta bağlanması mümkündür (BK. 170 vd.). Oysa kıymetli evraka bağlı alacak, kural olarak şarta bağlanamaz (örneğin, kambiyo senetleri için bkz. TTK. 671/1, b; 776/1,b; 780/1, b).

- Emre ve hamiline yazılı kambiyo senetleri ile, emtia senetleri, menkul kıymetler ve diğer bazı kıymetli evrak, TCK. 210 uyarınca resmi evrak hükmünde olup, bunlarda sahtekarlık "Resmi Evrakta Sahtekarlık" sayılır (TCK. 204-212). Oysa adi senetler resmi evraktan sayılmaz.

V. KIYMETLİ EVRAKIN SINIFLANDIRILMASI

Kıymetli evrak, çeşitli ölçütlere göre sınıflandırılabilir:

A. İçerdiği Hakkın Türü Açısından:

İçerdiği hakkın türü bakımından kıymetli evrakı üç gruba ayırabiliriz (**bkz. ÖZTAN, karş. POROY/TEKİNALP, İMREGÜN**):

1. Alacak Senetleri: Bir alacak hakkını temsil eden senetler olup, para borcu içerdikleri için para senetleri de denilmektedir. Uygulamada önemli ve en sık rastlananlar bu türdendir. Örneğin, çek, bono, poliçe, tahvil, emre yazılı havale, emre yazılı ödeme vaadi, faiz ve temettü kuponları gibi.

2. Ortaklık Senetleri: Bir şirkete ortak olmanın sağladığı hakları içerirler. Burada, AŞ'lerin çıkardığı hisse senetleri (pay senetleri) ve bunların yerine çıkarılan ilmhahaberler (TTK. 486/2) yer alır. Limited şirketlerde esas sermaye pay senetleri, ispat aracı şeklinde veya nama yazılı olarak düzenlenir (TTK. 593/2). Nama yazılı pay senedi çıkarılmışsa, bu, kıymetli evrak niteliği taşır (**bkz. TEKİNALP, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku**). Kooperatiflerin çıkardığı senetler ise kıymetli evrak niteliğinde değildir (KoopK. 18).

3. Eşya Hukuku Senetleri: Ayni hak türünden bir hakkı temsil ederler. Eski TK. 744 vd.'nın fasıl başlığında "Emtia Senetleri" kavramı yer almış ve doktrinde de bazen bu kavram kullanılmış ise de, emtia, taşınır mallar için kullanılan bir sözcük olduğundan, daha kapsayıcı biçimde "Eşya Hukuku Senetleri" kavramı önerilmiş; böylece, taşınmazlarla ilgili olarak çıkarılan senetlerin de kapsama

alınmış olacağı belirtilmiştir (**bkz. ÖZTAN**). TTK. 832 vd. ise, “emtia senetleri” yerine, doğrudan makbuz senedi ve varant sözcüklerine yer vermiş olmakla birlikte biz de, üst başlık olarak “Eşya Hukuku Senetleri” demeyi tercih ediyoruz.

Bu gruptaki senetlere, bir eşya üzerindeki mülkiyet ya da rehin hakkını temsil eden varant, makbuz senedi, konişmento, ipotekli borç senedi ve irad senedi örnek verilebilir (**son iki örnek yönünden karşı. ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 22-23**). Eski TK. yönünden bu gruba giren taşıma senetleri, TTK. yönünden kıymetli evrak olmaktan çıkarılarak, bir ispat senedine dönüştürülmüştür (bkz. TTK. m. 856 ve 858’in gerekçeleri).

B. Hakkın Senetten Önce Var Olup Olmaması Açısından:

1. Açıklayıcı Kıymetli Evrak: Kıymetli evrakın içindeki hak, senetten önce doğmuş ise ortada, açıklayıcı (bildirici) kıymetli evrak vardır. Örneğin, bir AŞ’deki ortaklık hakkı, senet düzenlenmeden önce, şirketin kuruluşunun veya esas sermaye artırımının tescili ile doğar (TTK. 355, 455, 456, karşı. SerPK. 12/3). Daha sonra hakların (payların) senede bağlanması halinde pay senetleri açıklayıcı etki gösterir.

2. Yarattıcı Kıymetli Evrak: Bir hak, kıymetli evraka bağlanmakla doğuyorsa kıymetli evrakın yarattıcı ya da kurucu etkisinden söz edilir. Kambiyo senetleri (çek, bono, poliçe) gibi.

Aslında çoğunlukla, senet düzenlenmeden önce de bir alacak mevcuttur. Buradan hareketle öğretide **DOMANİÇ**,

aslında tüm kıymetli evrakın açıklayıcı olduğunu savunmuştur. Oysa, öğretide çoğunluk, senede bağlanmadan önceki alacağın adi bir alacak olduğu, kambiyo senedi düzenlenip verildiği andan itibaren, asıl alaktan tamamen bağımsız yeni bir alacak (kambiyo alacağı) doğduğu görüşündedir. Senet düzenlenmeden önce ise bu nitelikte bir alacak yoktur (BK. 133/II) (**bkz. ÖZTAN, POROY/TEKİNALP**).

C. Temel İlişki İle İlgili Olup Olmaması Açısından:

1. Sebebe Bağlı (İlli) Olanlar: Yukarıda değindiğimiz üzere, soyutluk konusundaki ikinci görüş benimsenirse, senede bakıldığında alt ilişkinin anlaşılmasına olanak veren senetler illidir. Makbuz senedi, varant, konişmento gibi. 6762 Sayılı Kanun yönünden kıymetli evrak niteliği tartışmalı olan sigorta poliçeleri de, bazı yazarlarca illi kıymetli evrak sayılmakta iken, TTK'nın genel gerekçesinde (n. 210), sigorta poliçesine kıymetli evrak niteliği tanınmadığı vurgulanmıştır.

2. Sebebe Bağlı Olmayanlar (Soyut/Mücerret Olanlar): Senede bakıldığında alt ilişkinin anlaşılmasına olanak vermeyen kıymetli evrak soyuttur. Örneğin, yazılış türü (devir şekli) ne olursa olsun, tüm kambiyo senetleri soyuttur.

D. Kamu Güvenine Dayanıp Dayanmaması Açısından:

1. Kamu Güvenine Dayalı Olanlar: Kıymetli evrakın bazı türlerinde, senedin içeriği, senetteki hak yönünden mutlak bir ölçü oluşturmakta ve iyiniyetli üçüncü kişilerin, senedin yarattığı hukuki görünüşe, yani senet içeriğinin doğru, hakkın mevcut ve senedin geçerli olduğuna, senette

yer almayan hususların mevcut olmadığı veya en azından kendisine karşı geçersiz bulunduğuna ilişkin olarak duydukları güven hukuken korunmaktadır.

Senedin devri ile devredenin tüm haklarının değil, yalnızca senette yazılı hakların devredilmiş sayılacağını öngören hükümler (TTK. 684, 778, 818), tedavül güvenliğini ve hızını artırmaya yöneliktir. Kişisel defilerin üçüncü kişilere karşı kural olarak ileri sürülememesi de aynı gereksinimi karşılamayı amaçlar.

Soyutluk konusundaki ikinci görüş benimsendiğinde, senedin soyut veya illi olması ile kamu güvenine dayalı olup olmaması arasında kesin bir ayırım yapmak gerekmektedir. Bir başka deyişle, soyut senetlerin daima kamu güvenine dayandığı söylenemez. Örneğin, nama yazılmamış bir poliçe, bono ve çek soyut (TTK. 671/1,b; 776/1,b; 780/1,b) ve aynı zamanda kamu güvenine dayalıdır (TTK. 659, 687, 825). Buna karşılık, nama yazıldıkları takdirde yine soyut-turlar, fakat kamu güveninden yararlanmazlar. Diğer yandan, örneğin, emre veya hamiline yazılı bir konişmento illi olmakla birlikte, kamu güvenine dayalıdır. Çünkü, navlun sözleşmesi ile ilgili ve senette yazılı olmayan hususlara ilişkin defiler, iyiniyetli hamile karşı ileri sürülemez.

Kamu güveni ilkesi, üçüncü kişiler açısından söz konusu olabilir, senet tarafları açısından bu ilke uygulanamaz. Bu nedenledir ki; emre veya hamiline yazılı senet tarafları arasında kişisel defilerin öne sürülebilmesinin nedeni, bunlar arasında soyutluğun söz konusu olmaması değil, kamu güveni ilkesinin uygulanamamasıdır (**özellikle bkz. ÖZ-TAN**).

2. Kamu Güvenine Dayalı Olmayanlar: Soyut veya illi, fakat kişisel defilerin üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilmesine olanak veren senetlerdir. Örneğin, nama yazılı poliçe veya çek soyut, nama yazılı konişmento ise illidir; fakat her ikisi de kamu güveni ilkesinden yararlanmaz.

E. Yatırım Amacı Taşıyıp Taşıyamama Açısından:

Kıymetli evrak yatırım amacı taşıyabilir veya taşıyamaz. Bu ayrım, kıymetli evrak ile menkul kıymet kavramları arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır.

1. Yatırım Amacı Taşıyanlar: Kıymetli evrakın önemli bir bölümü, yatırım amacına hizmet etmekte ve “Menkul Kıymet” kavramı ile ifade edilmektedir.

SerPK m. 3/1’de menkul kıymetlerin, “Para, çek, poliçe ve bono hariç olmak üzere; paylar, pay benzeri diğer kıymetler ile söz konusu paylara ilişkin depo sertifikalarını, borçlanma araçları veya menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları ile söz konusu kıymetlere ilişkin depo sertifikalarını” ifade ettikleri hükme bağlanmıştır. Eski SerPK’da, menkul kıymet “*Ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları Ser-maye Piyasası Kurulu’nca belirlenen kıymetli evrak*” olarak tanımlanmıştı. Yeni Kanun, eski Kanundan farklı olarak bir tanım vermekten kaçınmış, nelerin menkul kıymet sayılacağına dair sınırlayıcı olmayan bir düzenleme getirmiş ve menkul kıymetlerin kıymetli evrak olduklarına ilişkin bir açıklığa da yer vermemiştir.

Bununla birlikte öğretide de haklı olarak belirtildiği üzere, devredilebilir nitelikte bir ortaklık ya da alacak hakkını yahut da ortaklık benzeri bir hakkı içeren, tedavül yeteneğine de sahip olan menkul kıymetler kıymetli evrak olarak kabul edilmelidir. Buna göre; TTK. 645'te sayılan unsurları taşıyan menkul kıymetler, kaydi sisteme dahil olanlar dahil, kıymetli evrak olarak nitelendirilebilir. Esasen, kambiyo senetlerinin menkul kıymet olmadıklarının özellikle vurgulanması ihtiyacı da, menkul kıymetin kıymetli evrak olduğuna dolaylı bir işarettir **(Bu yönde ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, s. 32-33; ayrıca bkz. BOZER/ GÖLE, s. 387 vd.)**.

Menkul kıymetler, tamamı eşit parçalara bölünmüş bir sermaye veya alacağın bir parçasını temsil ederler, tertip halinde çıkarılırlar ve sahiplerine faiz veya kâr payı biçiminde uzun vadeli gelir sağlarlar. Bir başka deyişle, menkul kıymetin üç temel unsuru, misli eşya niteliği taşıması, yatırım aracı olarak kullanılması ve dönemsel gelir getirmesidir. AŞ.'lerde kâr dağıtımı genel kurulun yetkisinde olduğu için dönemsel gelir sağlaması kesin olmamasına rağmen pay, pay senedi ve ilmühaberler yanında, tahviller, banka bonoları, banka garantili bonolar, varlığa dayalı menkul kıymetler, finansman bonoları, gayrimenkul sertifikaları, intifa senetleri, ipotekli borç senedi, irat senedi, yatırım fonu katılma belgesi, kâr ve zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi, kupon ve talonlar örnek olarak sayılabilir.

Menkul kıymetlerle ilgili düzenlemeler Sermaye Piyasası Kanunu'nda ve bu Kanun uyarınca kabul edilen mevzuatta yer almaktadır: Yönetmelikler ve özellikle tebliğler gibi.

2. Yatırım Amacı Taşımayanlar: Her menkul kıymet bir kıymetli evrak olmakla birlikte, her kıymetli evrak menkul kıymet niteliğinde değildir. Yatırım amacı taşımayan çek, bono, poliçe, konişmento, makbuz senedi ve varant gibi bazı senetler menkul kıymetler dışında kalan kıymetli evrak grubunda yer alır.

F. Devir Şekli Açısından: En önemli ayırım ölçütü olup, buna göre kıymetli evrak, nama yazılı, emre yazılı ve hamiline yazılı olmak üzere üç gruba ayrılır:

Nama yazılılar, senet zilyetliğinin devri + temlik beyanı ile devredilir. Zilyetliği devretmenin en temel ve yaygın yolu teslimidir; fakat zilyetliğin teslimsiz iktisabı da mümkündür. Diğerlerine oranla devri en zor olan grup, nama yazılı olanlardır.

Emre yazılı kıymetli evrak ise, senet zilyetliğinin devri + ciro yoluyla devredilir.

Hamiline yazılı kıymetli evrak, devri en kolay grup olup, yalnızca senet zilyetliğinin nakli ile devredilir. Senet kimin elinde ise o kişi (hamil), senedin alacaklısı sayılır.

Her üç grupta ortak olan zilyetliğin devri, taraflar arasında bir aynî sözleşmeyi de gerektirir. Aynî sözleşme, taşınırlarda mülkiyetin devri veya diğer bir aynî hakkın kurulması için gereken ve zilyetliğin devri ile birlikte tasarruf işlemini oluşturan sözleşmedir. Tarafların doğrudan mülkiyet devrine veya diğer bir aynî hak kurulmasına yönelik karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları bu sözleşmeyi oluşturur. Taşınırlarda zilyetlik devri ile birlikte mülkiyeti geçiren bu sözleşme, mülkiyetin devrine yönelik temel sözleşmeden farklı olduğu gibi Roma Hukukundaki real

sözleşmeden de ayrıdır (bkz. **TEKİNAY/AKMAN/ BURCUOĞLU/ALTOP, Borçlar Hukuku; KOCAYUSUFPAŞA-OĞLU, Borçlar Hukuku; bkz. ve karşı. ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, N. 283).**

Bu üçlü ayrım doğrultusunda her bir grubun tanımına, devirlerinin özelliklerine ve hangi senetleri kapsadıklarına daha yakından bakmak gerekir:

1. Nama Yazılı Kıymetli Evrak

TTK. 654'teki tanım uyarınca, bir senedin nama yazılı olabilmesi için iki şartın birlikte varlığı zorunludur:

- Belli bir kişi adına yazılmış olması (olumlu şart),

- Ayrıca, senedin emrine kaydını içermemesi ve kanunen emre yazılı senetlerden de sayılmaması (olumsuz şart). Kanunen emre yazılı senetler, aksine kayıt (menfi emre kaydı) taşımadıkları sürece, kanunun emre yazılı saydığı senetlerdir. Örneğin; çek, bono, poliçe ve TTK. 490'da ciro ile devredileceği öngörülen A.Ş. pay senetleri gibi.

Nama yazılı senetlerin devri, zilyetliğin nakli ve devir (temlik) beyanı ile gerçekleşir (TTK. 681/2). Devir beyanı, senet üzerine ya da ayrı bir kağıda yazılabilir (TTK. 647/2) ve uygun düştüğü ölçüde, BK'daki alacağın temlik hükümlerine bağlıdır; uygun düşmeyen hükümler ise burada uygulanamaz. Örneğin; BK. 186 hükmünün uygulanması, buraya uygun düşmemektedir. Çünkü, BK. 186'ya göre borçlu iyi niyetle, gerçekte alacaklı olmayan bir kişiye ödeme yapınca borcundan kurtulur. Bu hükmü kıymetli evraka uygulama olanağı yoktur. Nama yazılı kıymetli evrak borçlusu, ödeme yaparken alacaklı sıfatının ispat edilmesi-

ni aramak zorundadır (TTK. 655). Bu nedenle borçlunun durumu ağırlaşmıştır.

Bununla birlikte, m. 656 uyarınca borçlu, nama yazılı senet içerisinde senet bedelini her hamile ödeme hakkını saklı tutarak, alacaklı sıfatının ispatını aramaksızın iyiniyetle yaptığı ödeme oranında borçtan kurtulabilir. Borçlunun kendi durumunu kolaylaştırdığı bu tür senetler, “eksik nama yazılı senet” biçiminde anılır ve çeklerde söz konusu değildir (TTK. 785/2). Uygulamada eksik nama yazılı senetlere pek rastlanmamaktadır.

Hangi kıymetli evrak türleri nama düzenlenebilir?

Kural olarak bütün kıymetli evrak tipleri nama düzenlenebilir. İstisna olarak, Sermaye Piyasası Mevzuatı uyarınca çıkarılan menkul kıymetler yatırım fonuna katılma belgesi, banka bonoları, banka garantili bonolar, finansman bonusu belirtilmelidir.

2. Emre Yazılı Kıymetli Evrak: TTK. 824’e göre, “Emre yazılı olan veya kanunen böyle sayılan kıymetli evrak emre yazılı senetlerdendir.” Buna göre bir senedin emre yazılı olarak kabul edilebilmesi için,

- Emre sözcüğünü içermesi (iradi emre yazılı),

- Veya bu sözcüğü içermese bile, kanunen böyle sayılan -çek, bono, poliçe gibi- bir senet olması gerekir (kanunen emre yazılı). Kanunen emre yazılı senetleri nama dönüştürebilmek için emre değil, nama oldukları açıkça belirtilmeli, yani senede “menfi emre kaydı” eklenmelidir (m. 681/2).

Poliçe hükümleri, aksi kanunda öngörülmediği takdirde tüm emre yazılı senetler için geçerli genel hüküm niteli-

ğindedir (TTK. 826, kambyo senetlerinde başvuru hakkına dair hükümlerin uygulanabilmesi için ise açık hüküm gerekir. Bkz. TTK. 831).

Emre yazılı senetler ciro ile devredilebilir (TTK. 647-648). Fakat bu hükümlerden hareketle, cironun tek devir yolu olduğu sanılmamalıdır. Ciro en yaygın devir yoludur; fakat bir emre yazılı senet, istenirse alacağın temliki ile devredilebileceği gibi (TTK. 687/2), kanun hükümleri gereği cebri icra (İİK. 106 vd., 120) ve miras (MK. 575 vd.) gibi yollarla başkasına geçişi de mümkündür.

TTK. 490'da nama yazılı hisse senetlerinin ciro yoluyla devrinden söz edilmiştir. Kanundaki bu ifade nedeniyle nama yazılı hisse senetlerinin devir şekli açısından hangi tür kıymetli evraktan sayılacağı tartışmalıdır. Fakat doktrinde ve Yargıtay kararlarındaki baskın görüş, nama yazılı hisse senetlerinin kanunen emre yazılı sayılması gerektiği yönündedir (**bkz. ARSLANLI, ÖZTAN, TEKİNALP. Ayrıca MOROĞLU'nun konuya ilişkin önemli makalesi**).

Ciro da bir alacağı devretme beyanı olmasına rağmen, alacağın temlikinden temel bazı noktalarda ayrılır.

Ciro ve devir beyanı arasındaki başlıca farklar şöyle özetlenebilir:

1. Ciro senede veya alonj üzerine (TTK. 683/1), devir beyanı ise senet üzerine veya başka bir kağıda yazılır (TTK. 647/2). Beyaz ciro, senedin arka yüzüne veya alonja yazılır; tam ciro ön yüze de yazılabilmekle birlikte, genellikle arka yüze veya alonja yazılır.

2. Devir beyanı senet üzerine yazıldığında ciroya çok benzemekte ise de, emre yazılı senedin cirosu, yazıya göre

sorumluluk çerçevesinde hakkın devrini sağlar; yani senetten doğan hakların devrine yol açar (TTK. 649). Oysa nama yazılı senetteki devir beyanı, alacağın temliki sonuçlarını yaratır.

3. Devir beyanı alacağın temliki kurallarına tabi olduğu için borçlu, temel ilişkiden doğan savunmaları herkese (üçüncü kişilere) karşı da yapabilir (BK. 188). Dolayısıyla, nama yazılı bir senedin hak sahibi olmayan birisinden iyiniyetle devralınması kural olarak mümkün değildir (istisna için bkz. ipotekli borç ve irat senedine ilişkin MK. 921). Ciroda ise, temel ilişkiden kaynaklanan savunmalar herkese karşı ileri sürülemez. Çünkü ciro, devreden tüm haklarının değil, yalnızca senetten doğan haklarının devrine yol açar (TTK. 684/1). Bu açıdan da hak sahibi olmayan birisinden, ciro yoluyla senedi devralanın iyiniyeti (daha doğrusu, senedi iktisap ederken bilerek borçlu zararına davranmamış olması) korunur; kişisel defiler ona karşı ileri sürülemez (TTK. 687, 825/2).

4. Temlik beyanı, sadece nama yazılı senetlerin değil, adi senetlerin, senetsiz alacakların ve istenirse her türlü (emre ve nama yazılılar dahil) senedin devrinde kullanılır. Ciro ise, sadece emre yazılı senetlere özgüdür (TTK. 647, 681, 831).

Hangi senetler emredir veya istendiğinde emre düzenlenebilir?

Kanunen emre yazılı senetlere, kambiyo senetleri, nama yazılı hisse senetleri (TTK. 490), makbuz senedi ve varant (TTK. 838, 834/1, f) örnek verilebilir. MK. 914, ipotekli borç ve irat senetlerinin nama veya hamiline düzenleneceğini öngörmüş ise de, emre düzenlenmelerine engel

olmadığı, esasen bu senetlerin kamu güvenine dayanması ve kişisel defilerin öne sürülme olanağının kısıtlanması (MK. 927) gerekçeleriyle bunların da emre yazılılara örnek verilmesi gerektiği görüşü yaygın olup, emre kaydı içermese dahi, nama veya hamiline kayıtları da yoksa, bunların da kanunen emre yazılı sayılmasının yerinde olacağı belirtilmektedir (**bkz. ÖZTAN ve andığı yazarlar**).

İradi olarak emre düzenlenebilen senetlere de, konişmento (TTK. 1228), emre yazılı havale (TTK. 826), emre yazılı ödeme vaadi (TTK. 835) örnek verilebilir.

3. Hamiline Yazılı Kıymetli Evrak

TTK. 658'e göre, senedin metninden veya şeklinden hamili (taşıyıcısı) kim ise onun hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak hamiline yazılı senet sayılır. Senedin sahibi olmak, kural olarak aynı zamanda senetteki hakkın da sahibi sayılmak anlamına gelmektedir. Bu tür senetler, yalnızca zilyetliğin nakli yoluyla devredilir.

MK. 990 uyarınca, sahibinin elinden rızası dışında çıkmış olan bir hamiline yazılı senedi iyi niyetle iktisap eden kişinin bu iktisabı korunur. TTK. 659/3'e göre de, "Senedin, borçlunun rızası olmaksızın tedavüle çıkarıldığı yolunda bir defa ileri sürülemez".

Hangi senetlerin hamiline düzenlenebileceği konusunda sınırlayıcı genel bir hüküm olmadığı için, münferit istisnalar dışındaki senetler hamiline yazılabilecektir.

Bono ve poliçe hamiline olamaz (TTK. 671/1,f; 776/1,e). Makbuz senedi ve varant (TTK. 834-838), bedelleri tamamen ödenmemiş hisse senetleri hamiline düzenlenemez.

Böyle özel sınırlamalar dışında, kıymetli evrakın hamiline yazılabilmesi gerekir. Esasen kanun, bazı senetlerin hamiline olabileceğini açıkça öngörmüştür: Çek (m. 785), intifa senetleri (m. 661), ipotekli borç ve irat senedi (MK. 923), rehinli tahvilat (MK. 930) gibi.

VI. KIYMETLİ EVRAKTA SENET TÜRÜNÜN DEĞİŞMESİ (DÖNÜŞTÜRME, TAHVİL):

Kısaca, bir kıymetli evrakın tedavüle çıkarılmasından sonra, devir şekli açısından ait bulunduğu grubun (nama/emre/hamiline) değiştirilmesi olarak tanımlanabilir (karş. Bazı yazarlar, kanunen emre yazılı senetlerin düzenleniş sırasında açıkça yazılarak nama dönüştürülmesini ihdasından önce dönüştürme olarak nitelemişler ise de, asıl dönüştürmenin, ihdastan sonra olduğu kabul edilir (**Bkz. POROY/ TEKİNALP, DOMANIÇ**). Tür değişikliğinin iki şekilde gerçekleşebileceği, çoğunlukla kabul edilmektedir:

A. Kanuni Dönüştürme: Bir kanun hükmü uyarınca senedin grubunun değişmesidir. Bu konuda, çoğunluk yazarlar TTK. 690 hükmünü örnek vermektedir:

TTK. 690 hükmüne göre, “Vadenin geçmesinden sonra yapılan ciro, vadeden önce yapılan bir cironun hükümlerini doğurur; ancak, ödenmeme protestosundan veya bu protestonun düzenlenmesi için öngörülmüş sürenin geçmesinden sonra yapılan ciro, sadece alacağın temliki hükümlerini doğurur.

Aksi sabit oluncaya kadar tarihsiz bir ciro protestosunun düzenlenmesi için öngörülen sürenin geçmesinden önce yapılmış sayılır”.

Çoğunluk yazarlar, burada senedin, emre yazılı olmaktan çıkıp, nama yazılı senet haline gelmiş ve kanun hükmü gereğince türünün (ait olduğu grubun) değişmiş sayıldığı görüşündedir. Aksi görüş ise, anılan hükmün, senedin devir şeklini değiştirmede, sadece belirli bir andan sonraki ciroya, alacağın temliki sonuçları bağladığı gerekçesiyle, Türk Hukukunda kanuni tahvilden söz edilemeyeceği yönündedir (**Bkz. ÜLGEN/HELVACI/ KENDİGELEN/KAYA; BOZER/GÖLE**).

B. İradi Dönüştürme: Bir dönüştürme anlaşması ile senedin grubunun değiştirilmesidir. TTK. 650/1 uyarınca, “Nama yahut emre yazılı senet, ancak kendisine hak verdiği, borç yüklediği tüm kişilerin muvafakatiyle hamile yazılı senede dönüştürülebilir. Bu muvafakatin doğrudan senet üzerine yazılması gerekir”.

“Hamile yazılı senetlerin nama veya emre yazılı senede dönüştürülmesi hususunda da aynı kural geçerlidir. Bu son halde hak veya borç sahibi kişilerden birinin muvafakati bulunmazsa bu dönüştürme, ancak dönüştürmeyi yapan alacaklı ile onun haklarına doğrudan doğruya halef olan kişi arasında hüküm ifade eder” (TTK. 650/2).

Böylece, nama veya emre yazılı bir senedin hamiline yazılı bir senede dönüştürülmesi için, borçlu ile senette hak sahibi olanların anlaşması ve senet üzerinde gerekli değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Anlaşmaya ilişkin irade, senet üzerine yazılır ve taraflarca imzalanır. TTK. 650/1, senedin tedavül yeteneğini artırıcı bu tür değişikliklerde tüm ilgililerin rızasının öngörmüştür (İstisnaen ek bazı şartlar aranabilir. Örneğin; pay senetlerinin hamiline dönüştürülmesine ilişkin TTK. 485).

Buna karşılık hamiline yazılıdan nama veya emreye dönüştürme konusundaki m. 650/2, senedin tedavül yeteneğini azaltıcı bu tür değişikliklerin, rıza göstermeyenler hakkında hüküm doğurmayacağını düzenlemiştir. Söz konusu hükümden dolayı, bir senet kimileri arasında hamiline yazılı kalıp, kimileri arasında emre veya nama yazılı olabilir.

Görüldüğü üzere kanunda, nama veya emre senetlerin hamiline, hamiline senetlerin nama veya emre dönüştürülmesi düzenlenmiş; fakat nama yazılı bir senedin emre veya emre yazılı bir senedin nama dönüştürülmesine değinilmemiştir. Öğreti, bunu bir eksiklik olarak görmekte ve kanunda öngörülen yöntem kıyasla uygulanmak suretiyle, nama ve emre senetler arasında da dönüştürme yapılabileceğini kabul etmektedir. Buna göre, namadan emreye dönüştürmede TTK. 650/1, emreden namaya dönüştürmede ise m. 650/2 uygulanacaktır.

VII. KIYMETLİ EVRAKTA DEFİLER

A. Borçlu Savunmaları ve Defi Kavramı: Genel olarak, kendisinden talepte bulunulan borçlunun teknik açıdan yapabileceği üç tür savunma vardır:

- **İnkâr:** Alacak hakkının dayandırıldığı temel olayın varlığının borçlu tarafından reddedilmesidir. Örneğin: Bilgisayar satıcısının talebine karşı borçlunun, mahkemede “iddia ettiği gibi bir bilgisayar satın almadım ki ona borcum olsun” demesi.

- **İtiraz:** Alacağın dayandırıldığı temel olay reddedilmeyip, temel olayın varlığına rağmen, hakkın doğmadığı veya doğmuşsa da sona erdiğinin ileri sürülmesidir. Örne-

ğin: “Satış sırasında ehliyetsiz idim” veya “ödedim” ya da “sözleşme ahlaka veya kanuni şekle aykırı ve dolayısıyla geçersizdir” denmesi gibi.

- **Defi:** Borçlu, temel olayın varlığını ve alacaklının hakkını kabul etmekle birlikte, bu borcu yerine getirmek için geçerli bazı özel sebepler ileri sürmektedir. Böylece borcu ifa etmekten temelli ya da geçici olarak kaçınmaktadır. Örneğin vadesi gelmemiş borcun talep edilmesi durumunda vadenin gelmediğini öne sürmek, zamanaşımı, ödemezlik veya peşin dava defi gibi.

- **Kıymetli evrakta defi:** Yukarıdaki defi kavramından farklı ve daha geniş bir anlam taşır. Kıymetli evrakta defi, teknik anlamdaki itirazlar ve defiler dahil, borçlunun tüm savunmalarını kapsayan daha üst bir kavramdır. TTK. 659 hamiline yazılı senetlerde defileri, m. 825 emre yazılı senetlerde defileri ve m. 687, kanunen emre yazılı bir senet türü olan poliçedeki defileri hükme bağlamıştır. TTK. 687 poliçeye ilişkin olmasına rağmen, yapılan yollamalardan dolayı bu hüküm, bono ve çekte de uygulanır (m. 778; 818/1,e).

B. Kıymetli Evrakta Defi Çeşitleri: Defiler, başlıca iki ölçüte göre sınıflandırılabilir: Etkili olduğu kişiler açısından mutlak ve nisbi olmak üzere ikili, özellikleri açısından ise senet metninden anlaşılanlar, senetteki bir taahhüdün geçersizliğine ilişkin olanlar ve kişisel (şahsi) defiler şeklinde üçlü bir ayırım yapılır (**bkz. ÖZTAN**):

1. Etkisi ve Tarafları Açısından: Bu açıdan, mutlak ve nisbi defiler şeklinde ikili bir ayırım yapılır:

a. Mutlak Defiler: Borçlu tarafından senede hamil olan “herkese karşı” ileri sürülebilen defilerdir.

b. Nisbi Defiler: Belirli bir borçlu tarafından, yalnızca “belirli bir senet alacaklısına karşı” ileri sürülebilen defilerdir.

Mutlak ve nisbi defilere, aşağıda, özellikleri açısından defileri de ele aldıktan sonra örnekler vereceğiz.

2. Özellikleri Açısından: Bu açıdan, senet metninden anlaşılan defiler, senetteki bir taahhüdün geçersizliğine ilişkin defiler ve kişisel (şahsi) defiler şeklinde üçlü bir ayrıma gidilir:

a. Senet Metninden Anlaşılan Defiler: Senede bakmakla görülebilen, anlaşılabilen defilerdir. Alacaklı, senedi o şekliyle aldığı için kendisine karşı ileri sürülen definin varlığını bilmektedir. Bu nedenle de hukuken korunması gereksizdir. Bu tür defiler mutlak defiler arasında yer alır; yani herkese karşı ileri sürülebilir.

Örneğin, senetteki geçerlilik şartlarının eksikliği (bono veya çekte imzanın veya düzenlenme tarihinin, bonoda kayıtsız ve şartsız bedel ödeme vaaadinin bulunmaması gibi), şekil şartları tam olmasına rağmen senet vadesinin gelmemiş bulunması, poliçe ve bonoda geçerli olmayan bir vade türü yazılması (m. 703), kambiyo senetlerinde soyutluğu ortadan kaldıran (geciktirici şart gibi) bir kaydın bulunması, senetteki borcu belli bir sözleşmeyle ilişkilendirerek teminat senedi kaydı konulması, borçlunun imzası yerine parmak basılmış olması (m. 756), senette ciro zincirinin kopuk olması, zamanaşımı süresinin geçirilmiş bulunması, cirantanın koyduğu ödememeden sorumsuzluk şartı (m. 685/1), görüldüğünde vadeli senedin bir yıl içerisinde ödeme için ibraz edilmemesi (m. 704) gibi.

b. Senetteki Bir Taahhüdün Geçersizliğine İlişkin Defiler: TTK. 659/1 ve 825/1’de hatalı olarak “senedin geçersizliğine ilişkin” defilerden söz edilmiş ise de, aslında bu defiler, şeklen geçerli bir senedin varlığını gerektirir. Yani bir senet şeklen tamamen geçeli olduğu halde, o senet ile taahhüt altına girenlerden biri veya birkaçı için geçersiz olabilir. Çünkü bazen, ortada şekil şartları tam bir senet mevcut olmasına rağmen, bu belge, senette imzası bulunan bir veya birkaç kişiyi bağlamıyor olabilir.

Senetten anlaşılamayan, fakat senetteki imza sahiplerinden birisi tarafından öne sürülebilen bu defiler, senedin verilmesine ilişkin aynî sözleşme ile ilgili olup, temel borç ilişkisinden kaynaklanan defilerle karıştırılmamalıdır. Zira, temel borç ilişkisinden doğan defiler tamamen kişisel niteliktedir ve esas itibarıyla, senet borcunun geçerliliği ile ilgili değildir. Senedin verilmesine dair aynı sözleşmeden doğan defiler ise, bu sözleşmenin yokluğundan ileri geliyorsa hamilin maddi hukuk açısından haklılığı, buna karşılık, sözleşmenin geçerli olmamasından ileri geliyorsa hamilin sorumluluğu sorunu gündeme gelir. Bu gruptaki defiler, kural olarak nisbi, fakat istisnaen de mutlak defi niteliğindedir. Hangilerinin mutlak, hangilerinin nisbi sayılacağı konusu, kişinin korunması ile işlem güvenliğinin korunması ilkelerinden hangisine öncelik tanınacağına bağlıdır. Yaptığı irade beyanına, üçüncü kişilerin güvенеbileceği bir görünüm veren bir kişinin bu beyanı ile bağlı sayılması, işlem güvenliğinin bir gereği olup, “Görünüşe Güven Teorisi” olarak adlandırılmaktadır (**bilgiler için özellikle bkz. ÖZ-TAN, 1997, s. 220 vd.**).

Bu tür defilerin tam olarak anlaşılabilmesi için, öncelikle TTK. 677’de yer alan ve ileride ayrı bir başlıkta ele

alacağımız “**İmzaların Bağımsızlığı (İstiklâli) İlkesi**”ne kısaca değinmek gerekir. Hüküm uyarınca, bir senet, borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzasını, sahte imzaları, belirsiz (hayali) kişilerin imzasını yahut imzalayan veya adlarına imzalanmış kişileri herhangi bir sebeple (yetkisizlik gibi) bağlamayan imzaları taşırsa, diğer imzaların geçerliliğine bu yüzden zarar gelmez.

İmzaların bağımsızlığı ilkesi ile, senet üzerindeki imzaların birbirinden etkilenmemesi, her bir imzanın, diğerlerinden ayrı olarak sahibini sorumluluk altına sokması kastedilmektedir. İlkenin konuluş gerekçesi, ticari yaşamdaki güven ihtiyacını karşılayıp, bir veya birkaç imzanın sakatlığı yüzünden senedi tamamen geçersiz kılmamak ve böylece, senedin elden ele dolaşma kabiliyetini olabildiğince arttırmaktır (**bkz. ÜLGEN / HELVACI / KENDİGELEN / KAYA**).

Senetteki bir taahhüdün (imzanın) geçersizliğine ilişkin defiler, etki ve tarafları açısından yapılan mutlak veya nisbi defi ayırımında, sınırlı hallerde mutlak, fakat genellikle nisbi niteliktedir.

Bir taahhüdün geçersizliğine ilişkin defiler, şu istisnai hallerde mutlak sayılmaktadır. Çünkü bu hallerde, borçluya, sonuçlarını bilerek ve isteyerek davranmış olduğu konusunda bir isnadın yöneltilemeyeceği genellikle kabul edilmektedir:

- İmza edenin ehliyetsizliği (TTK. 670),
- Temsil yetkisinin mevcut olmaması (TTK. 678),
- İmza sahteliği,

- İmzanın, fiziki baskı ve doğrudan cebirle attırılmış olması,
- Senet metninde tahrifat yapılması.
- Tüketicinin korunması yönünden TKHK. 4/5 hükmü de bu konuda yeni bir örnek sayılabilir. Çünkü hükme göre; “Tüketicinin yapmış olduğu işlemler nedeniyle kıymetli evrak niteliğinde sadece nama yazılı ve her bir taksit ödemesi için ayrı ayrı olacak şekilde senet düzenlenebilir. Bu fıkra hükümlerine aykırı olarak düzenlenen senetler tüketici yönünden geçersizdir”. Şu halde tüketici, kendisine başvuran herkese karşı geçersizlik defini ileri sürebilecektir. Fakat bu savunmayı, tüketici lehine aval veren kişinin yapamaması gerekir (TTK. 702/2) **(bkz. BAHTİYAR/HAMAMCIOĞLU, KHasÜ. HFD. 2015/1'deki makalemiz).**

Sayılan hallerde, üçüncü kişinin iyiniyetli olması, senedin verilmesindeki sakatlığı gidermez; çünkü borçlunun, ortaya çıkan hukuki görünüşe bilerek ve sonuçlarını hesaplayarak yol açtığı söylenemez **(bkz. ÖZTAN).**

Bunlar dışındaki hallerde ise, taahhüdünün geçersizliğine yönelik borçlunun tüm savunmaları, nisbi defi sayılmaktadır. Çünkü, bu hallerde borçlu, yaratılan hukuki görünüşe güvenen iyiniyetli üçüncü kişiler karşısında daha çok korunmaya layık değildir. Örneğin, kumar (bkz. TBK. 605/I), bahis, evlenme tellallığı gibi nedenlerle veya ahlaka aykırı bir amacın gerçekleştirilmesi için ya da muvazaalı işlemlerle senet verilmiş olması, senet verilmesine dair aynı sözleşmede hata, hile, ikrah bulunması veya sadece temel ilişkiyi değil, senedin verilmesine dair aynı anlaşmayı da geçersiz

kılan gabin oluşması, borçlu tarafından uyuşturucu, alkol veya hap alınarak (duruma bizzat borçluca yol açılarak) bu etki altında senet düzenlenmesi gibi haller, senedi iyiniyetli devralan üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez (**bkz. ÖZTAN, tehdit yönünden karş. POROY/ TEKİNALP**).

c. Kişisel (Şahsi) Defiler: Senetteki borç taahhüdünün objektif varlığına hiçbir etkisi bulunmayan, borçlunun, belirli bir alacaklı ile arasındaki doğrudan hukuki ilişkilerden doğan defilerdir. Başlıca kişisel defiler şunlardır (**bkz. ÖZTAN**):

- Bazı kişisel defiler, temel ilişkiden doğarlar. Temel (alt) ilişki, senedin düzenlenmesine yol açan ilişki olup, satım, kira, istisna, hizmet, vekalet gibi bir sözleşme olabilir. Örneğin, alt ilişkinin geçersizliği, muvazaa, irade bozukluğu, gabin, zapt, ayıp, sözleşmenin ifa edilmediği veya zamanlaşımı gibi defiler temel ilişkiden doğarlar.

- Temel ilişki dışında, taraflar arasında herhangi bir ilişkiden de kişisel defi doğabilir. Başka bir deyişle borçlu, senedi devralmış hamile karşı, senet dışı ilişkilerden dolayı sahip olduğu kişisel defileri de kullanabilir (TTK. 659/1, 825/1). Örneğin, B'nin borçlu olduğu senet (bono), lehtar A tarafından tedavüle çıkarılmış ve en son H'ye geçmiştir. H'nin de tesadüfen B'ye borcu vardır. B, H'ye karşı takas defini ileri sürebilir.

- İlgili kişiler arasında yapılmış özel bir anlaşmadan veya talep hakkına ilişkin özel bir durumdan da kişisel defi doğabilir. Örneğin, hatır anlaşması, yeni bir vade kararlaştırılması, ödemeyi şarta veya takside bağlama, senet bedelinde indirim yapma, ibra sözleşmesi veya hakkın kötüye kullanımı gibi.

Kişisel defiler kural olarak taraflar (doğrudan doğruya ilişkide bulunanlar) arasında ileri sürülebilir; herkese, yani doğrudan ilişkili olunmayan üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez. Fakat bu kuralın çok önemli istisnaları vardır:

aa. Nama yazılı senetlerde borçlu, alacaklıya karşı ileri sürebileceği savunmaları, üçüncü kişilere, yani yeni alacaklılara karşı da ileri sürebilir (TTK. 647/2, 681/2, 687/2, BK. 188).

bb. Emre ve hamiline senetlerde hamil, senedi iktisap ederken bilerek borçlunun zararına hareket etmiş ise, borçlu, senedi düzenleyen veya önceki hamillere karşı sahip olduğu kişisel defileri son hamile karşı da ileri sürebilir (TTK. 659/2, 825/2 ve FKFFŞK. 9/3). Anılan hüküm, poliçeler için TTK. 687'de tekrarlanmıştır. Bilerek borçlu zararına hareket için, bilmek yeterli olmayıp, hamilin kastı da aranmaktadır. Kastın varlığını kanıtlama yükü borçluda ise de, bu kuralın katı biçimde uygulanmaması gerekir. Bu nedenle, hamilin senedi devralırken "borçlunun devredene karşı ileri sürebileceği kişisel defileri bulunduğunu bildiğinin kanıtlanması" yeterli sayılmaktadır. Devralanın kastı araştırılırken önemli olan, senedin iktisap anıdır (**bkz. ÖZTAN**).

cc. Öğretide, kişisel nitelik taşıyan birtakım defilerin, senedin, devralanı korumayı gerektirmeyen bir yol ile devredildiği bazı hallerde de devralana karşı ileri sürülmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bu hallere örnek olarak, ticaret şirketlerinin birleşmeleri, miras, temlik beyanı (TTK. 687/2, BK. 188) veya tahsil cirosu (TTK. 688) ile geçişler ya da vadeden sonra ciro (TTK. 690), karşılığın devri (TTK. 733) ve senet malikinin iflası durumunda defilerin senedi devralana karşı ileri sü-

rülmesi gösterilmektedir (**bkz. POROY/TEKİNALP**). Görüldüğü üzere bu hallerin birçoğu, kıymetli evraka özgü olmayan devir yollarından oluşmaktadır.

VIII. KIYMETLİ EVRAKIN ZİYAI VE İPTALİ

A. Zayi Olma Kavramı ve İptal Davasının Amacı: Bir kıymetli evrak, çalınma, kaybolma, yanma, yırtılma, unsurları okunamayacak derecede zarar görme gibi nedenlerle zayi olabilir. Böyle hallerde hakkın da kaybedilmiş sayılması, alacaklı için ağır ve adalete aykırı olurdu. İptal davalarının amacı, belirli bir prosedür sonunda mahkemenin vereceği karar ile, hakkın senetsiz kullanılmasına veya yeni bir senet düzenlenmesine olanak vermektir.

Kıymetli evrakın genel hükümleri arasında yer alan TTK. 651'e göre, kıymetli evrak zayi olduğu veya ziyan ortaya çıktığı anda, senet üzerinde hak sahibi olan kişinin talebi ile iptaline mahkemece karar verilebilir. TTK. 652/1 uyarınca da, iptal kararı üzerine hak sahibi, hakkını senetsiz ileri sürebilir veya yeni bir senet düzenlenmesini isteyebilir.

Önemle vurgulamak gerekir ki; iptal kararı, hakkın içeriğinde bir değişiklik yaratmaz. Fakat, hakkı senetten çözererek, senedi zayi eden kişiye, hakkını "asıl borçluya karşı" öne sürme olanağı verir, yoksa "başvuru borçlularına" da öne sürme olanağı vermez (TTK. 764/2).

Ayrıca, iptal kararı şekli anlamda hak sahibi teşhisini sağladığı halde, maddi hukuk anlamında etkili olmadığından, senedi elinde bulunduran kişi sonradan, senedin haksız iptal edildiği ve meşru hak sahibinin kendisi olduğu iddiasında bulunarak, lehine iptal kararı verilen kişiye karşı,

duruma göre, sebepsiz zenginleşme davası veya çekişmenin önlenmesi ve şayet yeni senet düzenlenmiş ise senedin istirdadı davası açabilir (**bkz. ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, N. 161 vd.**).

TTK. 651-652 dışında, iptal usulü ve hükümleri hakkında çeşitli senet türlerine ilişkin özel hükümler saklıdır (TTK. 652/2). Ashında iptal davasının genel hükümleri arasında, “mahkemenin ödeme yasağı kararı vermesi” de düzenlenmek gerekirdi.

B. İptal Davası Açabilme Şartları: Kanundaki hükümler birlikte değerlendirildiğinde, davanın şu şartlarla açılabileceği anlaşılmaktadır:

1. Senedin zayi olması: Senedin fotokopisinin elde bulunması veya içindekilerin kesinlikle bilinmekte olması, iptal gereğini ortadan kaldırmaz. Senedin hak sahibince ibrazını objektif ve herkese karşı olanaksız kılan bir nedenin varlığı, iptal davası açılmasının temel şartıdır (**karş. Yargıtay 11. HD’nin 10.04.2012 tarihli kararında, çamaşır makinasında yıkandığı için zayi olmuş çeklerin iptali talebi, çekler kullanılamayacak hale geldiği gerekçesiyle, hatalı olarak reddedilmiştir. Karar için bkz. BATİDER., 2012/3, s. 390 vd.; eleştiri için, ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, N. 158**).

2. Senetteki hakkın varlığını sürdürmesi: Hak ödeme ile ortadan kalkmış ise iptal davasına gerek yoktur. Hakkın zamanaşımına uğramış olması, iptal edilmesini önlemez. Açık senedin de iptali istenebilir (**bkz. ÖZTAN**). Buna karşılık, Yargıtay, boş çek yapraklarının çalınmış veya kaybedilmiş olması halinde iptaline izin vermemektedir (**örneğin 11. HD’nin, 14.9.2015 tarih ve E.2015/3370,**

K.2015/9210 sayılı kararı; ayrıca, boş/imzasız çek yapraklarının çalınması olasılığında uygulanabilecek hüküm olarak bkz. TTK. 812).

3. Zayi sırasında veya ziya ortaya çıktığında hak sahibi olma: Senedi ibraz edemeyen ve iptalini isteyen kişinin, o senette hak sahibi olması gerekir (TTK. 651/2). Örneğin; senedin maliki veya intifa, rehin gibi bir sınırlı ayni hak sahibi ya da senedi tahsil cirosu ile devralan kişi gibi **(tahsil cirosu ile devralan bankanın dava hakkına ilişkin 11. HD.'nin 20.10.1997 tarihli kararı için bkz. MO-ROĞLU/KENDİGELEN, s. 633)**. Bu kapsamda, düzenlediği senedi kendi elinde iken zayi eden kişi (düzenleyen) de iptal davası açabilir.

4. Zayi olan senet zilyetliğini yeniden kazanmanın mümkün olmaması: Kayıp geçici ise veya senedin kimin elinde olduğu zaten biliniyor ise iptal davası açılmaz. Senet elinde olan kişinin bilinmesi durumunda ona karşı istirdat davası açılabilir.

C. Nama ve Hamiline Yazılı Senetlerin İptali Usulü

TTK. 657'ye göre aksine özel hükümler olmadıkça, nama yazılı senetler, hamile yazılı senetler hakkındaki hükümlere göre iptal olunur. Aksine hüküm örneği olarak verilecek TTK. 757 vd.; 778/1 ve 818/1'in s bendi hükümleri uyarınca nama yazılı poliçe, bono ve çekin iptalinde, emre yazılı poliçe hükümleri uygulanır. Nama yazılı senedin devri zor ve iyiniyetle edinilmesi olasılığı çok zayıf olduğu için, ayrıca bir iptal usulü öngörülmemiştir. Ancak, borçlu senette, iptal usulünü basitleştirebileceği gibi (ilan sayısını azaltmak, süreleri kısaltmak şeklinde), alacaklı kendisine

senedin iptal edildiğini ve borcun sona erdiğini gösteren resmen düzenlenmiş veya usulen onaylanmış bir belge verdiği takdirde, senet ibraz ve iptal edilmeksizin de geçerli olmak üzere ödeme hakkını saklı tutabilir (m. 657/2). Bu özel hüküm dışında, nama yazılı senetler de, aksine hüküm bulunmadıkça, hamiline senetlerin iptal usulüne bağlıdır. Usul kısaca şöyledir:

- Nama veya hamile yazılı bir senedi kaybeden veya rızası hilafına elinden çıkaran kişinin yapması gereken ilk iş, mahkemeye başvurarak ödeme yasağı kararı alıp, bunu senet borçlusuna tebliğ ettirmektir (m. 662/1). Yetkili ve görevli mahkeme, borçlunun yerleşim yeri mahkemesi, pay senetleri hakkında anonim şirket merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesidir (m. 661/2).

- Mahkeme başvuruyu geçerli görürse, iki defa ödemeye mecbur kalabileceğini ihtarla, borçluyu ödemedenden men eder (m. 662). Ancak mahkemenin bu yolda bir karar alabilmesi için, iptal isteyen kişinin senedin zilyedi bulunduğu ve onu kaybettiğine dair iddialarını inandırıcı bulması gerekir (m. 663).

- Senedin kimde olduğu bilinmiyor ise, mahkeme, ödeme yasağı kararından sonra, senedin ibrazı için ilan yapılmasına karar verir. İlan içeriğinde, senedi elinde bulunduran birisi var ise belirli sürede ortaya çıkması ve senedi ibraz daveti ile, aksi takdirde senedin iptal edileceği uyarısı yer alır. İbraz süresi en az altı ay olarak saptanır ve bu süre ilk ilandan başlar (m. 663). Senedin ibrazına ilişkin ilanın Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi ile ve üç defa yapılması gerekir. Mahkeme gerekli gördüğü takdirde ilanın başka şekillerde yapılmasına da karar verebilir (m. 664).

- Bu süre içerisinde, senet ibraz edilirse, mahkeme iptal için başvuran kişiye, senedin iadesi hususunda dava açması için bir süre verir. İptal için başvuran, verilen süre içerisinde dava açmazsa, mahkeme senedi ibraz eden kişiye geri verir ve ödeme yasağını kaldırır (m. 665). Dava açtığı takdirde ise davanın sonucuna göre davranılır.

- Senet, mahkemece verilen sürede ibraz edilmezse, mahkeme senedin iptaline karar verir. Hamiline yazılı senedin iptaline dair karar derhal, Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi ile ve mahkemece gerekli görülürse başka araçlarla da ilan edilir. İptal kararı üzerine davacı, gideri kendisine ait olmak üzere borçludan yeni bir senet düzenleyerek vermesini veya borç muaccel ise ifasını talep etme hakkını kazanır (m. 666).

D. Emre Yazılı Senetlerin İptal Usulü

TTK. 831/2'de, emre yazılı senetlere poliçelerin ziya ve iptaline ilişkin m. 757 vd. hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüştür. Şu halde poliçenin iptaline dair hükümler, emre yazılı senetlerin iptali yönünden genel hüküm niteliğindedir.

Poliçenin iptali hükümleri, emre veya nama olduklarına bakılmaksızın poliçeler ve bonolar yanında, tüm (nama, emre, hamiline) çeklere de uygulanır. Ayrıca, nama yazılı pay senetleri kanunen emre yazılı (ciro ile devredilir) olduklarından, bunlara da emre yazılı senetlerin, yani poliçenin iptali hükümleri uygulanır. Uygulanacak iptal usulü kısaca şöyledir:

- Bu tür senetlerde de, senedi kaybeden veya rıza hıfına elinden çıkaran kişinin yapacağı ilk iş mahkemeden

ödeme yasağı kararı alıp bunu senet borçlusuna tebliğ ettirmektedir (m. 757). Fakat, riskli olmasına rağmen, ödeme yasağı kararı alınmaksızın doğrudan iptalin istenmesi de mümkündür.

- Mahkemece borçluya, borcun vadesi geldiğinde senet bedelini ödemesi için bir tevdi yeri gösterilir (m. 757/2). Yetkili ve görevli mahkeme ödeme veya hamilin yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesidir. Bundan sonra, emre yazılı senedi elinde bulunduran kişinin bilinip bilinmemesine göre hareket edilecektir.

- Senedi eline geçiren kimse biliniyorsa, mahkeme, hak iddia edene iade davası zamanı için uygun bir süre verecektir. Dilekçe sahibi, mahkemece verilen süre içerisinde iade davası açmazsa, mahkeme muhatap hakkındaki ödeme yasağını kaldırır (m. 758).

- Senedin kimin elinde olduğu bilinmiyorsa, hak sahibi, senedin iptaline karar verilmesini isteyebilir. Senedin elinde iken zayi olduğunu inandırıcı bir şekilde gösteren delilleri mahkemeye sağlamak ve senedin bir suretini ibraz etmek veya senedin içeriği hakkında bilgi vermekle yükümlüdür (m. 759).

Mahkeme iddiaları inandırıcı görürse, ilan yoluyla zilyedi davet eder ve iptal uyarısı yapar (m. 760). İbraz süresi en az üç ay, en çok bir yıldır. Süre ilk ilandan, şayet senedin vadesi gelmemiş ise vadeden başlar (m. 761). İlan, Ticaret Sicil Gazetesi ile üç defa yapılır; özellikli olaylarda mahkeme, başka ilan önlemlerine de başvurabilir (m. 762).

- İlan üzerine senet ibraz edilirse, mahkeme, iptal isteyen kişiye, iade davası açması için süre verir. Dava açılmaz

ise, mahkeme ödeme yasağını kaldırır ve senedi getirene iade eder (m. 763).

- Senet ibraz edilmez ise, iptaline karar verilir. İptal kararı hakkında yukarıda yaptığımız açıklamalar burada da geçerlidir. İptal kararı şeklen hak sahibini gösterir; yoksa gerçek hak sahibini göstermeyebilir.

E. Bedelsizlik Nedeniyle İptal Davası ve Ziya Nedeniyle İptal Davasından Farkları

Türk Ticaret Kanunu, kıymetli evrakın ziyayı nedeniyle iptal davalarını düzenlemiş (m. 651-652,657,661 vd.; 831/2, 757 vd.) ise de bedelsizlik nedeniyle iptal davasını düzenlememiştir. Uygulamada, isim benzerliği nedeniyle zayi nedeniyle iptal davası ile karıştırılan bedelsizlik nedeniyle iptal davasının kısaca açıklanmasında ve farklarının vurgulanmasında yarar vardır:

Bir kıymetli evrakın düzenlenmesine yol açan temel ilişki, irade fesadı nedeniyle sakatlanmış olabilir; temel ilişki satış olup, mal tamamen veya kısmen alıcıya teslim edilmemiş olabilir veya teslim edilen mal ayıplı olabilir. Senedin hatır için verilmesi halinde de, kıymetli evrakın bedelsiz olması söz konusudur. Şu halde, hukuki sebebi geçersiz, gerçekleşmemiş veya sona ermiş senetlerde bedelsizlik gündeme gelir. Çünkü bu gibi durumlarda, senedin hâlâ lehtar elinde olması veya tedavül etmesi borçlu aleyhinedir. Uygulamada borçlular, bedelsizlik gerekçesiyle lehtara ve senedin kötünîyetli hamillerine (sonraki müktesiplerine) karşı "bedelsizlik nedeniyle iptal davası" denilen bir dava açmakta; mahkemeler de bu davaya cevaz vermektedirler.

TTK.'da düzenlenmemiş olan bu dava İİK. 72 anlamında bir menfi tespit davası niteliğinde olup, hukuki açıdan BK. 77 vd. hükümleri anlamında sebepsiz zenginleşme fikrine dayanmaktadır. Çünkü, yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere, bedelsizliğe yol açan durumlar kişisel defi oluşturmakta ve bu nedenle emre ve hamiline yazılı kıymetli evrakta, senedin iyiniyetli hamillerine karşı ileri sürülememektedir (TTK. 659, 687, 831). Böyle olunca da, senet borçlusu fakirleşecek, lehtar ise haksız yere zenginleşecektir.

Bedelsizlik nedeniyle iptal davası, ziya nedeniyle iptal-den çok farklıdır (**bkz. ÖZTÜRK DİRİKKAN, ayrıca, A. TÜRK'ün Prof. Baştuğ Armağanındaki makalesi**). Özellikle:

- Ziya nedeniyle iptal TTK'da düzenlenmiştir. Oysa bedelsizlik nedeniyle iptal sebepsiz zenginleşme (BK. 77 vd.) ve menfi tespit (İİK. 72) gerekçelerine dayanır.
- Ziya nedeniyle iptal çekişmesiz (nizasız) yargı işlemidir (HMK. 382/2,e,6). Oysa bedelsizliğe dayalı iptal istemi, çekişmeli bir davanın konusudur.
- Ziyada, temel ilişki mevcut, fakat senet zayi olmuştur. Oysa bedelsizlikte, senet mevcut fakat temel ilişki geçersiz veya yoktur.
- Ziya nedeniyle iptali, senedi zayi eden kişi (hamil) talep edebilir. Oysa bedelsizlik nedeniyle iptal davası borçlu tarafından açılır (**bkz. ÖZTÜRK DİRİKKAN, ayrıca, Ahmet TÜRK'ün Prof. Baştuğ Armağanı'ndaki makalesi**).

§ 2. KAMBIYO SENETLERİ (TİCARİ SENETLER)

I. KAVRAM, TÜRLERİ, BENZERLİK VE FARKLARI

İçerdikleri hakkın türü açısından yapılan kıymetli evrak sınıflandırmasında, bir para alacağını temsil eden senetlerden poliçe, bono ve çek, kambiyo senetleri olarak anılır. Poliçenin uygulaması bono ve çeke oranla daha az olmasına rağmen, kanunumuzda ayrıntılı olarak poliçe düzenlenmiştir. Birçok konuda poliçe hükümleri, yapılan yollamalardan dolayı çek ve bonoya da uygulanır (TTK. 778, 818). Çek için TTK yanında 5941 Sayılı Çek Kanunu'nda da önemli düzenlemeler vardır.

Kambiyo senetlerini tek tek incelemeye başlamadan önce, bunları genel hatları ile tanımak, ortak özellikleri, farkları, alt ilişki karşısındaki konumları, ayrıca düzenlenmelerindeki ehliyet, temsil ve imza konuları üzerinde durmak gerekir. Öncelikle senetlere tek tek ve genel hatlarıyla bakılırsa:

- Poliçede, düzenleyen (eTK'daki keşideci yerine), lehtar ve muhatap arasında üçlü bir ilişki vardır:

- Düzenleyen, asıl (alt) ilişkiden dolayı ödeme yapması gereken kişidir; senedi imzaladıktan sonra lehtara vererek onu (ve senedin sonraki hamillerini) muhataba yönlendir-

miş olur. Fakat senedin asıl borçlusu düzenleyen değildir; çünkü, poliçenin temelindeki havale ilişkisinden dolayı, kendisinden ödeme yapması istenilecek ilk kişi o değil, muhataptır.

- Lehtar (veya sonraki hamiller), senedi muhataba götürüp, kural olarak kabul için ibraz edebilir. Lehtarın senedi kabul için ibraz etmesi kural olarak ihtiyari olmakla birlikte, istisnai bazı hallerde yasak, bazı hallerde ise zorunludur. İbrazın ihtiyari olduğu hallerde lehtar, dilerse vadeyi bekler ve muhataba, ödeme için ibraz eder. Fakat vadenin henüz gelmediği ve muhatapın kambyo sorumu altına girmediği bu aşama, lehtar ve senedi ondan devralacak hamiller açısından belirsizlikler içerir. Bu nedenle, poliçe çoğunlukla kabule arz edilerek, vade geldiğinde ödeme yapıp yapmayacağı muhataba sorulur.

- Muhatap, kabule arz edilen senedi kabul ettiği andan itibaren, kambyo ilişkisinde asıl borçlu haline gelir ve vadesi geldiğinde bedeli ödeme yükümlülüğü altına girer.

Poliçe kabul edilmediği veya ödenmediği takdirde hamil, gerekli protestoyu çektikten sonra düzenleyene ve kendisinden önce senede imza atmış diğer sorumlulara başvurabilir. Kabul ettiği halde, vade geldiğinde ödeme için ibraz edilen senedi ödemez ise muhatap da sorumludur.

- **Bonoda**, düzenleyen ile lehtar arasında ikili bir ilişki vardır. Düzenleyen, lehtara karşı senet bedelini vadesinde ödemeyi üstlenir. Düzenleyen, poliçedeki kabul etmiş muhatap konumundadır; bu nedenle poliçedeki gibi bir kabul işlemine burada yer yoktur. Lehtar senedi vadeye kadar elinde tutabileceği gibi, dilerse başkalarına devredebilir. Senedin vadesi geldiğinde ödeme yapılmaz ise, protesto

çekildikten sonra senette imzası olan sorumlulara başvurulabilir. Fakat düzenleyene başvurabilmek için protesto şart değildir (TTK. 730/1).

- **Çekte** ise, düzenleyen, lehtar ve muhatap arasında üçlü bir ilişki vardır. İlişkiler yönünden poliçeye benzemekle birlikte, ondan farklı olarak çekte vade ve kabul işlemi yoktur. Ayrıca Türk Hukuku'nda muhatabın, mutlaka bir banka olması zorunludur.

Poliçe ve bonoda olduğu gibi, çekte de lehtar dilerse senedi başkalarına devredebilir. Çek ibraz edildiğinde karşılığı olmadığı için hamile ödeme yapılmaz ise, durum tespit ettirilerek sorumlu olan kişilere başvuru hakkı kullanılabilir.

II. KAMBIYO SENETLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

- Kambiyo senetleri, kıymetli evrak grubuna dahil diğer senetler gibi sıkı şekil şartlarına tabidir (bkz. TTK. 672/1, 777/1 ve 781/1).
- Kambiyo senetleri kanunen emre yazılı senetlerdir (TTK. 681, 778/1,a, 785/1). İstenirse başka türe çevrilebilirler (poliçe ve bono nama, çek ise nama veya hamiline dönüştürülebilir (TTK. 681/2, 778/1,a, 785/1, 788/2). Bununla birlikte, TKHK. 4/5 hükmü uyarınca tüketicinin yapmış olduğu işlemler nedeniyle kıymetli evrak niteliğinde sadece nama yazılı ve her bir taksit ödemesi için ayrı ayrı olacak şekilde senet düzenlenebilir. Bu fıkra hükümlerine aykırı olarak düzenlenen senetler tüketici yönünden geçersizdir.

- Kambiyo senetleri soyut (mücerret) kıymetli evrak grubuna girer. Temel ilişkinin senette gösterilmesi mümkün değildir (TTK. 671/1,b, 776/1,b, 780/1,b).
- İçerdiği hakkın türü açısından bir para alacağını içerirler (TTK. 671/1,b, 776/1,b, 780/1,b).
- Kambiyo senetlerinde imzaların istiklali ilkesi yürürlükte dir (TTK. 677).
- Kambiyo senetlerinde hak senetle birlikte doğar (yaratıcı kıymetli evrak).
- Kambiyo senetlerinde müteselsil borçluluk söz konusudur. Senette imzası bulunan herkes, kendisinden sonraki herkese karşı müteselsilen sorumludur (TTK. 724).
- Kambiyo senetleri, emre veya hamiline yazılmış olmaları koşuluyla kamu güvenine dayanırlar. Dolayısıyla, kişisel defiler üçüncü kişilere karşı kural olarak öne sürülemez (TTK. 687, 825).
- Kambiyo senetlerindeki alacak, icra ve iflas hukuku açısından özel bir usul ile takip ve tahsil edilebilir (İİK. 167 vd.).

III. KAMBIYO SENETLERİ İLE ALT BORÇ İLİŞKİSİNİN KARŞILIKLI DURUMLARI (BK. 133)

Kambiyo senedinin düzenlenip verilmesi alt borç ilişkisini ortadan kaldırır mı? Borç yenilenmiş olur mu? Bu konuyu değerlendirirken, Borçlar Hukuku'ndaki "Edime Uygun İfa İlkesi" ve istisnalarını bir kez daha anımsamakta yarar vardır.

Edime uygun ifa ilkesine göre, borçlu neyi borçlanmış ise onu ifa etmelidir; borçlu, kural olarak, borçlandığı şeyden başka bir şeyi (örneğin bağlama yerine gitarı) daha değerli olsa bile, vermek suretiyle borcundan kurtulamaz, alacaklı bu öneriyi kabul etmek zorunda değildir.

Edime uygun ifa ilkesine, taraflar anlaşmak suretiyle iki halde istisna getirebilir:

- **İfa yerine edim:** Asıl borcun yerine başka bir şey verilmesi kararlaştırılabilir. Bu halde, asıl borç ifa edilmişçesine borç sona erer. Bağlama yerine gitar verilmesi gibi.
- **İfa amacıyla (uğruna) edim:** Asıl borcun ifasını sağlamak amacıyla başka bir şey verilmesi kararlaştırılabilir. Örneğin, 50 Bin TL. borcu ödemek için üçüncü kişiden olan bir alacağın temliki veya değerli bir kol saatinin verilmesi gibi. Bu halde asıl borcun ortadan kalkabilmesi, alacaklının fiilen tatminine (devredilen alacağın tahsiline veya saatin satılarak alacağın elde edilmesine) bağlıdır. Çünkü ifa uğruna edim, asıl borcun yerine geçmeyen bir ifa teşebbüsüdür.

Edimin ifa yerine veya ifa amacıyla olması arasında iki temel fark vardır: Birincisi, eğer bir edim, ifa yerine yapılmış ise asıl borcun ifası o anda gerçekleşmiş sayılır. İfa uğruna yapılan edim ise, borcu o anda ortadan kaldırmaz, asıl borç yanında ikinci bir borç doğurur (BK. 133/II, istisna için bkz. MK. 910). İkincisi, ifa yerine edimde, asıl edimin yerine geçen şeyin daha değerli veya değersiz olması halinde taraflar birbirlerinden fark talep edemezler. Oysa ifa uğruna edimde, fark talep edilebilir.

Mevcut bir borç için kambiyo senedi düzenlenmesi durumunda da, bunun kural olarak ifa uğruna yapıldığı kabul edilir (BK. 133/II). Aksini öne süren kanıtlamakla yükümlüdür. Yani ikinci bir borç yaratılmış olur ve bu borçlar yan yana varlıklarını sürdürür. Kambiyo senedinin vadesi dolana kadar temel ilişkiden doğan borç donmuş sayılır. Çünkü mevcut bir borcun ifası için verilen kambiyo senedini alan alacaklı, alacağını öncelikle senede dayanarak istemeyi kabul etmiş olur. Dolayısıyla, asıl borcun vadesi, senedin vadesine dek uzatılmış sayılır. Şayet alacaklı önce asıl borca dayalı bir talepte bulunursa, borçlu, o borç için kambiyo senedi verildiği savunması yapabilir.

Herhangi bir nedenle, senetten doğan alacak tahsil edilemiyorsa o zaman asıl (temel ilişkiden doğan) alacak talep edilebilir. Mevcut bir borç için kambiyo senedi verilmesinin ifa uğruna olması kural ise de, taraflar aksini kararlaştırebilirler (BK. 133/II).

Asıl borcun ifası uğruna verilen senet bedeli ödenirse, asıl borç da sona erer. Çünkü senet ile asıl alacak arasında amaç bağıllığı mevcuttur. Fakat senetteki alacağın, asıl alacaktan bağımsız olarak bir üçüncü kişiye devredilmesi mümkündür.

IV. KAMBIYO SENETLERİNDE EHLİYET (TTK. 670)

Kambiyo senetleri ile borç altına girme açısından özel bir ehliyet öngörülmemiştir. TTK. 670 uyarınca, sözleşme (fil) ehliyetine ilişkin Medeni Kanun hükümleri burada da geçerlidir. Hükümün amacı, ehliyetten yoksun olan kişiyi korumak olup, ehliyetsizlik mutlak bir defidir. Ehliyet, se-

nedin verildiği anda bulunmalıdır. Ehliyetin var olup olmadığı, milli kanuna göre belirlenir (TTK. 766).

- Gerçek kişiler açısından, tam ehliyetsiz birisinin imzası, sadece imzalayan açısından senedi geçersiz kılar (MK. 14-15). İmzaların bağımsızlığı ilkesi uyarınca senetteki diğer imzalar sahiplerini bağlar (TTK. 677). Sezgin küçük ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin izin veya onamaları ile kambiyo senedi düzenleyebilirler (MK. 16).

Evli kadın serbestçe kambiyo senedi düzenleyebilir. MK. 193 eşlerden her birinin diğeri ve üçüncü kişiler ile serbestçe işlemler yapabileceği kuralını getirmiştir.

- Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre varlığı zorunlu organları oluşturulduktan sonra fiil ehliyeti kazanırlar (MK. 49); çünkü iradelerini organları aracılığı ile açıklarlar (MK. 50). Ticaret şirketleri ise ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik ve aynı anda fiil ehliyeti kazanırlar (TTK. 232, 317, 355, 565/2, 588). O andan itibaren de yetkili organ ve temsilcileri aracılığı ile kambiyo taahhüdü altına girebilirler.
- Tüzel kişiliği olmayan kişi ya da mal toplulukları, örneğin adi ortaklık ve donatma iştiraki, senet aracılığıyla borçlanamaz. Bununla beraber, adi şirket adına şekil şartlarını taşıyan bir kambiyo senedi düzenlendiğinde, senedi imzalayan kişinin temsil yetkisi var ise BK. 638 uyarınca tüm ortaklar müteselsilen sorumlu tutulabilir (bkz. **KENDİGELEN, Çek, s. 44 vd. ve orada anılan 12. HD'nin 28.10.1994 ve 31.3.2003 tarihli kararları**).

V. KAMBIYO SENETLERİNDE İMZA (TTK. 756)

Kambiyo senetlerinde borçlu imzasının varlığı zorunlu olup (TTK. 671/1,h; 776/1,g; 780/1,f), senedin geçerli olması için de imzanın mutlaka el yazısıyla atılmış olması gerekir; e-imza ile de senet düzenlenemez (m. 756, 778/1,i, 818/1,r ve 1526). Mekanik bir araçla, damgayla veya parmak basma yoluyla imza usulü burada geçersizdir (karş. BK. 15-16, HMK. 206).

Okur-yazar olmama, elleri kolları bulunmama gibi nedenlerle imza atamayanlar, atayacakları temsilcinin imzası ile kambiyo sorumu üstlenebilirler. Amaların (görme engellilerin) imzalarının usulen (noterlerce) onaylanırsa geçerli olacağını öngören eTK. 668 f. 3, 2005 yılında 5378 Sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmış; TTK. 756'da da bu fıkra yer almamıştır. Bununla birlikte, görme engellinin istemesi halinde imzasının usulen onaylanmış olması (NotK. 73) veya imzaladıkları anda metnin içeriğini bildikleri kanıtlanmak şartıyla imzalarının bağlayıcı olacağı söylenebilir. Nitekim BK. 15/III'teki "Görme engellilerin talepleri halinde imzalarında şahit aranır. Aksi takdirde görme engellilerin imzalarını el yazısı ile atmaları yeterlidir" hükmü de, bunu teyid etmektedir.

İmza atılması sırasındaki iradenin özgür olması ve fesda uğramamış (bozulmamış) bulunması da gerekir. Fiziki bir baskı ve cebir ile imza attırıldığı takdirde bu mutlak bir defie yol açar. İrade bozukluğu halleri ise kişisel bir defi oluşturur.

Borçlu, senetteki imzanın kendisine ait olmadığını savunursa (imzaya itiraz ederse), bu mutlak defi niteliğinde olup, icra takibine veya açılan davaya yanıt olarak yapılabil-

lır (imza konusunda geniş bilgi için, Argun KARAMANLIOĞLU, **Kambiyo Senetlerinde Düzenleyenin İmzası ve Bulunmamasının Sonuçları**, K. Has Üniv. Hukuk Fak. Dergisi, S. 2, s. 89 vd.).

VI. KAMBIYO SENETLERİNDE TEMSİL YETKİSİ (TTK. 678)

TTK. 678, yetkisiz temsilcinin imzaladığı senedin akibeti hakkında bir hüküm getirmiş olup, bu özel hüküm dışında temsil türleri ve sonuçları açısından BK'daki temsil hükümleri uygulanır.

BK'daki yetkisiz temsil hükümleri uyarınca, bir kişi, temsil yetkisi olmadığı halde başkası adına işlem yaparsa o işlem, adına yapılmış kişiyi bağlamaz. Ancak temsil olunan icazet verirse yapılan işlem geçerli, yoksa işlem tamamen geçersiz olur (BK. 46, 47).

TTK. bu konuda BK'nın "yetkisiz temsil" hükümlerinden ayrılmıştır. Bir yetkisiz temsilcinin kambiyo senedi imzalamasından sonra, temsil olunan icazet vermezse senet hükümsüz olmaz; TTK. 678 uyarınca, imzayı atan temsilciyi bağlar. Burada amaç, senedi devir alan ya da alacak olanları korumak ve işlem güvenliğini sağlamaktır.

Yetkisiz temsilcinin senetten dolayı bizzat sorumlu tutulabilmesi için,

- Kanuni veya sözleşmesel bir yetkisinin bulunmaması veya yetkinin aşılmış olması (**yetki aşımı halinde sorumluluğun kime/kimlere ait olacağı konusunda tartışmalar için bkz. F. ARICI'nın MOROĞLU Armağanındaki makalesi**),

- Yetkisiz temsilcinin ayırdetme gücünün (sezginlik) bulunması,
- Senedi imzalamış olması,
- Alacaklının iyiniyetli olması (MK. 3),
- Temsil edilenin onay vermemiş bulunması koşulları, birlikte gerçekleşmelidir.

TTK. 678 hükmünü “imzaların bağımsızlığı ilkesi” (m. 677) ile birlikte düşünmek gerekir. Bir senedin üzerinde birden fazla imza olabilir. Bu imzaların biri sahte ise, imza eden ehliyetten yoksun veya hayali bir kişi ise, yahut temsil yetkisi yok ise diğer imzaların geçerliliği etkilenmez.

Çekler yönünden temsile ilişkin ilginç bir hüküm ise ÇK. 5, f. 3’te yer almaktadır:

“Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir”.

Ne var ki; hükme aykırılık bir yaptırıma bağlanmadığına göre, gerçek kişinin temsilcisi tarafından düzenlenen çek geçerli, fakat hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibinde olacaktır (nitekim bu yönde, **ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, N. 932**).

§ 3. POLİÇE

Police konusundaki açıklamalara başlamadan önce, bir police örneği görmekte yarar vardır:

İstanbul, 5.5.2016

Bu police karşılığında Ali Alacaklı veya emrine
5.7.2016'da yalnız 90.000 TL ödeyiniz.

Muhatap : Mutlu Taş

Düzenleyen

Ödeme Yeri : İstanbul

Kenan Gül

(imza)

Police 'de üçlü bir ilişki vardır. Düzenleyen, muhataba, policede gösterilen kişiye (lehtara) senetteki bedeli ödeme emrini verir. Bu üçlü ilişki, hukuki niteliği yönünden BK'daki havale ilişkisinin özel bir türü olarak açıklanır. Çünkü senet aracılığı ile düzenleyen (havale eden), lehtara (havale alıcısına) ödeme yapılması işini muhataba (havale ödeyicisine) havale etmiş olmakta; başka deyişle çifte (öde-me yapması için muhataba, bedeli tahsil etmesi için ise lehtara) yetkilendirme yapmaktadır. Bu nedenle, eTK'daki "keşideci" yerine, TTK'da, temelinde üçlü ilişki bulunan police ve çekte de, "düzenleyen" sözcüğü kullanılmış olmasını yerinde bulamıyoruz.

Ciro edilmemiş poliçedeki ilişki üçlüdür. Fakat, senedin ciro edilmesi ve senet nedeniyle sorumlu kişiler lehine aval verilmesi (ileride inceleyeceğimiz üzere özel bir tür kişisel teminat verilmesi) gibi nedenlerle kişi sayısı artabilir. Senet ciro ile devredildiğinde, ilk ciroyu lehtar yapar. Senedi ciro ile devredenlere “ciranta”, son olarak elinde bulundurana ise “hamil” denir.

Muhatap, kabule kadar poliçe ilişkisine yabancıdır; kabul ettiği andan itibaren sorumluluğu doğar ve asıl borçlu sıfatını kazanır. Fakat muhatabın senedi kabul etme zorunluluğu kesinlikle yoktur. Kabul etmeyi daha önceden taahhüt etmiş olsa bile buna uymaması halinde muhatabın mahkeme yoluyla (hükmen) kabul etmesini sağlamak, kambiyo hukuku ilkeleri ile bağdaşmaz (**karş. DOMANIÇ**).

Ekonomik işlevi açısından poliçe, daha çok kredi aracı olarak kullanılmaktadır. Fakat bazen ödeme veya teminat aracı olma gibi amaçlara da hizmet edebilmektedir.

I. POLİÇENİN ŞEKİL ŞARTLARI (UNSURLARI)

Kıymetli evrakın ortak özelliklerinden birisinin de ağırlaştırılmış şekil şartlarına bağlı tutulmaları olduğunu belirtmiştik. Bu özelliği, kambiyo senetlerinde aynen görebiliriz. TTK, poliçenin şekil şartlarını saymış olup, bu şartlar eksik olduğu takdirde o belge kural olarak poliçe sayılmaz (m. 671-672).

A. Poliçe sözcüğü (m.671/1,a)

“Poliçe” sözcüğü ve şayet senet yabancı bir dilde düzenleniyor ise bu sözcüğün o dildeki karşılığı senet metninde yer almalıdır. Yoksa, yalnızca senedin üstünde, başlık

olarak bu sözcüğün bulunması yeterli olmaz. Senet metni birkaç dilde karma olarak yazılmış ise, “poliçe” ile “ödeyiniz” sözcüklerinin aynı dilde olması gerekir.

Senedin diğer unsurları tamam olmasına rağmen bu sözcük yazılmamış ise, senet açıkça emre yazılı olmak kaydıyla “emre yazılı havale” sayılır (TTK. 826).

Emre yazılı havale, kural olarak poliçe hükümlerine tabi olmakla birlikte, istisna olarak aralarında şu farklar vardır:

- Emre yazılı havale kabul için ibraz edilmez. Ama fiilen kabul için ibraz edilir ve kabul edilmez ise hamiilin bu nedenle başvuru hakkı doğmaz. Kabul edilmesi halinde de vadeden önce başvuru hakkı doğmaz (m. 827-828).
- Emre yazılı havale, İİK. 167 vd.’da düzenlenen kambiyo senetlerine özgü yol ile icra takibine konu yapılamaz.

B. Belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız şartsız havale (m. 671/1,b)

Poliçe, belirli bir bedelin ödenmesi konusunda kayıtsız ve şartsız bir havaleyi içermelidir. Bedel, para olarak gösterilmelidir; “şu tarihli faturadaki miktarı ödeyiniz” gibi doğrudan bedel içermeyen belge poliçe sayılmaz. Bedel yabancı para ile gösterilebilir. Bu durumda da, aynen ödeme kaydı konulmamış ise, o paranın TL karşılığı ödenebilir. Düzenleme ve ödeme yerlerindeki aynı adlı yabancı paralardan hangisinin kastedildiği anlaşılamıyor ise, ödeme yerindeki para esas alınır (m. 711).

Havalenin kayıtsız ve şartsız olması gerekir. Örneğin: “malları alınca”, “nakit durumunuz uygunsa” veya “fatura kesilince” ödeyiniz gibi bir ifade şartlıdır, senedi geçersiz kılar.

TTK. 676’ya göre rakam ve yazı ile gösterilen bedeller arasında fark varsa yazıya itibar edilir. Her ikisi de yazı veya rakam ile yazılmışsa fakat arada çelişki varsa en az bedele itibar edilir.

TTK. 675’e göre ancak bazı poliçelerde faiz şart edilebilir. Poliçeye konabilecek dört tür vadeden yalnız ikisinden birisini içeren poliçeye konulan faiz şartı geçerli olur. Bunlar, görüldüğünde veya görüldükten belirli süre sonra vadeli poliçelerdir.

C. Ödeyecek kişinin (muhatabın) adı (m. 671/1,c)

Muhatap gerçek ya da tüzel kişi olabilir. Tüzel kişi ise “ünvanı” yazılmalıdır. Bu açıdan kanundaki “muhatabın adını” ibaresi bizi yanıltmamalıdır. Hayali, mevcut olmayan ya da uydurma bir isim muhatap gösterilmiş ise, bu poliçeyi geçersiz kılmaz. Düzenleyen kendisini muhatap gösterebilir; ilk anda anlamsız gözükse de, bu özellikle merkez-şube ilişkisinde ya da şubeler arası ilişkilerde işe yarayabilir. Aynı şekilde, düzenleyenin kendisini lehtar göstermesi de mümkündür (m. 673).

Muhatabın metne yazılması zorunlu değildir, metin dışına veya başlığa yazılabilir. Adres yazılması zorunlu değildir. Fakat poliçede ödeme yeri yazılmamış ve muhatabın yanında da bir yer belirtilmemiş ise poliçe geçersiz olur (m. 672/3).

D. Vade (m. 671/1,d)

Vadenin yazılması esaslı bir şekil şartı değildir. Çünkü, m. 672/2'ye göre vadesi gösterilmeyen poliçenin görüldüğünde ödenmesi gerekir. Fakat vade gösterilmek istendiğinde, TTK. 703'te belirtilen dört çeşit vadeden birisi yazılabilir. Birden çok vade yazılmış fakat bunlar aynı güne denk düşüyor ise senedin geçersiz sayılmaması doğru olur (**bkz. İMREGÜN**).

1. Belirli bir günde: Uygulamada en çok rastlanılanıdır: "5.2.2011" gibi. Vadenin miladi takvime göre belirtilmesi yaygın ise de, başka bir takvime göre de vade kararlaştırılabilir. Vadenin gün olarak kesin biçimde saptanmasına olanak veren, "2011 Yılı Cumhuriyet Bayramı" veya "2011 yılı Ramazan Bayramının ilk günü" gibi bir tarih de yazılabilir. Gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz ya da kesin gerçekleşecek olmakla birlikte günü kesin olmayan olaylar vade olarak gösterilemez; aksi takdirde belge poliçe sayılmaz (m. 703/2).

2. Düzenlendikten belirli süre sonra: "Düzenlendikten 30 gün sonra" gibi bir vade de geçerlidir. Süre hesaplanırken, düzenlenme günü hesaba katılmaz (m. 753). Sürenin düzenlenme tarihi dışında başka bir günden itibaren hesaplanması kararlaştırılamaz; aksi takdirde belge poliçe sayılmaz (m. 703/2).

3. Görüldüğünde: Açıkça "görüldüğünde" yazılmak veya vade kısmı boş bırakılmak suretiyle gerçekleşir. Bu tür vadeli poliçelerin muhataba ibraz edildiğinde ödenmesi gerekir. İbraz süresi ise, düzenlenme tarihlerinden itibaren bir yıldır. Düzenleyen bir yıllık süreyi uzatabilir veya kısaltabilir; oysa cirantalar yalnızca kısaltabilir. Düzenleyen, bu

tür poliçenin düzenlenmesinden itibaren belirli bir süre ödeme için ibrazını yasaklayabilir. Bu durumda ibraz süresi, yasağın bitiminden itibaren başlar (m. 704).

Hamil, süresi içinde poliçeyi ibraz etmediği takdirde, düzenleyene ve cirantalara başvuru hakkını kaybeder (m. 730/1,a).

Vade, ibraz ile geldiği için, bu tür poliçelerin muhataba kabul için arz edilmesi söz konusu değildir. Muhatap ödeme yapmaz ise, çekilen ödememe protestosu ile diğer sorumlulara başvuru hakkı kullanılabilir. Muhatabın kabulü söz konusu olmadığı için, bu tür poliçelerde ödememe protestosu çekilmiş olması, onun ticari itibarını etkilemez.

4. Görüldükten belirli süre sonra: Senede “görüldüğünden 30 gün sonra” gibi bir vade de yazılabilir. Bu tür poliçelerin de düzenlendikten itibaren bir yıl içerisinde muhataba ibraz edilmesi gerekir; düzenleyen bu süreyi değiştirebilir, cirantalar ise yalnızca kısaltabilir (m. 693).

Vadenin saptanabilmesi için, poliçenin öncelikle kabule arzı zorunludur; kabul sırasında muhatabın yazacağı tarihten itibaren süre hesaplanır ve vade belirlenir. Fakat muhatap senedi kabul etmekle birlikte kabul tarihini yazmamış ise, hamil, “tarih tespit protestosu düzenletmelidir (m. 695/2, 705). Aksi takdirde ibraz, bir yıllık sürenin son günü gerçekleşmiş sayılır.

(Önemli Not: Son iki vade türüne faiz yazılabilir. Bu faiz ana para faizi olup, oranı yazılmalıdır. Oranı yazılmazsa faiz şartı geçersiz olur. Diğer iki tür vadeli senette faize izin verilmemiştir; çünkü böyle poliçelerin vadesi baştan bilindiği için, faizin hesaplanıp anaparaya eklenmesi mümkündür).

E. Ödeme Yeri (TTK. 671/1,e)

Poliçede ödeme yeri açıkça gösterilebilir. Şayet gösterilmez ise, muhatabın adı yanında yazılı olan yer ödeme yeri sayılır; burada da bir yer yazılı değilse, poliçe geçersiz olur (m. 672/1 ve 3).

Ödeme yerinin varlığı yeterlidir; adresin de mutlaka gösterilmiş olması gerekmez.

Düzenleyen, muhatabın yerleşim yerinden başka bir yeri ödeme yeri olarak gösterebilir; bu halde “yerleşim yerli poliçe” söz konusu olur (m. 674, 697). Örneğin, muhatap Gebze’de oturmakta iken, ödeme yerinin Kartal gösterilmesi gibi. Bu halde kabule arz muhatabın ikametgahında (örneğin Gebze’de) yapılmalıdır; muhatap kabul ederken de poliçede gösterilen ödeme yerinde bir adres göstermelidir.

Muhatap poliçeyi kabul ederken, kendi yerleşim yeri adresinde değil de, aynı yerdeki başka bir yerde adreste ödeme yapacağını bildirebilir; bu halde de “adresli poliçe” gündeme gelir (m. 674, 697). Örneğin, muhatabın Gebze Yenimahalle’deki işyeri adresi yerine, Akbank Gebze Şubesi’nde ödeyeceğini belirtmesi gibi.

F. Lehtar (TTK. 671/1,f)

“Kime veya kimin emrine” ödeme yapılacağı, yani lehtar senette gösterilmelidir. Hamiline poliçe düzenlenemez, aksi takdirde senet geçersiz olur (m. 672/1). Lehtarın gerçek kişi ya da tüzel kişi olduğu açıkça belirtilmeli, ad-soyad veya ünvanı senede yazılmalıdır.

Yargıtay, eTK. döneminde, gerçek veya tüzel kişi olduğu anlaşılamayan bir lehtar yazılması halinde senedi geçer-

siz saymıştır (örneğin 12. HD. T. 17.6.1990, 4784/8511 sayılı kararda lehtar “Bassan Baskül San.” yazılmıştı. “Yabancı Dil Öğretim Merkezi”de benzer örnek olarak verilebilir).

Poliçede lehtar isminin bulunması, senedi nama yazılı hale getirmez; senet yine emredir. Nama olabilmesi için “menfi emre kaydı” içermesi gerekir (m. 681/2).

Lehtarın senede yazılması yeterli olup, gerçekten mevcut birisine ait ad veya unvan bulunması şart değildir. Düzenleyen, lehtar olarak kendisini de gösterebilir (m. 673). Senette birden çok lehtar gösterilmesi de mümkündür (bkz. BK. 169).

G. Düzenlenme Tarihi ve Yeri (TTK. 671/1,g)

Düzenlenme tarihi esaslı unsur olup, senette gösterilmemiş olması, poliçeyi geçersiz kılar (m. 672/1). Tarih açık, belirli ve mümkün olmalıdır. Tarihin senede yazılması yeterli olup, mutlaka gerçek düzenlenme tarihinin yazılması zorunlu değildir. Fakat düzenleyenin fiil ehliyetinin bulunup bulunmadığı gibi bazı hususlarda gerçek düzenleme tarihi önem arz edebilir. Bu halde ispat yükü, senetteki kaydın aksini iddia eden tarafa düşer (HMK. 201).

Düzenlenme yeri açıkça gösterilebilir. Gösterilmediği takdirde, m. 672/4 uyarınca, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yer, düzenlenme yeri sayılır (kanımızca adı değil imzası kanunen zorunlu unsur olduğuna göre imzası denmeliydi). Burada da bir yer yazılı değilse, poliçe geçersiz olur (m. 672/1).

H. Düzenleyenin İmzası (TTK. 671/1,h)

İmza temel bir unsurdur, yoksa senet geçersiz olur (m. 672/1). Fakat senette düzenleyenin ad-soyad veya ünvanının varlığı zorunlu değildir. İmzanın şeklen varlığı yeterli olup, hayali birisine ait olsa, sahte olsa, ehliyetsiz veya temsile yetkisiz biri tarafından atılsa bile poliçe geçerlidir (m. 677); fakat ilgili kişi, senetteki imzanın kendisi açısından bağlayıcı olmadığı defini öne sürebilme hakkına sahiptir. Temsilci yetkisiz ise, senetten dolayı bizzat o sorumlu tutulur (TTK. 678).

İmza mutlaka el yazısıyla atılmalıdır; mühür ve parmak basma, imza yerine geçmez ve senedi geçersiz kılar (m. 756). Elektronik imza ile senet düzenlenemeyeceğini tekrarlamak gerekir (E-İmza Kanunu, m. 5; TTK. 1526, 756).

II. ŞEKİL ŞARTLARINA AYKIRILIĞIN SONUÇLARI

Yukarıda, Kanunun saymış olduğu ve varlığı zorunlu olan şekil şartlarına değindik. Fakat bunların hepsi, poliçenin geçerliliğine aynı derecede etki yapmadıkları gibi, bunlara ilaveten poliçeye yazılabilen (ihtiyari) kayıtlar da söz konusudur. Tüm bu unsur ve kayıtlar birlikte değerlendirildiğinde, geçerlilik açısından poliçe kayıtları üç grupta toplanır:

A. Mutlak zorunlu kayıtlar: Eksiklikleri bir poliçeyi geçersiz kılan şekil şartlarıdır: Poliçe sözcüğü, belirli bir miktarın ödenmesi konusunda kayıtsız ve şartsız havale, muhatap, lehdar, düzenlenme tarihi ve düzenleyenin imzası bu türdendir (m. 671, 672/1).

B. Alternatif zorunlu kayıtlar: Senede açıkça yazılmış olmasalar bile eksiklikleri başka bir yoldan giderilmiş sayılan kayıtlardır: Düzenlenme yeri ve ödeme yeri buraya girer.

Ödeme yeri açıkça gösterilmemiş ise muhatabın isminin yanında gösterilen yer, ödeme yeri sayılır. Düzenlenme yeri açıkça gösterilmemiş ise düzenleyenin adının/ünvanının yanında gösterilen yer, düzenlenme yeri sayılır. Muhatabın veya düzenleyenin adının/ünvanının yanında da yer belirtilmemişse poliçe geçersizdir (m. 672/3 ve 4).

C. İhtiyari kayıtlar: İstendiğinde senede yazılabilen ve geçerlilik açısından önemi olmayan kayıtlardır.

İhtiyari kayıtlar da, TTK'da sayılmış olanlar ve olmayanlar biçiminde ikiye ayrılabilir:

TTK'da sayılan ihtiyari kayıtlara başlıca örnekler:

- m. 703 vd. uyarınca senede vade kaydı konulabilir; aksi takdirde görüldüğünde vadeli sayılır.
- m. 675'e göre bazı poliçelerde faiz şart edilebilir.
- m. 679 uyarınca, poliçenin kabul edilmemesinden düzenleyen sorumludur; fakat sorumsuzluk şartı konabilir.
- m. 681/2: Poliçe, menfi emre veya rekta kaydı sayesinde emre yazılıdan, nama yazılı hâle dönüştürülebilir.
- m. 778: Düzenleyen, muhatabın yerleşim yerinden başka bir yeri ödeme yeri olarak gösterebilir.

- m. 692: Poliçede kabule arz zorunluluğu öngörülmesi mümkündür. Poliçenin kabule arzının yasaklanması da mümkündür.
- m. 722: Poliçenin protestodan muaf tutulması mümkündür.
- m. 693: İbraz sürelerinin uzatılıp, kısaltılabilmesi mümkündür.
- m. 711 uyarınca yabancı para borçlarında aynen ödeme şartı yazılabilir.

Kanunda sayılmayan ihtiyari kayıtlara örnekler:

HMK ya da İİK. uyarınca yetki şartı (yetkili icra daireleri ve mahkemelerin belirtilmesi), oldukça yaygın olup, HMK. 17, yalnızca, tacirler ve kamu tüzel kişilerinin taraf olduğu yetki sözleşmelerini geçerli saymıştır. Şu halde düzenleyen ile lehdarın bu iki gruba girmemesi halinde, yetki şartının geçersiz olması gerekir. Geçerli bir yetki sözleşmesi yapıldıktan sonra, düzenleyen ile lehdarın külli ve cüzi haleflerinin tacir veya kamu tüzel kişisi olmaması halinde, yetki şartı halefler bakımından geçersiz sayılmalıdır (**bkz. T. Özgür KIRAZ, HMK. İle Getirilen Yenilikler, Ank. 2012**).

İhtiyari kayıtlara başka örnekler de verilebilir: Tahkim kaydı, provizyon (nezdinizdeki şu no'lu hesaptan ödeyiniz biçiminde) kaydı, senet üzerine konulan bedeli malen ya da nakden alınmıştır kaydı gibi. Bedel kayıtları, taraflar arasındaki temel ilişkiye dayanan iddiaların ispatına yaramaktadır.

Senet üzerine bazı kayıtların yazılmasına izin verilmiştir. İzin verilmemesine rağmen yazılan bu kayıtlar ya geçersiz sayılır (düzenleyenin ödememeden sorumsuzluğu-

nu öngören kayıt, belli bir gün veya düzenlendikten belli süre sonra şeklinde vade içeren senette faiz kaydı, muacceliyet kaydı, cezai şart gibi); ya da senedi geçersiz kılar. Örneğin, bedelin ödenmesini şarta bağlayıcı nitelikteki bir kayıt, taksitle ödenmesine dair kayıt poliçeyi geçersiz kılar.

Aynı şekilde, hangi borcun teminatı olduğu senetten anlaşılan “teminat kaydı” da senedi geçersiz kılar. Buna karşılık, temel ilişki ile bağlantısı senette gösterilmemiş (soyut) bir teminat kaydının senedi geçersiz kılmayacağı kabul edilerek, bu kayıt yazılmamış ya da sadece iç ilişki bakımından hüküm doğurucu nitelikte sayılmaktadır (**bkz. ÜLGEN / HELVACI / KENDİGELEN / KAYA, N. 525 vd.; 973; bu kayıt konusundaki görüş ve uygulama için ayrıca, Merve SARIKAYA, Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı, İstanbul 2018**).

Şekil şartlarına aykırılık nedeniyle geçersiz sayılan belgenin başka bir hukuki işlem olarak geçerli sayılıp sayılmayacağı konusunda TTK’da açıklık yoktur. Sorun hukuki işlemlerin tahvili (dönüştürülmesi) ile ilgilidir. Doktrin ve eTK dönemindeki Yargıtay uygulamasına göre, zorunlu unsurları içermediği için geçersiz olan poliçe ve bono, şayet emre yazılı havale veya emre yazılı ödeme vaadi de sayılamıyorsa adi senet, adi havale veya yazılı delil başlangıcı kabul edilmektedir (**bkz. ÖZTAN, İMREGÜN, ERİŞ**).

III. AÇIK (BEYAZ) POLİÇE (TTK. 680)

Düzenlenmesi sırasında yasal şekil şartlarından biri veya birkaçı eksik bırakılarak, senedi alan kişiye doldurma yetkisi tanınmış olan poliçeye açık veya beyaz poliçe denmektedir. Açık poliçe düzenlenmesi mümkün ve geçerlidir

(m. 680). Bir açık poliçeden söz edebilmek için hangi unsurlar yazılmalıdır?

Uygulamada çoğu kez senedin unsurları tamamen yazılmayıp, vade, düzenlenme tarihi, bedel gibi bazı kısımlar boş bırakılarak karşı tarafa verilir. Genellikle kabul edildiğine göre, açık poliçeden söz edebilmek için senette yalnızca düzenleyenin imzasının bulunması yeterlidir; diğer unsurlar sonradan tamamlanabilir. Fakat boşluklar tamamlanmadıkça, zorunlu şekil şartları eksik oldukça, geçerli bir poliçeden söz edilemez (**geniş bilgi için bkz. Ebru TÜZEMEN ATİK, Açık Kambiyo Senetleri, Ankara 2017**).

Lehtar, senedin boş bırakılan kısımlarını aradaki anlaşma uyarınca sonradan doldurur. Acaba düzenleyen, senedin aradaki anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğunu herkese ileri sürebilir mi? İspat yükü kimdedir?

Düzenleyen, senedin anlaşmaya aykırı doldurulduğu iddiasını senedi alarak anlaşmaya aykırı dolduran kişiye karşı ileri sürülebilir; fakat poliçenin iyi niyetli hamiline karşı ileri süremez. Bu durum, taraflar (düzenleyen-lehedar) arasında kişisel bir defî oluşturur. Ancak hamil, poliçeyi kötüniyetle iktisap etmiş ve iktisap sırasında ağır kusurlu ise anlaşmaya aykırı doldurulma iddiası, hamile karşı da ileri sürebilir (m. 680).

HMK. 201 uyarınca, kural olarak, senede karşı iddialar ancak senetle ispatlanır. Bu nedenle düzenleyen, açık senedin anlaşmaya aykırı doldurulduğu iddiasını kural olarak ancak senetle ispatlayabilir. eTK dönemindeki Yargıtay uygulaması da bu yöndedir (**örneğin, 11. HD. 20.11.1973, 4162/4597; 12. HD. 13.10.1980, 6029/7342**). Ancak

HMK'daki istisnai hallerde başka delillerden yararlanabilir (HMK. 201 vd.).

Açık poliçe ile eksik unsurlu poliçe arasında fark vardır:

Açık poliçede, düzenleyen lehdara, poliçede eksik olan şekil şartlarını aralarında anlaştıkları şekilde doldurması için yetki vermiştir. Lehdar açık poliçeyi bu yetkiye dayanarak doldurur.

Oysa şekil şartları eksik poliçede, lehdara bu eksik şartların tamamlanması için bir yetki verilmemiştir. Böyle bir yetki olmaksızın, lehdarın kendiliğinden eksik şartları doldurmaya kalkışması, özel belgede sahtecilik suçunu oluşturabilir (TCK. 207).

Düzenleyenin imzasını içeren, fakat diğer unsurlarının tümü veya bazıları eksik bir poliçenin lehdara verilmesi, boşlukları doldurma yetkisinin de devredildiğine karinedir. Aksini iddia eden ispat yükü altındadır.

IV. İMZALARIN BAĞIMSIZLIĞI İLKESİ (TTK. 677)

TTK. 677'de öngörülmüş olan imzaların bağımsızlığı (istiklali) ilkesi uyarınca, poliçede imzası bulunan herkes, diğerlerinin sorumluluğundan ayrı ve bağımsız olarak sorumluluk altına girer. Poliçe üzerine atılan her imza, kendi sahibini diğer imzalardan bağımsız olarak bağlar. Bu sonucun gerçekleşmesi için, unsurları yönünden geçerli bir poliçe üzerinde şekil bakımından tamam ve görünüşe göre sahibini bağlayan bir imzanın bulunması yeterlidir (**bkz. ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA**).

Bu kural, kimi zaman hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuruyor görünse bile, tedavül kabiliyeti yüksek kambiyo senetlerinde, işlem güvenliğini sağlamak açısından geçerli olması gereken bir kuraldır. Ehliyetsizin attığı imza kendisini bağlamadığı gibi, imzası taklit edilen kişinin sorumluluğu da söz konusu olmaz; fakat senet geçerli ve diğer imza sahipleri için bağlayıcı kalır. Yetkisiz temsil (m. 678) halinde de, senetten dolayı, senette temsil edilen olarak görünen kişi değil, yetkisiz temsilci sorumlu tutulur (m. 677).

Anılan ilkenin önemli bir diğer sonucu da, her imza sahibinin, imza attığı andaki senet metni ile sorumluluk altına girmesidir. Kambiyo senetlerinde tahrifat yapmak, resmi evrakta sahtecilik suçunu oluşturmakta (TCK. 210) ise de, tedavüle çıkarılmasından sonra senet metninde, örneğin bedelde tahrifat yapılmış ise, herkes, imza attığı andaki bedel ne ise onun üzerinden sorumlu olur (TTK. 748).

Önemle eklemeliyiz ki; kambiyo senetlerinde de uygulanacak olan HMK. 207 gereğince, senetteki çıkıntı, kazıntı veya silinti ayrıca onanmamışsa, inkâr edilmesi halinde göz önünde tutulmaz. Bu tür çıkıntı, kazıntı veya silinti mahkemece senedin geçerliliğine ve anlamına etkili olacak nitelikte görülürse, senet kısmen veya tamamen hükümsüz sayılabilir.

Onanmadan kasıt, değişikliğe onay veren kişinin imzasını veya parafını senet üzerine atmasıdır (**bkz. N. ERDEM'in eseri, s. 20 ve oradaki Yargıtay kararları**). Borçlu, senetteki imzanın kendisine ait olmadığını öne sürdüğü takdirde de, HMK'nın imza inkârına ilişkin hükümleri (m. 275, 208-212) uygulanır.

V. POLİÇEDE KABUL (TTK. 695 vd.)

Kabul, kambiyo senetlerinden sadece poliçede olan bir işlemdir. Çekte kabul yasağı vardır (m. 784). Bonoda ise ikili bir ilişki mevcut olup, senedi düzenleyen, poliçeyi kabul etmiş muhatap gibi sorumlu tutulmaktadır (m. 779/1).

A. Genel Olarak Kabul

Poliçede muhatap, senedin düzenlenmesi anında sorumluluk altında değildir; onun sorumluluğu, poliçenin üstüne kabulü ifade eden imzasını atması ile doğar. Diğer bir deyişle, muhatap, poliçeyi kabul edinceye kadar kambiyo ilişkisinin dışındadır. Kabul, muhatabı poliçe ilişkisine sokan soyut bir taahhüttür. Kabul işlemi ile beraber muhatap poliçenin asıl borçlusu sıfatını kazanır (TTK. 698).

Poliçeyi kabul edip etmemek tamamen muhatabın isteğine bağlıdır. Muhatap, kabule kadar kambiyo ilişkisinin dışında olduğundan düzenleyene gerçekten borçlu da olsa, senedi kabul etmek zorunda değildir. Şayet kabul etmez ise kabule zorlanamaz. Sadece, kabul etmemesi halinde, şayet düzenleyen ile yaptığı kabule dair anlaşma varsa, ona aykırı hareket ettiği için sorumluluğu doğar. Düzenleyen, kambiyo dışı ilişkiye (anlaşmaya) dayanarak muhataptan tazminat talep edebilir (ÖZTAN, İMREGÜN. Karş. DOMANIÇ).

B. Kabulün Şekli ve Niteliği

Kabul, muhatap tarafından, poliçe üzerine “kabulümdür”, “ödeyeceğim” veya benzeri bir şerh verilerek atılacak bir imza veya poliçenin yüzüne sadece imza atmakla gerçekleşir (m. 695/1). Kabul beyanı poliçe üzerine ve ön yüzüne yazılır. Suret üzerine kabul şerhi verilemez.

Poliçeyi, bizzat muhatap olduğu kadar, yetkili temsilcisi de kabul edebilir. Muhatabın, kabulden dolayı sorumluluğunun doğduğu an, poliçe üzerine imzasını attığı andır. Ancak muhatap, poliçeyi geri vermeden imzasını çizebilir. Bu durumda kabul gerçekleşmemiş sayılır. Bununla beraber, muhatap, hamile veya poliçede imzası bulunan herhangi bir kimseye, poliçeyi kabul ettiğini yazı ile bildirmiş olursa, bunlara karşı kabul beyanı çerçevesinde sorumlu olur (m. 699).

Kabul, kural olarak kayıtsız ve şartsız olmalıdır. Bu kuralın istisnası muhatabın poliçedeki meblağı kısmen kabulüdür (m. 696). Diğer bir istisna ise “adresli poliçe”de kendisini gösterir. Muhatap, poliçeyi kabul ederken, bunu ödeme yerinde fakat kendi ikametgahından başka bir adreste ödemeyi şart koşabilir (m. 674, 697).

Anılan iki istisna dışında, muhatap poliçeyi kabul ederken başkaca şart koşmuş ise, bu şekilde kabul, kabul etmeme hükmündedir. Bununla beraber hamil, dilerse muhatabı kabulündeki koşullarla sorumlu tutabilir (m. 696). Bu halde, senedin kabul edilmemesi nedeniyle başvuru hakkını kullanmak isteyen hamilin, kabul etmeme protestosu düzenletmesi şarttır.

C. Kabul İçin İbraz Süresi ve Yeri

1. İbraz Süresi: Poliçe, düzenlendiği andan vadeye kadar kabul için ibraz edilebilir. Vade günü kabule arz söz konusu değildir, o gün ödeme için ibraz yapılır.

Kabul hangi gün vaki olmuş ise, yanına o günün tarihi de yazılabilir. Bununla beraber tarih yazmak ihtiyaridir. Kabul işleminin geçerli olması için tarih konulması şart

değildir. Ancak vadeyi tespit etme açısından tarih önemli olabilir. Görüldüğünden belli süre sonra vadeli veya düzenleyenin koyduğu özel şart uyarınca belli bir tarihe kadar kabul için ibrazı zorunlu kılınmış poliçelerde, kabul tarihi konulmalıdır. Tarih belirtilmemiş olduğu takdirde notere başvurup, bir “tarih tespit protestosu” ile kabul tarihi saptanmalıdır (m. 695, 705).

Görüldüğünden belli süre sonra vadeli senet kabul edilmiş, fakat tarih konmamış ve notere de tarih tespiti yaptırılmamış ise, kabulün, kabul için ibrazın son günü gerçekleştiği kabul edilir (m. 705).

Poliçenin muhataba kabul için arzı konusunda, hamil veya senedin herhangi bir zilyedi yetkilidir (m. 691).

2. İbraz Yeri: Kabul için ibraz yeri, muhatabın yerleşim yeridir (m. 691, 755). Yerleşim yerli poliçeler de, muhatabın yerleşim yerinde kabul için ibraz edilir. İbraz, muhatabın varsa ticaret yerinde, yoksa konutunda yapılır (m. 755).

Muhatabın ticaret yeri veya konut adresinin poliçede gösterilmesi zorunlu değildir. Poliçede ödeme yeri belli, ancak muhatabın ticaret yeri veya konut adresi belli değilse, hamil, kolluk veya yerel posta yönetimi aracılığıyla muhatabın adresini araştırarak ve saptamaya çalışacaktır. Bu araştırma sonuç vermezse, başkaca araştırmaya gerek yoktur (m. 755); keyfiyetin noterce tespitiyle kabul etmeme protestosu çekilmiş olur.

D. “Kabul İçin İbraz İhtiyaridir” Kuralı ve İstisnaları

1. Kabule Arzın İhtiyariliği Kuralı: Poliçenin kabul

için ibrazı, kural olarak isteğe bağlıdır; hamil isterse kabul için ibraz eder veya ibraz etmez, bekler ve vade geldiğinde ödeme için ibraz eder. Poliçe lehdarın eline geçtiği andan itibaren vadenin dolmasına kadar kabule arz edilebilir. Vade dolduğunda ödeme için ibraz söz konusudur.

2. İstisnalar: Kabule arzın isteğe bağlılığı kuralının iki grup istisnası vardır. Bazen kabule arz mümkün değildir; bazen ise zorunludur.

a) Kabule Arzın Mümkün Olmadığı Durumlar: Şu durumlarda kabule arz söz konusu olmaz:

aa) Düzenleyenin kabul için arzı süresiz yasaklamış olması (m. 692/2). Fakat bu durum, görüldükten belli süre sonra vadeli poliçeler ile yerleşim yerli poliçelerde mümkün olamaz.

bb) Düzenleyenin kabul için arzı süreli yasaklamış olması (m. 692/3).

cc) Poliçenin görüldüğünde vadeli olması (m. 692/2, 704).

b) Kabule Arzın Zorunlu Olduğu Durumlar: Şu durumlarda kabule arz zorunludur:

aa) Görüldükten belli süre sonra vadeli (m. 693) veya ikametgahlı (m. 692/2, 695/2) bir poliçenin olması. İlkinde vadenin saptanabilmesi, ikincisinde ise muhatabın ödeme yerini öğrenebilmesi için ibraz zorunludur.

bb) Kabul için ibrazın düzenleyen tarafından zorunlu kılınması (m. 692/1). Düzenleyen süreli veya süresiz bir zorunluluk öngörebilir.

cc) Kabul için ibrazın cirantalarca zorunlu kılınması (m. 692/4). Düzenleyenin kabule arzı yasaklamadığı durumlarda, ciranta kabul için ibraz zorunluluğu getirebilir. Emre uymayan hamil, bu cirantaya karşı başvuru hakkını kaybeder.

E. Kabule Arzın Sonuçları

Poliçe, muhataba kabulü için ibraz edilirse, muhatabın üç tür davranışı söz konusu olabilir.

- Poliçeyi kabul eder ve sorumluluk altına girer (m. 698).
- Poliçeyi kabul edip etmediğini açıkça bildirmez, bu hususta açıklama için, poliçenin ibrazını izleyen günde yeniden ibrazını ister. Muhatap, kendisine kabulü için ibraz edilen poliçeyi hemen kabul ya da ret zorunda değildir. Hesaplarını inceleyip poliçeyi kabul veya ret edeceğini bildirmesi için ertesi gün yeniden ibrazını talep edebilir (m. 694/1).
- Poliçeyi kabul etmez, reddeder. Poliçenin kabul edilmemesi, kabule arzın zorunlu olup olmamasına göre değişen sonuçlar doğurur:

Kabul için ibrazı zorunlu bir poliçe söz konusu ise, hamil kabul etmeme protestosu keşide ederek, vadeden önce başvuru haklarını kullanır. Bu süre içinde kabul etmeme protestosu keşide edilmemesi halinde, hamilin başvuru hakları düşer.

Buna karşılık, kabul için ibrazın zorunlu olmadığı bir poliçe söz konusu ise, bunun kabul için ibrazında, muhatap poliçeyi kabul etmez ise hamil mutla-

ka kabul etmeme protestosunu keşide ettirmek zorunda değildir. Keşide ettirmedeği takdirde başvuru hakları düşmez; vadeyi bekleyip, poliçeyi ödeme için ibraz ve ödememe halinde ödememe protestosu keşide ederek başvuru haklarını kullanabilir. Fakat dilerse, poliçenin kabul edilmemesi üzerine protesto düzenleterek, vadeden önce başvuru hakkını kullanabilir.

F. Kabul Etmemeden Sorumsuzluk Şartı

Düzenleyen, muhatabın poliçeyi kabul etmemesi halinde sorumlu olmayacağı şartını koyabilir. Bu yönde bir şart, kabul için ibrazın yasaklanmasıyla aynı sonucu doğurur.

Düzenleyenin, ödememeden sorumlu olmayacağına dair koyduğu kayıtlar ise yazılmamış sayılır (m. 679). Buna karşılık cirantalar, hem kabul etmemeden, hem ödememeden sorumsuzluk şartı koyabilirler (m. 685).

VI. POLİÇENİN CİROSU

A. Cironun Hukuksal Niteliği

Bir poliçenin devri için, senedin mülkiyeti yanında senetteki alacak hakkının da devrini sağlamak gerekir. Bu iki hususu bir arada sağlayan hukuki kurum olarak ciro, emre yazılı bir kıymetli evrakın bir başkasına devrine olanak veren soyut bir işlemdir. İşlemin içeriğinde, hukuksal açıdan çifte yetkilendirme yer alır. Çünkü poliçenin hamili ciro ile, senet bedelini, senet borçlusundan geçerli olarak kabzetme yetkisini kazanmakta; senet borçlusu ise, senetteki borcunu ciro edilene geçerli olarak ödemeye yetkili kılınmaktadır.

Bununla birlikte cironun, emre yazılı senetlerin biricik devir yolu olduğu sanılmamalıdır. En yaygın ve normal devir yolu ciro olmakla beraber, poliçenin bir malvarlığından çıkarak başkasının malvarlığına girmesi başka şekillerde de gerçekleşebilir: Miras, cebri icra, bir ticari işletmenin aktif ve pasifleriyle birlikte devri (TTK. 11/3, BK. 202), beyaz ciro ile devralan kişinin anlaşarak, senet zilyetliğini başkasına devretmesi (684/2,c), iyiniyetli iktisap (TTK. 686/2), bir kanun hükmü uyarınca geçiş (TTK. 678, 702 ve 742) gibi. Hatta, az rastlanmasına rağmen, senetteki hakkın ciro yerine alacağın temlik yolu ile devri de mümkündür (BK. 183 vd.).

Hamil, ciro ile senet dolayısıyla haiz olduğu tüm hakları değil, senetten doğan hakları devreder (m. 684/1). Örneğin, asıl alacağa bağlı teminatlar ve cezai şartlar senetten doğmadıkları için ciro yolu ile geçmez; buna karşılık, senedi kabul ve ödeme için arz, protesto gibi hakkı koruyucu işlemleri yapma, başvuru hakkını kullanma, kanunun izin verdiği bazı kayıtları senede yazma, sebepsiz zenginleşme davası (m. 732) açma gibi yetkiler ciro ile geçer.

Ciro ile devrin gerçekleşmesi için senet zilyetliğinin de ciro edilene nakledilmesi gerekir.

B. Cironun Tarafları

İlk ciro, senet lehtarı veya onun yetkili temsilcisi tarafından, daha sonraki cirolar ise yetkili hamiller tarafından yapılabilir.

Tüzel kişiler adına ciro, statü gereği yetkili olan organ veya temsilci tarafından yapılır.

Miras durumunda, miras şirketine bir temsilci atanmamış ise, terekedeki senedi tüm mirasçılarının ciro etmesi gerekir.

Senet herhangi bir üçüncü kişiye ciro edilebilir. Senette zaten adı geçen birisine de yapılabilir. Senette ismi bulunan (düzenleyen, lehtar, muhatap, ciranta gibi) birisine yapılan ciroya “geriye ciro” denmektedir. Bu halde alacaklı ve borçlu sıfatları aynı kişide birleşebilmesine rağmen senetteki borç sona ermez; bu kişi senedi tekrar ciro edebilir (TTK. 681/3, karş. BK. 135).

Senedi geriye ciro yoluyla devralan kişi, ancak kendisinden önceki cirantalara başvurabilir; kendisinden sonraki cirantalara başvuramaz. Bunun gerekçesi, hiç kimsenin daha sonra ödeme yapmak zorunda kalacağı bir kişiden senet bedelini talep edememesi gerektiği düşüncesidir.

C. Cironun Şekli

Ciro yazılı bir beyandır; sözlü olamaz. Poliçe üzerine veya poliçeye bağlı alonj denilen ve poliçenin arka yüzünün devamı olan kağıt parçası üzerine yazılır (TTK. 683/1). Uygulamada genellikle poliçenin arkasına yazılır. Ancak, açık olması kaydıyla poliçenin ön yüzüne de ciro kaydı yazılabilir. Poliçe arkasına atılan bir imza da ciro sayılır. Oysa, herhangi bir açıklama olmaksızın ön yüze atılan bir imza, aval niteliğindedir (TTK. 701).

Cironun kayıtsız ve şartsız yapılması gerekir. Ciro, belirli şartlarla yapılmışsa batıl olmaz, fakat o şartlar yazılmamış sayılır. Kanunun izin verdiği şartlar bunun dışındadır: Ciro yasağı (m. 685/2), sorumsuzluk şartı (m. 685/1) ve

düzenleyen kabule arzı yasaklamamış ise cirantanın kabule arzı zorunlu kılması (m. 692/4) gibi.

Kısmi ciro ise batıldır (TTK. 682). Çünkü hak ile senet birbirine bağlı olduğundan, senedi bölmek ve hakkı parçalara ayırmak mümkün değildir. Birden çok lehtar olan bir senette lehtarlardan birisinin yaptığı ciro da kısmi ciro niteliğinde ve geçersizdir (bkz. 12. HD. 21.11.1974 tarihli karar için, BOZER/GÖLE, s. 83, dn. 52).

D. Cironun Yapılabileceği Zaman

Ciro, senedin lehdarın eline geçtiği andan, m. 714 vd.'da düzenlenen ödememe protestosu çekilene veya protesto süresi bitene dek yapılabilir. Daha sonra yapılan (gecikmiş) ciro, alacağın temlik hükmündedir (TTK. 690). Yani senedi gecikmiş ciro ile devralan kişi, bir alacağı temlik alan konumuna girer. Ayrıca, bu kişi, senedi temlik edene karşı, kambiyo hukukuna dayanarak başvuruda bulunamaz.

E. Cironun Türleri

Ciro, çeşitli ölçütlere göre sınıflandırılabilir. Biz, özellikle önem taşıyan iki ölçüt çerçevesinde ciro türlerini ele alacağız.

Yapılış şekli açısından tam/beyaz ciro olmak üzere iki türlü, yapılış amacı açısından ise, temlik/tahsil/rehin cirosu olmak üzere üç türlü ciro vardır. Bunları incelersek:

1. Yapılış Şekli Açısından

a) Tam Ciro: Ciro şerhinde, kime ciro yapıldığı gösterilmiş ise tam ciro vardır. Örneğin:

“Cemil Can’a ödeyiniz. İmza (Lami Kaya)” gibi. Cironun normal şekli budur.

b) Beyaz Ciro: Ciro yapılan kişinin belirtilmediği cirodur. Ya yalnızca imzayı veya imza ile birlikte devir ibaresini içerir (TTK. 683/2). Böylece senet, hamiline yazılı imiş gibi tedavül eder; fakat hamiline senet haline gelmiş olmaz. “Hamiline” ciro da beyaz ciro sayılır (m. 682/3). Beyaz ciroya örnek:

“.....ödeyiniz. İmza (Lami Kaya)”.

TTK. 686/1 uyarınca, bir beyaz ciroyu bir başka ciro takip ederse, beyaz cironun, son ciroyu imzalayan kimseye yapıldığı var sayılır. Böylece silsile kanunen düzgün sayılmış olmaktadır.

Bir kişi senedi beyaz ciro yoluyla devraldıktan sonra başkasına devretmek isterse, çeşitli devir olanaklarından yararlanabilir (m. 684/2):

- Boşluğa kendi ismini yazarak beyaz ciroyu tam ciroya dönüştürür. Sonra, devretmek istediği kişiye tam veya beyaz ciro yapabilir.
- Boşluğa kendi ismini değil, doğrudan, senedi devretmek istediği kişinin adını yazabilir. Böylece kendi isminin ciro silsilesinde gözükmemesini sağlar. Dolayısıyla, ilerde başvuru hakkı kullanıldığında, hakkın muhatapları arasında yer almaz.
- Boşluğa bir şey yazmaz, altına bir tam ciro yapabilir.
- Boşluğa bir şey yazmaz, altına ikinci bir beyaz ciro yapabilir.

- Senede bir şey yazmaz, olduğu gibi bir başkasına devredilir. Bu halde senet, hamiline yazılmış gibi işlev görür. Ama hamiline yazılmış olmaz. Devreden yine ciro silsilesinde görünmez.

2. Yapılış Amacı Açısından

a) Temlik Ciro su

Senedin ve senetteki alacağın devri amacıyla yapılan cirodur. Şekil açısından tam veya beyaz ciro şeklinde olabilir. Asıl ve yaygın olan ciro budur. Şayet bir ciro, tahsil ya da rehin amacıyla yapıldığına dair bir açıklık içermiyor ise, temlik ciro su sayılır. Ciroda, alacağın temlikinden farklı olarak, ciranta sadece senetten doğan haklarını devretmiş olur; yoksa bütün haklarını devretmiş olmaz. Örneğin, esas alacağa bağlı rehin, cezai şart vb. devredilmiş olmaz.

Temlik ciro su üç işleve sahiptir.

aa) Temlik (devir) işlevi: Temlik ciro su yapılır ve senet zilyetliği devredilirse, senetteki hak devredilmiş olur (m. 684/1).

bb) Teşhis (tanıtma) işlevi: Borçlu, cirolar sayesinde senedi kendisine ibraz edip alacağı tahsil etmek isteyen kişinin yetkili (= meşru) hamil olup olmadığını saptayabilir. Birbirine bağlı cirolar, hamilin şeklen hak sahipliğine kari ne oluşturur (m. 686/1).

Ciroların birbirine bağlı olması, ciro zincirinin düzgün olması demektir. Yani, ilk ciroyu lehtar yaptıktan sonra, sırası ile her cirantanın bir önceki aşamada kendisine ciro yapılan kişi olarak gözükmesi ve bu silsilenin hamile kadar gelmesidir. Ciro zincirinde kopukluk varsa, bu aşamadan sonraki diğer cirolar geçersiz olur.

İlk ciroyu lehtarın yapmış olması kuralı mutlak olmayıp, şekle bağlılık ilkesine, mantık ve yorum kuralları çerçevesinde bazı istisnalar tanımak ve bu durumlarda ciro zincirini düzgün saymak gerekebilir. Örneğin, düzenleyenin senedi lehtara ciro ederek vermesine gerek olmadığı halde ciro etmiş ve sonra lehtarın cirosu varsa, bu durum, ciro zincirinin lehtarın imzası ile başlaması gereğine aykırılık oluşturmaz. Veya senedin arka yüzündeki ciro zinciri, kabul eden muhatabın beyaz cirosu ile başlıyor ve onu lehtarın (düzenleyenin kendi emrine düzenlediği poliçede düzenleyenin) imzası izliyorsa, yine zincirin lehtardan başladığı kabul edilmelidir (**özellikle örnekler için bkz. ÖZTAN, ciro silsilesinin lehtar imzası ile başlaması konusunda örnek bir olay ve somut uygulama için bkz. TEOMAN, Yaşayan Ticaret Hukuku, K. 11**).

Şayet cirolar tam ciro şeklinde ise, teşhis tam olarak gerçekleşir. Araya beyaz ciro girdiğinde bu zorlaşmakta ve silsilede kopukluk olduğu sanılmaktadır. Oysa beyaz ciro, ciro silsilesini bozmamaktadır. Çünkü, m. 686/1, c. 3, "Bir beyaz ciroya diğer bir ciro izlerse, son ciroyu imzalayan kişi, poliçeyi beyaz ciro ile iktisap etmiş sayılır" diyerek kopukluğu gidermektedir.

cc) Teminat (garanti) işlevi: Bir poliçeyi temlik cirosu ile devreden ciranta, kendisinden sonra gelen kişilere karşı poliçenin kabul edileceği ve ödeneceği konusunda güvence vermiş sayılır. Bu nedenle, poliçenin kabul edilmemesi veya ödenmemesinden dolayı kural olarak sorumludur (m. 685/1).

Kuralın iki istisnası vardır: Birincisi, cirantanın kabul etmeme veya ödememeden sorumsuzluk şartı koymasındır

(m. 685/1). İkincisi, cirantanın tekrar ciroyu yasaklamasıdır (m. 685/2). Ciranta tekrar ciroyu yasaklamasına rağmen ciro yapılmış ise, ciranta, senedi sonradan devralanlara karşı sorumlu olmaz. Buna karşılık, düzenleyenin koyacağı ciro yasağı ise senedi emre yazılı olmaktan çıkarıp nama yazılı hale dönüştürür; bu nedenle, yasağa rağmen yapılan ciro da, alacağın temlik hükümlerini doğurur.

b) Tahsil Ciro su

Tahsil ciro su, senetten doğan bütün hakları devretmek için değil, ciro edilen kimseye senet bedelini tahsil ve buna bağlı işlemleri yapma (kabule ve ödemeye arz, ödemesi durumunda borçluya makbuz verme, başvuru hakkını kullanma, protesto düzenletme ve senedin zayi olması durumunda iptal davası açma vs.) yetkisini vermek için yapılır. Fakat senedi devralan kişi, sulh, feragat veya ibra işlemleri yapamaz. Bu tür ciro da, ciro eden senedin mülkiyetini muhafaza etmekte, ciro edilen ise, senet bedelinin tahsili konusunda cirantanın mümessili sıfatını kazanmaktadır. Bu itibarla ciro edilen poliçeden doğan hakları kendi adına değil, ciranta adına kullanır. Uygulamada çoğunlukla bankalara yapılır. Tahsil cirosunun temlik veya teminat işlevi yoktur; yalnızca teşhis işlevi vardır.

Tahsil ciro su ile poliçeyi devralan hamil, senedi ancak tekrar bir tahsil ciro su ile devredebilir. Temlik veya rehin ciro su yapamaz.

Tahsil ciro su ancak tam ciro şeklinde yapılabilir ve ayrıca ciro da “tahsil içindir”, “vekaleten”, “tevkil içindir” gibi, tahsil ciro su olduğunu gösterir bir ibare yer almalıdır (m. 688/1). Böyle belirtilerek yapılan ciro ya “açık tahsil ciro su” denilmektedir.

“Örtülü tahsil cirosu” yapılması da mümkündür. Bu tür ciroda, senet temlik cirosu ile verilmekte, fakat taraflar arasında güvene dayalı olarak yapılan anlaşma uyarınca hamil, bedeli tahsil edip cirantaya vermektedir (ortada muvazaa değil, inançlı işlem mevcuttur).

Tahsil cirosunda, ciro edilen hamil, cirantanın temsilcisi durumunda olduğundan, ancak cirantaya karşı ileri sürülebilecek defiler, hamile karşı da ileri sürülebilir (m. 688/2). Buna karşılık hamilin şahsına karşı ileri sürülebilecek kişisel defiler ileri sürülemez.

Tahsil cirosu ile verilen yetki, cirantanın ölümü ya da fiil ehliyetini kaybetmesi ile sona ermez. Bu düzenleme ile, ölümün temsilcinin temsil yetkisini sona erdireceği kuralına istisna getirilmiştir (m. 688/3).

c) Rehin Cirosu

Rehin cirosu, poliçeye bağlanmış olan hakkı, ciro edilen kişiye rehnetmek amacıyla yapılır. Rehin cirosu ile senedi devir alan kişi, ferî olmakla beraber senet üzerinde aynî bir hak kazanmıştır.

Rehin cirosu ancak bir tam ciro şeklinde yapılabilir. Ayrıca ciroda “bedeli rehindir”, “teminat içindir” gibi rehinin varlığını gösteren bir ibarenin bulunması gerekir (Açık rehin cirosu). Örtülü rehin cirosu da yapılabilir.

Rehin cirosu ile poliçeyi devralan kişi, poliçeyi ancak tahsil cirosu ile devredebilir (m. 689/1).

Rehin cirosunda poliçeyi devralan senetten doğan hakları kendi adına kullanır. Bu nedenle, cirantaya karşı ileri sürülebilecek şahsi defiler kendisine karşı ileri sürülemez.

(m. 689/2). Fakat borçlu, rehinle temin edilen asıl alacağa ilişkin defileri ileri sürebilir; çünkü rehin ferî nitelikte olduğundan, asıl borç geçersiz ise rehin de geçersiz olacaktır.

Rehin cirosunun teminat işlevi bulunmadığı, doktrinde çoğunluk ve Yargıtay tarafından kabul edilmektedir (**tartışmanın özeti için bkz. ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA**).

VII. POLİÇEDE AVAL

A. Avalin Niteliği

TTK. 700-702’de düzenlenmiş bulunan aval, senet nedeniyle sorumluluk altına girmiş kişiler lehine verilen özel bir tür kişisel teminat olup, uygulamada bazen senet kefaleti diye de anılmaktadır. Bu sayede, senedin tedavül yeteneği artırılarak, senedi devralacaklara ek bir güvence sağlanır. Çünkü senet sorumluları arasına aval veren de katılmış olur. Aval veren kişiye avalist denir.

Çok sık başvurulmamakta ise de, uygulamada avale rastlanmaktadır. Özellikle, senet üzerine yazılan kefil sözcüğünü Yargıtay avalist olarak yorumladığı için bu kurum, uygulama açısından büyük önem taşıyabilir (**bkz. İct. Bir. Kar. T. 25.3.1931, 5/37; İİD. T. 16.3.1967, 2523/2670; 11. HD. T. 14.4.1987, 1185/2184**).

B. Avalin Şekli ve Tarafları

Aval, poliçe veya alonj üzerine, “Aval içindir” ya da benzeri bir ibarenin yazılması ve aval veren kişi tarafından imzalanması suretiyle olur. Kimin lehine verildiğinin de aval şerhinde gösterilmesi gerekir; aksi takdirde düzenle-

yen lehine verilmiş sayılır. Muhatap ve düzenleyen dışında poliçenin ön yüzünde bir kişinin sadece imzası varsa kanun bunu da aval şerhi saymaktadır (m. 701/3).

“Aval içindir” ya da benzeri anlamlara gelecek bir ibare ile birlikte imzalanmak suretiyle senedin ön yüzüne, arka yüzüne, alonja aval yazılabilir. Bununla birlikte yalnızca senedin arka yüzüne imza atılmasının hukuki niteliği tartışmalıdır. İmza ciro silsilesinin içinde yer almaktaysa beyaz cironun sonuçlarını doğuracaktır. Ancak imza ciro silsilesinin içinde yer almayıp senedin arkasında herhangi bir yerde ise bu duruma ne sonuç bağlanacağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüş, bu imzaya hiçbir sonuç bağlanamayacağını ve imzanın geçersiz olduğunu belirtirken; diğer görüş kambiyo senedinde bulunan bir imzaya hukuki sonuç bağlanmamasının mümkün olmayacağına dayanarak, ciro silsilesinde yer almayan bu imzanın aval sayılması gerektiğini savunmaktadır. Öğretideki bir diğer görüş ise böyle bir imzanın beyaz ciro kabul edileceğini, hiçbir surette aval kabul edilemeyeceğini savunmaktadır. Yargıtay’ın her iki yönde de kararı bulunmaktadır (**bkz. ve karş. ÖZTAN, POROY/TEKİNALP, eTK. döneminde, İİD. T. 13.11.1967, 9790/9977 sayılı karar**). Kimin lehine olduğu yazılmadan “aval içindir” yazılıp, imza atılırsa yine düzenleyen lehine aval verilmiş sayılır.

Avalin kayıtsız ve şartsız olması gerekir. Fakat istisna oluşturan m. 700/1, “poliçedeki bedelin ödenmesi, aval suretiyle tamamen veya kısmen teminat altına alınabilir” hükmü ile kısmi avale de olanak tanımıştır. Bunun dışındaki şartla yapılan aval yine geçerlidir; yalnız şartlar geçersiz sayılır.

Aval şerhinde tarih gösterilmesi zorunlu değildir; istenirse yazılabilir. Aval tarihi, özellikle avalistin ehliyeti veya yerine imza atanın temsil yetkisi bulunup bulunmadığı konusunda uyuşmazlık çıkması durumunda ispat açısından önem taşır.

Kimler aval verebilir?

Genellikle üçüncü kişiler aval verir. Gerçi senette imzası olan birisinin de aval vermesine yasal bir engel yoktur (m. 700/2); ancak senette imzası bulunan birisinin (örneğin lehtar, düzenleyen, ciranta) aval vermesi çoğunlukla anlamsız ve yararsızdır. Örneğin, kabul etmiş muhatabın aval vermesi ek bir güvence sağlamaz; fakat kabul etmemesine rağmen muhatap, birisi lehine aval vermiş ise, bu ek bir güvence oluşturur.

Aynı şekilde, kısmen kabul eden muhatabın ya da sorumsuzluk şartı koyan cirantanın aval vermesi de işe yarayabilir. Çekte ise, muhatabı kambiyo sorumluluğu altına sokan diğer işlemler gibi, muhatabın aval vermesi de yasaklanmıştır (TTK. 794/2).

Birden çok kişinin birlikte aval vermesi de mümkündür.

Önemle eklemeliyiz ki, yeni BK. m. 603'te, kefaletin şekline, kefil olma ehliyetine ve eşin rızasına dair hükümlerin, gerçek kişilerce, kişisel güvence verilmesine ilişkin başka ad altında yapılan diğer sözleşmelere de uygulanacağı düzenlenmiştir. Hüküm, Tasarı aşamasında da eleştirilmiş, İsviçre Hukukunda karşılığı olmadığı ve hatalı uygulamalara yol açabileceği endişesi dile getirilmiş (**bkz. KUNTALP/BARLAS ve diğer yazarlar, Türk Borçlar Ka-**

nunu Tasarısı'na İlişkin Değerlendirmeler, GSÜ. Yayını, s. 273) olmasına rağmen yasalaşmıştır.

Esasen hükmün gerekçesinde, maddenin, kefil koruyucu hükümlerden kurtulmak amacıyla başka adlar altında yapılan sözleşmelere de kefalet hükümlerinin uygulanmasını amaçladığı belirtilmiştir. **REİSOĞLU** da, burada, kefil olmak istediği halde kefalet yerine garanti sözcüğünün kullanıldığı sözleşmelerin kastedildiğini anlayanın hukuka uygun olacağı görüşündedir (**bkz. REİSOĞLU, "Yeni BK'nın Bankaları İlgilendiren Başlıca Farklı Düzenlemeleri" konulu makalesi**).

Hükmün geniş lafzının, avalı de kapsadığı ve dolayısıyla, aval veren gerçek kişinin eşinin rızasının aranması düşünülebilir ise de (**bu yönde, 11. HD. 25.4.2014 tarih, E. 2014/1231, K. 2014/7837 sayılı karar için bkz. BATİDER., 2014/4, s. 368 vd.**), kıymetli evrakın tedavül kabiliyeti ve işlem güvenliği ilkesi nedeniyle, üstün tutulması gereken menfaatten hareketle, bu hükmün avalı kapsamaması gerektiğini, daha önceki basılarda savunmuş idik (**ni-tekim bu yönde, 12. HD. 4.7.2013 tarih, E. 16400, K. 25100 sayılı karar için bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası; ayrıca, TTK'da özel hükümler olması nedeniyle BK. 584 ve 603'ün kambiyo senetlerinde uygulanamayacağı yönünde yeni kararlar olarak, 12. HD. 28.01.2016, E. 2015/25240, K. 2016/2668; HGK. 24.5.2017, E. 2017/12-1135, K. 2017/1012**).

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu da, 20.4.2018 tarih, E. 2017/4, K. 2018/5 Sayılı kararı ile, daireler arasındaki görüş ayrılığını gidermiş ve "kefalette eşin rızasına ilişkin Türk Borçlar Kanunu'nun 584'uncu

maddesindeki düzenlemenin aynı Kanunun 603'üncü maddesi uyarınca 'aval'de uygulanmasının gerekmediği" yönünde karar vermiştir (karar metni için bkz. Kitabın sonundaki Uygulama Soruları, N. 26).

Kimler lehine aval verilebilir?

Aval ancak, senette imzası bulunan ve sorumluluğu söz konusu olabilecek kişiler lehine verilebilir; sorumlu olmayanlar için aval verilmez. Örneğin, ciranta senedi ciro ederken kabul etmemeden ve ödememeden sorumsuzluk şartı koymuş ise (m. 685), sorumluluğu söz konusu olamayacağı için, onun lehine aval de verilmez.

Aval, sorumluluk altına girdiği polîçede gözüken bir kişi lehine verilebilir. Bu itibarla, muhatap ancak kabul ettiği andan itibaren sorumluluk altına gireceğinden, onun lehine aval de ancak kabul ettiği andan itibaren verilebilir. Senette imzası bulunmayan birisi lehine de aval verilemez. Örneğin, senedi beyaz ciro ile devralıp, imza atmaksızın başkasına devreden kişi lehine aval verilmesine olanak yoktur.

C. Avalin Hükümleri

Sorumluluğu açısından avalist, kimin lehine aval vermiş ise onunla aynı şart ve derecede olmak üzere sorumludur (m. 702, 724). Lehine aval verilen kişiye başvuru hakkı doğduğunda, onun lehine aval verene de başvuru hakkı doğar. Avalist, polîçe bedelinden dolayı diğer borçlularla birlikte müteselsilen sorumludur (m. 724). Dolayısıyla hamil, önce lehine aval verilen kişiye başvurmak zorunda kalmaksızın, doğrudan aval verenden talepte bulunabilir. Bununla birlikte, avaliste başvurabilmek için öncelikle başvuru

hakkının doğmuş olması gerektiğine göre, bonoda düzenleyen, poliçede muhatap, senedi ödenmek üzere ibraz eden hamilden, kendi avalistine başvurmasını talep edememesi gerekir (bkz. **ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA**).

Avalistin sorumluluğu, lehine aval verilen kişinin sorumluluğundan bağımsızdır. Çünkü m. 702/2'ye göre, "Aval veren kişinin teminat altına aldığı borç, şekle ait noksandan başka bir sebepten dolayı batıl olsa da, aval verenin taahhüdü geçerlidir". Şu halde, lehine aval verilenin borcu (örneğin, ehliyetsizlik veya imza sahteliği nedeniyle) geçersiz bile olsa, kural olarak avalist sorumlu kalmakta devam edecek, fakat istisna olarak, şekle ait eksiklikten dolayı aval verilenin borcu geçersiz ise, avalist de sorumlu tutulamayacaktır.

TTK. 702/2 (eTK. 614/II)'deki "şekle ait noksan" dan ne anlaşılacak gerektiği konusunda öğretide görüş birliği yoksa da (**bkz. ARSLANLI, ÖZTAN, POROY/TEKİNALP**), örneğin, lehine aval verilmiş kişi bu senedi kısmi ciro ile devir almış ise veya lehine aval verilen kişinin senette el yazılı imzası yok, mühür veya parmak basmış ise, hem lehine aval verilenin, hem avalistin borcu geçersiz sayılmalıdır.

Vurgulamalıyız ki; senedin zorunlu unsurlarında eksiklik bulunması halinde senet geçersiz olacağı için, böyle bir durum, TTK. 702/2 anlamında şekle ait noksana örnek verilemez; çünkü aval, sadece geçerli bir kambyo senedinde gündeme gelebilir (**bu yöndeki isabetli tespit için bkz. DEMİRKAPI, Aval, s. 119; verilen örnek için karş. BOZER/GÖLE, s. 141 ve 254**).

Avalist, senet bedelini ödediğinde, lehine aval verdiği kişiye ve ona karşı sorumlu olan diğer kişilere karşı senet-

ten doğan hakları kazanır (m. 702/3). Ödeme yapan avalist başvuru hakkını kullandığında borçlu, diğer poliçe borçlularına karşı öne sürebileceği kişisel defileri avaliste karşı kural olarak ileri süremez (m. 687).

D. Avalin Sona Ermesi

Kabul eden muhatabın ödeme yapması avalı sona erdirir. Ayrıca, hamilin başvuru hakkını kaybetmesi (m. 730) durumunda da avalistin borcu düşer. Poliçenin zayi olması da avalistin borcunu sona erdirir; iptal kararı alınmış olsa bile bu, ancak kabul eden muhatap ile onun avalisti açısından hüküm doğurur.

E. Avalin Kefalet ve Garanti Sözleşmelerinden Başlıca Farkları

Yukarıda anahatları ile açıklamaya çalıştığımız aval, özellikle kefalet ve garanti sözleşmelerine benzediği için, bu sözleşmelerden başlıca farklarını belirtmekte yarar vardır (**bkz. ÖZTAN**):

1. Kefaletten:

- Kefalet yazılı şekle tabidir; fakat kefaletin mutlaka asıl borç belgesine yazılması gerekmez. Aval ise mutlaka senet üzerine yazılmalıdır. Senedin önüne, arkasına veya arkasının devamı sayılan kağıt üzerine yazılabilir (m. 701).
- Kefalet ferî, aval ise bağımsız bir niteliktedir. Bu nedenle lehine aval verilenin borcu geçersiz bile olsa kural olarak aval geçerlidir (m. 702/2).

- Avalistin sorumluluğu müteselsil iken, adi kefalette kefilin sorumluluğu ikinci sıradadır.
- Kefil, asıl borçlunun ileri sürebileceği defileri ileri sürebilir. Oysa avalist, sorumluluğu poliçeden doğduğu için, lehine aval verdiği kişinin şahsi defilerinden yararlanamaz (m. 687).
- Aval veren ödemede bulunduğunda, poliçeden doğan bağımsız bir hakkın maliki olur (m. 702/3). Oysa ödeyen kefil alacaklının haklarına halef olduğu için (BK. 596), asıl alacaklıya karşı öne sürülebiyecek defiler, ödeyen kefile karşı da kullanılabilir.

2. Garantiden:

- Garanti, garanti veren ile alan taraf arasında yapılır. Oysa aval, daha çok, borçlu ile aval veren arasındaki bir sözleşmeye dayanır.
- Avalistin borcu şekil açısından feridir; asıl borç şekil açısından geçersiz ise, avalistin borcu da geçersiz olur (m. 702/2). Fakat garanti sözleşmesi, asıl borçtan şekil açısından da bağımsızdır.
- Aval veren, lehine aval verilen ile birlikte müteselsil sorumludur. Oysa, garanti veren ile asıl borçlu arasında müteselsil borçluluk ilişkisi yoktur.

VIII. POLİÇENİN ÖDENMESİ

A. Ödeme İçin İbraz

Poliçeye bağlanmış borç, BK. 89'un aksine, götürülecek değil, aranacak bir borçtur. Bu nedenle hamilin gele-

rek senedi borçluya ibraz etmesi gerekir. Senedin hamili, kabule arzı ihtiyari olan poliçeyi isterse muhataba kabul için ibraz eder veya vadeyi bekler ve doğrudan ödeme için ibraz eder.

Ödeme için ibrazın iki büyük önemi vardır:

Birincisi, borçluyu temerrüde düşürebilmek için temel şarttır. Görüldüğünde vadeli bir senedin ödeme için ibrazı ile borç muaccel olur. Diğer üç tür vadeden birisini içeren senetlerde ise, vadenin gelmesi ile borç muaccel olur; fakat senet borçlusunun temerrüde düşürülmesi için ibraza ihtiyaç vardır. Çünkü senedin kimde olduğunun bilinmesi pek mümkün değildir. Buna karşılık muhataba ibraz, başvuru borçlularını temerrüde düşürmez; onlar açısından temerrüt, ihtar ile başlar (BK. 117).

İkincisi, ibraz, borcun ödenmemesi halinde başvuru haklarının kullanılabilmesi için gerekli protesto çekmenin de zorunlu ön şartıdır (m. 713-714).

1. Süresi: Görüldüğünde vadeli poliçenin, üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde ödeme için ibraz edilmesi gerekir (m. 704). Diğer üç tür vadeli poliçelerin ise, ödeme gününde veya onu izleyen iki işgünü içerisinde ödeme için ibraz edilmeleri gerekir (m. 708).

Vade, bir resmi tatil gününe rastlar ise, ödeme günü, tatili izleyen ilk işgünü bitimine dek uzar. Resmi tatil günü yapılan ibraz hüküm doğurmaz; idari tatil günleri ise iş gününden sayılır. Ayrıca ibrazın, mesai saatleri içerisinde yapılması gerekir; yoksa geçersiz sayılır. Fakat muhatap mesai dışında ödeme yapmış ise geçerlidir.

İbraz süresi hak düşürücü nitelikte olup, mücbir sebeplerin gerçekleşmesi dışında uzamaz.

İbraz süresi kaçırıldığı takdirde başlıca şu sonuçlar doğar:

- Hamil açısından alacaklı temerrüdü gerçekleşir ve borçlu, senet bedelini bir bankaya tevdi hakkı kazanır (m. 712) (Tevdi işleminin niteliği ve nasıl yapılacağı konusunda **bkz. ÜLGEN/ HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, N. 687 vd.**).
- Hamil, başvuru borçlularından talepte bulunma hakkını kaybeder. Kabul eden muhatap ile varsa onun avalistinin sorumluluğu ise devam eder.
- Kabul eden muhatabın yapacağı ödemelerin kapsamı daralır ve yalnızca m. 725/1,a'daki borcu devam eder; aynı maddenin diğer bentlerindeki meblağları ödeme zorunluluğu kalmaz.

2. Yeri: Poliçe ödeme yerinde (m. 671/1,e) ibraz edilir. İbraz, muhatabın varsa ticaret (ticari yerleşim) yerinde, yoksa konutunda yapılır (m. 755).

Yerleşim yerli veya adresli bir poliçe söz konusu ise, senette belirtilen yerde ibraz gerçekleşir. Poliçenin bir takas odasına ibrazı da ödeme için ibraz hükmünde sayılmakla (m. 708/2) birlikte, Türkiye'deki takas odaları, çeklerin ödenmesine hizmet ettikleri için kanunun bu düzenlemesinin pratikte işlevi yoktur.

3. Yöntemi: İbraz, bedelinin ödenmesi talebi ile birlikte senedin borçluya verilmesini gerektirir; yoksa senedin borçluya gösterilmesi ile yetinilmez.

B. ÖDEME

Hamil vadesinden önce bedeli ödemesi için muhataba zorlamada bulunamaz. Muhatap da vadesinden önce ödemeyi kabul etmesi için hamili zorlayamaz (m. 710/1).

Muhatabın vadede ödeme yaparken, ciro zincirine göre hamilin meşru hamil olup olmadığını kontrol etmesi gerekir; ancak, imzaların sağlıklı olup olmadığını araştırma yükümü yoktur.

Vadesinden önce ödeme yaparsa muhatabın kontrol yükümlülüğü daha ağırdır. Çünkü, vadesinde ödeme yapmış gibi yukarıdaki kontrolü yapması yanında ayrıca, senetteki imzaların sağlıklı olup olmadığını da araştırması gerekir (m. 710/2). Aksi takdirde, ciro silsilesindeki imzalarda sahtelik var ise, vadeden önce ödeyen muhatap, haklı hamile tekrar ödeme yapmak zorunda kalabilir.

Muhatabın ödeme için alması gereken bazı önlemler vardır. Bu önlemler, doğacak çeşitli olasılıklara göre değişir:

- Muhatap senet bedelinin tamamını ödüyorsa, senedin geri verilmesini ve üzerine ibra şerhi yazılmasını isteyebilir (m. 709/1). Bu isteğe hamil uymadığı takdirde ise ödeme yapmaktan kaçınabilir. İbra şerhi yazdırılması, özellikle senedin rıza dışı elden çıkmadığını kanıtlama açısından yarar sağlar. Senedin yırtılması, makbuz verilmesi, üzerine "tahsil edildi" kaşesi vurulması, imza yerinin koparılması gibi bazı davranışlar, ödeme için karine oluşturur. Senedin hamil elinde olması ise ödenmediğine karinedir. Bedelin ödendiği iddiasının kanıtlanması, yazılı delil gerektirir (HMK. 201).

- Muhatap kısmi ödeme yapmak isterse, hamil bunu reddedemez (m. 709/2, karş. BK. 84). Kısmi ödeme-yi reddeden hamil, bu miktar için başvuru hakkını yitirir; ancak muhatabın borçlu sıfatı sona ermez. Kısmi ödeme durumunda hamil, kalan kısım için başvuru hakkına sahiptir. Senedin muhataba veril-mesi de gerekmez; fakat muhatap, kısmi ödemenin senet üzerine yazılmasını ve kendisine bir makbuz verilmesini isteyebilir (m. 709/3).
- Poliçe yabancı bir para üzerinden düzenlenmiş ve aynen ödeme kaydı varsa, ödemenin o para cinsin-den yapılması gerekir (m. 711/3).

Böyle bir kayıt yok ise, yabancı paranın değeri esas alınmış olacağı için, o paranın karşılığı değer de TL ödemesi yapılabilir. Paranın hangi rayice göre hesaplanacağı poliçede gösterilmemiş ise, ödeme yerindeki ticari teamül esas alınır. Borçlu ödeme-de geciktiği takdirde, hamil seçim hakkına sahip-tir: Yabancı paranın, ödeme veya vade günündeki kura göre TL karşılığının ödenmesini isteyebilir (m. 711/1-2, BK. 99).

- Vade gelmiş, ancak kimse ortaya çıkmıyor ise, bu durumda asıl borçlunun borcu sona ermez (bkz. m. 730); muhatabın senet bedelini bankaya tevdi etmesi gerekir (m. 712). Aksi takdirde borçlu sıfa-tı sürecek ve ileride temerrüt faizi ödemek zorunda kalacaktır.

Muhatap asıl borçlu olduğu için, ödeme yapması ya da bedeli bankaya tevdi etmesi durumunda senet-ten doğan tüm haklar düşer.

IX. KABUL ETMEME VEYA ÖDEMEME DURUMUNDA SORUMLULUK VE BAŞVURU HAKLARI

A. Hamile Karşı Sorumlu Olanlar ve Sorumluluğun Niteliği

Poliçede imzası bulunan herkes, kendisinden sonra gelen herkese karşı, senedin kabul edilmemesi ve ödenmemesinden dolayı kural olarak sorumludur (m. 679, 685, 713). Bu sorumluluk müteselsil olup, hamil, kendisinden önceki kişilerin birisine, birkaçına veya tamamına, borçlanma sıralarını gözetmeksizin başvurma hakkına sahiptir (m. 724).

Poliçeden dolayı sorumlu tutulabilecek kişiler, asıl borçlu ve başvuru borçluları olmak üzere iki gruba ayrılır:

- **Asıl borçlu:** Senedi kabul etmiş olan muhataptır. Kabul etmiş muhatap yanında, varsa onun avalisti ile bunların yetkisiz temsilcileri (TTK. 678) de asıl borçlu gibi sorumludurlar. Bu nedenle, senet vadesi geldiğinde önce asıl borçluya gidilerek, ödeme talebinde bulunulması gerekir. Muhatap kabul etmesine rağmen vadede ödeme yapmamış ise, başvuru borçlularına gidilir.

Poliçenin kabul edilmemesi veya ödenmesinin tehlikeye düşmesi hallerinde de hamil, başvuru borçlularına yönelebilir. Şu halde başvuru borçlularının sorumluluğu ve ödeme yükümü, asıl değil tali veya ikame niteliktedir.

- **Başvuru borçluları:** Senette imzası olan diğer (kabul etmiş muhatap, varsa onun avalisti ile bunların yetkisiz temsilcileri dışındaki) kişiler olup, düzen-

leyen, cirantalar ve avalistler buraya girer. Senedin önce asıl borçluya ibrazı yanında, kanunda öngörülen maddi ve şekli şartların gerçekleşmesinden sonra bu kişilere gidilebildiği için, kendilerine “başvuru borçlusu” denilmektedir. Muhatap kabul etmez veya ödeme yapmaz ya da ödeme tehlikeye düşerse, hamil asıl borçlularla birlikte başvuru borçlularından dilediği kişi/kişilere (müteselsil sorumlulara) karşı başvuru hakkını kullanabilir. Hamilin başvurduğu bir kişi ödeme yaparsa, o da kendisinden önceki sorumlulara sıra gözetmeksizin başvurabilir (m. 726) ve bu şekilde yapılan başvurular düzenleyene kadar gelir.

B. Başvuru Hakkının Kullanılma Şartları

1. Maddi Şartlar: Başvuru hakkının kullanılabilmesi için üç olasılıktan birisinin gerçekleşmesi gerekir. Aşağıdaki bu üç olasılıktan ilki vadede (ödeme gününde); diğer ikisi ise vadeden önce gerçekleşebilmektedir:

a) Senedin Ödenmemesi: Zamanında ve usulünce ibraz edilen poliçe, ödeme gününde muhatapça ödenmez ise, hamil başvuru borçlularına gitme hakkını kazanır (m. 713/1). Kabule arzı ihtiyari olan bir poliçenin daha önce kabule arz edilmiş olup olmaması veya muhatabın senedi kabul etmiş olup olmaması fark etmez.

b) Senedin Kabul Edilmemesi: Senedin vadesi gelmeden önce, zamanında ve usulünce kabule arz edilen poliçe muhatapça tamamen ya da kısmen kabul edilmez ise, hamil vadeden önce başvuru hakkını kullanabilir (m. 713/2,a).

c) Ödemenin Tehlikeye Düşmesi: Vadesi gelmiş olmamasına rağmen, senedin ödenmesi bazı hallerde tehlikeye düşebilir. Ödenme konusunda ciddi kuşkular yaratan bu haller gerçekleştiğinde, hamilin yine vadeyi beklemesine gerek yoktur. Bu haller iki tanedir:

- Poliçeyi kabul etmiş olsun veya olmasın, *muhatap iflas eder veya ödemelerini tatil eder ya da aleyhindeki icra takibi semeresiz kalır ise* hamil vadeden önce başvuru hakkını kullanabilir (m. 713/2,b).
- *Kabule arz edilmesi yasaklanan bir poliçenin düzenleyeni iflas ederse* hamil, yine vadeyi beklemeksizin başvuru hakkını kullanabilir (m. 713/2,c).

2. Şekli Şart (Protesto Çekilmesi): Başvuru hakkının kullanılabilmesi için maddi şartlardan birisinin gerçekleşmesi yetmez. Bu durumun ayrıca ve açıkça belgelendirilmesi de gerekir. Belgelendirme, kural olarak protesto ile yapılır; fakat muhatap ya da düzenleyenin iflası halinde başvuru hakkının kullanılabilmesi için iflas ilamının ibrazı yeterlidir; ayrıca protesto çekilmesi gerekmez (m. 714/6).

Protesto, senedin kabul edilmemesi veya ödenmemesi durumunda bunların resmen tespit edilmesidir (m. 714/1). Bu tespit noter tarafından yapılır ve protesto evrakına kayıt edilir (m. 715 vd.). Kural olarak protestonun çekilmesi, kabul eden muhatap dışındaki kişilere başvuru hakkının kullanılmasının temel şartıdır (TTK. 730/1). Fakat, aşağıda değineceğimiz istisnai hallerde, protesto çekilmeksizin başvuru hakkı kullanılabilir.

a) Kabul Etmeme Protestosu: Kabul için ibraz edilen poliçenin muhatap tarafından kabul edilmemesi durumun-

da düzenlenir. Kabul için ibraz, en son vadeye kadar (vade günü hariç) yapılabileceği için, bu protesto da vadeye kadar çekilebilir. Protesto içeriği m. 716'da gösterilmiştir.

Protesto, kabul yerinde, yani muhatabın ticaret yerinde veya konutunun olduğu yerde düzenlenir. Muhatabın ticaret yeri veya konutunun bulunduğu yer dikkatle araştırılmasına, kolluktan veya yerel posta yönetiminden sorulmasına rağmen saptanamıyorsa, başka araştırma yapmaya gerek kalmaz; ibraz yapılmaksızın protesto düzenlenebilir (m. 755).

Kabul etmeme protestosunun çekilebilmesi için, öncelikle senedin muhataba ibraz edilmesi ve sonra, kabul edilmemiş olması gerekmektedir. Protesto, bu durumların noterce saptanması anlamına gelir. Oysa uygulamada noterler, kendilerine hamil geldiğinde, onun beyanıyla yetinmekte ve duruma bizzat tanık olmadıkları halde protesto evrakı düzenlemektedirler. Gerçi m. 721, bu yanlış uygulamaya –istemeden de olsa- izin vermekte ise de, noterler hakkında disiplin sorumluluğu hükümlerini saklı tutmuştur. Şu halde, hamilin beyanının yanlış olması nedeniyle risk noterlere aittir. Uygulama açısından söylenen bu husus ve eleştiri, ödememe protestosu için de aynen geçerlidir.

Kabul etmeme protestosunun çekilmiş olup olması bazı sonuçlar doğurur:

- Protestonun çekilmiş olması, hamili, ödeme için ibraz ve ödememe protestosu düzenleme yükümünden kurtarır (m. 714/4) ve vadeden önce başvuruya olanak sağlar. Kısmi kabul halinde, kabul edilmeyen kısım için protesto çekilerek (m. 716/2, 718), vadeden önce başvuru hakkı kullanılabilir.

- Protesto çekilmesinin muhatabın ticari itibarını zedelememesi gerektiği kabul edilmelidir; çünkü kabul etmemiş ve asıl borçlu olmayan birisinin protesto yoluyla itibar kaybına uğramış sayılması düşünülemez. Muhatabın hiç haberi olmaksızın da protesto çekilmiş olabilir. Ayrıca muhatap, düzenlene yene borçlu bile olsa, borcunu bir poliçe aracılığı ile ödemek istemeyebilir.
- Kabul etmeme protestosu çekilmemiş olması, kural olarak hamilin başvuru hakkını düşürmez. Bu kuralın istisnası, görüldükten belirli süre sonra vade taşıyan poliçeler ile kabule arzı zorunlu kılınmış poliçelerde görülür (m. 693, 705).

b) Ödememe Protestosu: Senedin ödenmemesi halinin noter aracılığı ile resmen saptanmasıdır. Ödeme yerindeki noterce düzenlenir. İçeriği m. 716'da gösterilmiştir.

Hangi süre içerisinde çekileceği konusunda ikili bir ayırım yapılmalıdır:

- Görüldüğünde vadeli poliçede, bir yıllık ibraz süresi içinde ödeme için ibraz edilmelidir. Ödenmezse protesto çekilir (m. 714/3). Şayet ödeme için ibraz, sürenin son günü yapılmış ise, protesto izleyen ilk işgünü de çekilebilir (m. 694/1, 714/2-3).
- Diğer üç tür vadeli poliçelerde, ödeme gününü izleyen iki işgünü mesai saatleri içinde ödememe protestosunun çekilmesi gerekir (m. 714/3).

Ödememe protestosu çekilmiş olup olmaması da bazı sonuçlar doğurur:

- Protesto, başvuru hakkının kullanımı için gerekli maddi şartların gerçekleştiği konusunda kural olarak yegane kanıttır (m. 730). Bu sayede, o ana kadar donmuş halde duran başvuru borçlularının sorumlulukları gündeme gelir (m. 713 vd.).

Ayrıca, protesto çekilmesinden sonra artık senedin ciro ile devri olanağı kalmaz; çünkü protestodan sonraki ciro alacağın temliki sayılır (m. 690).

Nihayet, ödememe protestosu çekilmesi, kabul etmiş bulunmasına rağmen ödemeye yanaşmayan muhatabın ticari itibarını zedeler. Protesto bankalarca çekildiğinde, durum Merkez Bankasına bildirilir; o da durumu diğer bankalara bildirir. Bunun üzerine, hakkında protesto çekilen kişinin kredilerine bankalarca bloke konulur. Buna karşılık, haksız bir protestodan dolayı itibarı sarsılan kişinin de tazminat istemeye hakkı vardır (MK. 2, 24, BK. 49, 58).

- Protestonun hiç veya zamanında çekilmemesi başvuru hakkının kaybedilmesine yol açar; fakat kabul etmiş muhataptan veya onun avalistinden talepte bulunulabilmesi için protesto çekmiş bulunmak zorunlu değildir (m. 730/1, b ve c).

Ödememe protestosu çekilmesi için öngörülen ve "ödeme gününü izleyen iki işgünü" süresi hak düşürücü nitelikte olup, hakim tarafından resen de dikkate alınması gerekir.

c) Protesto Şartının İstisnaları

Bazı istisnai hallerde, hamilin başvuru hakkını kulla-

nabilmesi için kabul etmeme veya ödememe protesto düzenlenmesine gerek yoktur. Bu istisnai haller kanundan veya düzenleyenin ya da diğer sorumluların iradesinden doğmaktadır:

aa) Kanuni Muafiyet Halleri

aaa) Borçlunun İflası: Vadeden önce başvuru hakkına olanak veren hallerden, muhatabın veya kabule arzı yasak polişe düzenleyeninin iflas etmesi durumunda, iflas ilamının ibrazı yeterlidir. Başvuru hakkının kullanılması için protesto gerekmez (m. 714/6).

bbb) 30 Günü Geçen Mücbir Sebep: TTK. 731 uyarınca, kanunun öngördüğü süreler içerisinde senedin ibrazı veya protesto düzenlenmesi, bir devletin mevzuatı ya da herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkansız bir engelden dolayı mümkün olmamış ise, engel veya mücbir sebep ortadan kalkar kalkmaz senet ibraz edilmeli ve ödenmez ise protesto çekilmelidir. Fakat engel veya mücbir sebep vadeden itibaren 30 gün ya da daha fazla sürer ise, artık engel veya sebep sona erince, hamil, protesto düzenlenmesine gerek kalmaksızın başvuru hakkını kullanabilir.

Kanundaki ifadeler açık olmadığı için mücbir sebebin açıklanması ve örneklendirilmesi gerekmektedir. Mücbir sebep “öngörülemeyen, aşılmaz ve objektif nitelikte bir engel” oluşturmaktadır. Kanun, bir devletin mevzuatı örneğini vermiştir. Savaş, olağanüstü hal ve moratoryum ilanı bu kapsamda düşünülebilir. Deprem ve sel gibi doğal afetler, salgın hastalık, bir bölge veya kente giriş yasağı konulması, sıkıyönetim, sokağa çıkma yasağı, genel grev gibi haller de mücbir sebebin özelliklerini göstermektedir (**bkz. ÖZTAN**).

Buna karşılık, hamilin veya poliçeyi ibraza yetkili kişinin ya da noterin sırf kendilerine ilişkin olaylar mücbir sebep sayılmaz (m. 731/6). Noterin ölmesi veya fiil ehliyetini kaybetmesi gibi. Fakat, düzenleyenin, muhatabın veya noterin, mücbir sebep sayılan bir durumdan dolayı ölmesi de mücbir sebep olarak nitelenebilir. Yeter ki, her tür çaba gösterilmesine rağmen ibraz veya protesto gerçekleştirilememiş olsun (**bkz. ÖZTAN**).

bb) İradi Muafiyet Halleri

TTK. 722, protesto çekilmesi gereğinin iradeden doğan istisnalarını bir arada düzenlemiş ise de, kabul etmeme protestosu yönünden belirtilmesi gereken özel durumlar vardır. Bu nedenle, kabul etmeme protestosuna özgü haller ile her iki protesto için geçerli (ortak) haller ayrımı yapılmalıdır:

aaa) Kabul Etmeme Protestosuna Özgü Haller: Düzenleyen kabul için ibrazı yasaklamış (m. 692/1-2) ise, kabul etmeme protestosu çekilemez. Aynı şekilde, düzenleyen ve cirantalar kabul etmemeden sorumsuzluk şartı koymuşlar ise, kabul etmemeden dolayı başvuru yapılamayacağından, protestonun da bir işlevi olmaz.

bbb) Her İki Protesto İçin Geçerli Haller: Düzenleyen veya ciranta yahut avalist, senet üzerine “protestosuzdur”, “masrafsızdır” veya “frankodur” ya da benzeri bir ibare yazıp imzaladıkları takdirde, protesto çekmeye gerek kalmaz. Fakat bu, senedin kabul veya ödeme için ibraz edilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmaz.

Düzenleyenin koyduğu “protestosuz” kaydı herkes için geçerlidir. Dolayısıyla hamil, protesto çekmeksizin sorum-

lulara başvurulabilir. Bu kayda rağmen protesto düzenletmiş ise, masraflarına kendisi katlanır (m. 722/3). Ayrıca, kabul etmiş muhataba gereksiz yere çektiği protestodan dolayı onun ticari itibarını zedelediği gerekçesiyle tazminata mahkum edilebilir.

Ciranta veya avalistin koyduğu “protestosuz” kaydı, yalnız bu kişi için hüküm doğurur; fakat hamil diğer sorumlulara başvurabilmek için yine protesto düzenletmek zorundadır (m. 722/3-4).

C. Başvuru Hakkının Kapsamı

TTK. 725 ve 726 başvuru hakkı kapsamında hangi kalemelerin talep edilebileceğini sınırlayıcı biçimde saymıştır. Kanun hükümlerine paralel olarak ikili bir ayırım yaparsak:

1. Hamilin Başvuru Hakkının Kapsamı: TTK. 725/1’de dört bent halinde belirtilmiştir:

- Poliçenin kabul edilmemiş veya ödenmemiş bedeli ve öngörülmüş ise işlemiş bulunan faizi (a bendi),
- Vadeden itibaren işleyecek olan temerrüt faizi (b bendi). Kanun oran göstermemiş olup, 3095 Sayılı Kanun’un 2. maddesi uyarınca Merkez Bankasının kısa vadeli kredilere uyguladığı avans faiz oranı üzerinden temerrüt faizi talep edilebilmesi mümkündür.
- Protesto, ihbar vs. için yapılmış olan masraflar (c bendi),
- Poliçe bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücreti (d bendi).

Hamil, bu dört kalemin toplamından oluşan miktarın ödenmesini isteyebilir. Fakat vadeden önce başvuru hakkını kullanmış ise, poliçe bedelinden iskonto yapılır (m. 725/2).

2. Ödeyen kişinin başvuru hakkının kapsamı: TTK. 726'da dört bent halinde sayılmıştır:

- Ödediği miktarın tamamı (a bendi),
- Ödeme tarihinden itibaren temerrüt faizi (b bendi, 3095 Sy. Kanun, m. 2),
- Yapılan masraflar (c bendi),
- Poliçe bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücreti (d bendi).

D. Başvuru Hakkının Kullanılış Yöntemi ve Retret

Poliçe muhataba ibraz edildikten ve protestodan muafiyet halleri mevcut değil ise protesto da çekildikten sonra başvuru hakkı kullanılır. Kime başvuruluyorsa, sorumsuzluk şartı olup olmadığına da bakılmalıdır. Zira, düzenleyen poliçeye kabul etmemeden sorumsuzluk şartı koyabilir; ci-rantalar ise hem kabul etmemeden, hem ödememeden sorumsuz olacaklarını öngörebilirler (m. 679, 685).

Senedin kabul edilmemesi veya ödenmemesi durumunda hamil, protesto evrakı ile birlikte poliçeyi, başvurduğu kişiye ibraz etmek suretiyle başvuru hakkını kullanır. Borçlu, ayrıca makbuz istemek hakkına da sahiptir (m. 727).

Hamile ödeyen kişi de, kendisinden önceki sorumlulara başvururken, protesto evrakı ile birlikte poliçeyi ib-

raz etmeli ve talep ediliyorsa ödeme karşılığında makbuz düzenlemelidir; ayrıca poliçeyi geriye ciro ile devralması zorunluluğu yoktur (**karş. eTK döneminde Yargıtay 11. HD. T. 28.9.1984, 4029/4214 sayılı kararda geriye ciro gereğinden söz etmiş, fakat doktrinde hatalı bulunan bu görüşünden daha sonra dönmüştür. Bkz. POROY/TEKİNALP, ÖZTAN, İMREGÜN**).

Senet bedelini ödeyen bir ciranta, kendi cirosu ile kendisinden sonra gelen sorumluların cirolarını çizebilir (m. 727/2). Fakat bu zorunlu değildir. Çizmekten amaç, hak sahipliğinin kanıtlanmasını kolaylaştırmaktan çok, senedin zayi edilmesi halinde tekrar bir ödeme talebi ile karşılaşma olasılığını yok etmektir.

Uygulamasına rastlanmamakla birlikte, poliçede aksi öngörülmemiş ise, hamil, başvuru hakkını, “retret” denilen yeni bir poliçe keşide etmek suretiyle de yapabilir. Retret, hamilin, kendisinden önce gelen sorumlulardan birisi üzerine çektiği, bu kişinin “yerleşim yerinde” ve “görüldüğünde” ödenmesi gereken özel bir poliçedir (m. 729). Ciranta ve diğer sorumlular da retret çekerek kendilerinden öncekilere başvurabilirler.

Retretin içerdiği miktar, ödenmemiş poliçe bedeli, m. 725 ve 726’da belirtilen protesto masrafları, faiz ve komisyon toplamından oluşur.

E. İhbar

TTK. 723 uyarınca hamil, kabul etmeme veya ödeme durumunu, protesto gününü, şayet protestodan muafiyet varsa ibraz gününü izleyen dört işgünü içerisinde kendi cirantası ile düzenleyene bildirmek zorundadır. Amaç,

gelişmelerden ilgilileri haberdar ederek gerekli önlemleri almalarını sağlamak; ileride ödemek durumunda kalabilecekleri miktarın artmaması için, başvuru sırasının kendilerine gelmesini bekledikleri dönemde harekete geçmelerine fırsat tanımaktır.

Her ciranta da aldığı ihbarı, aldığı günü izleyen iki iş-günü içerisinde kendi cirantasına bildirmek zorundadır; böylece işlem düzenleyene kadar sürer. Sonuçta düzenleyen, birisi doğrudan hamilden, diğeri dolaylı biçimde leh-tardan olmak üzere iki ihbar alır.

İhbarın yapılmaması başvuru hakkını kaybettirmez ise de, ihbarın hiç veya zamanında yapılmamasından doğacak zararı tazmin yükümlülüğü doğurur (m. 723/7). Şu halde ihbarın borç değil külfet niteliğinden söz edilebilir.

İhbar protesto yerine geçmez. Ayrıca, m. 723 emredici olduğu için, ilgili kişiler arasında yapılan ve ihbardan muafiyet öngören anlaşmalar, BK. 26-27'ye aykırılık nedeniyle geçersiz olacaktır.

TTK. 723/5, ihbarın noter kanalıyla veya poliçenin iadesi suretiyle yapılabileceğini öngörmüş ise de, uygulamada ihbar noter aracılığı ile yapılmakta; protesto evrakı, hamil tarafından düzenleyene ve kendi cirantasına tebliğ ettirilmektedir. Böylece ihbar, protesto ile birleştirilmektedir (TTK. 723/5, 778/1, d).

F. Araya Girme

Hamilin vadede veya vadeden önce başvuru hakkını kullanması, poliçe sorumlularını huzursuz edeceği gibi, ödenecek bedelin de gereksiz yere artmasına neden olur.

Bir kişi, araya girerek poliçeyi kabul etmek (m. 735-737) ya da ödemek (m. 738-742) suretiyle başvuru hakkının kullanılmasını önleyebilir.

Araya girecek kişi önceden belirlenmiş olabilir (m. 734) veya olmayabilir; poliçe sorumlularından birisi veya üçüncü kişi araya girebilir.

Araya girerek kabul eden, hamile ve lehine araya girilenden sonra gelen kişilere karşı, aynen lehine araya girilen kişi gibi sorumlu olur (m. 737/1). Araya girecek kişi senette gösterilmiş değil ise, hamil, araya girerek kabule karşı çıkabilir (m. 735/3). Fakat hamil, araya girerek ödemeyi reddedemez; aksi takdirde ödeme kimleri borçtan kurtaracak idiyse onlara karşı başvurma hakkını yitirir (m. 740).

Bu yol ile ödeme en geç, ödememe protestosu için gerekli sürenin ertesi gününe kadar yapılabilir (m. 738/3). Ödemenin miktarı, lehine araya girilen kişinin ödemesi gereken bedelin tamamını kapsar (m. 738/2). Ödemenin kimin lehine yapıldığı poliçeye yazılır; yoksa düzenleyene lehine ödeme yapılmış sayılır (m. 741/1).

Ödeyen kişi, lehine ödediği kişi ile ona karşı sorumlu olan kişilere karşı senetten doğan hakları kazanır; fakat poliçeyi yeniden ciro edemez. Lehine ödeme yapılan kişiden sonra gelenler borçtan kurtulur (m. 742).

G. Başvuru Hakkının Düşmesi

Başvuru hakkının kullanılabilmesi için birtakım şartların gerçekleşmesi ve kanunda öngörülen bazı yükümlülüklerin (ibraz ve protesto) ifa edilmesi gerektiğini yukarıda belirtmiştik.

İşte bu yükümlülüklerle hiç veya zamanında uyulmaması ve öngörülen işlemlerin yapılmaması, hamilin, kabul eden muhatap (ve varsa onun avalisti) dışındaki diğer sorumlulara (başvuru borçlularına) karşı başvuru hakkının kaybedilmesi sonucunu doğurur. TTK. 730 uyarınca, şu hallerden birisi gerçekleştiğinde hamilin başvuru hakkı düşer:

- Kabule arzı zorunlu bir poliçenin hiç veya zamanında kabule arz edilmemesi veya arz edilmesine ve kabul edilmemesine rağmen protesto çekilmemesi,
- Poliçenin ödeme için hiç veya süresinde ibraz edilmemesi veya ibraz edilmesine ve ödenmemesine rağmen protesto çekilmemesi.

H. Zamanaşımı

TTK. 749'da, kimin kime başvurduğu esas alınarak **üç türlü** zamanaşımı süresi düzenlenmiştir:

- **Hamilin kabul eden muhataba** karşı açacağı davalar vadeden itibaren **3 yıl**,
- **Hamilin cirantalar ile** düzenleyene veya bunların **avalistlerine** karşı açacağı davalar, süresinde çekilen protesto tarihinden, senette protestosuz kaydı varsa vadeden itibaren **1 yıl**,
- **Ödeyen cirantanın kendisinden önceki cirantalar ile** düzenleyene karşı açacağı davalar, ödeme veya poliçenin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren **6 ay** geçmekle zamanaşımına uğrar. Dava yolu ile ileri sürmeden neyin kastedildiği, TTK. 770/2 uyarınca taahhüdün imza-

landığı ülke hukukuna göre belirlenir. Türk Hukuku yönünden başvuru borçlusuna poliçenin dava yoluyla ileri sürülmesi, TTK. 750'de sınırlı olarak sayılan ve zamanaşımını kesen dört adli işlemden birisine tevessül edilmesi biçiminde anlaşılmalıdır (bkz. ÖZTAN).

Zamanaşımını kesen sebepler, dava açılması, takip talebinde bulunulması, alacağın iflas masasına bildirilmesi ve davanın ihbar edilmesidir (TTK. 750). Zamanaşımını kesen işlem kim hakkında gerçekleşmiş ise ancak onun hakkında hüküm doğurur (m. 751/1, karş. BK. 155). Zamanaşımını kesilince, süresi aynı olan yeni bir zamanaşımı işlemeye başlar (m. 751/2).

Poliçe alacağının zamanaşımına uğraması için, bu türden bir alacağın varlığı da şarttır. Bütün alacak hakları zamanaşımına tabi olmakla birlikte, bu kuralın az sayıda da olsa istisnaları mevcuttur. Örneğin, aciz vesikasına bağlanan alacaklar zamanaşımına uğramaz (İİK. 143); taşınmaz rehni ile temin edilmiş alacakların da zamanaşımına uğramayacağı kabul edilmiştir (MK. 864).

TTK, zamanaşımını durduran sebepler hakkında ise bir hüküm içermemektedir. Öğreti ve Yargıtay, eTK döneminden beri, TTK. 1'in yollaması nedeniyle genel hükümde (eBK. 132, BK. 153) yer verilen durdurma sebeplerinin burada da uygulanması gerektiği görüşündedir (bkz. ÖZTAN, İMREGÜN, BOZER/GÖLE).

X. BAŞVURU HAKKI DIŞINDA SENET BEDELİNİ TAHSİL OLANAKLARI

Senede bağlanmış bir alacağın kambiyo senetlerinin tabi olduğu özel hükümlere dayanılarak talep edilmesi, ge-

nel hükümlere dayanılarak talep edilmesine oranla daha avantajlıdır. Çünkü özel hükümler, süreler, ispat ve takip usulü başta olmak üzere birçok hususta daha elverişli düzenlemeler içermektedir. Fakat özel hükümler uyarınca alacağın talep ve tahsil edilebilmesi için, hamilin çok sıkı bazı kurallara uyması zorunludur.

Gerçekten, ibraz ve protesto için öngörülen süreye ve formalitelere uymaması (m. 730) veya alacağın zamanaşımına uğraması (m. 749) durumunda artık hamilin özel hükümlerden yararlanmasına olanak kalmamaktadır.

Böyle bir sonuç adil olamayacağı için, hamilin, başvuru hakkı dışında alacağın tahsil edebilme olanağının bulunması gerekir. Türk Hukuku, hamile, başvuru hakkı dışındaki şu yollardan birisi ile alacağın tahsil olanağı tanımaktadır: Asıl borç ilişkisine dayanan dava, sebepsiz iktisap davası ve karşılığın devri.

A. Asıl (Temel) Borç İlişkisine Dayanan Dava Hakkı

Borçlar Kanunu'nun 133. maddesi uyarınca mevcut bir borç için kambiyo senedi verilmesi, borcun yenilenmesi anlamına gelmez; başka bir deyişle senet, ifa yerine değil ifa uğruna verilmiş sayılır; taraflar aksini kararlaştırabilir (BK. 133/2). Bu nedenle alacaklı, biri temel ilişkiye, diğeri kambiyo senedine dayalı iki adet talep hakkına sahiptir (Hakların Yarışması).

Kambiyo senedinin vadesi dolana kadar temel ilişki-den doğan borç donmuş sayılır. Çünkü mevcut bir borcun ifası için verilen kambiyo senedini alan alacaklı, alacağın öncelikle senede dayanarak istemeyi kabul etmiş olur. Do-

layısıyla, asıl borcun vadesi, senedin vadesine dek uzatılmış sayılır. Şayet alacaklı önce asıl borca dayalı bir talepte bulunursa, borçlu, o borç için kambiyo senedi verildiği savunması yapabilir.

Herhangi bir nedenle, senetten doğan alacak tahsil edilemiyorsa o zaman asıl (temel ilişkiden doğan) alacak talep edilebilir. Başvuru hakkının düşmesi (TTK. 730) veya zamanaşımı süresinin dolması (TTK. 749) gibi hallerde hamil, asıl ilişkiden doğan alacağını isteyebilir. Bu talep hakkı, ancak doğrudan ilişki içerisinde bulunanlar (taraflar) arasında kullanılabilir. Yoksa senedin ciro su, asıl ilişkiden doğan hakların da devrini mümkün kılmadığı için, senedi ciro ile devralan birisi, asıl ilişkiye dayanarak talepte bulunamaz.

Mevzuatımızda, temel ilişkiye dayanılarak dava açılabilceğini belirten açık bir yasal düzenleme bulunmamakta ise de, aslında buna gerek de yoktur. Çünkü alacaklının, borçlu ile arasındaki herhangi bir hukuki ilişkiye dayanarak dava açma hakkı her zaman mevcuttur. Nitekim, öğreti ve Yargıtay asıl ilişkiye dayanılarak dava açılabilceğini kabul etmektedirler (bkz. ÖZTAN, BOZER/GÖLE).

B. Sebepsiz Zenginleşme Davası

Kambiyo senedine bağlı bir alacağın talep edilebilmesi için kanunun süre, şekil ve usul gibi hususlarda öngör düğü hükümlere uyulması gerektiğini ve talebin çok kısa zamanaşımı sürelerine bağlanmış bulunduğunu biliyoruz. Kanun koyucu, bu kadar katı hükümlerin hamili ne derece zor duruma düşürdüğünü göz önünde tutarak, hamile, sebepsiz iktisap davası açma olanağı da tanımıştır

TTK'nın "Sebepsiz Zenginleşme" kenar başlıklı 732. maddesinin ilk fıkrasına göre, "Zamanaşımı nedeniyle veya poliçeden doğan hakların korunması için gerekli işlemlerin yapılmasının ihmal edilmiş olması dolayısıyla, düzenleyen veya kabul edenin poliçeden doğan yükümlülükleri düşmüş olsa bile, bunlar poliçenin hamiline karşı, onun zararına zenginleşmiş olabilecekleri kadar borçlu kalırlar".

TTK'da bu şekilde düzenlenmiş bulunan sebepsiz zenginleşme, Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme ile aynı ismi taşımasına rağmen, aslında ondan farklı bir davadır. Çünkü hamilin BK. 77 vd.'daki sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak uğradığı zararını giderme olanağı bulunsaydı, ayrıca TTK. 732 hükmünün öngörülmesine gerek kalmazdı.

Borçlar Kanununa göre sebepsiz zenginleşme davası açılabilmesi için, dava açanın malvarlığındaki fakirleşme aleyhine, iktisapta bulunan kimsenin malvarlığında haksız bir zenginleşme olması ve arada illiyet bağı bulunması gerekmektedir. Oysa TTK. 732'ye dayalı bir davada BK. 77 anlamında, başkası zararına zenginleşmenin "haksız olması" şartı aranmaz. Çünkü, zamanaşımı sürelerini geçirmiş olan (m. 749) veya senede dayanan haklarını talep edebilmek için kanunun öngördüğü işlemleri hiç veya zamanında yapmamış bulunan (m. 730) hamilin, haksız yere zarara uğradığından söz edilmesi zordur.

Kısacası, buradaki sebepsiz zenginleşme, gerekçesi ve unsurları açısından BK'dakinden tamamen farklı ve doktrinde bazı yazarların, BK'daki hükümlerin kıyasla uygulanmasına dahi karşı çıktığı bir davadır.

TTK'ya göre sebepsiz zenginleşme davası açılabilmesi için, şu şartların varlığı aranmaktadır:

- Öncelikle, hakkı koruyucu işlemlerin yapılmamasından (m. 730) ya da hakkın zamanaşımına uğramasından (m. 749) dolayı, doğrudan poliçeye dayalı talep hakkı sona ermiş veya kullanılamaz olmalıdır.
- Senet ifa yerine değil, ifa uğruna düzenlenmiş olmalıdır. Aksi takdirde, kambiyo taahhüdünde bulunmakla borç yenilenmiş ve asıl borç sona ermiş olacağından sebepsiz iktisap davası açılmaz.
- Hamil zarara uğramış olmalıdır. TTK. 730 veya 749 hükümleri uyarınca alacağın istenememesi, zararı doğurur. Kusurun bir önemi yoktur.
- Sebepsiz zenginleşme davası, düzenleyene, poliçeyi kabul etmiş muhataba, yerleşim yerli bir poliçeyi ödeyecek olan kimseye veya hesabına poliçe düzenlenmiş olan kişiye veya ticari işletmeye karşı açılır (m. 732/2). Burada, eTK'dan farklı olarak ticari işletmeden söz edilmiş olması, ticari işletmeyi başlı başına hak öznesi sayması itibarıyla ilginç ve tartışma yaratacak niteliktedir. Dava açılan kişinin zenginleşmiş bulunması gerekir. Cirantalar aleyhine, sebepsiz zenginleşme davası açılmaz (m. 732/3).
- Düzenleyen veya muhatap, davacı aleyhine zenginleşmiş olmalı, arada illiyet bağı bulunmalıdır. Fakat, BK'dan farklı olarak, buradaki zenginleşmenin doğrudan hamilin fakirleşmesinden kaynaklanması gerekmez. Doğrudan değil, fakat poliçe ilişkisi nedeniyle dolaylı ilgili olan kişilerden bulunmak, zen-

ginleşme ve fakirleşme ile aradaki illiyet bağının gerçekleşmesi için yeterlidir. Örneğin, düzenleyen, borcuna karşılık lehtara senet vermiş, ancak muhataptan alacaklı değil ise ve bu arada hamil de başvuru hakkını yitirmiş ise, düzenleyen sebepsiz zenginleşmiştir. Veya muhatap, düzenleyenden karşılığını almasına rağmen zamanaşımı dolduğu için hamile ödeme yapmaktan kurtulmuş ise yine sebepsiz zenginleşmiş olur.

Sebepsiz zenginleşmenin varlığı karinedir; aksini kanıtlama yükü, davalıdadır (m. 732/4). Davada, zenginleşme miktarı kadar bir bedel istenir. Zenginleşme miktarı da, alacağın zamanaşımına uğradığı ya da gerekli işlemler yapılmadığı için başvuru hakkının düştüğü an esas alınarak saptanmak gerekir.

Davanın bağlı olacağı zamanaşımı süresi, eTK. döneminde kanunda gösterilmediği için tartışmalı idi. Yargıtay ve bazı yazarlar, sebepsiz zenginleşmenin bir türü saydıkları bu davanın eBK. 66'daki bir yıllık süreye bağlı olduğu görüşünde iken, (örneğin bkz. **TD'nin T. 24.4.1968, 4479/2365 sayılı ve 11. HD.'nin T. 27.6.1994, 1093/5524 sayılı kararları. Ayrıca DOMANIÇ**), doktrinde çoğunluk, özel bir süre tayin edilmediği takdirde genel sürenin uygulanacağına dayanarak, eBK. 125'teki (yeni BK. 146) 10 yıllık genel zamanaşımı süresinin geçerli olacağı görüşünü savunmuş idi (**KARAYALÇIN, ÖZTAN, POROY/TEKİNALP**).

Yeni TTK'nın 732. maddesinin gerekçesinde, Yargıtay'ın eTK dönemindeki yerleşik içtihatları nedeniyle bir yıllık özel zamanaşımı süresinin maddeye eklendiği belirtilmiş;

böylece, yukarıda değinilen görüşlerden ilkinе itibar edilmiştir. Ne var ki, eBK. 66'daki bir yıllık süre, 6098 Sayılı (yeni) BK.'da 2 yıla çıkarılmış olduğundan, TTK. 732'deki bir yıllık sürenin gerekçesi, teorik açıdan zayıflamaktadır. Ayrıca, TTK. 732/4'teki, zamanaşımının, poliçenin zamanaşımına uğradığı tarihi izleyen tarihten itibaren işlemeye başlayacağı hükmü de, aynı maddenin ilk fıkrası ile kısmen uyumsuz olup, poliçeden doğan hakların korunması için gerekli işlemlerin yapılmaması olasılığında, zamanaşımının başlangıcını göstermemektedir.

C. Karşılığın Geçişı (Devri)

Poliçe düzenlenirken çoğunlukla, düzenleyenin, muhatap nezdinde bir alacağı (karşılığı) bulunur. Bununla birlikte, poliçe düzenlenebilmesi için mutlaka böyle bir karşılığın bulunması gerekmez; karşılıksız da poliçe keşide edilebilir. Fakat, çekte karşılığın bulundurulması, çek keşide edilebilmesinin şartlarından birisini oluşturur; aksi takdirde çek geçersiz olmaz ise de hukuki ve cezai sorumluluk gündeme gelir (m. 783, 808 vd., ÇK. 5).

Düzenleyen ile muhatap arasında mevcut karşılık ilişkisi (alt ilişkiden doğan alacak) cirantalara ve hamile geçmez. Poliçedeki alacak ise, karşılık ilişkisinden bağımsız olarak hamile geçer.

Asıl alacağın (karşılığın) hamile geçmemesi kural ise de, bu kurala bazı hallerde istisna tanınmıştır. Çünkü, yukarıda ana hatlarıyla değindiğimiz sebepsiz zenginleşme davası, hamili her zaman korumaya yetmemektedir. Gerçekten, düzenleyenin iflası durumunda sebepsiz zenginleşme davası hamile bir yarar sağlamaz. Düzenleyen iflas

ettiğinde, onun muhatap nezdindeki alacağı da masaya dahil olacaktır. Dolayısıyla muhatabın zenginleşmesinden söz edilemeyecek ve hamil ona karşı TTK. 732'ye dayanarak dava açamayacaktır. Düzenleyene sebepsiz zenginleşme davası açıldığında da alacak tamamen veya kısmen tahsil edilemeyecektir.

İşte asıl alacağın bazı hallerde hamile geçmesini sağlayan karşılığın devri, bu gereksinimi gidermekte; böylece hamil, hem muhatap karşısında, hem düzenleyenin iflas durumunda iflas masası karşısında güçlendirilmiş olmaktadır.

TTK'nın 733. maddesinde gösterilen iki halde, karşılığın hamile geçmesine izin verilmiştir:

- **Karşılığın kanunî devri:** Kanun gereği karşılığın hamile geçmesi, yalnızca düzenleyenin iflâsı halinde mümkündür (m. 733/1). Bu halde, düzenleyenin muhatap nezdindeki karşılığı düzenleyenin iflas masasına girmez. Muhatap, poliçeyi kabul etmemiş olsa dahi, karşılık hamile geçer.
- **Karşılığın iradî devri:** Uygulamasına rastlanmamakta ise de, düzenleyenin, muhatap nezdinde karşılık ilişkisinden doğan hakkını hamile devrettiğini poliçeye yazarsa, poliçe ile birlikte karşılık da hamile geçer (m. 733/2). Örneğin, "alt ilişkiden doğan alacağımı devrettim" veya "karşılık ilişkisinden doğan hakları devrettim" gibi.

TTK. 733/3 uyarınca, muhatap, iflasın açıldığı ilan veya iradi devir durumu kendisine ihbar edildikten sonra, yalnız poliçeyi iade ederek meşru hamil olduğunu usulünce

kanıtlayan kişiye ödemedede bulunabilir. Muhatap, kendisine yapılan bildirimden itibaren, karşılığı münhasıran poliçe hamili için bekletmek ve karşılığın haciz, rehin, temlik gibi işlemlere konu yapılmasını önlemek yükümü altına girer. Bildirime rağmen muhatap, karşılığı (mal veya alacağı) üçüncü kişilere devrederse sorumlu olur; üçüncü kişilerin iktisabı ise genel hükümlere bağlıdır. Muhatabın iflâsı halinde karşılık muhatabın masasına dahil olmaz; düzenleyen de bir talep hakkı yoktur.

Karşılığın gerek kanuni ve gerek iradi devrinde muhatap, düzenleyene karşı sahip olduğu defileri hamile karşı da ileri sürebilir.

§ 4. BONO

Bono (veya emre yazılı senet) konusundaki açıklamalara başlamadan önce, basit bir örneğini görmekte yarar vardır:

İstanbul, 5.5.2016

Bu bono karşılığında Ali Alacaklı veya emrine 5.7.2016'da yalnız 90.000 TL ödeyeceğim.

Ödeme Yeri: Rıhtım Cad.
No: 11 Kadıköy/İstanbul

Düzenleyen
Kenan Gül
(imza)

Bonoda, düzenleyen (borçlu) ile lehtar (alacaklı) arasında bir ilişki vardır. Poliçeden farklı olarak, bonoda muhatap yoktur; senedi düzenleyen ile ödeme yapacak olan kişi aynıdır. Bono, bir kişinin kendisini muhatap gösterdiği poliçeye benzemektedir. Bundan dolayı bonoyu düzenleyen, poliçeyi kabul etmiş olan muhatap gibi düşünülmelidir.

Ciro edilmemiş bonodaki ilişki ikili olmakla birlikte, senedin ciro edilmesi ve senet nedeniyle sorumlu kişiler lehine aval verilmesi gibi nedenlerle kişi sayısı artabilir.

Bono, hukuki açıdan “soyut borç ikrarı” niteliğindedir (m. 776/1,b). Ekonomik işlevi açısından bono, daha çok bir

kredi aracı olarak kullanılmaktadır. Fakat bazen kısa vadeli yatırım aracı (özellikle senedi iskonto veya kırma denilen yol ile devralan bankalar açısından) veya teminat ya da ödeme aracı olarak da kullanılabilir.

I. BONONUN ŞEKİL ŞARTLARI (UNSURLARI)

Kıymetli evrakın sıkı şekil şartlarına bağlı tutulduğunu belirtmiştik. TTK, bononun şekil şartlarını saymış olup, bu şartlar eksik olduğu takdirde o belge kural olarak bono sayılmaz (m. 776-777).

Aşağıda kısaca değineceğimiz bono kayıtları açısından, poliçenin şekil şartları konusunda yaptığımız ayrıntılı açıklamalardan da yararlanılabilir.

A. Bono veya emre yazılı senet sözcükleri (m. 776/1, a)

Senet metninde bono sözcüğünün veya “emre yazılı senet” sözcüklerinin yer alması gerekir. Şayet senet yabancı bir dilde düzenlenmiş ise, o dildeki bono karşılığı olan sözcüğün yazılması gerekir.

Senedin diğer unsurları tamam olmasına rağmen bu sözcük/sözcükler yazılmamış ise, senet açıkça emre yazılı olmak kaydıyla “emre yazılı ödeme vaadi” sayılır (TTK. 830).

Emre yazılı ödeme vaadi, kural olarak bono hükümlerine tabi olmakla birlikte, istisna olarak aralarında şu farklar vardır:

- Emre yazılı ödeme vaadinde araya girmek suretiyle ödeme söz konusu olmaz (m. 830/1).

- Emre yazılı ödeme vaadi, İİK. 167 vd.'da düzenlenen kambiyo senetlerine özgü yol ile icra takibine konu yapılamaz (m. 830/2).

B. Belirli bir bedelin kayıtsız şartsız ödenmesi vaadi (m. 776/1, b)

Bonoda belirli bir bedel bulunmalı ve bunun kayıtsız ve şartsız ödeneceği vaadedilmiş olmalıdır. Şarta veya temel ilişkiye bağlanmış bir ödeme vaadi, bonoyu geçersiz kılar (m. 777).

Bedel, TL veya yabancı para üzerinden yazılabilir. Nereye yazılacağı konusunda kanunda bir açıklık olmadığı için, senet metnine veya metnin üstüne yazılabilir.

C. Vade (m. 776/1, c)

Poliçede olduğu gibi, bonoya da dört tür vadeden (m. 703 vd.) birisi yazılabilir. Vadeyi içermeyen bir senet, görüldüğünde vadeli sayılır (m. 777/2).

Görüldüğünde ödenecek bononun, düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içerisinde ödenmek üzere ibraz edilmesi gerekir (m. 704). Aksi takdirde hamil, düzenleyen dışındaki kişilere (başvuru borçlularına) karşı talep hakkını yitirir.

Görüldüğünden belli süre sonra vadeli bononun da düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içerisinde düzenlene ibraz edilmesi gerekir (m. 693). Fakat bonoda kabul söz konusu olmadığı için, buradaki ibraz, yalnızca vadenin hesaplanabilmesi açısından önem taşır. Düzenleyen ibraz sırasında bono üzerine tarih yazmaz ise, tarih tespiti için protesto çekilmelidir (m. 695/2).

Senet süresinde ibraz edilmez, görüldüğüne dair şerh alınmaz veya tarih için protesto çekilmez ise, başvuru borçlularından talepte bulunma hakkı düşer (m. 695/2, 730); fakat düzenleyenin sorumluluğu sürer. Bu durumda ibraz, bir yıllık sürenin son günü gerçekleşmiş sayılır ve vade de ona göre saptanır (m. 693, 705/2).

D. Ödeme Yeri (m. 776/1, d)

Bono ödeme yerini içermelidir; fakat açıkça yazılmamış ise, senedin düzenlendiği yer ödeme yeri sayılır (m. 777/3). Düzenleme yeri de gösterilmemiş ise bono geçersiz olur. Bono da adresli veya yerleşim yerli düzenlenebilir.

E. Lehtar (m. 776/1, e)

“Kime veya kimin emrine” ödeme yapılacağı, yani lehtar senette gösterilmelidir. Hamiline bono düzenlenemez. Açıkça gerçek ya da tüzel kişi olduğu belirtilmeli, ad-soyadı veya ünvanı yazılmalıdır. Bonoda lehtar isminin bulunması, senedi nama yazılı hale getirmez; senet yine emredir. Nama olabilmesi için “menfi emre kaydı” içermesi gerekir (m. 778, 681/2). TTK. 778, m. 673’e yollama yapmadığından, bonoyu düzenleyen kendisini lehtar olarak gösteremez.

F. Düzenlenme günü ve yeri (m. 776/1, f)

Senet, düzenlendiği günü içermelidir; aksi takdirde geçersiz olur (m. 776/1,f; 777/1).

Düzenlenme yeri de gösterilmelidir; fakat açıkça gösterilmese bile düzenleyenin adının (imzasının olmalıydı) yanında yazılı yer düzenlenme yeri sayılır. Bu da yoksa bono geçersiz olur (m. 777/1 ve 4).

G. Düzenleyenin imzası (m. 776/1, g)

Senet, düzenleyenin imzasını mutlaka içermelidir. İmzanın el yazısıyla atılması şarttır. İmzanın yanında düzenleyenin ad-soyadı veya ünvanının gösterilmesi zorunlu değildir.

II. ŞEKİL ŞARTLARINA AYKIRILIĞIN SONUÇLARI

Yukarıda, kanunun saymış olduğu ve varlığı zorunlu olan şekil şartlarına değindik. Fakat policede olduğu gibi, bunların hepsi, bononun geçerliliğine aynı derecede etki yapmadıkları gibi, bunlara ilaveten bonoya yazılabilen (ihtiyari) kayıtlar da vardır. Tüm bu unsur ve kayıtlar birlikte değerlendirildiğinde, geçerlilik açısından bono kayıtları üç grupta toplanır:

A. Mutlak zorunlu kayıtlar: Eksiklikleri, belgeyi bono olarak geçersiz kılan şekil şartlarıdır. Bono sözcüğü, belirli bir miktarın kayıtsız ve şartsız ödeneceği vaadi, lehtar, düzenlenme tarihi ve düzenleyenin imzası bu türdendir (m. 776, 777/1).

B. Alternatif zorunlu kayıtlar: Senede açıkça yazılmış olmasalar bile eksiklikleri başka bir yoldan giderilmiş sayılan kayıtlardır. Düzenlenme yeri ve ödeme yeri buraya girer.

Düzenlenme yeri açıkça gösterilmemiş ise düzenleyenin imzası yanında gösterilen yer, düzenlenme yeri sayılır. Ödeme yeri açıkça gösterilmemiş ise, düzenlenme yeri, aynı zamanda ödeme yeri sayılır. Alternatifler de yok ise, bono geçersizdir (m. 777).

C. İhtiyari kayıtlar: İstendiğinde senede yazılabilen ve senet geçerliliği açısından önemi olmayan kayıtlardır.

İhtiyari kayıtlar da, TTK'da sayılmış olanlar ve olmayanlar biçiminde ikiye ayrılabilir:

TTK'da sayılan ihtiyari kayıtlara başlıca örnekler:

- Vade kaydı (m. 777/2),
- Faiz şartı (m. 778, 675),
- Menfi emre kaydı (m. 778/1,a; 681/2),
- Senedi ödeyecek olan üçüncü kişinin adresi (m. 778/1,a, 674, 697),
- Protestodan muafiyet kaydı (m. 778/1,d, 722),
- Yabancı para borçlarında aynen ödeme kaydı (m. 778/1,c, 711),
- Aval kaydı (m. 778/3, 701 vd.) gibi.

Kanunda sayılmayan ihtiyari kayıtlara, HMK. ya da İİK. uyarınca yetkili icra daireleri ve mahkemelerin belirtilmesi (HMK. 17 konusunda poliçedeki açıklamalara bkz.), tahkim kaydı, senet üzerine konulan bedeli malen ya da nakden alınmıştır kaydı örnek verilebilir.

Senet üzerine bazı kayıtların yazılmasına izin verilmemiştir:

İzin verilmemesine rağmen yazılan bu kayıtlar ya geçersiz sayılır (belli bir gün veya düzenlendikten belli süre sonra şeklinde vade içeren senette faiz kaydı, muacceliyet kaydı, cezai şart gibi); ya da senedi geçersiz kılar. Örneğin,

bedelin ödenmesini şarta bağlayıcı nitelikteki bir kayıt, taksitle ödenmesine dair kayıt bonoyu geçersiz kılar.

Şekil şartlarına aykırılık nedeniyle geçersiz olan bononun ne sayılması gerektiği, eTK döneminde tartışmalar yaratmıştır. Azınlıktaki görüş, belgenin yazılı delil başlangıcı sayılması yönünde iken (**İMREGÜN**), çoğunluk ve YARGITAY, belgeyi adi senet olarak kabul etmekte idi (**bkz. İİD. 13.12.1968, 11823/11833; TD. 11.1.1966, 403/139; ÖZTAN, ERİŞ**).

III. BONOYA UYGULANACAK POLİÇE HÜKÜMLERİ

TTK. 778, poliçeye ilişkin hükümlerden birçoğuna açıkça yollama yaparak, bu hükümlerin, niteliğine aykırı düşmemesi şartıyla bonoya da uygulanması gerektiğini düzenlemiştir.

Bilindiği üzere, poliçede üçlü bir ilişki var iken, bonoda ikili bir ilişki mevcuttur. Bonoda kabul için ibraz ve kabul olmadığı için, kabul etmeme protestosu da söz konusu değildir.

Bu temel farklılık gözardı edilmeksizin, atıf yapılan poliçe hükümleri, niteliğine aykırı düşmedikçe bonoya da uygulanır. Şu halde, imzaların bağımsızlığı, yetkisiz temsilcinin sorumluluğu, açık senet, ciro, aval, faiz şartı, vade, başvuru hakkı, araya girme gibi birçok hususta poliçe hükümlerine gidilecektir. Eski TK.'da sebepsiz zenginleşmeye ilişkin m. 644'e yollama yapılmamış olması, haklı olarak eleştirilmekte idi (**ÖZTAN, POROY/TEKİNALP**). Yeni TTK. 778/1,d'de, m. 732'ye de yollama yapmak suretiyle bu eksikliği gidermiştir.

TTK. 779/1'e göre, bonoyu düzenleyen kişi, poliçeyi kabul eden muhatap gibi sorumlu olduğundan, vade geldiğinde hamilin, bonoyu ödenmek üzere düzenleyene ibraz etmesi ve ödenmediği takdirde protesto düzenletmesi gerekir. Aksi takdirde başvuru borçlularına karşı talepte bulunma hakkı düşer; fakat düzenleyenin (ve avalistinin) sorumluluğu sürer (m. 778, 730).

IV. BONODA ZAMANAŞIMI

TTK. 778/1,h, zamanaşımı konusunda da poliçeye ilişkin m. 749-751 hükümlerine yollama yapmıştır. Fakat, m. 779/1 uyarınca, bonoyu düzenleyeni poliçeyi kabul etmiş muhatap gibi düşünmek gerektiği için,

- **Hamilin düzenleyene karşı** açacağı davalar vadeden itibaren **3 yıl** (m. 749/1),
- **Hamilin cirantalara karşı** açacağı davalar protesto tarihinden, senette protestosuz kaydı varsa vadeden itibaren **1 yıl** (m. 749/2),
- **Ödeyen kişinin kendisinden öncekilere karşı** açacağı davalar bonoyu ödediği veya bononun dava yolu ile kendisine karşı öne sürüldüğü tarihten itibaren **6 ay** geçmekle zamanaşımına uğrar (m. 749/3). Fakat ödeyen, düzenleyene başvuracak ise, bu sürenin yine 3 yıl olması gerekir.

§ 5. ÇEK

Çeki daha yakından incelemek için, öncelikle, basit bir çek örneği görmekte yarar vardır. Ne var ki; ÇK. 2/6, tacir olan ve olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çeklerin açıkça ayırdedilecek biçimde bastırılması, hamiline çekler için sadece bu çeklere özgü ayrı hesap açılması, hamiline çek yaprakları üzerinde matbu olarak "hamiline" yazması ve ancak hamiline çek defteri yaprakları kullanılarak hamiline çek düzenlenmesi zorunlulukları getirmiş olmakla birlikte; bu kurallara uyulmamış olması, ilgililer hakkında cezai yaptırımlar uygulanmasını gerektirmekte (ÇK. 7), fakat, TTK'daki unsurları taşıması kaydıyla, çeki geçersiz kılmamaktadır (ÇK. 2/9). Bu nedenle biz, TTK. 780'deki unsurları içeren bir çek örneği vereceğiz (**Uygulamada kullanılmasına başlanan karekodlu çekerle ilişkin tanıtma amaçlı örnekler için bkz. Kitabın sonunda EK kısmı**).

Yapı ve Kredi Bankası AŞ.

İzmit Şubesi (2400)

Hesap No: 148 32 64

Vergi Kimlik No: 131 385 4215

İstanbul, 25.09.2016

Bu çek karşılığında Ali Alacaklı veya emrine yalnız 90.000 TL ödeyiniz.

Düzenleyen

Kenan Gül

(imza)

Seri No:

Poliçeye çok benzeyen çekte, düzenleyen, lehtar ve muhatap (banka) arasında bir ilişki gündeme gelmektedir. Çek düzenleyip imzalayarak lehtara veren düzenleyen, hesabının bulunduğu bankadan, çekte yazılı miktarı meşru hamiile ödemesini talep etmiş olmaktadır. Türk Hukuku'nda mutlaka banka olması gereken ve hizmet ifa eden bir kurum olan muhatabın, çeki kabulü söz konusu değildir. Bu açıdan hukuki niteliği itibariyle çek, poliçe gibi, nitelikli bir havaledir.

Ekonomik açıdan çek, nakit kullanılmaksızın ödeme yapılmasını sağlayan bir ödeme aracıdır. Düzenleyen bu sayede, çalınma ve kaybolma riskleri karşısında nakit taşıma yükünden kurtulmakta, ayrıca hesabındaki para için faiz geliri sağlamaktadır. Bankalar da, büyük meblağlar oluşturan çek karşılıkları sayesinde büyük mevduatlara ulaşabilmektedirler. Kaydi para niteliği taşıdığı ve ülke ekonomisi, para sistemi ve emisyon hacmi üzerinde olumlu etkileri bulunduğu için devlet de çek kullanımını teşvik eder.

I. ÇEKİN, POLİÇE VE BONODAN BAŞLICA FARKLARI

– Ekonomik işlev açısından çek bir ödeme aracıdır. Oysa poliçe ve bono kredi aracıdır.

– Çekte, aynen poliçede olduğu gibi üçlü bir ilişki söz konusu olmakla birlikte, Türk Hukukunda çekin muhatabı, mutlaka bir banka olmak zorundadır (m. 782/1, 815, BanK. 3). Ayrıca çekte düzenleyen ile muhatap arasında bir çek anlaşması bulunması esastır (m. 783, ÇK. 2). Bonoda ise ikili bir ilişki vardır.

– TTK. uyarınca çek görüldüğünde ödenir; buna aykırı herhangi bir kayıt veya vade yazılmamış hükmündedir (m. 795. Fakat 6273 Sayılı Kanunla ÇK'ya eklenen geç. m. 3/5'e göre, ileri tarihli düzenlenen çeklerin, 31.12.2017'ye kadar, çekteki düzenleme tarihinden önce bankaya ibrazı geçersizdir). Zaten çekte vade kısmı da yoktur ve çek, üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden itibaren işleyen çok kısa ibraz sürelerine tabidir (m. 796). Oysa poliçe ve bonoda vade vardır (TTK. 703 vd.).

– Çek, devir şekli açısından hamiline de yazılabilir (m. 785). Oysa poliçe ve bono hamiline yazılamaz; lehtarın gösterilmesi bu senetler için bir geçerlilik şartıdır (m. 671/1,f; 776/1,e).

– Çekte kabul geçersizdir (m. 784). Oysa poliçede muhatabın kabulü söz konusudur (m. 695 vd.). Bonoda ise düzenleyen, bizzat ödemeyi taahhüt eder; poliçenin aksine kabul işlemi yoktur (m. 778-779).

– Türk hukukunda çekten caymak mümkündür (TTK. 799). Oysa poliçe ve bonodan caymak söz konusu değildir.

– Çekte araya girme söz konusu olmaz. Oysa poliçe ve bonoda araya girme mümkündür.

– Çekin karşılıksız olmasından dolayı ödenmemesi, hukuki sorumluluk yanında cezai sorumluluğa da yol açabilir (ÇK. 5 vd.). Oysa poliçe ve bonoda sırf senedin ödenmemiş olması, cezai yaptırım gerektirmez.

– Çekin ödenmemesi halinde başvuru hakkının kullanılması için protesto düzenletmek şart değildir. Ödenme, bankanın veya takas odasının çek üzerine yazacağı

beyanlarla da tespit edilebilir (TTK. 808, takas odası için ayrıca bkz. ÇK. 8 ve <https://www.btom.org.tr>).

– Düzenlendiği kanun açısından da çekin farkı vardır. TTK, kambiyo senetlerinin her üç tipini de düzenlemekle birlikte, kanun koyucu çek için ayrıca, 5941 Sayılı Kanun'da, çek defterlerinin içerikleri, çek düzenlenmesi, kullanılması, çek hamillerinin korunması, kayıt dışı ekonominin denetimi, tarafların yükümlülükleri, çekin karşılıksız çıkması ve yaptırımları hakkında özel bazı hükümler getirmiştir.

– Çek bir ödeme aracı olduğundan, poliçe ve bonoya oranla daha kısa (6 aylık) zamanaşımı süresine tabi iken, 6273 Sayılı Kanun, TTK. 814'ü değiştirmiş ve zamanaşımı süresini 3 yıla çıkarmıştır.

II. TÜRK HUKUKUNDA ÇEK DÜZENLEMENİN ÖN ŞARTLARI

A. Muhatabın Banka Olabilmesi: Türk hukukunda çek, mutlaka bir banka üzerine keşide edilebilir. Başka kişiler, örneğin gerçek kişiler üzerine keşide edilemez; edilirse o belge havale hükmündedir (TTK. 782). TTK 815, Bankacılık Kanunu'na tabi tüm kuruluşları banka saymakta olup, bu geniş kapsam soruna yol açabilir.

B. Çek Anlaşmasının Bulunması: Çek düzenlenebilmesi için düzenleyen ile muhatap banka arasında çek düzenlenmesi konusunda bir anlaşmanın bulunması gerekir.

“Çek anlaşması”, müşterinin isteği üzerine çek defteri verilmesi gibi açık veya talep etmemesine rağmen bankanın gönderdiği çek defterini müşterinin kullanmaya başlaması

gibi zımni irade açıklamaları ile oluşabilir. Şu halde, bankanın müşterisine çek defteri vermiş olması, bu anlaşmanın varlığının açık kanıtıdır. Anlaşmadan dolayı, bankanın meşru hamile çek ibrazında yaptığı ödeme, düzenleyen hesabına ve onun hamile karşı borcunun ifası için yapılmış sayılır.

Bankanın hamile ödeme yapma yükümünün kaynağı olan bu anlaşma, üçüncü kişi (hamil) yararına sözleşme olmayıp (**karş. KARAYALÇIN**), bankanın ödeme yükümü bir kambiyo taahhüdü niteliğinde de değildir. Çekte kabul bulunmadığından (m. 784), karşılık bulunmasına rağmen ödeme yapmayan banka, çek anlaşmasına aykırı davrandığı için düzenleyene karşı sorumludur. Banka görevlisinin bu davranışı, Çek Kanunu'nda cezai yaptırıma da bağlanmıştır (ÇK. 7/5). Bankanın hamil karşısında sorumlu tutulup tutulamayacağı ise doktrinde tartışmalı olup, bu soruna ileride değineceğiz.

TTK, çek anlaşması bulunmamasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini öngörmüş ise de (m. 783), bu hüküm uygulama açısından büyük bir anlam taşımamaktadır. Çünkü Çek Kanunu'nun 2. maddesi, çek defterlerinin bankalarca bastırılacağını düzenlemiş ve baskı şekline ilişkin esasların, Maliye Bakanlığı, Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşü alınarak Merkez Bankasınca, Resmi Gazetede yayımlanacak bir tebliğ ile düzenleneceğini öngörmüş ve Tebliğ yayımlanmıştır (2010/2 Sayılı Tebliğ için bkz. RG. 20.01.2010). Anılan hükümden dolayı, çek anlaşması bulunmaksızın müşteriye çek defteri verilmesi olasılığı oldukça düşüktür.

ÇK. 2, f. 1 uyarınca bankalar, çek hesabı açılması ile ilgili görev ve yükümlerini ifa ederken, çek hesabı açtırmak

isteyenin yasaklı olup olmadığını araştırırlar; ayrıca ilgili kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler. Bankanın, çek hesabı açarken istemesi gereken belgeler ile araştırması gerekli hususlar da bu maddede düzenlenmiştir (m. 2/2 vd.).

ÇK. 2, f. 3'e göre, çek hesabı ilgilinin, vekilin veya yasal temsilcisinin imzası olmadan açılmaz. Çek hesabı açılmasını veya mevcut çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kişi, her defasında tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı ve kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda bankaya yazılı beyanda bulunur. Tüzel kişiler adına verilecek beyannamede ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı belirtilir. Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı, temsilcisi veya imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmez (m. 2, f. 4).

ÇK. 7, diğer ceza hükümleri başlığı altında, kanunda öngörülen bu yükümlere aykırı davranan banka görevlileri hakkında uygulanacak cezai yaptırımları da düzenlemiştir.

3167 Sayılı (önceki) Kanun döneminde, öğretide ve uygulamada ayrıca, çek hesabı açılması ve çek defteri verilmesi bakımından kanunun öngördüğü özen yükümüne aykırı davranan bankaların, hamillerin uğrayacakları zararı tazminle yükümlü oldukları kabul edilmekte idi (**bkz. TEOMAN; REİSOĞLU; KENDİGELEN ve 19. HD., T. 19.3.1993, 6584/2158. Karar için bkz. MOROĞLU/KENDİGELEN**). Aynı görüş, 5941 Sayılı Kanun'un 2'nci mad-

desi çerçevesinde bundan sonra da değerini muhafaza edebilecektir.

C. Karşılık Bulunması: Düzenleyenin, çekin ibrazı sırasında ödenebilmesi için, muhatap banka nezdindeki hesabında yeterli miktarda karşılık bulundurması da gerekmektedir. Karşılığın daha çek keşide edilirken var olması gerekmez; ibraz sırasında varlığı yeterlidir.

Bazen düzenleyenin çekle işleyen hesabında para olmayabilir. Fakat aynı bankada diğer bir hesabında yeterli para var ve düzenleyen, hesapları arasında para aktarılması (virman) talimatı vermiş olabilir. Bu durumda yine çekin karşılığı vardır.

Bazen de düzenleyenin hiçbir hesabında para yoktur. Ama banka ile arasında kredi sözleşmesi bulunabilir ve banka, bu sözleşme çerçevesinde düzenleyene verilmiş kredi olarak çek bedelini hamile ödeyebilir. Bu olasılıkta da çekin karşılığı var kabul edilir.

TTK. 783/1'in son cümlesi uyarınca, karşılık olmaksızın düzenlenmiş olsa bile çek geçerlidir. Fakat çek karşılığının bulundurulmaması, TTK. 808 vd. hükümleri uyarınca hukuki sorumluluğa yol açacağı gibi, Çek Kanunu, m. 5 vd. uyarınca, düzenleyen hakkında cezai yaptırım uygulanmasını da gerektirebilir.

III. ÇEKİN ŞEKİL ŞARTLARI (UNSURLARI)

TTK. çekin şekil şartlarını saymış olup, bu şartlar eksik olduğu takdirde o belge kural olarak çek sayılmaz (m. 780-781). Çek Kanunu, m. 2, f. 6-8, çek yapraklarına yazılması gereken ek bazı şartlara yer vermiş ise de, TTK'daki unsur-

ları taşıması kaydıyla, ÇK'daki bu ek şartlara aykırı olması, çekin geçerliliğini etkilemeyecektir (ÇK. m. 2, f. 9).

Aşağıda kısaca değineceğimiz çek kayıtları açısından, poliçenin şekil şartları konusunda yaptığımız ayrıntılı açıklamalardan da yararlanılabilir.

A. Çek sözcüğü (m. 780/1, a)

Senet metninde “çek” sözcüğünün yer alması gerekir; sayet senet yabancı bir dilde düzenlenmiş ise o dilde çek karşılığı olan sözcük senede yazılmış olmalıdır.

TTK. 818, çekte de uygulanacak poliçe hükümlerine yollama yaparken emre yazılı havale hakkındaki m. 826-829'den söz etmemiştir. Bu nedenle, çek sözcüğü dışında, çekin diğer tüm geçerlilik unsurlarını içeren bir belgenin de emre yazılı havale sayılıp sayılamayacağı tartışılabilir. Bizim de benimsediğimiz görüş, açıkça emre yazılı olmak ve ibrazında ödenmesi öngörülmüş olmak şartlarıyla böyle bir senedin emre yazılı havale sayılabileceği yönündedir (ÖZTAN, KARAYALÇIN).

B. Belirli bir bedelin ödenmesi için kayıtsız ve şartsız havale (m. 780/1, b)

Poliçede olduğu gibi, çekte de belirli bir bedelin ödenmesi için kayıtsız ve şartsız havalenin yer alması gerekir. Bedel para olmalıdır; fakat mutlaka TL olması gerekmez, yabancı para üzerinden de çek keşide edilebilir (m. 802).

Döviz üzerinden keşide edilen çeklerde “aynen ödeme” kaydı yoksa, bedelin, ibraz günündeki TL karşılığı ödenebilir. İbraz günü ödeme yapılmadığı takdirde hamil, ibraz

veya fiili ödeme günündeki TL karşılıklardan birisini seçip isteyebilir (m. 802, BK. 99). Böylece, oluşabilecek kur farklarından hamilin zarar görmemesi mümkündür.

Bankada, çekle işleyen bir döviz hesabı açtıran düzenleyen, aynen ödeme kaydı ile döviz üzerinden çek keşide edebilir. Bu durumda, çekte yazılı döviz ile hesaptaki döviz aynı cinsten olmak kaydı ile banka aynen ödeme yapar. Fakat hesap TL üzerinden açılmış olmasına rağmen yabancı para yazılı çekte “aynen ödeme” kaydı varsa, bankanın nasıl ödeme yapacağı sorun oluşturmakta ve bankalar aynen ödeme yapmaktan kaçınmaktadırlar **(Bu konuda GÖLE'nin makalesinden yararlanılabilir).**

Çek bir ödeme aracı olduğu ve vade içermediği için, faiz şartı yazılamaz; yazılırsa şart geçersizdir (m. 786). Ne var ki, kanunda “herhangi bir faiz şartı” denmiş olması, sanki, tüm faiz türlerini kapsayan bir yasak içeriyormuş izlenimi yaratmaktadır. Oysa kastedilen, anapara (kapital) faizi olup, çekte temerrüt faizi öngörülmesi mümkün ve geçerlidir.

C. Muhatap (m. 780/1, c)

TTK, çekin “ödeyecek kişinin (muhatabın) ticaret ünvanını” içermesi gerektiğini öngörmüştür. TTK. 819, muhatap olabilme ehliyetinin saptanmasında kanunlar ihtilafı açısından ödeme yeri kanununu yetkili kıldığı ve bazı ülkelerde gerçek kişiler üzerine de çek keşide edilebildiği için, o ülkeler bakımından bu, muhatabın adı ve soyadı olarak anlaşılmalıdır.

Bankadan kasıt, Bankacılık Kanununa tabi kurumlardır. Ancak, ödeme yeri Türkiye dışında olan çekler hakkın-

da, Banka ile hangi kurumların anlaşılması gerektiği, ödeme yeri kanunu ile belirlenir (TTK. 815). Türk Hukuku'nda BanK. 3 hükmü bankaları tanımlamıştır.

Muhatap, çek metninin içinde veya üzerinde belirtilebilir. Düzenleyen, kendisini lehdar veya muhatap da gösterebilir (m. 818/1,a, 673).

D. Ödeme Yeri (m. 780/1, d)

TTK. 781/2 uyarınca, ödeme yeri açıkça gösterilmemiş ise, muhatabın ticaret ünvanı yanında yazılı olan yer ödeme yeri sayılır. Fakat burada birden fazla yer yazılmış ise, çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık veya başkaca kayıt da yoksa çek, muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir.

Uygulamada, çeklerde ödeme yeri gösterilmemekte, fakat ÇK. gereği muhatabın unvanı yanında şube adı yer aldığı için şubenin olduğu yer ödeme yerini karşılamaktadır (**Aynı yönde, KENDİGELEN, Çek**).

Ödeme yerinin bir mülki idare birimi olarak belirtilmesi yeterli olup, ayrıca adresin de yazılması gerekmez.

Adresli veya yerleşim yerli çek de düzenlenebilir (m. 787).

Ödeme yeri, birden çok ülkeyi ilgilendiren bazı konularda hangi ülke kanununun uygulanacağını gösterdiği için önem taşır: Muhatap olma ehliyetini saptama (m. 819), şekil ve süreler (m. 820, 767), ödemeye ilgili bazı hususlar (m. 822) gibi.

E. Düzenlenme tarihi ve yeri (m. 780/1, e)

- Düzenlenme tarihinin açık, belirli ve mümkün olması gerekir (**29 ve 30 Şubat gibi imkansız düzenlenme tarihli çeklerin geçerli olup olmayacağı konusundaki görüşler ve Yargıtay uygulamasının değerlendirilmesi için bkz. BATİDER'deki makalemiz**). Düzenlenme tarihi içermeyen veya birden çok ve farklı tarihler içeren bir belge çek niteliği taşımaz.

İbraz süreleri, düzenlenme tarihinin ertesi gününden itibaren işlemeye başlar. Düzenlenme tarihinin senede yazılması yeterlidir; yoksa mutlaka gerçeğe uygun yazılması şart değildir. TTK. 795 ve ÇK. 3, f. 8 hükümleri de bunu açıkça teyid etmekte ve ileri tarihli çekte açıkça cevaz vermektedir. İşte vadeli çekin anlamı da, düzenlenme tarihinin ileri bir tarih olarak yazılmasıdır; yoksa çekte zaten vade olamaz. Önceki (geçmiş) bir tarih de düzenlenme tarihi olarak yazılabilir.

Düzenlenme tarihinin gerçek tarihten farklı (ileri veya geri) gösterilmesi, ibraz sürelerinin de fiilen uzamasına veya kısalmasına yol açmaktadır. Fakat, en son 7061 Sayılı Kanun'un ÇK. geç. m. 3/5'te yapılan değişiklik ile, ileri tarihli düzenlenen çeklerin, 31.12.2020'ye kadar, çekteki düzenleme tarihinden önce bankaya ibrazının geçersiz olduğu düzenlenmek suretiyle, geçici de olsa, adeta, çekte vadeye izin verilmiştir.

3167 Sayılı (önceki) Kanun döneminde, çekin keşide (düzenlenme) tarihi ileri bir tarih olarak yazılsa bile, düzenlenme tarihinden (ibraz süresinin başlamasından) önce bankaya ibrazı mümkün (eTK. 707, 3167 Sy. K., m. 16,

16/b) iken, ekonomik krizin etkilerini azaltmak üzere kabul edilen 5838 sayılı Kanun'un (RG. 28.2.2009) geçici madde- siyle, çekin üzerindeki düzenlenme tarihinden önce banka- ya ibrazı "... 2009 yılı sonuna dek geçersizdir" denilmiştir.

Bu hüküm öğretide, TTK. ve ÇK.'nın yukarıda anılan hükümlerinin uygulanmasını, öngörülen sürenin sonu- na dek askıya aldığı, çeki bonoya dönüştürdüğü ve çekin ödeme aracı niteliğine tamamen aykırı düşmesi yanında, ekonomik krize çözüm oluşturacağının da şüpheli olduğu gerekçeleriyle, haklı olarak eleştirilmiştir (**özellikle bkz. TEOMAN'ın BATİDER, 2009/2'deki makalesi**). Bu eleştiri- lere rağmen, önce, 5941 Sayılı (yeni) Kanun'un geç. 1'nci maddesi ile ibraz yasağının önce 31.12.2011'e kadar, sonra birkaç kez ve en sonunda 7061 Sayılı Kanun'la ÇK. geç. m. 3/5'te yapılan değişiklik ile 31.12.2020'ye kadar uzatılmış olması nedeniyle, eleştiriler güncelliğini ve değerini koru- maktadır (**bkz. M. BAHTİYAR, 5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek, K. Has Üniv. Hukuk Fak. Der. S. 2013/2**).

Düzenlenme tarihi, ibraz sürelerinin başlaması (m. 796), düzenleyenin ehliyetini saptama (m. 670) ve zamana- şımı (m. 814) yönlerinden büyük önem taşır.

– Düzenlenme yeri de senette açıkça gösterilebilir. Aksi takdirde düzenleyenin adı (aslında imzası olmalı) yanında yazılı olan yer düzenlenme yeri sayılır. Bu da yoksa çek ge- çersiz olur (TTK. 781/3). Birden fazla ve çelişkili düzenlen- me yeri gösterilmesi halinde de sonuç aynıdır.

Yargıtay kararlarında, düzenlenme yerinin belirli bir mülki idare birimi (il, ilçe, köy) olması aranır (**karşı görüş**

için bkz. MOROĞLU, Makale). Bazen uygulamada kısaltmalar kullanılabilmektedir. YARGITAY, T. 14.12.1992 ve E. 1992/1 ve K. 1992/5 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında, neresi olduğu açıkça anlaşılmak şartıyla kısaltma yapılabilirliğine karar vermiştir. Bu nedenle örneğin, “K. Eli”, “Bl.”, “Ant.”, “Trb.” ve “Esk.” kısaltmaları bu gereği karşılamadıkları için çeki geçersiz kılarlar. Buna karşılık “G. Antep”, “K. Maraş”, “Ş. Urfa” tereddüt yaratmadığı için çek geçerli sayılır.

Düzenlenme yeri de, taahhütlerin şekli ve sonuçları, sürelerin belirlenmesi, yetkili mahkeme veya icra dairesini saptama gibi yönlerden önemlidir.

F. Düzenleyenin imzası (m. 780/1, f).

Poliçede ve bonoda olduğu gibi, çekte de düzenleyenin el yazılı imzasının bulunması şarttır; imzanın yanında ad-soyad veya ticaret ünvanının yazılı olup olmaması önemli değildir.

Düzenleyen, bizzat veya bir temsilci aracılığıyla çek keşide edebilir. Fakat ÇK. 5/3, çek hesabı sahibi gerçek kişinin, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemeyeceğini, gerçek kişinin temsilcisi olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluğun çek hesabı sahibine ait olacağını hükme bağlamıştır.

G. Bankaca verilen seri numarası (6728 Sy. Kanunla değişik m. 780/1, g).

H. Karekod (6728 Sy. Kanunla değişik m. 780/1, h).

IV. ŞEKİL ŞARTLARINA AYKIRILIĞIN SONUÇLARI

Yukarıda, kanunun saymış olduğu ve varlığı zorunlu olan şekil şartlarına değindik. Fakat poliçe ve bonoda olduğu gibi, bunların hepsi, çekin geçerliliğine aynı derecede etki yapmadıkları gibi, bunlara ilaveten çeke yazılabilen (ihtiyari) kayıtlar da vardır. Tüm bu unsur ve kayıtlar birlikte değerlendirildiğinde, geçerlilik açısından çek kayıtları üç grupta toplanır:

A. Mutlak zorunlu kayıtlar: Eksiklikleri, belgeyi çek olarak geçersiz kılan şekil şartlarıdır: Çek sözcüğü, belirli bir miktarın kayıtsız ve şartsız ödenmesi konusunda hava- le, muhatap, düzenlenme tarihi ve düzenleyenin imzası bu türdendir (m. 776, 779/1).

Önemle belirtmeliyiz ki; 6728 Sy. Kanun'un 70. madesi ile, TTK. 780/1'e eklemeler yapılmış, yukarda G ve H bentlerinde saydığımız iki husus (Bankaca verilen seri numarası ile karekod), çekin mutlak zorunlu kayıtlarına dahil edilmiş; fakat yabancı banka tarafından bastırılan çekler bu zorunluluktan muaf tutulmuştur (TTK. 781/4). Şu halde Türk bankalarınca bastırılan çeklerde bu iki hususun bulunmaması da, çeki geçersiz kılacaktır (TTK. 781/1).

6728 Sy. Kanun'un TTK. ve ÇK'da yaptığı değişiklik ve eklemelerle birlikte karekodlu çek sistemine geçilerek, çekin güvenle tedavülünü sağlamak ve karşılıksız çeklerin en aza indirilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Bu kapsamda TTK. 780/1'e eklenen iki bent dışında, aşağıdaki üç fıkra da eklenmiştir:

(2) (Ek fıkra: 15/7/2016-6728/70 md.) Çek alacaklıla-

rı, ellerinde bulunan çek ile çek hesabı sahibine ve bu çeki düzenleyenlere ilişkin verilere karekod aracılığıyla erişim sağlayabilir. Karekod ile;

- a) Çek hesabı sahibinin adı, soyadı veya ticaret unvanı,
- b) Çek hesabı sahibinin tacir olması hâlinde, ticaret siciline tescil edilen yetkililerinin adı, soyadı veya ticaret unvanı,
- c) Çek hesabı sahibinin, çek hesabı bulunan toplam banka sayısı,
- d) Çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmemiş çek adedi ve tutarı,
- e) Düzenlenerek bankalara teslim edilen çeklerin adedi ve tutarı,
- f) Son beş yıl içerisinde ibrazında ödenen çeklerin adedi ve tutarı,
- g) İbraz edilen ilk çekin ibraz tarihi,
- h) İbraz edilen son çekin ibraz tarihi,
- ı) İbrazında ödenen son çekin ibraz tarihi,
- i) Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören ve halen ödenmemiş çeklerin adedi ve tutarları,
- j) Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören ve sonradan ödenen çeklerin adedi ve tutarı,
- k) Son beş yılda “karşılıksızdır” işlemi gören son çekin ibraz tarihi,

- l) Çek hesabı sahibi hakkında çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığı, varsa yasaklama kararının tarihi,
- m) Her bir çek yaprağı ile ilgili olarak tedbir kaydı olup olmadığı,
- n) Çek hesabı sahibi tacirse, iflasına karar verilip verilmediği, iflasına karar verilmişse kararın tarihi, çek hesabı sahibi ya da cirantanın rızası aranmaksızın üçüncü kişilerin erişimine sunulur.

(3) **(Ek fıkra: 15/7/2016-6728/70 md.)** İkinci fıkrada belirtilen verilere ulaşılmasını sağlayacak karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemi 5411 sayılı Kanunun ek 1 inci madde hükmü uyarınca kurulan Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından oluşturulur. Risk Merkezi sistemdeki verileri, 5411 sayılı Kanunun ek 1 inci maddesinin on birinci fıkrası uyarınca bilgi alışverişini gerçekleştirdiği şirket ile paylaşmaya yetkilidir. Bu yetki kullanıldığı takdirde sistem bilgilerin paylaşıldığı şirket nezdinde kurulabilir.

(4) **(Ek fıkra: 15/7/2016-6728/70 md.)** Çekte yer alacak MERSİS numarası ile karekodun tanım ve içerikleri ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığının müştereken çıkaracağı tebliğle belirlenir (**bkz. 31.12.2016 tarihli, 29935 üçüncü mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmış olan Çeklerde Karekod Uygulamasına İlişkin Tebliğ**).

Karekodlu çek sistemine yönelik olarak 6728 Sy. Kanun ile ÇK. 3’e de onuncu fıkra eklenmiş ve orada, lehine karekodlu çek düzenlenen lehbara, aldığı çeki, TTK.

780/3'te belirtilen sisteme kaydedeceği düzenlenmiştir. Bu kayıt tarihinden sonra çek düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde olacak değişiklikler, çek hesabı sahibi tüzel kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacaktır.

5941 Sayılı Kanun, çeklerin baskı şekli ve çek yapraklarında yer verilmesi gereken hususlar konusunda da ayrıntılı düzenlemeler içermektedir:

- m. 2, f. 6'ya göre, çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esaslar, Maliye Bakanlığı, Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşü alınarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca Resmî Gazete'de yayımlanacak tebliğle düzenlenir (2010/2 Sayılı Tebliğ için bkz. RG. 20.01.2010). Ayrıca, tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılır. Hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesapları açılır. Hamiline düzenlenecek çeklerde, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekir. Çek yapraklarının üzerinde "hamiline" ibaresi matbu olarak yer alır.

Hamiline olmayan çek yaprakları kullanılmak suretiyle hamiline çek düzenlenmesi halinde bu çek geçersiz olmayıp, TTK'daki unsurları taşıması şartıyla geçerlidir (ÇK. 2, f. 9). Fakat bu çeki düzenleyen kişi hakkında idari para cezası uygulanır (ÇK. m. 7, f. 9, m. 4, f. 3).

Aynı şekilde, tacir çeki-tacir olmayan çeki ayırımına riayet edilmemesi de çeki geçersiz kılmamakta (ÇK. 2, f. 9), fakat ilgililer hakkında cezai yaptırımlar (ÇK. 7, f. 1-3) uygulanmasına yol açmaktadır (**5941 Sayılı Kanun'un getirdiği ayrımlar ve çek türleri hakkında geniş bilgi,**

öneri ve eleştiriler için bkz. NARBAY'ın Terazi Hukuk Dergisindeki makalesi).

- ÇK. 2, f. 7'ye göre, çek defterinin her bir yaprağına;
- a) Çek hesabının numarası,
- b) Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı,
- c) Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı,
- ç) Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası,
- d) Çekin basıldığı tarih yazılır (6273 Sy. Kanun, m. 1 ile ÇK'ya eklendi),
- e) Çek hesabı sahibi gerçek kişi ise TC. kimlik numarası, tüzel kişilerde ise varsa Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) Numarası (6728 Sy. Kanun, m. 61 ile eklendi),
- f) Çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması halinde, ayrıca düzenleyenin TC. kimlik numarası (6728 Sy. Kanun, m. 61 ile eklendi) yazılır.
- g) Ayrıca, tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadı, düzenlenen çek üzerine açıkça yazılır (m. 2, f. 8).

Fakat bu hususlar, çekin geçerliliği için zorunlu unsurlar değildir. Çünkü, ÇK. 2, f. 9 uyarınca, "Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez".

B. Alternatif zorunlu kayıtlar: Senede açıkça yazılmış olmasalar bile eksiklikleri başka bir yoldan giderilmiş sayılan kayıtlar olup, düzenlenme yeri buraya girer. Çünkü, düzenlenme yeri açıkça gösterilmemiş ise, düzenleyenin adı (imzası olmalı) yanında yazılı olan yer düzenlenme yeri sayılır. Bu da yoksa çek geçersiz olur (m. 781/3).

Police ve bonodan farklı olarak çekte ödeme yerini alternatif zorunlu değil, ihtiyari kayıtlar arasında düşünmek daha doğru olur Çünkü, çekte ödeme yeri açıkça gösterilmemiş ise, muhatabın ünvanı yanında yazılı olan yer ödeme yeri sayılır. Fakat burada birden fazla yer yazılmış ise, çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık veya başkaca kayıt da yoksa çek, muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir (m. 781/2). Görüldüğü üzere ödeme yerinin gösterilmesi, çekin alternatif de olsa zorunlu kayıtlarından değildir (**karş. BOZER/GÖLE, s. 210'da, ödeme yerinin alternatif zorunlu unsur olduğu belirtilmekte ise de, anılan düzenleme nedeniyle bu fıkre katılamıyoruz**).

C. İhtiyari kayıtlar: İstendiğinde senede yazılabilen ve senet geçerliliği açısından önemi olmayan kayıtlardır. İhtiyari kayıtlar da, TTK'da sayılmış olanlar ve olmayanlar biçiminde ikiye ayrılabilir:

TTK'da sayılan ihtiyari kayıtlara başlıca örnekler:

- Ödeme yeri (m. 781/2),
- Lehtar belirtilmesi veya hamiline kaydı (m. 785),
- Menfi emre kaydı (m. 788/2),
- Döviz üzerinden düzenlenen bir çekte aynen ödeme kaydı (m. 802),

- Çekin bir bankaya ödeneceği kaydı (= Çizgili çek, m. 803-804),
- Protestodan muafiyet kaydı (m. 818, 722),
- Aval kaydı (m. 794) gibi.

Kanunda sayılmayan ihtiyari kayıtlara, HMK. ya da İİK. uyarınca yetkili icra daireleri ve mahkemelerin belirlenmesi (HMK. 17, bkz. Poliçede yaptığımız açıklamalar), tahkim kaydı, teyit kaydı, vize kaydı, ihbar kaydı (düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişki ile ilgili) örnek verilebilir.

Senet üzerine bazı kayıtların yazılmasına izin verilmemiştir:

İzin verilmemesine rağmen yazılan bu kayıtlar etkisi açısından iki türlü olabilir. Bazı kayıtlar çeki geçersiz kılmaz ve yalnız kendisi geçersiz sayılır: Kapital faizi kaydı (m. 786), kabul şerhi (m. 784), düzenleyenin ödememeden sorumsuzluk şartı (m. 818, 679) ve vade (m. 795) buraya girer. Diğer bazı kayıtların çeki yazılması ise çeki geçersiz kılar: Bedelin ödenmesini şarta veya temel ilişkiye bağlayıcı nitelikteki bir kayıt gibi (m. 780/1, b).

V. ÇEKİN TEMEL BAZI ÖZELLİK VE FARKLILIKLARI

Çekin, diğer kambiyo senetlerinden başlıca farklarına yukarıda değinmiştik. Asli işlevi itibariyle bir ödeme aracı olması ve Türk Hukukunda muhatapın banka (veya benzer kurum) olması zorunu, gerek içeriği açısından, gerek tabi olduğu başkaca hükümler açısından çeki bazı özellikler vermekte ve onu, poliçe ve bonodan oldukça farklı-

laştırmaktadır. Bu özellik ve farklılıklar kapsamında, çekte lehtar, vade ve ibraz süreleri, çekin devri ve kabul yasağı konuları üzerinde ayrıca durmak gerekir:

A. Çekte Lehtar

Police ve bonoda mutlaka lehtar gösterilmesi gerektiği halde (m. 671/1, f, 776/1, e), çekte lehtar yazılması zorunlu değildir.

Çek, diğer kambyo senetleri gibi kanunen emre yazılıdır (m. 788/1). Fakat istenirse menfi emre kaydı konularak nama düzenlenebileceği gibi (m. 788/2, 785/1, b) police ve bonodan farklı olarak hamiline de yazılabilir. Lehtar gösterilmemiş olan çekler ile belli bir kişi lehine olarak "veya hamiline" sözcüğü eklenerek düzenlenen çekler de hamiline yazılı sayılır (m. 785).

Çekte lehtar kısmına yazılanın bir gerçek ya da tüzel kişiyi göstermemesine ilişkin olarak öğretide çoğunluk ve Yargıtay, lehtarın çekte zorunlu unsur olmadığı gerekçesiyle, bu tür bir çeki hamiline düzenlenmiş saymaktadır (**ÖZTAN, REİSOĞLU, BOZER/GÖLE, PULAŞLI**). Buna karşılık aksi görüş, çekin hamiline sayılmasının kanunda üç hal ile sınırlandığı, çekte lehtar kısmını doldurmak isteyen fakat lehtar geçerli biçimde gösteremeyen kişinin iradesinin ise çeki hamiline düzenlemek olmadığı gibi gerekçelerle, lehtar kısmı geçersiz olan çekin de geçersiz sayılması gerektiği yönündedir (**bkz. TEOMAN, YTH. ve KENDİGELEN, Çek, s. 163 vd.**).

Çekin nama, emre veya hamiline olmasının önemi, doğaldır ki, devir şekli ile defilerin öne sürülmesi başta gelmek üzere birçok konuda yol açacağı farklılıktır.

B. Çekte Vade ve İbraz Süreleri

TTK'ya göre, çekte vade yoktur; çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış sayılır. Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce bankaya ibraz edilen bir çek, ibraz günü ödenir (TTK. 795, ÇK. 3, f. 8; karş. ÇK.'ya 6273 Sy. Kanunla eklenen geçici 3'üncü maddenin 5'inci fıkrası ve eleştirisi için bkz. Yukarıda, çekin unsurlarına ilişkin açıklamalar).

Çek bir ödeme aracı olduğu ve görüldüğünde ödenmesi gerektiği için, kanunda, ödenmek üzere bankaya ibrazına özgü, belirli, kısa ve kesin bazı süreler öngörülmüştür. İbraz süresi denilen bu süreler kanunda üç türlü düzenlenmiştir. Bu sürelerden hangisinin uygulanacağı, çekin üzerindeki düzenlenme ve ödeme yerlerine bakılmak suretiyle saptanmaktadır.

TTK. 796/3'e, eTK. 708/4 ve eTK. 729 nedeniyle yapılan tartışmaları (özellikle bkz. **TEOMAN, Çekte İbraz Süresine ilişkin makalesi**) önlemek için, *"İbraz süreleri, çekin düzenlendiğinin ertesi günü başlar"* cümlesi eklenmiştir. Bu durumda da, çekin, üzerinde yazılı olan keşide tarihinde ibraz edilip edilemeyeceği sorunu gündeme gelebilir.

TTK. 795, ibraz süresi işlemeye başlamadan ibraza olanak tanımakta ise de, ÇK.'nın geçici 3'üncü maddesinin 5'inci fıkrasındaki ibraz yasağı, ÇK. 3/8'deki hukuki takip yasağı ve ÇK. 5/1'de düzenlenen sorumluluk hükümlerinin uygulanması bakımından hep, "kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz" şartından söz edilmesi, TTK. 796/3'ün sorun ve tartışmalara yol açacağını göstermektedir (bkz. **KENDİGELEN, İlk Tespitler**).

Kanımızca, m. 796/3'e, ibraz sürelerinin çekte yazılı tarihten itibaren işlemeye başlayacağı yazılıp, m. 817'ye de, m. 796/3'ü saklı tutan bir hüküm eklenerek sorun aşılabilirdi (**nitekim bkz. BAHTİYAR**, Makaleler, C. II'deki yazımız).

Kanunda öngörülen üç tür ibraz süresi şunlardır (m. 796/1-2):

- Bir çek düzenlendiği yerde ödenecekse 10 gün,
- Düzenlendiği yerden başka yerde ödenecekse 1 ay,
- Başka bir ülkede ödenecek ise, düzenlenme ve ödeme yerleri aynı kıtada iseler 1 ay, ayrı kıtalarda iseler üç aylık süre içerisinde bankaya ibraz edilmeleri gerekir. Avrupa ülkeleri ile Akdeniz'de sahili bulunan ülkeler bu açıdan aynı kıtada sayılır.

Maddenin uygulanması açısından "yer" kavramı da açıklanmaya muhtaçtır. "Yer" ile amaçlananın ne olduğu tartışmalı olup, bu konuda doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür:

Bir görüşe göre, yer belirlenirken ilçe sınırları esas alınmalı, fakat büyükşehir belediyelerinin bulunduğu yerlerde büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan tüm ilçeler aynı yer sayılmalıdır (**ÖZTAN, REİSOĞLU**). Diğer görüş uyarınca ise il sınırları esas alınmalıdır (**ŞİMŞEK, NARBAY**). Bankacılık uygulaması da il sınırlarını esas alır.

YARGITAY, il sınırlarını esas alması yanında, çelişkili biçimde bazı kararlarında da il belediye sınırlarını uygulamıştır. Konu çok önemli olduğu için, aslında kanunda yapılacak bir düzenleme ile soruna açıklık getirilmesi veya

içtihatların birleştirilmesi yoluyla tereddütlerin giderilmesi gerekir. Bu arada karışıklıkları önlemek ve uygulama birliği sağlamak açısından il sınırlarının esas alınması faydalı olacaktır (**nitekim bkz. ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, N. 1015**). Ayrıca, 5216 Sayılı Kanun'un m. 3/a hükmü ile büyükşehir belediyesi kurulan yerlerde il sınırları ile büyükşehir belediyesi sınırlarının eşitlenmiş bulunduğu da dikkate alınmalıdır.

Yukarıda şekil şartlarının açıklarken değindiğimiz üzere, önemli olan düzenlenme tarihinin senede yazılması olduğu ve bu tarihin mutlaka gerçek düzenlenme tarihini göstermesi gerekmediği için uygulamada, düzenlenme tarihi gerçeğinden daha sonraki (ileri) veya önceki (geçmiş) bir tarih olarak yazılabilmektedir. İbraz süreleri de çekte yazılı tarihten başladığı için, bu sayede, ibraz süreleri fiilen uzatılmış ya da kısaltılmış olunmaktadır.

Özellikle ileri bir tarih yazılması durumunda ibraz süresi fiilen uzadığı için, adeta vadeli bir çek yaratılmış gibi bir sonuç doğmaktadır. eTK. 707 ve ÇK. 3, f. 8 hükümleri, üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce çekin bankaya ibrazına izin vermekte iken, en son, 7061 Sayılı Kanun'un ÇK.'da (geç. m. 3/5'te) yaptığı değişiklik uyarınca, ileri tarihli düzenlenen çeklerin, 31.12.2020'ye kadar, çekteki düzenleme tarihinden önce bankaya ibrazının geçersiz olduğu düzenlenmek suretiyle, geçici de olsa, eTK. 707 ve ÇK. 3, f. 8 hükümlerinin uygulanması askıya alınmış ve adeta çekte vadeye cevaz verilmiştir.

C. Çekin Devri

Çek, devir şekli açısından hangi türde yazılmış ise ona göre de devredilir:

- Nama yazılı ise devir beyanı ve senet zilyetliğinin nakli ile,
- Hamiline yazılı veya böyle yazılmış sayılıyorsa senet zilyetliğinin nakli ile,
- Emre yazılı ise ciro ve senet zilyetliğinin nakli ile devredilir.

Çekin cirosu, diğer kambiyo senetlerine oranla bazı farklılık ve özellikler gösterir:

- **Ciro, ibraz süresi bitmeden yapılabilir.** İbrahim süresi geçtikten veya ödememenin saptanmasından sonra yapılan ciro, alacağın temlik hükmündedir. Aksi kanıtlanıncaya dek tarihsiz bir ciro, ibraz süresi içerisinde yapılmış sayılır (m. 793). Poliçede ödememenin saptanması için öngörülen iki iş günlük ek süre burada yoktur; çekte ödememenin saptanması da ibraz süresi içerisinde olur. Fakat ibraz son gün gerçekleşmiş ise, ödememe, ertesi işgününde de saptanabilir (m. 809).
- **Poliçe ve bono amaç yönünden temlik, tahsil veya rehin cirosu yapılabilir iken, çok kısa olan ibraz süreleri ve ödeme aracı niteliği nedeniyle çekte m. 689 çerçevesinde açık rehin cirosu yapılamaz (m. 818/1, d ve f).** Fakat kısa vadeli bir alacak için gizli (inançlı) rehin cirosu yapılabileceği kabul edilmektedir.
- **Muhatabın cirosu batıldır (m. 789/2).** Aksi takdirde muhatap kambiyo sorumu altına sokulmuş olurdu ki, bu kabul yasağının konuluş amacı ile bağdaşmazdı.

- Muhataba ciro da makbuz hükmündedir; meğer ki muhatabın birden çok şubesi olup da ciro, diğer bir şubeye yapılmış olsun (m. 789/4).
- Hamiline yazılı bir çekin yalnız teslim (zilyetliğin nakli) yoluyla devri mümkündür. Hamiline yazılı çek ciro edilmiş ise, bu ciro, cirantayı sorumluluk altına sokar; fakat senedi emre yazılı hale getirmez (m. 791). Bu cironun teminat fonksiyonu vardır. Ancak meşru hamilin tespiti açısından ciro silsilesine bakılmaz.
- Hamiline çekin, ibraz süresi geçtikten veya ödeme saptandıktan sonra cirosunun da TTK. 793'e kıyasen alacağın temliki sonuçlarını doğurması gerektiği, öğretide kabul edilmektedir (**bkz. KENDİGELEN, Çek, s. 191 vd. ve orada anılan Yargıtay kararları**).

D. Çekte Kabul Yasağı ve Muhatabın, Çeke Duyulan Güveni Artırmaya Yönelik Bazı İşlemleri

1. Çekte Kabul Yasağı: TTK. 784 gereğince çekte kabul yoktur; çek üzerine yazılan kabul şerhi de yazılmamış sayılır. Bu yasağın gerekçe ve sonuçları hakkında çeşitli şeyler söylenebilir: Kabul yasağı sayesinde ödeme kuşkulu kaldığı için çekin bir an önce ibrazına yol açması, kabulün, çekin görüldüğünde ödenecek bir senet olması ile bağdaşmaması, bankaların çek borçlusu değil, müşterilerine hizmet ifa eden bir kurum olma arzuları, kabulün çeki bir banknota dönüştürücü etki yaratacağı ve dolayısıyla devletin banknot çıkarma konusundaki tekel yetkisinin ihlal edilmiş olacağı gibi.

Kabul yasağı emredicidir. Bu nedenle, kabul şerhi yazılmamış sayılır. TTK. 789/2,4 ile 794/2, yalnızca kabulün değil, bankayı dolaylı yoldan da olsa sorumluluk altına sokacak diğer (muhatapın aval vermesi, muhataba ciro, muhatapın cirosu gibi) işlemlerin de yasaklandığını açıkça göstermektedir. Kabul geçerli olmadığı içindir ki, çekteki kambiyo taahhüdünün asıl borçlusu yoktur; yalnızca başvuru borçluları (düzenleyen, cirantalar ve avalistler) vardır.

2. Muhatapın, Çeke Duyulan Güveni Artırmaya Yönelik Bazı İşlemleri

Kabul yasağı, bankanın düzenleyene ve hamile karşı çek dışında sözleşmesel sorumluluklar üstlenmesini önlemediği gibi, kabul sonucu doğurmamak şartıyla, bankanın çek üzerine bazı kayıtlar koymasını da yasaklamamaktadır.

Nitekim uygulamada, muhatapın çek dışında veya çek üzerinde bazı beyanlarda bulunduğu ve böylece çeke duyulan güveni artırarak tedavül ve ödenme yeteneğini güçlendirdiğine rastlanmaktadır. Çekte teyit, çekin vizesi, garantili çek ve banka çeki de bu gereksinim sonucunda doğmuş ve benimsenmiş uygulamalardandır:

a) Çekte Teyit (Bloke Çek): Teyit, muhatap bankanın çek karşılığının var olduğunu ve ödenmesinin mümkün bulunduğunu çek üzerinde beyan etmesidir. "Karşılığı vardır", "teyit edilmiştir", "blokedir" veya "karşılığı hamilin emrindedir" gibi bir ifade bankaca çek üzerine yazılır ve altına banka yetkililerince imza atılır. Teyit çoğunlukla düzenleyen tarafından, bazen de hamil tarafından istenir.

Teyit konusunda eTK'da olduğu gibi, TTK'da da hüküm yok ise de, kabul anlamına gelmediği için doktrin ve YAR-

GITAY, eTK döneminde, teyide cevaz vermiştir (örneğin bkz. 11. HD. T. 25.6.1998, 3542/4875 sayılı karar; ayrıca ÖZTAN, POROY/ TEKİNALP, KINACIOĞLU ve ERİŞ).

Kabul muhatabı bağımsız ve soyut bir borç altına sokmakta iken, teyit eden banka, feri borç altına girer. Böylece, karşılığın varlığını ve ibraz süresi içerisinde ödemeye hazır olduğunu açıklar. Karşılığı da hamil lehine bloke eder (dondurur); hatta parayı bu hesaptan çıkararak ayrı bir hesaba alması, düzenleyenin alacaklıları tarafından uygulanması muhtemel bir haczi önleyeceği için basiretli davranışın gereğidir. Düzenleyen bu süre içerisinde hesapta tasarruf edemez. İbraz süresi bitince blokaj kaldırılır ve para düzenleyen hesabına aktarılır.

b) Çekin Vizesi: Teyitten farklı olarak geçici nitelikte bir beyan olup, banka, yalnızca kendisine karşılık olup olmadığının sorulduğu o anda karşılığın var olduğunu açıklamaktadır. Yoksa hamile karşı bir sorumluluk altına girmemektedir. Var olduğu açıklanan karşılık sonradan ortadan kalkabilir; bu durum bankanın sorumluluğunu gerektirmez. Hatta bankanın karşılığın tamamen veya kısmen ortadan kalktığını hamile bildirme yükümünün dahi bulunmadığı kabul edilmektedir.

c) Garantili Çek (Çek Kartı): Çek kartı, bir bankanın, çek anlaşması yaptığı müşterisine verdiği ve onun düzenleyeceği çekleri belirli bir limite kadar ödeme garantisini yazdığı bir karttır. Kart ile birlikte bir de çek defteri verilir. Banka böylece, çek dışındaki bir taahhüt ile limit dahilinde çekin ödeneceğini hamile karşı garanti etmektedir; karşılık olmasa bile banka ödeme yapmakla yükümlüdür. Yeter ki, kart üzerindeki bilgiler ve imza ile çek içeriği uyumlu olup,

çek, kartın geçerlilik süresi içerisinde düzenlenmiş ve süresinde ibraz edilmiş bulunsun.

Bu ilişki, niteliği açısından, üçüncü kişi yararına tam sözleşme kavramı ile açıklanabilir (BK. 129). Çek dışında bir taahhüt olduğu için kabul yasağı ile çelişmediği kabul edilir. Yaygın ve hatta uluslararası bir yöntemdir.

d) Banka Çeki: Müşteri, bankasından bir çek düzenlemesini ister. Banka da genellikle müşterisi ile aynı yerde olan bir şubesi üzerine çek (banka çeki) keşide eder (m. 818/1, a, 673). Düzenleyen banka olduğu ve ödeme garantili olduğu için, muhatapça kabul edilmiş bir çek bulunduğu izlenimi yaratır. Çekin lehdarı, hesap sahibi olan müşteri veya onun gösterdiği, örneğin onun ödeme yapacağı başka birisidir. Aslında çek bedelini banka değil, önceden nakden veya hesaben bedeli bankaya ödemek suretiyle müşteri karşıladığı için bu tür çeklere “keşideci çeki” de denilmektedir.

YARGITAY (örneğin bkz. 11. HD. T. 1.3.1982, 700/820 sayılı karar) ve doktrinde bazı yazarlar, eTK. 730’un (TTK. 818/1,a’nın) yaptığı açık yollamadan dolayı çekte de uygulanan eTK 585 (TTK. 673)’e dayanarak çekin düzenleyen üzerine çekilebileceğinden hareketle bu tür çeki geçerli kabul etmişlerdir (**bkz. DOMANIÇ, POROY/TEKİNALP, REİSOĞLU, ERİŞ**). Aksi görüş ise, muhatap bankanın düzenleyen olmasının çekte kabul yasağı ile bağdaşmayacağı, banka şubelerinin ayrı tüzel kişiliği bulunmadığı için aynı tüzel kişinin kendi kendisiyle çek anlaşması yapamayacağı ve ÇK’da getirilen düzenlemelerin burada uygulanma imkanı olamayacağı gibi gerekçelerden hareketle banka çeklerini geçersiz saymakta veya TTK. anlamında çek sayılmasına kuşkuyla bakmaktadır (**bkz. TEOMAN’ın konuya**

ilişkin makalesi; ayrıca, ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, N. 1123).

VI. ÇEKİN ÖDENMESİ

A. Ödeme İçin İbraz ve Önemi

Çek meşru hâmil ya da yetkili temsilci tarafından süresi içinde muhataba ibraz edilmelidir. Muhatap, çekle işleyen hesabın açıldığı bankanın şubesi değil, banka tüzel kişiliğidir. Bu nedenle ibraz, muhatap bankanın hesabın olduğu şubesine veya başka bir şubesine yapılabilir. Hesabın olduğu şubeye ibraz halinde, karşılık varsa ödeme yapılır. Başka şubeye ibraz halinde ise, provizyon istenmek suretiyle ödeme yapılır (ÇK. 3, f. I).

Çekin başka bir şubeye ibraz edilmesi, ibraz sürelerinde asla değişiklik yaratmaz; çünkü bu süreler baştan belirli ve kesin olup, düzenlenme ve ibraz yerlerine göre değil, düzenlenme ve ödeme yerlerine göre saptanır. Aksi takdirde, hamilin keyfine göre üç tür süreden birisi yerine diğerinin uygulanmasına fırsat verilmiş de olurdu (**nitekim bu yönde, Yargıtay CGK.’nın 15.3.1993 ve 3.7.2001 tarihli kararları için bkz. MOROĞLU/ KENDİGELEN, s. 706 vd.**).

İbraz, iş günlerinde ve iş saatleri içinde yapılabilir. İbraz süresinin son günü tatile rastlıyorsa, süre, tatili izleyen ilk iş günü mesai saatleri bitimine dek uzar (TTK. 816).

Çekin başka bir bankaya ibrazı, “ödeme için ibraz” değil, “tahsil cirosu” veya “senedin iskontoyna tabi tutulması talebi” niteliğindedir. Takas odasına ibraz da ödeme için ibraz sayılır (TTK. 798).

İbraz süresi geçtikten sonra muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü yoktur; fakat çekten cayılmamış ise muhatapın dilerse ödeme yapma yetkisi vardır (TTK. 799/2). Şu halde, ibraz süresi geçtikten sonra banka isterse ödeme yapar, isterse yapmaz.

İbraz süresini kaçıran hamil, düzenleyen ve cirantalara başvuru hakkını yitirir; çek de kambiyo senedi olma niteliğini kaybeder. Bu durumda hamil, asıl borç ilişkisine veya sebepsiz zenginleşme kurallarına göre düzenleyenden talepte bulunabilir (TTK. 818/1, m. 732).

İbrazın önemi özellikle şu noktalarda görülür:

- İbraz ile alacak muaccel olur ve karşılık varsa derhal ödenmesi gerekir (TTK. 795, ÇK. 3, f. 1). Karşılık olmasına rağmen ödeme yapmayan banka, düzenleyene karşı ÇK. 3 ve çek anlaşması gereği, hamile karşı da ÇK. 3, f. 7 uyarınca sorumluluk altına girer. Ayrıca, ilgili banka görevlisine cezai yaptırım uygulanır (ÇK. 3, 7, f. 5). Ödeme, kambiyo ilişkisini herkes açısından sona erdirir.
- İbraza rağmen ödenmeme durumunda hamil, durumu tespit ettirdikten sonra başvuru hakkını kullanabilir (TTK. 808 vd.).
- Bloke çek karşılığı ibraz süresi sonunda serbest bırakılır (bloke çözülür).
- Çekten cayma ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm doğurur. İbraz süresi geçtikten sonra muhatap, karşılık olsa ve çekten cayılmamış olsa bile ödeme yapmak zorunda değildir (TTK. 799).

- Emre yazılı çek, ancak ibraz süresi sonuna dek ciro edilebilir; karşılıksızlık saptandıktan veya ibraz süresi geçtikten sonra yapılan ciro, alacağın temlikli hükmündedir (TTK. 793).
- Çekte zamanaşımı, ibraz süreleri bitiminden itibaren işler (TTK. 814).

B. Çekin Ödenmesi, Ödenmesinin Önlenmesi ve Sahte/Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Dolayı Sorumluluk

1. Çekin Ödenmesi

- Çek ibraz süresi içerisinde ve görüldüğünde ödenir (TTK. 795, ÇK. 3). Bu kuralın iki istisnası vardır:
- Birincisi, ileri tarihli bir çek, ibraz süresi başlamadan ödenebilir (TTK. 795, ÇK. 3, f. 8; fakat **ÇK.'nın geçici 3'üncü maddesinin 5'inci fıkrası, ileri tarihli düzenlenen çeklerin, 31.12.2020'ye kadar, çekteki düzenleme tarihinden önce bankaya ibrazının geçersiz olduğunu düzenlemek suretiyle, geçici de olsa, adeta çekte vadeye izin vermiştir**).
- İkincisi, cayılmamış ise, ibraz süresi geçtikten sonra dahi ödenebilir (TTK. 799).

Çek kendisine ibraz edildiğinde banka, hamilin meşru hamil olup olmadığını, kimliğini ve emre yazılı çeklerde ciro silsilesini kontrol etmelidir; fakat imzaların sıhhatini kontrol yükümlülüğü yoktur (TTK. 790, 801).

Ayrıca ÇK. 3, f. 1, hesabın bulunduğu şube dışındaki bir şubeye ibraz edilen çekin, ödenmeden önce, hamilin

vergi kimlik numarasının da saptanmasını ve karşılık istenmek suretiyle ödenmesini öngörmüştür.

Bankanın çeki ödemesi çeşitli biçimlerde gerçekleşebilir:

- Çek nakden ödenebileceği gibi, hesaben de ödenebilir (TTK. 805 vd.).
- Ödeme, çizgili çek yoluyla da olabilir. Çizgili çek, herhangi birisine ödeme yapılmaması ve güven amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir. Düzenleyen veya hamil, çekin yüzüne paralel ve eğik iki çizgi çekerek, ödemenin münhasıran bir bankaya veya muhatabın müşterisine yapılmasını sağlayabilirler (=Genel çizgili çek). İki çizgi arasına belirli bir banka yazılmış ise, ödeme ancak o bankaya veya bu banka muhatap ise müşterisine yapılır (=Özel çizgili çek) (bkz. TTK. 803-804).

Çek tamamen ödenirse kambiyo ilişkisi sona erer; çek makbuz olarak bankada kalır. Haricen ödeme yapar ise çeki, borçlunun alması gerekir. Aksi takdirde ödediğini kanıtlama yükümü kendisine düşer.

Kısmen karşılık var ise, muhatap kısmi ödeme yapmakla yükümlüdür (TTK. 783/2, ÇK. 3, f. 3/b, 7). Bu durumda çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Hamil, bu fotokopi ile, başvuru borçlularına veya kambiyo senetlerine özgü takip yoluna gidebileceği gibi, Savcılığa şikayette bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin talebi halinde çek aslı bu mercilere gönderilir (ÇK. 3, f. 6).

Hamil kısmi ödemeyi reddedemez; aksi takdirde alacaklı temerrüdü gerçekleşir ve hamil, başvuru hakkını kısmen kaybeder (TTK. 818/1, h, 709). ÇK. 3, f. 5'te kısmi ödemenin kabul edilmemesinden söz edilmiş ise de, hükmün amacı poliçe ve bonodan farklı olarak çek hamiline kısmi ödemeyi reddetme hakkı tanımak değil, kısmi ödemenin fiilen reddi halinde bankanın yapacağı işlemlere açıklık getirmektir. Maddenin gerekçesi de bu hususu doğrulamaktadır.

Anılan maddeye göre, muhatap bankanın çek yaprağı başına sorumlu olduğu tutar dahil, kısmi ödemenin hamil tarafından kabul edilmemesi halinde, m. 3, f. 2 uyarınca "karşılıksızdır" işlemi yapılır; ibraz tarihi ile ödememe nedeni çeki yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamile geri verilir; çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi çekilerek bankaca saklanır. Böylece, hiçbir ödeme yapılmaksızın hamile geri verilen çek üzerinde ekleme ve değişiklikler yapılması olasılığı giderilmek istenmiş ve çekin, ibraz anındaki durumunun kanıtlanması sağlanmıştır.

2. Ödemenin Önlenebilirliği

Çekin tedavüle çıkarılmasından sonra düzenleyen ölse, iflas etse veya fiil ehliyetini yitirse bile, ibraz süresi içerisinde çek geçerli kalmakta devam eder; dolayısıyla ödenmesi gerekir (TTK. 800).

Tedavüldeki bir çekin ödenmesi, iki şekilde önlenebilmektedir: Çekten cayılması veya çekte bankanın ödeme yapmasını yasaklayan bir mahkeme (ihtiyati tedbir) kararı verilmesi.

a) Çekte Cayma

İbraz süresi geçtikten sonra düzenleyenin o çekten rücu etmesidir (TTK. 799/1). Cayma için düzenleyenin herhangi bir gerekçe göstermesine gerek yoktur. Şayet ibraz süresi geçmiş, fakat düzenleyen çekten caymamış ise banka ödeme yapıp yapmamakta serbesttir (m. 799/2).

b) Çekte Ödemenin Mahkeme Kararı ile Yasaklanması

Düzenleyenin muhataba, çekin kendisinin veya üçüncü bir kişinin elinden rıza dışında çıktığı gerekçesiyle ödeme yasağı talimatı vermesi, eTK. 711/III hükmünden dolayı bir dönem mümkün iken, bu fıkra, 5838 sayılı Kanun'un 32. maddesiyle yürürlükten kaldırılmış (RG. 28.2.2009), yeni TTK'da da böyle bir talimata imkan tanınmamıştır. Böylece, çek hukukumuzda kaynak oluşturan düzenlemelerden tamamen farklı bir durum yaratılmıştır.

Değişikliğe gerekçe olarak, bu yetkinin uygulamada kötüye kullanıldığı gerekçe gösterilmiş ise de, kötüye kullanımları engelleyecek bazı önlemler (talimattan sonraki 10 gün içerisinde zayi nedeniyle iptal davası açılması gereği, aksi takdirde talimatın hükmünü yitirmesi gibi) maddeye eklenerek ödeme yasağı muhafaza edilebilirdi (**Bu konuda somut madde önerileri için bkz. MOROĞLU, NARBAY ve BAHTİYAR**).

Bugün için, çeki gerçekten rıza dışı elden çıkan bir kişinin, ödemeyi önleyebilmek için, mahkemeye başvurup ödeme yasağı kararı almaktan başka çaresi yoktur (TTK. 818/1, s ve 757 vd). Oysa, bu kişinin mahkemeye başvurup ödeme yasağı kararı almasına dek geçecek süre içerisinde, kötü-

niyetli hamil, çek bedelini çoktan talep ve tahsil edebilme fırsatı bulacaktır (**Bkz. TEOMAN, BATİDER, 2009/2'deki makalesi**).

c) Cayma ile Ödemenin Mahkemece Yasaklanması Arasındaki Farklar

- Çekten cayma, ibraz süresi geçtikten sonra geçerlidir. Ödeme yasağı, ibraz süresi içerisinde de yapılabilir.
- Cayma herhangi bir gerekçeye bağlı değildir. Ödeme yasağı ise, bir gerekçeye (çekin rıza dışında elden çıkmış olduğu gibi), dayalı olmak zorundadır.
- Nitelik itibariyle cayma, düzenleyen tarafından, tek taraflı, varması gerekli ve bozucu yenilik doğuran bir hakkın kullanılmasıdır. Ödeme yasağı ise, bugün için, talep üzerine, ancak mahkemece verilebilen, ihtiyati tedbir nitelikli bir karar ile mümkündür.
- Bu iki kurum arasında, etki yönünden de farklılık vardır. Çekten cayma, cayıldığı anda etki doğurur ve bu sürekli bir etkidir; artık çekin ödenmesi söz konusu değildir.

Oysa ödeme yasağı, ödemeyi geçici olarak durdurur; ancak mahkeme kararıyla ödeme yapılabilir. Ödeme yasağındaki etkinin devamı açısından, kıymetli evrakın iptali istemi ile ayrıca bir dava (zayi nedeniyle iptal davası) açılması gerekip gerekmediği önceden tartışmalı iken, bugün için, senedin zıyına dayanılarak alınan tedbir kararından sonra, HMK'da öngörülen süre içerisinde iptal davası açılması gerektiği kabul edilmek gerekir.

3. Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk

TTK. 812 uyarınca, sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından dolayı muhatap sorumlu olur. Meğer ki, çek defterini iyi saklayamamış olması gibi bir kusurun düzenleyene yüklenmesi mümkün olsun.

TTK. 812 (eTK.724) uyarınca, sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödeyen muhatap (banka) bu zarara katlanır; ancak, düzenleyene çek defterini iyi saklamamış olmasından dolayı kusur yüklenebilirse durum değişecektir. Muhatabın sorumluluğuna yol açan sahtelikten kasıt, çekte yer alan ve keşideciye atfen atılan imzanın aslında düzenleyene veya onun yetkili temsilcisine ait bulunmamasıdır. Şu halde, sahte çek bakımından TTK. 812'nin uygulanmasının önşartı, imzanın düzenleyene veya temsilcisine ait olmadığının tespit edilmiş olmasıdır (**eTK. 724 yönünden bkz. Yargıtay 11. HD. 21.11.2002 tarihli karar ve bilgi için, A. KENDİGELEN, Çek Hukuku, İst. 2007, s. 248 vd., ve dn. 205'te anılan karar**).

Tahrifat ise, çek içeriğinin (imza veya beyanların) bozularak değiştirilmesini anlatır. Örneğin çek bedelinin veya düzenlenme tarihinin değiştirilmesi ya da eklemeler yapılması gibi (**bkz. Nuri ERDEM, Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler (Tahrifat), İstanbul 2008**).

Bankaların bu madde nedeniyle yüklenmiş oldukları sorumluluk kusura dayanmaz. Dolayısıyla bankanın objektif özen yükümlülüğüne uygun davranması gerekmektedir. Sahte veya tahrif edilmiş çeki ödeyen banka yanında birlikte kusuru olan düzenleyen söz konusu ise, zararların buna göre paylaşılması gerekecek; fakat düzenleyenin kusu-

runa karşılık muhatabın kusuru yok ise, zararın tamamını düzenleyen üstlenecektir. Düzenleyen tamamen kusursuz ise, bu durumda özen yükümlülüğüne aykırı davranarak sahte veya tahrif edilmiş çeki ödeyen bankanın sorumluluğu kaçınılmazdır (**bkz. KENDİGELEN, s. 252**).

Yargıtay HGK., 11.8.1982 tarihli içtihadında, basit bir inceleme ile, ilk bakışta anlaşılabilecek sahtelikten kaynaklanan zarardan tamamen muhatabın sorumlu olacağına, karara konu olayda, durumu bankaya hemen bildirmemiş olan davacının birlikte kusurunun bulunmadığına karar vermiş; daha yeni bir içtihadta 11. HD., gerekli incelemeyi yapmayan banka ile, çekin çalındığını süresinde bildirmeyen düzenleyeni (keşideciyi) birlikte kusurlu kabul ederek, zararı yarı yarıya paylaşmıştır (**kararlar için, KENDİGELEN, s. 253, dn. 226-228**).

Yargıtay HGK. 15.6.1994 tarihli kararında, "...yasa koyucu, birer güven kurumu olan bankaların bazı sorumluluğunu kusursuz olarak vastıflandırmıştır. TTK'nun 724. Maddesi, sahte ve tahrif edilmiş çekin ödenmiş olmasından doğan zararın, muhatap bankaya ait olacağını hükme bağlamış, sahteciliğin inandırıcı olup olmadığını, iğfal kabiliyeti bulunup bulunmadığını kanuni unsurlar arasında saymıştır. Ayrıca davalı banka, adam çalıştıran sıfatı ile de sorumludur. Bilindiği gibi adam çalıştıranın sorumluluğu bir kusur sorumluluğu olmayıp, olağan sebep sorumluluğudur. Burada yasa, adam çalıştıranı genel nitelikte objektif özen yükümlülüğü, bir gözetim ödevi yüklemiştir. Adam çalıştıranın sorumluluğu, kendisinin veya emrinde çalışan yardımcı kişilerin kusurlu olup olmamasına bakılmaksızın, kusurdan bağımsız olarak doğmaktadır. Sorumluluğun doğması için objektif özen yükümlülüğünün ihlaliyle meydana gelen za-

rar arasında uygun illiyet bağının bulunması yeterli kabul edilmiştir. Adam çalıştıran, görülecek işe uygun fikri, mesleki bilgi ve yeteneklere sahip bir kişi seçmekle yükümlüdür. Seçeceği yardımcı kişinin göreceği iş için vasıflı, yeterli eğitim görmüş, yeni bilgi, yöntem ve tekniği, özümsemiş ve izlemiş olmasını arayacaktır (Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Prof. Fikret Eren, C: 2, 4. Bası, sh. 160). Banka, benim çalıştırdığım kişi gözü ile imzaları karşılaştırdı, sahte imza asıl imzaya çok benziyordu onun için kendisi yanılmıştır diyerek sorumluluktan kurtulamaz. Banka tabii ki bir grafoloji uzmanını istihdam etmeyecektir..." diyerek, bankanın gerekirse dışarıdan bir uzmanın yardımına pekala başvurabileceği gibi, mudiye telefon, faks vs. ile durumu duyurmak suretiyle basiretli bir tacir gibi sahteciliği önleyici tedbirlere başvurabilirdi sonucuna varmıştır (karar için bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

VII. ÇEKİN ÖDENMEMESİ NEDENİYLE SORUMLULUK VE BAŞVURU HAKKI

A. Ödenmeme Halinin Saptanması

Süresi içerisinde ibraz edilen bir çekin ödenmemesi halinde, kanunun öngörmüş olduğu şu üç yoldan birisi ile durum tespit ettirilmelidir (TTK. 808/1):

- Protesto,
- Muhatabın çek üzerine, ibraz gününü de göstererek yazacağı beyan (uygulamada "karşılıksızdır" kaşesi basılması çok yaygındır),
- Bir takas odasının aynı içerikteki tarihli bir beyanı (Takas odası, bankaların çekleri belirli günler-

de karşılıklı olarak takas etmelerini sağlar. Merkez Bankası'nca oluşturulan takas odaları bünyesinde değiş tokuş gerçekleştirilir). ÇK. 8, f. 3 uyarınca, çek fiziken ibraz edilmeksizin, yalnızca çek bilgileri üzerinden takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhataba gönderilerek işlem görmesi, TTK. 798 anlamında takas odasına ibraz sayılır.

Çeki süresinde ibraz etmeyen veya ödememeyi usulünce tespit ettirmeyen hamil, başvuru hakkını yitirir (m. 796, 808). Mücbir sebeplere ilişkin TTK. 811 hükmü saklıdır. Bu hüküm uyarınca mücbir sebep 15 günden fazla sürerse, hamil, çeki ibraz etme ve ödememeyi tespit ettirme zorunluluğu olmaksızın da başvuru hakkını kullanabilir.

B. Hukuki Sorumluluk, Başvuru Hakkı ve Zamanaşımı

Ödememe halinin tespitinden sonra hamil, çek bedelini tahsil için hukuki sorumluluk altındaki kişilere başvuracaktır. Muhatap banka, kambiyo taahhüdü altına girmediği için başvuru borçluları arasında yer almaz; onun sorumluluğu düzenleyene karşıdır. Fakat ÇK. 3/3, karşılıksız çeklerde muhatap bankanın çek yaprağı başına belirli bir miktar ile sınırlı olarak hamile ödeme yapmasını öngörmüştür. Miktar tatminkar olmadığı için, bugüne dek uygulamada hükmün pek işlevi olmamış ise de, ÇK. 3/3'deki para sınırının, yetersiz de olsa, bir miktar artırılmış olması, belki bundan sonra uygulamada işlerlik sağlayabilir.

Karşılıksız çeklerde düzenleyen, ÇK. 6 kapsamında ödeme yaparsa, hamil alacağına kavuşmuş olacağı için başvuru hakkının kullanılmasına gerek kalmaz.

Başvuru hakkını kullanan hamil, düzenleyen ve/veya cirantalar ve varsa avalistlerinden şunları talep edebilir:

- Çekin ödenmemiş bedeli,
- İbrazdan itibaren temerrüt faizi (3095 Sayılı FK. 2),
- Masraflar,
- Bedelin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücreti (TTK. 810).

Hamile ödeme yapan birisinin, kendisine karşı sorumlu olanlara başvurması durumunda TTK. 818/1, l'nin yollanması ile m. 726-727 hükümleri uygulanır.

TTK. 783/3, çekin karşılıksız çıkması ve bunun usulünce saptanması durumunda, hamil lehine ve düzenleyen aleyhine özel bir ek yaptırım öngörmüştür. Çek bedelinin karşılanmayan kısmının yüzde 10'u ile ayrıca varsa, hamilin uğradığı zararın ödenmesi gerekir. Yüzde 10'luk tazminat, kusura ve zarara bağlı olmaksızın kanundan kaynaklanan bir cezai şart olarak düşünülebilir.

İleri tarihli çeklerden dolayı hukuki sorumluluğa gelince; yukarıda, çek unsurlarını ve düzenlenme gününü açıklarken birkaç kez değindiğimiz üzere, 3167 Sayılı (önceki) Kanun ve eTK. döneminde, çekin düzenlenme tarihi ileri bir tarih olarak yazılsa bile, düzenlenme tarihinden (ibraz süresinin başlamasından) önce bankaya ibrazı mümkün (TTK. 707, 3167 Sy. K., m. 16, 16/b) idi. Fakat, ekonomik krizin etkilerini azaltmak üzere kabul edilen 5838 sayılı Kanun'un (RG. 28.2.2009) geçici maddesiyle, çekin üzerindeki düzenlenme tarihinden önce bankaya ibrazı "... 2009 yılı sonuna dek geçersizdir" denilmiştir.

Anılan hüküm, TTK. ve ÇK.'nın yukarıda anılan hükümlerinin uygulanmasını, öngörülen sürenin sonuna dek askıya aldığı, çeki bonoya dönüştürdüğü ve çekin ödeme aracı niteliğine tamamen aykırı düşmesi yanında, ekonomik krize çözüm oluşturacağının da şüpheli olduğu gerekçeleriyle, haklı olarak eleştirilmiştir (**özellikle bkz. TEOMAN'ın BATİDER, 2009/2'deki makalesi**). Böylece, ileri tarihli çekin, üzerindeki tarihten önce ibrazı 2009 yılı sonuna dek geçersiz sayıldığı için, bu tür bir çekin, düzenlenme tarihinden önce ödenmemesi de söz konusu olamayacağı için, başvuru hakkının kullanılması, temel kanun olan TTK'ya aykırı olarak engellenmiş oluyordu.

Bu sonucun isabetsizliğine dair haklı eleştirilere rağmen, ibraz yasağı süresinin önce, 5941 Sayılı (yeni) Çek Kanunu'nun geç. 1'nci maddesi ile 31.12.2011'e, daha sonra ÇK.'ya, 6273 Sy. Kanunla eklenen geçici 3'üncü maddenin 5'inci fıkrası ile 31.12.2017'ye kadar, nihayet 7061 Sayılı Kanun'un ÇK. geç. 3/5'te yaptığı değişiklik sonucu 31.12.2020'ye dek uzatılmış olması yanında, yeni kanunda, teori ve uygulama bakımından oldukça sıkıntıya yol açacağını düşündüğümüz bir başka hükme daha yer verilmiştir:

“Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanununun 707 nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukukî takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır” (ÇK. 3, f. 8). ÇK'nın bu hükmü yeni TTK. uygulanmaya başlandıktan sonra da yürürlükte olduğuna göre, aktarılan bu hükümde

atıf yapılan eTK. 707'yi, yeni TTK'daki karşılığını oluşturan m.795 olarak kabul etmek gerekmektedir (nitekim bkz. 6103 Sayılı YürK. 7).

İleri tarihli çeklerin düzenlenme tarihinden önce ibraz edilebileceğini, fakat ödenmemiş olması halinde takip yapılamayacağını öngören bu hüküm, başlangıçta tasarıda bulunmadığı halde, Adalet Komisyonu tarafından ÇK'nın 3'ncü maddesine eklenmiştir. Eklenen bu fıkra hakkındaki bazı tespitlerimiz kısaca şöyledir:

– “Hukuki takip yapılamaz” ibaresi hukuk tekniği ve temel kavramlar yönünden isabetli olmayıp, Adalet Komisyonu tarafından eklenen bu fıkranın gerekçesi, hatalı yorumlara yol açabilir. Çünkü, Komisyon Raporunda, “...Bu yeni fıkraya göre ileri düzenleme tarihli çeklerin üzerinde yer alan tarihten önce, bankaya ibraz edilmesi ve karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması halinde, bu çekle ilgili olarak karşılıksızdır işleminin ve hukuki takip yapılmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Bu düzenlemeye göre, ileri tarihli çekle ilgili olarak kambiyo senetlerine özgü hukuki takip yoluna başvurulabilmesi için üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibarıyla kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve bu Tasarı hükümlerine göre karşılıksızdır işlemi yapılması gerekmektedir” denilmiş; böylece, hukuki takip ile yalnız kambiyo senetlerine özgü takibin amaçlandığı, yani diğer takip yollarına başvurulabileceği (veya teorik bir ihtimal de olsa dava açılabilceği) gibi bir izlenim yaratılmıştır.

– Ayrıca, bu hüküm, aynı kanuna eklenen geçici 3'üncü maddenin 5'inci fıkrası ile çelişki de oluşturmaktadır. Çünkü geçici hüküm, 31.12.2020'ye dek ibraz yasağı getirmekte

iken, K. 3, f. 8, ibraz mümkün kılmakta, fakat kendi deyişyle “hukuki takip” yapılmasını yasaklamaktadır.

– En önemlisi, K. 3, f. 8’deki bu düzenleme, temel kanun olan TTK. ve ona kaynaklık etmiş yabancı düzenlemelere de aykırılık oluşturmaktadır. Çünkü, eTK. 707/II (TTK. 795/2) başta gelmek üzere TTK’nın çeke dair diğerk hükümleri ve çekin ödeme aracı olma işlevi, çekin görüldüğünde ödenmesi gereken ve denmediğeri takdirde başvuru hakkının kullanılmasına yol açan bir sorumluluk düzenine dayanmaktadır. Oysa K’nın anılan hükmü, adeta çekte vade yaratmakta ve ileri düzenlenme tarihinden önce ibraz ve ödenmeme ihtimalinde sorumluluğeri, tamamen devre dışı bırakmaktadır.

Kısaca ve bir kısmı özetlenen bu gerekçelerle, ileri tarihli çeklerin önceden ibrazının mümkün olması ve karşılıksız çıkması halinde cezai değeri ise de, hukuki yaptırımın gündeme gelmesi, yani başvuru hakkının kullanılabilmesi için bir düzenleme yapılmasının sağlıklı ve TTK’ya kaynaklık eden yabancı düzenlemelere uygun olacağı kanaatindeyiz.

ekte zamanaşımı, TTK. 814’te daha önce, eTK’ya paralel olarak 6 ay olarak düzenlenmiş iken, daha yrrlğeri bile giremeden, 6273 Sy. Kanun’un 8. maddesi ile değeriştirilmiş ve ek, ödeme aracı niteliğine tamamen aykırı biçimde, poliçe ve bonoya yaklaştırılmıştır:

- Hamilin açacağı davalar ibraz süresinin bitiminden itibaren 3 yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.
- Sorumlu (hamile ödeyen) kişilerden birisinin, başvurabileceğeri kişilere karşı açacağı davalar ise, çeki

isteyerek ödediği ya da çekin ödenmesinin kendisinden dava yoluyla talep edildiği tarihten itibaren 3 yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.

C. Muhatap Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu

Muhatap bankanın hamil karşısında sorumlu olup olmadığı incelenirken ikili bir ayırım yapmak gerekir: Muhatapın karşılıksız çıkan çeklerden dolayı her bir çek yaprağı başına sorumluluğu/karşılık olmasına rağmen ödeme yapmamasından dolayı sorumluluğu. Bunları ayrı ayrı ele alırsak:

1. Karşılıksız Çeklerde Çek Yaprağı Başına Sorumluluk

6273 Sy. Kanunla değişik ÇK. 3, f. 3 hükmüne göre, muhatap banka, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için;

a) Karşılığının hiç bulunmaması hâlinde, çek bedeli bin Türk Lirası veya üzerinde ise bin Türk Lirası; fakat çek bedeli bin Türk Lirasının altında ise çek bedelini,

b) Karşılığının kısmen bulunması hâlinde, çek bedeli bin Türk Lirası veya altında ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığı bin Türk Lirasına tamamlayacak bir miktarı; fakat çek bedeli bin Türk Lirasının üzerinde ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığa ilave olarak bin Türk Lirasını ödemekle yükümlüdür. Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdî kredi sözleşmesi hükmündedir.

Bu fıkradaki miktar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmî Gazete’de yayımlanır. TCMB’nin 2019/1 Sayılı Tebliği ile bu miktar 2019 yılı için 2.030 TL’ye yükseltilmiştir.

ÇK.’ya 6273 Sy. Kanunla eklenen 3’üncü maddenin 9’uncu fıkrası uyarınca, çekin üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren 5 yıl içinde ibraz edilmemesi halinde, muhataap bankanın bu sorumluluğu sona erer.

Bankanın kanuni garanti sorumluluğu denilen böyle bir yüküm getirilmesinin amacı, bir yandan çek defteri verirken bankaların özen göstermelerini, diğer yandan, sınırlı da olsa bir miktara kadar çek hamillerine ödeme güvencesini sağlamaktır. Bankaların muhalefetine rağmen, hükmün amacına ulaşabilmesi için, sorumluluk miktarının anlamlı olabilecek bir tutara yükseltilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

2. Karşılık Olmasına Rağmen Ödememekten Dolayı Sorumluluk

Çek karşılığının bulunması halinde bankanın ödemekle yükümlü olup olmadığı ve ödeme yapmadığı takdirde hamile karşı sorumlu tutulup tutulmayacağı sorunu, hukukumuzda önceden beri tartışılmış olup, eTK. döneminde yapılan tartışmalar, değerini bugün de korumaktadır.

Bilindiği üzere, TTK. 784 çek hakkında kabul işlemini yasaklamış, TTK. 789 muhatabın cirosunu geçersiz ve muhataba ciroyu makbuz hükmünde saymış, TTK. 794/2 ’de muhatabın aval veremeyeceğini düzenlemiştir. Bu hüküm-

lerin ortak amacı, muhatabı, hamil karşısında kambiyo tahhüdü altına sokmamaktır.

Buradan hareket eden bazı yazarlar, bankanın yalnızca, çek anlaşması gereği düzenleyene karşı, üzerine keşide edilen çekleri, karşılığın varlığı durumunda ve karşılık oranında ödemekle yükümlü olduğunu, ödeme yapan bankanın, düzenleyenin kambiyo borcunu onun yerine ifa ettiğini savunmuşlardır. Bu fikre göre, muhatap banka, çekin ibraz süresi içinde ve karşılık olsa bile ödemekle yükümlü değildir. O, yalnızca hizmet ifa eden bir kurum olup, düzenleyene karşı sorumludur. Hamilin muhatabı dava edebileceği istisnai haller, teyitli ve garantili çekler hariç, kanunda (eTK. 716/son=TTK. 804/5, eTK. 717/son=TTK. 805/3 ve eTK. 730, b. 15=TTK. 818/1'in n bendinin yollaması ile uygulanacak eTK. 645= TTK. 733'te) gösterildiğine göre, bu haller dışında hamilin muhatabı dava edememesi gerekir (bkz. **HIRSCH, ÖZTAN, POROY/TEKİNALP, KINACIOĞLU, F. TEKİL**).

Diğer görüşteki yazarlara göre ise, yukarıdaki görüş çekin ödeme aracı olma işlevi ile bağdaşmamaktadır. Çek keşidesi için çek anlaşmasının ve karşılığın varlığını öngören eTK. 695/I (TTK. 783/1)'in amacı karşılığın ödenmesini sağlamak ve hamilin bu yöndeki güvenini korumaktır. Çekin havale niteliği de, karşılık olmasına rağmen ödemekten keyfi şekilde kaçınılabileceği anlamına gelmez. Her ne kadar kambiyo borçlusunu sıfatı taşımasa da, muhatabın hamil karşısında, süresinde ibraz edilen ve karşılığı bulunan çekler açısından genel bir ödeme yükümü bulunduğu kabul edilmelidir (**geniş bilgi ve hukuki sorunun haksız fiile mi, yoksa kanuni borca mı dayandırılacağı konusundaki görüşler için bkz. TEOMAN, DOMANIÇ**,

REİSOĞLU, NARBAY ve M. TEKİL'in eserleri, ayrıca KENDİGELEN'in makalesi).

Bizim de daha doyurucu bulduğumuz bu görüş uyarınca, muhatabın, karşılığı hamile ödemesi yükümlülüğünü kanundaki istisnai hallerle sınırlandırmak yerinde değildir. Nitekim, kısmi karşılığı ödeme yükümü öngören eTK. 695/II (TTK. 783/2), cayma yanında ödeme yükümüne de dayanak oluşturan eTK. 711/II (TTK. 799/2) hükümleri yanında, 3167 Sy. (önceki) Kanuna oranla bu konuda açık hükümler sevk eden 5941 Sy. (yeni) Kanun, muhatabın, karşılığı olan çekleri ödemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Gerçekten, süresinde ibraz edilen ve karşılığı olan çeklerin ödenmesini düzenleyen 5941 Sy. ÇK. 3, f. 1 yanında, özellikle de ÇK. 3, f. 7, karşılığı olan çekin ödenmesini geciktiren veya çek yaprağı başına kanunen ödemesi gereken bedeli geciktiren bankanın, çek hamiline, "her geçen gün için binde üç gecikme cezası" ödemesi gerektiğini açık hükme bağlamıştır. Bu nedenle, anılan tartışma artık aşılmış olmaktadır.

D. Çekin Karşılıksızdır İşlemine Tabi Olmasından Dolayı Ceza Sorumluluğu

1. Genel Olarak: ÇK'nın yürürlüğe girmesinden önceki dönemde karşılıksız çek, TBMM'nin 1929 tarihli bir yorum kararına dayanılarak "dolandırıcılık" suçu sayılmakta ve suçun oluşabilmesi için dolandırıcılık suçunun tüm unsurlarıyla gerçekleşmesi aranmakta idi. Fakat, bu durum, karşılıksız çek keşidesinin çoğu halde cezasız kalmasına yol açıyor, özellikle ileri tarihli çek keşidesi yaptırımsız kahyord.

Hukukumuzda ilk kez, 3167 Sayılı Kanun'un 16'ncı maddesi ile, karşılıksız çek keşide etmek, özel bir suç olarak düzenlenmiş, kanunun yürürlükte olduğu dönemde de, suçun oluşma ve cezalandırılabilme şartları konusunda birkaç kez değişiklik yapılmıştır. Kanun başlangıçta, karşılıksız çek keşidesini hapis cezasına bağlamış iken, sonradan yapılan değişiklikler kapsamında, suçu ilk kez işleyenler için para cezası, mükerrirler için hapis cezası kabul edilmiştir. Öğretide DOMANIÇ, karşılıksız çekin cezai yaptırıma bağlanmasını (özellikle hapis cezasını) şiddetle eleştirmiş, böyle bir düzenlemenin çağdaş ülkelerde bulunmadığını belirterek kaldırılmasını önermiştir.

5941 Sayılı Çek Kanunu'nun, "Ceza Sorumluluğu, Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı" kenar başlıklı 5'inci maddesi, 6273 Sy. Kanun ile değiştirilmeden önceki haliyle, "karşılığın ilgili banka hesabında tam olarak bulundurulmaması suçu veya karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme suçu" olarak nitelenen suça, çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olmamak üzere, binbeşyüz güne kadar adli para cezası getirmiş idi (**bkz. ÖZGENÇ, s. 69; POROY/TEKİNALP, N. 518**).

Cezaların orantılı olması, "Ekonomik suça ekonomik ceza ilkesi", çekin cezai yaptırımının yargıda yarattığı iş yükü, makul sürede yargılanma hakkı, maddede öngörülen adli para cezasının ödenmemesinin infaz aşamasında hapis cezasına dönüşmesi ve bu cezanın uygulanmasının failin ticari yaşamında yol açabildiği ağır etkiler gerekçe gösterilerek hazırlanan 6273 Sy. Kanun ile, ÇK'nın 5'inci maddesi değiştirilmiş; böylece, maddedeki cezai yaptırım yerine, "idari yaptırım sorumluluğu" getirilmiş; yani eylem kabahat sayılarak, düzenleyen, çek düzenleme ve çek he-

sabı açmasının bir karar ile yasaklanması hükme bağlanmıştır.

Ne var ki; karşılıksız çek sayısındaki hızlı yükseliş, yasa koyucuyu, yeniden cezai yaptırım sistemine dönmek zorunda bırakmış; 6728 Sy. Kanun'un 63. maddesi ile ÇK. 5 ve 6 değiştirilerek, adli para cezası yaptırımını öngörölmüştür. "Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı" kenar başlıklı 5'inci madde uyarınca;

"MADDE 5 – (1) (Değişik: 15/7/2016-6728/63 md.)
 Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamından az olamaz. Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır. Koruma tedbiri olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararlarına karşı yapılan itirazlar bakımından 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı

İcra ve İflas Kanununun 353 üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Bu suçtan dolayı açılan davalar icra mahkemesinde görülür ve İcra ve İflas Kanununun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanır. Bu davalar çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görülür.

(2) (Yeniden düzenleme: 15/7/2016-6728/63 md.) Birinci fıkra hükmüne göre çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir. Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması hâlinde, bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlüdür. Birinci fıkra uyarınca hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları süresince sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar. Ancak, hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam eder.

(3) Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi hâlinde, bu çekten dolayı hukukî ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir. (1)(2)

(4) (Mülga: 31/1/2012-6273/3 md.)

(5) Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı ile ilgili olarak, herhangi bir adres değişikliği bildiriminde bulunulmadığı sürece ilgilinin çek hesabı açtırırken bildirdiği ad-

rese 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanununun 35 inci maddesine göre derhal tebligat çıkarılır. Adresin bankaya yanlış bildirilmesi veya fiilen terkedilmiş olması hâlinde de, tebligat yapılmış sayılır.

(6) Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür. Bu kişi adına yeni bir çek hesabı açılamaz.

(7) Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde, düzenlemiş bulunduğu ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle, muhatap bankaya liste hâlinde vermekle yükümlüdür.

(8) **(Değişik: 15/7/2016-6728/63 md.)** Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla MERSİS ile Risk Merkezine elektronik ortamda bildirilir. Hakkında çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişiler, Risk Merkezi tarafından bankalara bildirilir. Bu bildirimler ile bankalara yapılacak duyurulara ilişkin esas ve usuller, Adalet Bakanlığının uygun görüşü alınarak Risk Merkezi tarafından belirlenir.

(9) **(Yeniden düzenleme: 15/7/2016-6728/63 md.)** Karşılıksız kalan bir çekle ilgili olarak yapılan yargılama neticesinde mahkeme tarafından beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın düşmesi veya davanın reddine karar verilmesi hâlinde, aynı kararda, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin kararların ke-

sinleşmesi üzerine, bu kararlar, MERSİS ile Risk Merkezine sekizinci fıkradaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur.

(10) (Değişik: 15/7/2016-6728/63 md.) Birinci fıkra da tanımlanan suç nedeniyle, ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümler uygulanmaz.

(11) (Ek: 15/7/2016-6728/63 md.) Birinci fıkra uyarınca verilen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda, bu ceza, 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 106 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilir”.

2. Cezai Yaptırımın Uygulanma Şartları: Cezai yaptırımın uygulanması için şu şartların birlikte gerçekleşmesi gerektiği, madde metninden anlaşılmaktadır:

a) Şeklen Tam Bir Çek Bulunması

ÇK'daki karşılığın bankada bulundurulmamasına dair hükümlerin ve bu arada cezai yaptırım hükmünün uygulanabilmesi için ibraz edilen çekin zorunlu unsurlarının tamam olması gerekir. Söz konusu unsurlardan birinin bulunmaması halinde, ibraz edilen senet çek olarak kabul edilmeyeceğinden, senet üzerinde yazılı tutarın kısmen veya tamamen karşılığının bulunmaması durumunda, anılan yaptırım uygulanmayacaktır.

Bu açıdan TTK. 780/1'de öngörülen unsurların tamam olması yeterlidir; Çek Kanunu, 2, f. 6-8, çek yapraklarına yazılması gereken ek bazı şartlara yer vermiş ise de, ÇK'daki bu ek şartlara aykırı olması, çekin geçerliliğini etkilemeyecektir (ÇK. 2, f. 9).

b) Çekin, İbraz Süresi İçerisinde Muhatap Bankaya İbraz Edilmiş Olması

Çekin, TTK. 796'da öngörülen süreler içinde, meşru hamil tarafından, muhatap bankanın herhangi bir şubesi-ne ibraz edilmiş olması gerekir. Meşru hamil, kıymetli evrak hukuku kurallarına göre belirlenir. ÇK. 5, f. 1'den açıkça anlaşıldığı gibi, üzerinde yazılı düzenlenme gününden önce ibraz edilen (ileri tarihli) çekin karşılığının bulunmadığının tespiti, yaptırım kapsamına girmemektedir. Zaten, ÇK. geç. 3'üncü maddesinin 5'inci fıkrası, ileri tarihli çekin üstünde yazılı tarihten önce ibrazının 31.12.2020'ye kadar geçersiz olacağını hükme bağlamış olduğundan, bu tarihe kadar ibraz yasaktır; şayet süresi uzatılmazsa, o tarihten sonra ise, çekin ibrazı mümkün (ÇK. 3, f. 8), fakat karşılığın bulunmadığının tespiti halinde cezai yaptırım uygulanmayacaktır (ÇK. 5/1).

c) Çekin, İbraz Günü Tamamen ya da Kısmen Karşılıksız Çıkması

Çekin düzenlendiği tarih veya tedavülde kaldığı süre boyunca değil, ibraz günü ve ibraz anında karşılığının kısmen veya tamamen mevcut olmaması gerekir. İbraz gününün ise, ibraz anı olarak anlaşılması gerekir.

Öngörülen cezai yaptırımın uygulanabilmesi için, çekle işleyen hesapta yeterli karşılık bulunmamalı ve çek bu sebeple ödenmemiş olmalıdır. Hesapta çek tutarını ödemeye yetecek paranın bulunmaması yeterli olmayıp, çekin de ödenmemiş olması gerekir. Zira, hesapta para olmasa bile banka kredi kullanırsa, başka hesaptan virman yaparsa veya müşterisini korumak için kendisi parayı öderse, çek, hamil yönünden karşılığı olmayan bir çek sayılamaz.

d) Karşılıksızlık Olgusunun Tespit Ettirilmiş Olması

Çekin karşılığının bulunmadığının saptanması gerekir (ÇK. 3, f. 2-5, TTK. 808).

TTK. 808 uyarınca ödememenin saptanması üç yoldan mümkündür. Fakat uygulamada genellikle, banka tarafından çek üzerine “karşılıksız” şerhinin yazılması yoluyla durum saptanmaktadır. Bu ibarenin yanlışlıkla yazılması durumunda Çek Kanunu anlamında karşılığın bulunmasından söz edilemez.

e) Hamilin Şikayette Bulunması

ÇK. 5, f. 1 hükmüne göre, karşılığı bulunmayan çekten dolayı cezai yaptırım uygulanması, hamilin şikayette bulunması şartına bağlıdır. Şikayet süresi, ÇK. 5, f. 1’in atfı ile uygulanacak olan İcra ve İflas Kanunu’nun 347. maddesine tabidir. Bu madde uyarınca, *“Bu bapta yer alan fillerden dolayı şikayet hakkı, fiilin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıl geçmekle düşer”*.

3. Etkin Pişmanlık ve Çek Düzenleme/Çek Hesabı Açma Yasağının Kaldırılması

5941 Sayılı Kanun’un 6728 Sy. Kanun ile değişik “Etkin pişmanlık ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması” kenar başlıklı 6’ncı maddesine göre,

“MADDE 6 – (Değişik: 15/7/2016-6728/64 md.)

(1) Karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden

itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında,

a) Yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine,

b) Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına,

karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur.

(2) Şikâyetten vazgeçme hâlinde de birinci fıkra hükmü uygulanır.

(3) Kişi, mahkûm olduğu cezanın tamamen infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, hükmü veren mahkemenin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını isteyebilir; mahkemenin vereceği karara itiraz edebilir. Bu itiraz bakımından İcra ve İflas Kanununun 353 üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin karar kesinleştiğinde, yasağın kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur”.

VIII. ÇEKE DE UYGULANAN POLİÇE HÜKÜMLERİ

TTK. 818, poliçeye ilişkin hükümlerden hangilerinin

eke de uygulanacağını 21 bent halinde saymıştır. Anılan hükümlerin hepsini burada saymaya gerek yoktur.

Bazı rnekler vermek gerekirse, örneğin, imzaların bağımsızlığı, yetkisiz temsil, düzenleyenin sorumluluğu ve açık poliçeye dair m. 677-680, poliçede ciroya dair m. 683-685, defilere dair m. 687, avalin şekli ve hükümlerine dair m. 701-702, kısmi ödeme ve makbuza dair m. 709, tahsil cirosuna dair m. 688, müteselsil sorumluluğa dair m. 724, sebepsiz zenginleşmeden doğan haklara dair m. 732, zama-naşımının kesilmesine dair m. 750-751 gibi.

IX. ÇEKE BENZEYEN BAZI SENETLER

İsimlerinde “ek” sözcüğü geçmesine ve çeke benze-melerine rağmen bazı senetler TTK anlamında ek sayıl-mazlar. Posta eki ve yolculuk (seyahat) eki gibi. TTK’nın çeke ilişkin hükümleri de bu tür senetlere uygulanamaz (**ÖZTAN, BOZER/GÖLE**). Söz konusu senetlere de kısaca değinmekte yarar vardır:

A. Posta eki

Posta Kanunu ve ilgili mevzuatta düzenlenmiştir. İbrahim senedi değildir; ciro da edilemez. Lehdar bu senedi genel-likle görmez ve PTT aracılığı ile ödeme gerçekleşir. Aranılacak değil, götürülecek cinsten bir borç söz konusudur. TTK. anlamında ek sayılmazlar; havale hükümleri uygulanabi-lir.

B. Yolculuk eki

Yolcunun beraberinde nakit taşıma riskinden kurtul-ması ve gereksindiğinde para sağlayabilmesi için düşünül-

müş bir yöntemdir. Yolcu bankaya giderek istediği miktarda bu çekten alır, üzerindeki işaretli kısmı imzalar. Gittiği yerlerdeki şubelere uğrar, kimliğini belgeler ve gösterilen ikinci imza kısmını imzalar. İmzaları karşılaştıran şube, ödeme yapar. Bunlar TTK anlamında çek unsurları içerebilir; tedavül amacı taşımaz ve kıymetli evrak sayılmazlar. Duruma göre emre yazılı ödeme vaadi veya adi havale hükümleri uygulanabilir.

§ 6. EK (SORU ve ÇEK ÖRNEKLERİ)

I. KLASİK SORULAR (80 Adet)

1. Kıymetli evrak nedir? Devir şekilleri nelerdir? (1992 Adli Yargı Hakimlik ve Savcılık Sınavı Sorusu).
2. Kıymetli evrakın ortak temel özelliklerini sayarak kısaca açıklayınız.
3. Kıymetli evrakın unsuru olarak senet hakkında bilgi vererek, kaydi sistem kavramına yol açan gereksinimi kısaca açıklayınız.
4. Kıymetli evraka konu olabilecek hakların başlıca nitelikleri nelerdir? Üç tanesini yazarak açıklayınız.
5. Adi senet ile kıymetli evrak arasındaki başlıca farkları sayarak açıklayınız.
6. Kıymetli evrakta soyutluk ne demektir? Bu konudaki görüşleri de kısaca özetleyerek açıklayınız.
7. İçerdiği hakkın türü açısından kaç grup kıymetli evrak vardır? Sayarak açıklayınız.
8. Hakkın senetten önce var olup olmamasına göre kıymetli evrak kaç gruptur? Örnekle açıklayınız.
9. Kamu güvenine dayalı olup olmama açısından kıymetli evrak kaç gruptur? Açıklayarak örneklendiriniz.
10. Temel ilişki ile ilgileri açısından kaç grup kıymetli evrak vardır? Sayarak açıklayınız ve örneklendiriniz.

11. Yatırım amacı taşıyıp taşımama açısından kıymetli evrak türlerini açıklayarak örnek veriniz.
12. Devir şekli açısından kaç türlü kıymetli evrak vardır? Nasıl devredilirler? Açıklayınız.
13. Nama yazılı kıymetli evrakı tanımlayarak bu türde yazılamayacak senetlere örnek veriniz.
14. Eksik nama yazılı senet ne demektir?
15. Hamiline yazılı kıymetli evrakı tanımlayarak bu türde yazılamayacak senetlere örnek veriniz.
16. Emre yazılı kıymetli evrakı tanımlayarak bu türde yazılamayacak senetlere örnek veriniz.
17. Menfi emre yazılı senet kavramını açıklayınız.
18. Kıymetli evrakın tahvili ne demektir? Kaç türlü tahvil vardır? Açıklayınız.
19. Yapılış amacı yönünden kaç türlü ciro vardır? Sayıp, kısaca açıklayınız.
20. Alacağın temlik ile ciro arasındaki temel farkları sayarak açıklayınız.
21. Kıymetli evrakta defi kavramı ne demektir? Kaç türlü defi vardır? Şematik olarak sınıflandırınız.
22. Kıymetli evrakta imzaların istiklali ilkesinin anlamını ve öngörülüş nedenini açıklayınız.
23. Kıymetli evrakta kişisel defiler kimlere karşı öne sürülebilir? Kuralı ve istisnalarını kısaca açıklayınız.
24. Kıymetli evrakın zayi edilmesi halinde iptal davası açılması için gerekli şartları sayarak kısaca açıklayınız.

25. Emre yazılı kıymetli evrakın iptali prosedürünü açıklayınız (**1984 Yılı Adli Yargı Hakimlik ve Savcılık Sınavı Sorusu**).
26. Hamiline yazılı kıymetli evrakın iptali prosedürünü başlıca aşamalarını sıralayarak anahatlarıyla açıklayınız.
27. Bedelsizlik nedeniyle kıymetli evrakın iptali davasının amacı ve niteliğini kısaca açıklayarak, zayi nedeniyle iptal davasından farklarını sayınız.
28. Kambiyo senetlerinin ortak özelliklerini sayarak açıklayınız.
29. Kambiyo senetlerinde ehliyet ve imza hususlarını anlatınız.
30. Yetkisiz temsilcinin kambiyo senedi düzenleyerek 3. kişiye vermesinin sonuçlarını, BK'daki yetkisiz temsil hükümleri ile karşılaştırarak açıklayınız.
31. Kambiyo senetlerini sayarak her bir senedin oluşturduğu ilişkilerin taraflarını ve senetlerin ekonomik işlevlerini açıklayınız.
32. Kambiyo senedi düzenlenmesi durumunda alt ilişki-den doğan borcun akibeti ne olur? Anlatınız.
33. Poliçenin geçerli olabilmesi için varlığı zorunlu unsurlar nelerdir? Örnek bir senet yazarak tek tek gösteriniz.
34. Emre muharrer senet (bono) nedir? Poliçe ile farkını kısaca belirterek şekil şartlarını yazınız (**1993 Adli Yargı Hakimlik ve Savcılık Sınavı Sorusu**).
35. Çekin geçerli olabilmesi için varlığı zorunlu unsurlar nelerdir? Örnek bir çek yazarak tek tek gösteriniz.

36. Poliçe, bono ve çekte alternatif zorunlu unsurlar nelerdir?
37. Emre yazılı havale nedir? Poliçe ile arasındaki farklar nelerdir?
38. Emre yazılı ödeme vaadi ne demektir? Bonodan farkları nelerdir?
39. Açık poliçe (veya bono) ne demektir? Bir senedin açık poliçe veya bono sayılabilmesi için en azından hangi unsur veya unsurları içermesi gerekir?
40. Açığa imzanın kötüye kullanılması ve senedin anlaşmaya aykırı doldurulması, 3. kişilere karşı ileri sürülebilir mi? Nasıl?
41. Poliçe, bono ve çeke yazılabilecek ve geçerli sayılan ihtiyari kayıtlara 4 adet örnek vererek açıklayınız.
42. Poliçede kabul ne demektir? Ne zamana kadar, nerede ve kim tarafından senet kabule arz edilebilir?
43. Bir poliçenin kabule arz edilmesi zorunlu mudur? Bu husustaki kuralı ve istisnalarını açıklayınız.
44. Beyaz ciro nasıl yapılır? Bir örnekle açıklayınız. Senedi beyaz ciro ile devralan kişi, ne gibi olanaklara sahiptir? Sayınız.
45. Tam ciro nasıl yapılır? Bir örnekle açıklayınız.
46. Temlik cirosu nedir? Niçin ve nasıl yapılır? Hangi işlemlere sahiptir?
47. Rehin cirosu ne demektir? Niçin ve nasıl yapılır?
48. Tahsil cirosu nedir? Niçin ve nasıl yapılır? Sonuçları nelerdir?

49. Poliçenin ödeme için ibrazı kim tarafından, nerede ve ne zaman yapılabilir?
50. Poliçenin ödenmemesi hangi sürede ve nasıl tespit ettirilebilir? Bu tespit yaptırılmaz ise ne olur?
51. Poliçenin ödenmemesi halinde kime / kimlere başvurulabilir? Neler talep edilebilir?
52. Poliçede aval ne demektir? Şekli ve işlevi nedir?
53. Avalin kefalet ve garanti sözleşmelerinden başlıca farkları nelerdir?
54. Avalistin sorumluluğunu anahatlarıyla anlatınız.
55. Poliçede karşılığın devri ne demektir? İşlevi ve türleri hakkında bilgi veriniz.
56. Poliçede sebepsiz iktisap davasının gerekçesi ve şartlarını açıklayınız.
57. Türk Hukukunda çek düzenleme şartları nelerdir?
58. Çekin, poliçe ve bonodan farklı olduğu hususlardan 5 tanesini yazınız.
59. Çekte muhatabın kabul yasağını ve gerekçesini açıklayınız.
60. Karşılıksızlığı saptanan çekten dolayı muhatap bankanın hamil karşısında sorumluluğu var mıdır? Varsa dayanağı ve kapsamı nedir? Gerekçeli olarak açıklayınız.
61. Kabul yasağını aşmak için geliştirilen ve çeke duyulan güveni artırmayı amaçlayan yöntemleri (işlemleri) sayarak birisini açıklayınız.
62. Çekin muhataba cirosu ve muhatapça cirosu mümkün müdür? Ayrı ayrı ve gerekçeli açıklayınız.

63. Hamiline yazılı bir çekin ciro edilmesinin sonucu nedir?
64. Çekten cayma ne demektir? Açıklayınız.
65. Çekte ödeme yasağı kararı ne demektir? Bu karar niçin, nasıl ve kim tarafından verilebilir?
66. Çekten cayma ile ödemenin mahkemece yasaklanması kararı arasındaki farkları açıklayınız.
67. Bir çekin ödenmediği hangi yollarla tespit ettirilebilir? Sayınız.
68. Karşılıksız çekten doğan hukuki sorumluluğu anahatlarıyla anlatınız.
69. Karşılıksız çekten dolayı cezai yaptırım sorumluluğunu anahatlarıyla anlatınız.
70. Çekte ibraz süresi ne demektir? Kaç türdür?
71. İleri veya geri tarihli çek ne demektir? Açıklayarak pratikteki işlevlerini kısaca belirtiniz.
72. Bir çekin karşılıksız çıkmasının tespiti ve sonuçlarını kısaca açıklayınız.
73. İleri tarihli çekin ibrazı ve karşılıksız çıkması halinde sonuçlarını anlatınız.
74. Sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinden dolayı sorumluluğun hangi şartlarda kime/kimlere ait olduğunu kısaca açıklayınız.
75. Posta çeki ile seyahat çekini kısaca açıklayarak, bunların TTK anlamında çek sayılıp sayılmayacaklarını gerekçeli biçimde belirtiniz.
76. Banka çeki ne demektir? İşlevi nedir?

77. Poliçede zamanaşımı sürelerini ve bu sürelerin kesilme sebeplerini açıklayınız (**1987 Yılı Adli Yargı Hakimlik ve Savcılık Sınavı Sorusu**).
78. Bonoda ve çekte zamanaşımı sürelerini ayrı ayrı yazınız.
79. Menkul kıymeti tanımlayarak özelliklerini sayınız ve örnekler veriniz.
80. Kambiyo senedine bağlı bir alacak zamanaşımına uğramış ise, senet bedeli başka bir yoldan talep ve tahsil edilebilir mi? Anahatlarıyla anlatınız.

II. TEST SORULARI (50 Adet)

1. Aşağıdakilerden hangisi kıymetli evrakın özelliklerinden değildir?
 - a) İçerdiği hak objektif olarak ekonomik bir değere sahiptir
 - b) Mücerretlik ilkesi kural olarak yürürlüktedir
 - c) Yeni bir tür ihdası hükümet iznine bağlıdır
 - d) Ağırlaştırılmış şekil şartlarına bağlıdır
 - e) Hiçbiri
2. Aşağıdaki kıymetli evrak türlerinden hangisi hamiline yazılabilir?
 - a) Varant
 - b) Makbuz senedi
 - c) İrad senedi
 - d) Bono e) Hiçbiri
3. Defiler konusunda aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?
 - a) Senedin zorunlu şekil şartlarından birinin eksikliği, senetteki bir taahhüdün hükümsüzlüğüne ilişkin bir defî değildir

- b) Nama yazılı senetlerde şahsi defiler, senedi devralana karşı da ileri sürülebilir
 - c) Hamiline yazılı senetlerde şahsi defi sözkonusu olmaz
 - d) Zaman aşımı savunması bir mutlak defidir
 - e) Hiçbiri
4. Aşağıdakilerden hangisi poliçenin zorunlu şekil şartlarından değildir?
- a) Düzenlenme yeri
 - b) Lehtar
 - c) Muhatap
 - d) Vade
 - e) Düzenlenme tarihi
5. Poliçelere konabilecek vade kaç türdür?
- a) 3
 - b) 4
 - c) 5
 - d) 3
 - e) 1
6. Ciro ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?
- a) Kısmi ciro batıldır
 - b) Çizilmiş ciro yapılmamış hükmündedir
 - c) Şartlı ciro geçersizdir
 - d) Ciranta poliçenin tekrar cirosunu yasaklayabilir
 - e) Çek, açık rehin cirosu yapılabilir
7. Aşağıdaki hallerin hangisinde poliçede vadeden önce başvurma hakkı doğmuş olmaz?
- a) Muhatabın kabulden kaçınması
 - b) Muhatabın ödemelerini tatil etmesi
 - c) Muhatabın ticari faaliyetine son vermesi
 - d) Kabule arzı yasaklanmış olan poliçede düzenleyenin iflas etmesi
 - e) Hiçbiri

8. Çekte ibraz süreleri konusunda aşağıdakilerden hangisi yanlıştır:
- a) İbraz süreleri sözleşme ile uzatılabilir
 - b) İbraz sürelerinin geçip geçmediği çekteki düzenlenme tarihine göre hesap edilir
 - c) Düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı ise 10 gün içinde ibraz gerekir
 - d) Gerçeği yansıtmayan düzenlenme yeri yazılması, çeki geçersiz kılar
 - e) Hiçbiri
9. Aşağıdakilerden hangisi aval işleminin özelliği değildir?
- a) Feri olması
 - b) Bağımsız olması
 - c) Tek taraflı olması
 - d) Poliçe üzerine yazılması
 - e) Poliçe nedeniyle sorumluluğa yol açması
10. Poliçede hamilin cirantalara karşı açacağı davalarda zaman aşımı süresi nedir?
- a) 6 Ay
 - b) 1 Yıl
 - c) 3 Yıl
 - d) 3 Ay
 - e) 30 Gün
11. Poliçede cirantanın düzenleyene karşı açacağı davalarda zaman aşımı süresi nedir?
- a) 6 ay
 - b) 1 Yıl
 - c) 3 Yıl
 - d) 3 Ay
 - e) 2 Yıl
12. Poliçede aranan unsurlardan hangisi yoksa emre yazılı havale söz konusu olur?

- a) Poliçe kelimesi b) Lehtar
c) Ödeme yeri d) Muhatap e) Avalist
- 13.** Hangi tür kıymetli evrak, temelindeki sözleşmeyi göstermez?
a) Bono
b) Pay senedi
c) Varant
d) Makbuz senedi
e) Konişmento
- 14.** Varant hangi grup kıymetli evraktır?
a) Pay senetleri
b) Alacak senetleri
c) Kambiyo senetleri
d) Eşyayı temsil eden senetler
e) İrad senetleri
- 15.** TTK'daki kıymetli evraka ilişkin genel hükümler hangi ülke kanunundan alınmıştır?
a) Alman Medeni Kanunu
b) İtalyan Medeni Kanunu
c) İsviçre Medeni Kanunu
d) İsviçre Borçlar Kanunu
e) Fransız MK.
- 16.** Bono kelimesi dışında bononun tüm unsurlarını içeren senedin niteliği nedir?
a) Adi senet b) Emre yazılı havale
c) Hamiline yazılı senet d) Emre yazılı ödeme vaadi
e) Retret

17. Aşağıdakilerden hangisi çekin zorunlu şekil şartı değildir?
- a) Lehtar b) Muhatabın ünvanı
c) Düzenlenme günü d) Muayyen meblağ
e) Düzenleyenin imzası
18. Görüldüğünde ödenecek poliçeler düzenlenme tarihinden sonra hangi sürede kabul için ibraz edilmelidir?
- a) 3 Ay b) 6 Ay c) 1 Yıl
d) 2 Yıl e) 3 Yıl
19. Poliçede ödememe protestosu, vadeyi izleyen kaç gün içerisinde çekilir?
- a) 3 Gün b) 2 Gün c) 3 İş günü
d) İlk gün e) 2 İş günü
20. Aşağıdakilerden hangisi menkul kıymetin özelliklerinden değildir?
- a) Ortaklık veya alacaklılık hakkı vermesi
b) İbarelerinin aynı olması
c) Dönemsel gelir getirmesi
d) Seri halinde çıkarılması
e) Hiçbiri
21. Menkul kıymet hangi kanuna tabidir?
- a) TTK b) Çek Kanunu
c) Ser PK. d) Borçlar Kanunu
e) Sigortacılık Kanunu
22. Aşağıdakilerden hangisi menkul kıymet değildir?
- a) Pay senetleri

- b) Gelir ortaklığı senedi
 - c) Kar ortaklığı belgesi
 - d) Finansman Bonosu
 - e) Bono
- 23.** Hukuk düzenimizde aşağıdakilerden hangisinin iradi olarak emre düzenlenemez?
- a) Emre yazılı havale
 - b) Deniz ödöncü senedi
 - c) Konişmento
 - d) Emre yazılı ödeme vaadi
 - e) Hiçbiri
- 24.** Aşğıdakilerden hangisi emtia senedi değildir?
- a) Makbuz Senedi
 - b) Hisse Senedi
 - c) Varant
 - d) Konişmento
 - e) Hiçbiri
- 25.** Düzenlenme yeri olarak Ankara yazılan bir çekte çekle işleyen hesabın bulunduğı şube de Ankara'dadır. Bu çek ödenmek üzere muhatabın İstanbul'daki bir şubesinde hangi süre içinde ibraz olunabilir?
- a) 10 gün
 - b) 1 ay
 - c) 3 ay
 - d) 6 ay
 - e) 1 yıl
- 26.** Çek hamilinin başvuru borçlularına ve düzenleyene başvurma hakkı hangi süre içinde zamanaşımına uğrar?
- a) 3 ay
 - b) 6 ay
 - c) 1 yıl
 - d) 2 yıl
 - e) 3 yıl
- 27.** Türk Hukuku'nda bir gerçek kişi üzerine çekilen çekin hukuki niteliğı nedir?
- a) Geçersizdir
 - b) Ödeme vaadidir

- d) İbraz süresi içerisinde
- e) Bildirimden 3 gün sonra
33. Hamile yazılı bir senedi kaybeden borçlunun mahkemenin aldığı iptal kararının hukuki niteliği nedir? **(1998 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Maddi hukuk bakımından hak sahipliği tespit eder
- b) Şeklen hak sahipliğini tespit eder
- c) Takip hukuku bakımından hak sahipliğini tespit eder
- d) İptal kararı sadece senedin ödenmesini önler başka bir niteliği yoktur
- e) Mahkeme kararı olduğundan bütün hukuki imkanları sağlar
34. Görüldüğünde ödenecek poliçelerde ibraz süresi ne kadardır? **(1998 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Düzenlenme tarihinden itibaren 10 gün
- b) Düzenlenme tarihinden itibaren 1 ay
- c) Muhataba ibraz edildiği andan itibaren bir yıl
- d) Düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl
- e) Ödeme tarihinden itibaren iki iş günü
35. (A), (B) ile yaptığı satım sözleşmesi nedeni ile (B)'den bir poliçe almıştır. Daha sonra muhatap, poliçe bedelini ödememiştir. (A), (B)'ye poliçeyi ödemesi için başvurduğunda (B), sözleşmeyi ifa etmediği için poliçe borçlusu olmadığını ileri sürmüştür. (B)'nin buradaki itirazının niteliği nedir? **(1998 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**

- a) Senet metninden anlaşılabilen def'dir
 - b) Kambiyo sözleşmesine dayanan def'dir
 - c) Asıl borç ilişkisinden kaynaklanan def'dir
 - d) Geçersizlik def'dir
 - e) (B)'nin itirazı def'i niteliğinde değildir.
- 36. Emre yazılı bir senetten doğan hakları devretmek için ne yapmak gerekir? (1998 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Tahsil cirosu ile senet devredilmeli
 - b) Tevkil cirosu ile senet devredilmeli
 - c) Senedin zilyetliğinin devri yeterlidir
 - d) Temlik cirosu ile senet devredilmeli
 - e) Zilyetliğin devri ve alacağın temliki sözleşmesinin yapılması gerekir
- 37. Düzenleyen tarafından poliçe üzerine konulan aşağıdaki ifadelerden hangisinin varlığı halinde, hamil protesto çekmeden müracaat hakkını kullanabilir? (1998 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) "Belli bir süre kabul için arz edilemez"
 - b) "Masrafsız iade"
 - c) "Görüldüğünde ödenir"
 - d) "Üçten fazla kişiye ciro edilemez"
 - e) "Bedel nakten alınmıştır"
- 38. Bonoda keşideci (düzenleyen) hangi halde borcu ödemekten imtina edebilir? (1998 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Bono üzerinde herhangi bir vade yoksa

- b) Bonoya faiz şartı konulmuşsa
 - c) Bonunun lehdarı gösterilmemişse
 - d) Bonoda lehdarın adresi yoksa
 - e) Bono üçüncü bir kişiye ciro edilmişse
39. Poliçede birden fazla ödeme yerinin gösterilmesi poliçeyi nasıl etkiler? **(1998 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Poliçenin geçersizliği sonucunu doğurur
 - b) İlk gösterilen yer ödeme yeri kabul edilir
 - c) Lehdarın isminin yanında gösterilen yerde ödenir
 - d) Poliçenin nerede ödeneğini hakim tayin eder
 - e) Hakimden ifa mahalli tayini istenir
40. İbraz süresi içinde çekten cayılırsa, bu caymanın hükmü nedir? **(1998 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Çek keşide edildikten sonra çekten cayılamaz
 - b) Çek hükümsüz hale gelir
 - c) Çekin geçerliliğini etkilemez, sadece banka ödeme bulunmaz
 - d) İbraz süresinin bitiminden sonra hüküm ifade eder
 - e) Çekten cayılması halinde, çek hakkında bono hükümleri uygulanır
41. Bir poliçede, cirantanın "ciro edilemez" kaydı koyması aşağıdaki sonuçlardan hangisine yol açar? **(2000 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Poliçe geçersiz hale gelir
 - b) Kayıt, yazılmamış sayılır

- c) Ciranta, poliçeyi devrettiği şahıs hariç diğer hamillere karşı mesul olmaz
- d) Poliçe, vade gelinceye kadar ibraz edilemez
- e) Muhatap, asıl borç ilişkisinden doğan bütün def'ileri poliçeyi bu kayıtla devralan şahsa karşı ileri sürme hakkını kazanır
- 42. Seyahat çekleri aşağıdakilerden hangisi içinde mütalaa edilir? (2000 Adli Yargı Hakimlik ve Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Kıymetli evrak b) Niteliksiz çek
- c) Havale d) Ödeme Emri
- e) Ödeme vaadi
- 43. Aşağıdakilerden hangisi, protesto süresinin kaçırılması bakımından mücbir sebep teşkil eder? (2000 Adli Yargı Hakimlik ve Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Hamilin kalp krizi geçirmesi
- b) Noterin ölümü
- c) Hamilin yakınlarından birinin ölümü
- d) Postadaki gecikme
- e) Hamilin senedi kaybetmesi
- 44. Görüldüğünden belli bir süre sonra ödenecek poliçelerde ibraz yapılmaz ya da kabul etmeme protesto-su çekilmezse aşağıdaki sonuçlardan hangisi doğar? (2000 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Poliçe vadeye kadar ibraz edilemez
- b) Vadeye kadar müracaat borçlularına başvurulamaz

- c) Bütün müracaat borçlularına karşı müracaat hakkı kaybedilir
 - d) Yalnızca düzenleyene karşı müracaat hakkı kaydedilir
 - e) Muhatap asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkını kaybeder
- 45. Aşağıdaki hallerden hangisinde poliçe geçersiz olur? (2000 Adli Yargı Hakimlik Savcılık Sınav Sorusu)**
- a) Poliçede ödeme yerinin gösterilmemesi halinde
 - b) Poliçede vadenin gösterilmemesi halinde
 - c) Düzenleyen poliçenin kabul edilmemesinden sorumlu olmayacağına dair bir kayıt koyması halinde
 - d) Düzenleyen poliçenin ödenmemesinden sorumlu olmayacağına dair bir kayıt koyması halinde
 - e) Poliçeye menfi emre kaydının konması halinde
- 46. ÇK uyarınca, karşılığı bulunmayan bir çekten dolayı muhatap bankanın her çek yaprağı başına sorumluluk miktarı nedir?**
- a) 1460 TL.
 - b) 1600 TL.
 - c) 2030 TL.
 - d) 1290 TL.
 - e) 1000 TL.
- 47. Aşağıdakilerden hangisi çekteki ihtiyari kayıtlardan değildir?**
- a) Vade
 - b) Hamiline kaydı
 - c) Menfi emre kaydı
 - d) Ödeme yeri
 - e) Hiçbiri

48. Çeke yazılması halinde çeki de geçersiz kılan kayıt aşağıdakilerden hangisidir?
- a) Faiz kaydı
 - b) Kabul şerhi
 - c) Düzenleyenin ödenmemeden sorumsuzluk şartı
 - d) Vade
 - e) Bedelin ödenmesini fatura verilmesi şartına bağlayan kayıt
49. Çekte zamanaşımı süresi ne kadardır?
- a) 6 ay
 - b) 1 yıl
 - c) 3 yıl
 - d) 5 Yıl
 - e) 1 ay
50. TTK, çekte ödenmeme olgusunun saptanması için kaç yol öngörmüştür?
- a) 1
 - b) 2
 - c) 3
 - d) 4
 - e) 5

III. UYGULAMA SORULARI (26 Adet)

1. **OLAY:** K, L'den aldığı mal karşılığı doğan borcunu ödemek amacıyla, 1.3.1999 tarihinde, düzenlenme yeri İzmit, muhatabı Akbank Gebze Şubesi olan, 5 Milyar TL. bedelli, 8.3.1999 düzenlenme tarihli bir çek düzenleyerek L'ye vermiştir (**HUKUK BÜTÜNLEME, 1999-2000**).
- a) L bu çeki hangi tarihten itibaren kaç gün içinde muhataba ibraz etmelidir? Çek, muhatabın Adana Şubesi'ne ibraz edilecek olsaydı ibraz süresi değişir miydi?

- b) Çek, 5.3.1999'da muhataba ibraz edildiğinde karşılık yok ise, L hangi yollara başvurabilir?
 - c) K, çek karşılığı aldığı malların bozuk çıkması nedeniyle satım sözleşmesini feshetse, bu durum çekin geçerliliğini etkiler mi?
 - d) Hesabında yeterli para olan K, bu çekin ödenmesini ibraz süresi içinde ve süre geçtikten sonra nasıl önleyebilir: Ayrı ayrı yazınız.
- 2. OLAY:** B satın aldığı bilgisayar ve faks cihazı karşılığında A'ya, 550 milyon TL bedelli bir bono vermiş, fakat senedin vade tarihini yazmayı unutmuştur. A bu bonoyu beyaz ciro ile C'ye, C elden teslim yolu ile D'ye, nihayet D'de tam ciro ile H'ya devretmiştir (**HUKUK YILSONU, 1998-99**).
- a) Vadesinin yazılmamış olması, bonoyu nasıl etkiler?
 - b) Senedin arkasının tam görünümünü yazınız
 - c) Kendisinden senet bedeli istenen B, senet karşılığı olan bilgisayarın bozuk çıkmasını gerekçe göstererek H'ya ödeme yapmaktan kaçınabilir mi?
 - d) Senedin ödenmemesi halinde H tarafından C'ye başvurulabilir mi?
- 3. OLAY:** K, 12.6.1999 Tarihinde, L'ye olan borcuna karşılık, muhatabı Y Bankası İzmit Şubesi olan 3 Milyar TL bedelli bir çek düzenlemiş, senet üzerine düzenlenme tarihi olarak 20.6.1999 yazılmıştır (**HUKUK YILSONU, 1998-99**).
- a) Çek, İstanbul'da düzenlenmiş olmasına rağmen, düzenlenme yeri İzmit gösterilmiş ise, bu, çekin

geçerliliğini etkiler mi? Şayet etkilemez ise, başka nasıl bir sonuç yaratabilir?

- b) L bu çeki Bursa'da oturan H'ya ciro etmiş olsa, bu ciro ibraz süresini değiştirir mi?
- c) L bu çeki, muhatap bankanın Bolu'daki şubesine ibraz etse, ibraz süresi değişir mi?
- d) Çek, 17.6.1999'da bankaya ibraz edilse, karşılık olmasına rağmen bankanın ödeme yapmaktan kaçınması mümkün müdür? Karşılık bulunmaz ise bir sorumluluk doğabilir mi?

4. **OLAY:** (K), 1.1.1995 Tarihinde, görüldüğünden 10 gün sonra ödenecek, yüzde on faiz şartlı bir poliçe keşide ederek (L)'ye vermiştir. (L) poliçeyi tam ciro ile (C1) e, (C1) de beyaz ciro ile (C2) ye devretmiştir. (C2) ise poliçeyi (C3) e elden teslim etmiştir. (K) poliçe üzerine kabul edilmeme ve ödenmemeden sorumlu olmayacağı kaydını dercetmiştir. (C3) poliçeyi 10. 1. 1995 tarihinde kabul için muhatap (M)'ye ibraz etmiş, (M) kabul etmiş ve ertesi gün iflâs etmiştir. Bunun üzerine (C3) 12. 1. 1995 günü protesto çekmeksizin poliçeyi ödenmesi için (C1)'e ibraz etmiştir (**UYGULAMA ÇALIŞMASI**).

- a) Poliçenin arka yüzünü yazınız.
- b) Poliçedeki faiz şartı geçerli midir?
- c) (K) kabul etmeme ve ödenmemeden sorumlu olmayacağını şart koşabilir mi?
- d) (C3)'ün (C1) den ödeme talep etmesi haklı mıdır?

5. **YARGITAY KARARI:** YARGITAY Hukuk Genel Kurulu'nun, T. 5.6.2002, E. 2002/19-443, K. 2002/474 sayılı kararı (**UYGULAMA ÇALIŞMASI**):

“Taraflar arasındaki “takibin iptali” davasından dolayı yapılan yargılama sonunda (**Sakarya Asliye İkinci Hukuk Mahkemesi**)nce davanın kabulüne dair verilen 25.10.2000 gün ve 2000/498-2000/822 sayılı kararın incelenmesi davalı vekili tarafından istenilmesi üzerine, Yargıtay Ondokuzuncu Hukuk Dairesinin 15.5.2001 gün ve 2000/9221-2001/3695 sayılı ilamı ile, (... Davalının, teselsül eden cirolar ile çekin yetkili ve meşru hamili olduğu anlaşılmaktadır. Çek’in rızası dışında elinden çıktığını iddia eden dava dışı üçüncü şahıs tarafından açılmış olan zayi davası, çek hamilinin haklılık durumunu etkilemez. Bu yönler gözetilerek davanın reddi gerekirken, yazılı şekilde takibin iptaline karar verilmesinde isabet görülmemiştir...) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda, mahkemece önceki kararda direnilmiştir.

Temyiz Eden: Davalı vekili.

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnme kararının süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kağıtlar okunduktan sonra gereği görüldü:

Dava, kaybedildiği ileri sürülen ve hakkında ödeme yasağı bulunan çeke dayalı icra takibinin iptali istemine ilişkindir.

Davacı vekili, davacı tarafından hamiline olarak keşide edilen çekin, dava dışı Nadir’in elinde iken çalınma suretiyle kaybedildiğini; Nadir’in, çekin zayi olduğunun tespiti ve iptali istemiyle dava açtığını, o davada, çekin ibrazı halinde ödenmemesi yolunda ihtiyati tedbir kararı verildiğini, davalının, ne şekilde elde ettiği belli olmayan bu çeke dayalı olarak davacı hakkında icra takibi yaptığını, çekin zayiinden sonra bedelinin ne şekilde ödeneceği konusunda dava-

cı keşideci ile dava dışı Nadir arasında yeni bir ödeme planı düzenlendiğini, o nedenle çek bedelinin iki defa ödenmesi ihtimalinin doğduğunu ileri sürerek, söz konusu çekte dayalı olarak girişilen icra takibinin iptaline karar verilmesini istemiştir.

Davalı davaya cevap vermemiştir.

Yerel mahkemenin, icra takibine konu çek hakkında verilen zayi nedeniyle iptal kararının kesinleştiği, böyle bir çekte dayalı olarak icra takibi yapılamayacağı gerekçesiyle davanın kabulüne, icra takibinin iptaline yönelik olarak verdiği karar, Yüksek Özel Daire’ce yukarıdaki gerekçeyle, bozulmuş; mahkeme, gerekçesini tekrarlar önceki kararında direnmiş; direnme kararı davalı vekilince temyiz edilmiştir.

Yukarıda açıklanan dava nedeniyle doğru bir sonuca varılabilmesi için uygulanacak hukuk kurallarının nelerden ibaret olduğunun açıklanması gerekir.

TK.’nın 697. maddesi uyarınca çekler, kanunen emre yazılı senetlerdendir. Çek, nama, emre ya da hamile yazılabilir. Hamile yazılı senetlerde, hak sahipliğinin (alacaklılık, temsil yetkisini haiz olmak) senet vasıtasıyla ispatı, “hamile teşhis kaydı”nın sonucu olarak, yalnızca senedin ibrazı suretiyle olur. Muhatap, emre yazılı senetlerde, hamilin meşrû hamil olup olmadığını cirolar arasında bulunması gereken teselsülün tetkikiyle tespit edebilir (TTK. 713) Leh-tarlardan başlayarak son hamilde nihayet bulan cirolardan ilki lehtarın imzasını ve daha sonrakiler ise, bir evvelki ci-rodaki lehtarın imzasını taşımak suretiyle devam ediyorsa, ciro silsilesi muntazam sayılır.

Hamile yazılı çeklere gelince; burada muhatabın araştırma mükellefiyeti adeta kaldırılmış gibidir. TK. nun 703 maddesi hükümlerine göre hamile yazılı çek, menkul mülkiyetinde olduğu gibi tarafların anlaşmaları ve zilyetliğin devri ile bir başkasına devredilebilir (MK. 687). Hamile yazılı bir çekin cirosu esas itibariyle devri gösteren bir ispat vasıtası olarak anlam taşıyabilir fakat hakkı devredici bir fonksiyonu yoktur. Hamile yazılı çekte, hak sahipliği senedi elinde bulundurmakla tesis edildiğinden böyle bir cironun ayrıca hak sahipliğini teşhis fonksiyonu da mevcut değildir. Hamile yazılı çekteki cirolar arasındaki muntazam bir ciro zincirinin varlığı önem taşımaz. Bu gibi çeklerde mündemiç olan hak muntazam ciro zinciriyle değil, sadece, senedin verilmesiyle intikal eder (Prof. Dr. Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku 2. Bası, s. 1148 vd. Y. 12. H.D. 15.9.1992 gün E. 2520, K. 10324, Y. 11. H. D. 27.6.1994 gün E. 1710, K. 5517).

Bazen senede dayanılarak gerçekleştirilen “Alacaklılığın ispatı” keyfiyeti gerçeğe uymayabilir. TK. nun 564 maddesi uyarınca iptal kararı uyarınca hak sahibi hakkını senetsiz olarak da öne sürebilecektir. Mahkemeden alınan iptal kararı yalnızca hak sahipliğinin tanısına (teşhisine) olanak verir. Yasa uyarınca hasımsız alınması gereken iptal kararı ilgilinin borçluluğunu saptamaz ve kesin hüküm teşkil etmez. Borçlu, iptal kararına karşın iptal kararını alan kişinin hak sahibi olmadığını öne sürebilir. Alınan iptal kararının ibrazı üzerine çek bedelini ödeyen keşideci (Borçlu) kaybolduğu iddia edilen çekin sonradan yetkili hamil tarafından ibraz edilmesi halinde TK. 558/2 ve 599 maddelerindeki şartların oluşması durumunda ödeme definde bulunamayacak ve çek bedeli ibraz eden hamile bir daha

ödemek zorunda kalacaktır (Y. 11. H.D. 10.5.1979 gün ve E. 480, K. 2529)

Diğer taraftan Yasa gereği çekin borçlusu muhatap banka olduğundan, çek süresinde muhataba ibraz edilmezse, hamilin çeke dayalı olarak istemde bulunma olanağı olmayacaktır.

Bu genel açıklamadan sonra somut olaya dönersek; dava dışı Nadir hamiline yazılı çekin meşru hamili bulunduğunu, çekin çalındığını ileri sürerek TK. 669 vd. maddeleri uyarınca ödeme yasağı konulmasını ve çekin iptaline karar verilmesini istemiş, mahkeme 27.12.1999 tarihinde çeke ödeme yasağı koymuş bunu muhatap bankaya bildirmiş ve yapılan ilanlar sonucu çekin mahkemeye ibraz edilmemesi üzerine zayi karar verilmiştir.

Çek hamili olan Yücel, süresi içinde 10.1.2000 tarihinde hamili bulunduğu çeki muhatap bankaya ibraz etmiş, banka tarafından "Hesap bakiyesi müsait olmadığından ödeme yapılmamıştır" şerhi verilerek çek hamil Yücel'e iade edilmiş ve bu kişi tarafından keşideci-borçlu Y... Ltd. Şti. hakkında icra takibi yapılmıştır. Dava dışı Nadir ile davacı şirket arasında zayi kararının iptalinden sonra bir ödeme planı yapılmış ise de, dava tarihine kadar çek bedeli ödenmemiştir. Zira BK. 83 ve 96 maddesi uyarınca edimin amacı fiilen gerçekleşmemiş, henüz para borcu ödenmemiş olduğundan gerçekleşmiş bir ifadan söz edilemeyecektir. O halde TK. nun 558/2 maddesi uyarınca zayi belgesi alan Nadir'e iyiniyetle yapılmış bir ödeme olmadığından, keşideci borçlunun borcundan kurtulduğu söylenemez.

Bu durumda ortada çeke dayalı iki ödeme talebi ortaya çıkmıştır. Bunlardan Yücel hamiline yazılı çeki süresinde

bankaya ibraz ettiğinden ve çeki elinde bulundurduğundan yasa gereği meşru hamil durumundadır. Dava dışı Nadir ise mahkemeden aldığı ve aksi sabit oluncaya kadar geçerli olmayacağından gerçek hak sahibinin tespiti öncelik olacaktır. O halde mahkemece yapılacak iş; davalı Yücel, Nadir'i hasım göstermek suretiyle bu şahsın aldığı çekin iptaline ilişkin ilamın iptalini talep etmek ve dolayısıyla meşru hamilin kim olduğunu açacağı bu dava ile kanıtlamak üzere önel verilmeli, açılacak dava bu dava ile birleştirilmeli ve hasıl olacak sonuç dairesinde bir karar verilmelidir. Mahkemece açıklanan yönler gözden kaçırılarak yazılı şekilde direnme kararı verilmesi usul ve yasaya aykırı bulunduğundan direnme kararı bu gerekçelerle bozulmalıdır.

Sonuç: Davalı vekilin temyiz itirazının kabulü ile direnme kararının yukarıda yazılı nedenlerden dolayı HUMK. nun 429 maddesi gereğince **(BOZULMASINA)**".

- a) Yukarıdaki karardan anladığınız kadarıyla dava konusu olayı yazınız.
 - b) Yerel mahkeme ve Yargıtay dairesi hangi gerekçe ile ne yönde karar vermişlerdir?
 - c) Yerel mahkeme ne gerekçe ile direnme kararı vermiş, Hukuk Genel Kurulu niçin ve ne yönde karar vermiştir?
 - d) HGK. Kararının gerekçelerini değerlendirerek görüşünüzü ve kararı yerinde bulup bulmadığınızı belirtiniz.
6. **OLAY:** K, L'den 500 Milyon TL ödünç almış ve karşılığında, kendisine aynı miktarda borçlu olan M'yi muhatap göstermek suretiyle, 1.9.1997 vadeli bir poliçe düzenleyerek L'ye vermiştir. Bu poliçe tam ciroyla C1'e, sonra ödenmemeden sorumsuzluk şartı konula-

rak beyaz ciroyla C2'ye ve nihayet elden teslim yolu ile H'ya devredilmiştir. H, 3.7.1997'de poliçeyi kabul için M'ye ibraz etmiştir (**HUKUK ARASINAVI, 1998-99**).

- a) Poliçenin arka yüzünün görünümünü (ciroları) yazınız.
- b) M bu poliçeyi kabul etmek zorunda mıdır?
- c) M kabul etmezse, H kimlere başvurabilir? Bu başvuru için vade beklenmek gerekir mi?
- d) Poliçe sözcüğü dışındaki şekil koşullarını taşıyan bir belge sözkonusu olsaydı, bu belge poliçe sayılır mıydı? Kısaca yazınız.

7. **OLAY:** K, işleri oldukça bozulmuş olan arkadaşı L'ye hatır için bir bono düzenleyerek vermiş, bedel kısmını boş bırakarak buraya daha sonra 4 Milyar TL. yazmasını ona söylemiştir. Bu arada K, bonoya vade yazmayı ve unutmuş, damga pulu da yapıştırmamıştır. Senedin bedel kısmına 5 Milyar TL yazan L bu senedi tam ciro ile M'ye, M beyaz ciro ile N'ye devretmiştir. Senedi elden teslim yolu ile N'den alan P, tahsil cirosu ile X Bankasına devretmiş, X Bankası senedi ödeme için ibraz etmiş ise de, K, hatır senedi olduğu ve üstelik anlaşmaya aykırı doldurulduğu gerekçesiyle ödeme yapmaktan kaçınmıştır. Bunun üzerine X Bankası ödememe protestosu düzenleterek senedi P'ye iade etmiş, P ise tam ciro ile S'ye devretmiştir (**HUKUK YILSONU, 1999-2000**).

- a) Vade yazılmamasının senede etkisi nedir?
- b) Damga pulu yapıştırılmamasının sonucu ne olabilir?
- c) Senedin hangi süre içerisinde ödeme için K'ya ibrazı gerekir?

- d) K'nın ödeme yapmama gerekçeleri hukuken yerinde midir? Bu gerekçeler herkese karşı ileri sürülebilir mi?
 - e) Banka senedi kendisine iade ettikten sonra P, icra takibi yolu ile senet bedelini tahsil etmek istese kimlerin sorumluluğu söz konusu olurdu?
 - f) P'nin S'ye yaptığı tam ciro geçerli midir? Nasıl bir sonuç doğurur? Açıklayınız.
8. **OLAY:** T, kendisi adına kambiyo taahhütleri imzalaması için K'ye verdiği temsil yetkisini 15.2.2002'de geri almıştır. Buna rağmen, kendisini yetkili gösteren K, 10.3.2002 tarihinde, T adına 20.6.2002 vadeli bir bono düzenlemiş, düzenlenme yeri kısmına "Ant." yazmış ve bedel kısmını sonradan doldurmasını söyleyerek senedi L'ye vermiştir. L, aldığı senedin bedel kısmına, anlaşmaya uygun şekilde "8.000 Frank" yazdıktan sonra, senedi beyaz ciro ile C'ye devretmiş, C elden teslim ile senedi D'ye vermiş, D ise bir tam ciro ile H'ya devretmiştir. Vadesi geldiğinde senet, H tarafından T'ye ibraz edilmiş ise de, T, K'nın yetkisiz olduğu gerekçesiyle ödeme yapmaktan kaçınmıştır (**HUKUK YILSONU, 2001-2002**).
- a) K'nın yetkisinin sona ermiş olması, senedi geçersiz kılar mı? Niçin?
 - b) Düzenlenme yeri açısından senet geçerli midir?
 - c) Senet düzenlendiği sırada bedel kısmının boş olmasını nasıl değerlendirirsiniz?
 - d) Bedel kısmına sonradan "8.000 Frank" yazılmış olmasını değerlendiriniz.
 - e) Senedin arkasının tam görünümünü yazınız.

f) H bu senet nedeniyle kime/kimlere başvurabilir?
Niçin?

9. **OLAY:** (K), (M) üzerine 31 Mayıs 1990 vadeli ve % 10 faizli, 1.000.000 TL tutarında bir poliçe keşide etmiştir ve (L) ye vermiştir. (K) ile (M) arasında daha önceden yapılmış ve poliçe keşide edildiği takdirde (M) nin kabul edeceğine dair bir önsözleşme vardır. (L) senedi tam ciro ile C1 e, C1 de C2 ye beyaz ciro ile poliçeyi devretmiştir. C1, C2 ye ciro yaparken senedin üzerine şu şartları yazmıştır: "Kabul etmeme veya ödememeden sorumlu değilim; iş bu poliçe ciro edilemez".

C2 kabul için (M) ye başvurmuşsa da (M), (K) nin kendisine malları teslim etmediğini ileri sürerek, poliçeyi kabul etmemiştir. Bunun üzerine C2 (K) ya başvurmuştur. Ancak (K) (M) nin poliçeyi aralarında bir önsözleşme bulunması sebebi ile kabul zorunda bulunduğunu ileri sürmüştür. C2 2 Haziran 1990 günü poliçeyi (M) ye ödeme için ibraz etmiş, fakat ödenmeyince de protesto çekmiştir. 5 Haziran 1990 tarihinde de poliçeyi C3 e ciro etmiştir (**UYGULAMA ÇALIŞMASI**).

1. Olaydaki poliçede faiz şart edilebilir mi?
2. (M) poliçeyi kabul etmek zorunda mıdır? (K) nin itirazları yerinde midir?
3. Senedin arka yüzünü yazınız.
4. a) C1'in ciroya yazdığı şartlar geçerli midir?
b) C1, senedi ciro ederken, poliçedeki miktarın yalnız 500.000 TL sınırı devir ediyorum" yazmış olsa idi ne olurdu?
5. C2 (M) nin kabulü halinde nasıl hareket etmeli idi?
6. C2'nin çektiği protestonun türü nedir? Protesto

hangi sürede çekilmelidir? Gün belirterek açıklayınız.

- 7) C2 Protesto keşide etmese idi sonuç ne olurdu? C2'nin ihbarda bulunmamasının hükümleri nelerdir?
- 8) C3'e yapılan ciro geçerli midir?
- 9) (M)'nin ileri sürdüğü def'iyi değerlendiriniz.

10. YARGITAY KARARI: YARGITAY Ondokuzuncu Hukuk Dairesi'nin T. 12.12.2000, E. 2000/5759, K. 2000/8600 sayılı kararı (**UYGULAMA ÇALIŞMASI**):

"Taraflar arasındaki itirazın iptali davasının yapılan yargılaması sonunda ilamda yazılı nedenlerden dolayı davanın kısmen kabulüne kısmen reddine yönelik olarak verilen hükmün süresi içinde taraf vekillerince temyiz edilmesi üzerine dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü.

İİK'nun 67/1. maddesi hükmüne göre takip talebine itiraz edilen ve itirazın kaldırılması için mercii'e müracaat etmek istemeyen alacaklı itirazın tebliğ tarihinden itibaren bir sene içinde mahkemeye başvurarak umumi hükümler dairesinde alacağının varlığını ispat suretiyle itirazın iptalini dava edebilir. Somut olayda alacaklının itirazın kaldırılması talebi İcra Tetkik Mercii'nce reddedildiğinden ancak genel mahkemede alacak davası açabilir. Mahkemece bu yönler gözetilerek itirazın iptali davasının alacak davası olarak kabul edilip sonuçlandırılması gerekirken itirazın iptali davası olarak hükme bağlanması doğru görülmemiştir.

Öte yandan, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 21.6.2000 tarih, 2000/12-1011-1076 sayılı kararında, tanzim tarihinin 30.2.1997 olarak yazılmış olması halinde bu durumun belgenin bono olma özelliğini ortadan kaldıracağını

kabul etmenin aşırı bir şekilcilik olup, hakkın zayiine neden olacağı belirtilmiş ve ayrıca, Şubat ayının 30. günü söz konusu olamaz ise de, tanzim tarihin bu şekilde gösterilmesi halinde bunun yanılığdan kaynaklandığı ve bononun niteliğini etkilemeyeceği düşünüülerek, tanzim tarihinin Şubat ayının son günü olarak kabulü gerektiği benimsenmiştir. Mahkemece, dava konusu çekin keşide tarihinin 30.2.1999 olarak yazılmış olması nedeniyle çek niteliğinde bulunmadığının kabulü de bu bakımdan isabetli değildir.

Sonuç: Yukarıda açıklanan nedenlerle hükmün (**BOZULMASINA**), bozma nedenine göre diğer temyiz itirazlarının incelenmesine şimdilik yer olmadığına, peşin harcın istek halinde iadesine, 12.12.2000 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Çekte düzenlenme (keşide) tarihine ilişkin bilgileriniz çerçevesinde yukarıdaki kararı değerlendiriniz.

- 11. OLAY:** Ali, gittiği bilgisayar kursu yöneticilerine aşağıdaki bonoyu imzalayarak vermiştir (**HUKUK BÜ-TÜNLEME, 1999**).

30 Şubat 1999

Bu bono karşılığında, Bilgisayar Öğretim Merkezi veya emrine 15.10.1999'da yalnız 5.000 Frank ödeyeceğim.

Ali BORÇÖDER

(imza)

Yeni Mah. No:16 İZMİT

Yukarıdaki bononun unsurlarını tek tek inceleyerek, geçerli olup olmadığını gerekçeli olarak açıklayınız.

Bono devir şekli açısından hangi çeşit senetlerdendir?

Bu senedi nama yazılı hale getirmek için ne yapmak gerekir? Bunun yararı ne olur?

Mevcut bir borç karşılığında bono verilmesi ile borç ortadan kalkar mı?

12. OLAY: A, B'nin iki gün sonra teslim edeceği 50 teneke zeytinyağına karşılık olmak üzere, 15.3.1996'da, düzenlenme yeri Diyarbakır, muhatabı Türkiye İş Bankası Diyarbakır Şubesi olan 100 Milyon TL bedelli bir çek düzenlemiş, çekin üzerine düzenlenme tarihi olarak 28.3.1996 yazmıştır (**HUKUK YILSONU, 1996**)

Geçerli bir çekin TTK. uyarınca hangi unsurları içermesi gerekir? Sayıp, açıklayınız. Olaydaki çekte düzenlenme tarihinin gerçeğe aykırı olması çeki geçersiz kılar mı? Niçin?

Çeki alan B'nin, hangi süre içerisinde bu çeki bankaya ibraz etmesi gerekir? Niçin?

B, bu çeki aynı bankanın Mardin Şubesine ibraz edebilir mi? Bu durumda ibraz süresi değişir mi? Niçin?

Çekin muhatabı Mardin Şubesi olsaydı ibraz süresi değişir miydi? Niçin?

B, bu çeki 20.3.1996'da muhatap bankaya ibraz etse, banka, üzerinde yazılı tarih gelmediği gerekçesiyle ödemeden kaçınabilir mi? Niçin?

Banka, 20.3.1996'da ibraz edilen bu çeki, karşılığı olmadığı gerekçesiyle ödemezse ne olur? Sorumluluk doğar mı?

A, Zeytinyağının teslim edilmediği gerekçesiyle, 25.3.1996'da bankaya, "çeki ödemeyin" şeklinde bir talimat verebilir mi? Niçin?

4.4.1996'da çekin hala tahsil edilmediğini gören A, bu çekin daha sonra ödenmesini engelleyebilir mi? Gerekçeli açıklayınız.

13. OLAY: K, L'ye olan bir borcu için, 1.3.1996 tarihinde, 2 Milyar TL'lik bir çek keşide etmiştir. Düzenlenme yeri olarak "D. Bakır" yazılan bu çek, Türkiye İş Bankası'nın Cebeci/Ankara Şubesi üzerine çekilmiştir. L teslim aldığı bu çeki tam ciro ile C'ye, C'de beyaz ciro ile H'ya devretmişlerdir (**HUKUK YILSONU, 1997**)

- 1- a) Çekin geçerliliğini düzenlenme yeri açısından değerlendiriniz.
b) Çekin arkasının tam görünümü (ciro silsilesini) gösteriniz.
- 2- K'nın mevcut borcu için L'ye çek vermesi, bu borcu ortadan kaldırır mı? Niçin?
- 3- a) 9.3.1996 günü H bu çeki T. İş Bankası Adana Şubesine ibraz etmiş, ancak bu şube, çek hesabının Cebeci/Ankara Şubesinde bulunması nedeniyle, ödemenin de o şube tarafından yapılması gerektiğini iddia etmiştir. Bu iddiayı değerlendiriniz.
b) H, daha sonra aynı çeki 1.4.1996'da Cebeci/ Ankara Şubesine ibraz etmiş, fakat bu şube de ibraz süresi geçtiği gerekçesiyle ödeme yapmaktan kaçınmıştır. Banka haklı mıdır? Niçin?
- 4- Çek süresinde ibraz edilmiş ve karşılıksız çıkmış olsaydı, idari yaptırım yönünden nasıl bir sorum-

luluk doğar, nasıl bir yol izlenirdi? Kısaca açıklayınız.

14. OLAY: İzmir Turgutlu'da tuğla fabrikası olan (T), (L)'den aldığı iki adet vakum pres makinası için çek keşide etmiştir. (T)'nin 17.10.2012'de İzmir'de keşide ederek lehtar (L)'ye verdiği 20.10.2012 düzenleme tarihli ve 115 Milyar TL bedelli çekte düzenleme yeri Manisa olarak gösterilmiştir. Çek, 19.11.2012'de hesabın bulunduğu Yapı Kredi Karşıyaka Şubesine ibraz edilmiş, fakat banka ödeme yapmamıştır. Bankanın aşağıdaki ödememe gerekçelerini birbirinden bağımsız kabul ederek yerinde olup olmadıklarını değerlendiriniz (**HUKUK, DÖNEM SONU 2013**).

- a) "Çekin ibraz süresi geçmiştir" (5 puan)
- b) Ayrıca, çekin 19.11.2012'de değil de 18.10.2012 tarihinde ödenmek üzere Yapı Kredi Karşıyaka Şubesi'ne ibrazı mümkün olup olmadığını da gerekçesiyle kısaca belirtiniz. (5 puan)
- 1- a) "Düzenleme **yeri** ve **tarihi** gerçeğe aykırıdır" (5 puan)
 - b) "Çekte %70 faiz şartı öngörülmüştür. Bu nedenle çek geçersizdir." (5 puan)
- 2- "Çek Kanunu uyarınca her bir çek yaprağının üzerinde yazması gerekip de ibraz edilen çekte çek hesabının numarası ve (T)'nin vergi kimlik numarasının bulunmaması sebebiyle çek geçersizdir." (10 puan)
- 3- "Çekin arkasındaki ciro zinciri kopuktur. Çünkü çek bankaya (Z) tarafından ibraz edilmiş olup, ilk

ciro (L)'nin yaptığı bir beyaz ciro, ikincisi (Y) tarafından yapılmış bir beyaz cirodur.” (10 puan)

- 4- “(T), çekin (L) elinde iken kaybedildiği gerekçesiyle bankaya ödeme yasağı talimatı vermiştir.” (10 puan)

15. OLAY: K'nın 10.04.2002'de İzmit'te keşide ederek lehdar L'ye verdiği 13.04.2002 düzenlenme tarihli ve 10 Milyar TL bedelli çekte düzenlenme yeri İstanbul gösterilmiştir. Çek, 12.05.2002'de hesabın bulunduğu Akbank İzmit Şubesine ibraz edilmiş, fakat banka ödeme yapmamıştır. Bankanın aşağıdaki ödememe gerekçelerini birbirinden bağımsız kabul ederek yerinde olup olmadıklarını değerlendiriniz (**HUKUK BÜTÜNLEME, 2002**)

- 1- “Çekin ibraz süresi geçmiştir”
- 2- “Düzenlenme yeri ve tarihi gerçeğe aykırıdır”
- 3- “Çekin arkasındaki ciro zinciri kopuktur. Çünkü çek bankaya Z tarafından ibraz edilmiş olup, ilk ciro L'nin yaptığı bir beyaz ciro, ikincisi Y tarafından yapılmış bir beyaz cirodur.”
- 4- “Çekte %70 faiz şartı öngörülmüştür. Bu nedenle çek geçersizdir.”
- 5- “K, çekin L elinde iken kaybedildiği gerekçesiyle bankaya ödeme yasağı talimatı vermiştir.”
- 6- “K, tamamen göre özürlü bir vatandaş olup bizzat imza ile çek düzenleyemez.”

16. YARGITAY KARARI: YARGITAY 12. HUKUK DAİRESİ'nin T. 1.12.2000, E. 2000/15786, K. 2000/18942 sayılı kararı (**UYGULAMA ÇALIŞMASI**):

“Merci kararının müddeti içinde temyizden tetkiki alacaklı vekili tarafından istenmesi üzerine bu işle ilgili dosya mahallinden daireye 20.9.2000 tarihinde gönderilmiş olmakla okundu ve gereği görüşülüp düşünüldü:

Alacaklı vekilinin 20.11.1999 tarihli çek’e ilişkin temyiz itirazları yerinde değilse de; aslolan keşide tarihinin belli bir tarih olarak çek üzerinde yazılı olmasıdır. Çekin asli unsurlarından olan keşide tarihli gerçek keşide tarihinden sonraki bir tarih olarak da yazılabilir. Bu takdirde ibraz süresi uzatılmış olmaktadır (Fırat Öztan Kıymetli Evrak Hukuku, s. 1054) çek de keşide gününün bu şekilde gösterilmesi halinde, başka bir anlatımla; ileri tarihli çek düzenlenmesi durumunda, çekin kambyo senedi olma vasfını etkilemeyeceği dairemiz yerleşik içtihatlarında da benimsenmiştir.

Somut olayda; 20.11.1999 tarihli çek dışında kalan takip konusu çeklerde keşide tarihinden önce keşidecinin ölmüş olması, yukarıda açıklanan ilkeler doğrultusunda sonuca etkili olamayacağından merciin aksine düşüncelerle yazılı şekilde bu çekler yönünden de takibin iptaline karar vermesi isabetsizdir.

Sonuç: Alacaklı vekilinin temyiz isteminin kısmen kabulü ile merci kararının yukarıda yazılı nedenle İİK. nun 366. Ve HUMK. 428. maddeleri uyarınca (**BOZULMASINA**), 1.12.2000 gününde oybirliğiyle karar verildi”.

a) Karar konusu olay nedir?

b) Kararı değerlendiriniz.

17. YARGITAY KARARI: YARGITAY 12. Hukuk Dairesi’nin T. 26.4.2001, E. 2001/ 6458, K. 2001/ 7034 sayılı kararı (**UYGULAMA ÇALIŞMASI**):

“Merci kararının müddeti içinde temyizden tetkiki borçlu vekili tarafından istenmesi üzerine bu işle ilgili dosya mahallinden daireye 13.4.2001 tarihinde gönderilmiş olmakla okundu ve gereği görüşülüp düşünüldü:

Çeklerde vade olamayacağından düzenlenen çekte iki tarih bulunması halinde önceki tarihin keşide tarihi olarak kabulü gerekir. Somut olayda çekin üzerine 1.5.2000 tarih ve 31.8.2000 tarihleri bulunmaktadır. Önceki tarih olan 1.5.2000 keşide tarihine göre çek muhatap bankaya süresinde ibraz edilmediğinden alacaklı müracaat hakkını kaybetmiştir. Mercice İİK. nun 170/a maddesi uyarınca borçlunun itirazının kabulüne karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile reddi isabetsizdir.

Sonuç: Borçlu vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile merci kararının yukarıda açıklanan nedenle İİK. 366. Ve HUMK. 428. Maddeleri uyarınca **(BOZULMASINA)**, 26.4.2001 gününde oybirliğiyle karar verildi”.

a) Karar konusu olay nedir?

b) Kararı değerlendiriniz.

- 18. OLAY:** Tacir K, ticari işletmesine ait büronun döşenmesi için vekili V’ye, 20 Milyar TL.’lık mobilya alması konusunda yetki vermiştir. V, mobilya bayii L’ye giderek 25 Milyar TL’lık mobilya almış ve karşılığında L’ye 1.5.1997 düzenlenme tarihli bir bono vermiştir. Düzenlenme tarihinden 30 gün sonra şeklinde bir vade içeren bonoya % 40 faiz şartı yazılmış olup, ayrıca “emrühavalesine” ibaresi de çizilmiştir.

L, sözkonusu bonoyu, daha önce aldığı bir arabanın borcu nedeniyle galerici B’ye tam ciroyla devretmiştir. C adlı birisi, L lehine aval vermek için senedin ön yüzünü

yalnızca imzalamıştır. B, bonoyu beyaz ciro ile D'ye, D'de bonoyu imzalamadan (elden teslim ile) E'ye vermiş, E de, bono bedelinin tahsili için bonoyu F bankasına devretmiştir. F ödemesi için K'ya başvurduğunda, K senetteki miktarın sadece 20 milyarlık kısmından sorumlu olduğunu, geri kalan kısmın, vekile verdiği yetkinin kapsamı dışında kaldığından, bu kısımdan sorumlu olmayacağını beyan etmiştir **(HUKUK YILSONU, 2003-2004)**.

- 1- Söz konusu bononun geçerli olması için hangi şekil şartlarını taşıması gerekir?
 - 2- "Emrühavalesine" kaydının çizilmesi bonoyu geçersiz kılar mı? Ayrıca devir şeklini etkiler mi? Açıklayınız.
 - 3- Bonodaki faiz şartı geçerli midir? Bono yerine çek verilmiş olsaydı, sonuç değişir miydi?
 - 4- Bononun arkasının görünümünü (ciroları) yazınız.
 - 5- C'nin verdiği avalı şekil açısından değerlendirip, aval ile kefaleti nitelik yönünden karşılaştırınız.
 - 6- D'nin bonoyu imzalamadan E'ye devretmesinin mümkün olup olmadığını, mümkün ise bunun sonucunu, ayrıca bir bonoyu beyaz ciro ile devralanın yetkilerini açıklayınız.
 - 7- K'nın F'ye karşı savunmasını, kıymetli evrakta defiler açısından değerlendiriniz.
 - 8- K'nın kısmi ödemeyi kabul etmesi üzerine F hangi sürede ve nasıl hareket etmelidir?
- 19. OLAY:** Kocaeli'nde oto yedek parçası satan A, Bursa'da bu tür ürünlerin üretimini yapan B'den 05.06.2012 tarihinde mal almış, karşılığında B'ye 20.06.2012 dü-

zenlenme tarihli, muhatabı İş Bankası, hesabın bulunduğu şube, Kocaeli Merkez Şubesi olan 20.000 TL'lik bir çek vermiştir. Düzenlenme yeri Bursa olan bu çeki, **B** daha sonra beyaz ciro ile **C**'ye, **C** elden teslim yolu ile **D**'ye, **D** de bir tam ciro ile **E**'ye devretmiştir. **E** ise çeki yine bir beyaz ciro ile **F**'ye devretmiştir (**HUKUK, 2012, YILSONU**).

- 1- Olaydaki çekin arka yüzünün görünümünü (ciro zincirini) çizerek, **F**'nin meşru hamil olup olmadığını belirtiniz.
- 2- Olayda düzenlenen çek nasıl bir çektir? Bu çekin ibraz süresi ne kadardır ve hangi tarihten itibaren işlemeye başlar?
- 3- Çekin hamili çeki 10.06.2012 tarihinde ödenmek üzere bankaya ibraz edebilir mi? Edebildiği varsayılırsa, karşılıksız çıktığı takdirde takibe koyabilir mi ve bu çekten dolayı çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilir mi?
- 4- **F** bu çeki 25.07.2012 tarihinde, ödenmek üzere bankaya ibraz etse idi, banka çek bedelini ödeyebilir miydi? **F** çekin karşılıksız çıkması halinde, hangi süre içerisinde kimlere başvurabilir ve ne gibi taleplerde bulunulabilir?
- 5- **A** aldığı ürünlerde üretim hatası olduğunu ve bu nedenle sözleşmeyi feshettiğini, **F**'ye karşı ileri sürebilir mi?

20. OLAY: Kocaeli'nde akaryakıt bayisi açan **A**, bir dağıtım şirketi ile 3 yıllık sözleşme imzalamıştır. Dağıtım şirketinin talebi üzerine **A**, şirkete, **bedel kısmı boş olan** bir çek imzalayıp vermiştir. **A** bir süre şirketin

ürünlerini satmış, ancak sattığı ürünlerin belirtilen kalitede olmadığı yönünde yoğun şikayet üzerine, şirket ile yaptığı bayilik sözleşmesini feshetmiştir. A'nın bu davranışı üzerine dağıtım şirketi de kendisine belirli indirimlerin uygulandığını, fesih üzerine bu bedelleri ödemesi gerektiğini söyleyerek, verdiği çekin bedel kısmına 200.000 TL. yazmış ve çeki ödeme için bankaya ibraz etmiştir (**HUKUK, UYGULAMA ÇALIŞMASI**).

- 1- Olayda düzenlenen çek nasıl bir çekdir? Bu çek hangi amaçla verilmiştir ve bu geçerli midir?
- 2- Bu çekin nasıl doldurulması gerekir? Buna aykırı davranıldığı kimlere karşı ileri sürülebilir?
- 3- A bu çeki ödememek için hangi hukuki yola başvurabilir?
- 4- A çekin üzerine "Bedeli teminattır" veya "Bayilik sözleşmesinin teminatıdır." şeklinde kayıtlar yazsaydı durum ne olurdu?
- 5- Dağıtım şirketi bu çeki çaldırmış olsaydı ne yapması gerekirdi? Kısaca açıklayınız.

- 21. OLAY:** Tekstil üreticisi tacir (D), kumaş üreticisi (L)'den 18.08.2013 tarihinde, 10.000 TL tutarında kumaş satın alır. (L) ise, (D)'den tek bir çek düzenlemek yerine, on tane ayrı çek düzenlemesini talep eder. Bunun üzerine, (D), (L)'ye; düzenleme tarihi 24.09.2013, düzenleme yeri İst., muhatabı (Y) Bankası Ankara/Çankaya şubesi olan 1.000 TL bedelli on adet ayrı hamineline yazılı tacir çeki düzenleyerek teslim eder. Söz konusu çekler, aynı çek defterinin sıralı yapraklarından oluşmaktadır.

(H), 28.09.2013 tarihinde söz konusu çeklerin tamamını (Y) Bankası'nın Bakırköy şubesine ibraz ettiğinde, çek hesabında 8.000 TL bulunmaktadır. Buna karşılık, banka görevlisi (B), çeklerin aynı çek defterindeki sıralı yapraklar olduğu gerekçesiyle, hesaptaki paranın yanında yalnızca 1.000 TL verebileceğini söyleyerek, (L)'ye 9.000 TL'lik ödeme yapmıştır.

Bu arada (K), (L)'den almış olduğu 5.000 TL tutarındaki kumaş karşılığında 5.000 TL bedelli hamiline yazılı bir tacir çeki düzenleyerek (L)'ye teslim etmiştir. (L), bu çeki tam ciro ile (B)'ye teslim etmiş; (B) ise senedi imzalama-dan yalnızca teslim yoluyla (H)'ya devretmiştir. (H) kanu-ni ibraz süresi içinde, zorunlu şekil şartlarını haiz bu çeki, muhatap bankaya ödenmek üzere ibraz etmiş; ancak banka görevlisi karşılığı olan çek bedelini aşağıdaki gerekçelerle ödemekten kaçınmıştır.

- Çekte % 45 faiz şartı öngörülmüştür. Bu nedenle çek geçersizdir.
 - Çekin ciro zinciri kopuktur. Bu nedenle (H) meşru hamil değildir (**HUKUK, 2014, YILSONU**).
- 1- Banka görevlisi (B)'nin (L)'ye yalnızca 9.000 TL'lik ödeme yapmasının yerindeliğini inceleyiniz. (B)'nin ileri sürdüğü gerekçenin hukuken geçerli olmaması halinde, banka ne kadar ödeme yapmalıdır? Açıklayınız.
 - 2- Hamil ileri tarihli bu çeki 24.09.2013 tarihinden önce ödenmek üzere bankaya ibraz edebilir miydi? TTK'nın ve Çek Kanunu'nun ilgili hükümleri açısından ayrı ayrı değerlendiriniz.
 - 3- Banka görevlisinin, (H)'ya ödeme yapmama gerekçelerini hukuken değerlendiriniz.

- 22. OLAY:** (A) ve (B)'nin yakın dostu olan (L); çok sevdiği bir tabloyu satın alabilmek için gireceği küçük ölçekli bir özel açık arttırmada teminat göstermesi gerektiğini belirterek, (A) ve (B)'den yardım istemiştir. (A) ve (B) de birlikte, 20.000 TL bedelli bir bono düzenlemiş; (A) bonoyu imzalarken, ellerini hareket ettiremeyen (B) için adının yazılı olduğu bir kaşe basılmıştır. Bonoyu teslim alan (L), açık arttırmada tabloyu alamamıştır. Bunun üzerine, çok üzülen (L); bonoyu geri aldıktan sonra açık arttırmanın yapıldığı otelin barında fazla miktarda alkol almıştır. Bu sırada, aynı barda oturmakta olan (C)'nin yaşadığı maddi zorluklardan çok etkilenen (L), fazla alkolün de etkisiyle kendisine hakim olamayarak, bonoyu (C1)'e ciro ve teslim etmiştir. (C1) de, bonoyu ciro ve teslim yoluyla borçlu olduğu (C2)'ye devretmiştir.

(C2)'nin, (A) ve (B)'ye bono bedelinin ödenmesi için başvurması üzerine; (A) ve (B), bonoda (B)'nin imzası yerine mührünün bulunduğu gerekçesiyle, bononun geçersiz olduğu; bono geçerli sayılsa dahi teminat amacıyla verildiğinden, bono bedelinin talep edilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir (**HUKUK, 2014, MAZERET SINAVI**).

- 1- (A) ve (B)'nin mühüre dayalı geçersizlik savunmasını,
 - 2- (A) ve (B)'nin teminat senedi savunmasını, nitelikleri ve geçerli olup olmadıkları yönlerinden ayrı ayrı değerlendiriniz.
- 23. OLAY:** Tacir (K), 20.04.2015 tarihinde, tacir (L)'ye olan borcuna karşılık, muhatabı (Y) Bankası Kocaeli

Şubesi olan 4.000 TL bedelli bir hamiline tacir çeki düzenlemiş, çek üzerine düzenleme tarihi olarak; 27.04.2014, düzenleme yeri olarak ise Kocaeli yazmıştır **(HUKUK, UYGULAMA ÇALIŞMASI)**.

- 1- Çek, İstanbul'da düzenlenmiş olmasına rağmen, düzenleme yeri Kocaeli gösterilmiş ise, bu durum, çekin geçerliliğini etkiler mi? Etkilemezse, nasıl bir sonuç yaratabilir? Açıklayınız.
- 2- (L), bu çeki, Bursa'da oturan (H)'ye ciro etmiş olsa, bu ciro ibraz süresini değiştirir mi? Açıklayınız.
- 3- (L), bu çeki, muhatap bankanın Bolu'daki şubesine ibraz etse, ibraz süresi değişir mi? Açıklayınız.
- 4- Çek, 05.05.2015 tarihinde bankaya ibraz edilse, karşılık olmasına rağmen bankanın ödeme yapmaktan kaçınması mümkün müdür? Açıklayınız. Çekin 12.05.2015 günü ibraz edildiği varsayımında bu soruya vereceğiniz yanıt değişir miydi? Neden?
- 5- Hamil tarafından süresinde ibraz edilen 4.000 TL bedelli bu çekin, muhatap bankada hiç karşılığı olmadığı durumda, bankanın sorumlu olduğu miktarları, bankada 500 TL kısmi karşılığı olduğu durumda bankanın sorumlu olduğu miktarı hesaplayınız.
- 6- Hamil ileri tarihli bu çeki 28.04.2015 tarihinden evvel ödenmek üzere bankaya ibraz edebilir mi? Bu soruyu TTK m. 795/f.1 ve f.2 ile 5941 sayılı Çek Kanunu m. 3/f.8 ve aynı Kanun'un geçici 3. maddesinin 5. fıkrası açısından değerlendiriniz.

24. OLAY: (A), satıcı (B)'den satın aldığı makinalara karşılık olarak, 28.01.2014 tarihinde, düzenlendikten 3 ay sonra ödenmek üzere 200.000 TL bedelli bir bono düzenleyerek (B)'ye teslim etmiştir. (B), daha sonra bu bonoyu C1'e, C1 de C2'ye tam ciro ile devretmiştir. C2'nin ortağı D de bonoyu "100. 000 TL. için kefil" sıfatıyla imzalamıştır. C2 bonoyu beyaz ciro ile C3'e devretmiştir. C3 ise senedi H'ye elden teslim etmiştir. H, 26.06.2014 tarihinde bonoyu (A)'ya ibraz etmiştir **(HUKUK, UYGULAMA ÇALIŞMASI).**

1. Bonoda vade türlerini sayarak, bu türlerin faiz şartı ile ödememe protestosunun süresi ile bağlantısını açıklayınız.
2. Olaydaki verilere göre ciro zincirini çizerek, H'nin meşru hamil olup olmadığını saptayınız.
3. (A)'nın bononun vadesinden önce iflas etmiş olması varsayımında, H ne şekilde hareket edebilir?
4. C3'ün H'ye senedi elden teslim etmesi mümkün müdür? Başka ne gibi devir imkanlarından yararlanabilirdi? Sayınız.
5. (D)'nin bono üzerindeki beyanının hukuki niteliğini, miktar ve sorumluluk yönlerini de değerlendirerek açıklayınız.
6. a) Bono vadesinde ödenmemesi durumunda asıl borçluları ve başvuru borçlularını ayrı ayrı tespit ediniz. H'nin bonodan doğan başvuru haklarını kullanabilmesi için yapması gereken işlemleri açıklayınız.
b) H'nin başvuru hakkının kapsamına hangi kelimeler girmektedir? Tespit ediniz.

25. OLAY: Düzenleyen (D), (L) ile yaptıkları bilgisayar satımı sözleşmesinden doğan borcu için 3.11.2015 vadeli, 10.000 TL bedelli, lehdarı (L) olan bir bono düzenler. (D), bilgisayarları denemeye aldığı anda bilgisayarların anlaştıkları anakart modelinden daha düşük bir modele sahip olduğunu fark eder.

(L), bonoyu gelini (C)'ye, (C) de (H)'ye ciro ve teslim edilmiştir. (H), aynı iş çevresinden tanıdığı (D)'ye, acil nakit ihtiyacı dolayısıyla 31.10.2015 tarihinde bonoyu ödemesi için ibraz etmiş; (D) ise ödeme yapmaktan kaçınmıştır **(HUKUK, UYGULAMA ÇALIŞMASI)**.

- 1- (D)'nin a) Bilgisayarların ayıplı çıktığı, b) Senedin vadesinin henüz gelmediğini ileri sürerek ödeme yapmaktan kaçınması mümkün müdür? İddiaları def'i türleri açısından nitelendirerek açıklayınız.
- 2- (C)'nin senedi devretmediği varsayımında, ödeme gününde senedi ibraz ettiğinde (D) ödeme yapmaktan kaçınabilir miydi? Neden? Açıklayınız. (D)'nin ödeme günü öncesi başvurabileceği bir hukuki koruma var mıdır? Belirtiniz.
- 3- (D)'nin yurtdışında olduğu varsayımında senedi güvenli elektronik imza ile düzenlemesi olanağı var mıdır? Açıklayınız.
- 4- Senet (H)'nin elindeyken çalınmış olsa, (H)'nin başvurabileceği hukuki bir yol var mıdır? Açıklayınız.

26. OLAY: YARGITAY İÇTİHADI BİRLEŞTİRME GENEL KURULU KARARI, E. 2017/4, K. 2018/5, T. 20.4.2018 (UYGULAMA ÇALIŞMASI):

- * KEFALETTE EŞİN RIZASINA İLİŞKİN HÜKÜMLERİN AVALE UYGULANAMAYACAĞI (Aval İçin Eş Rızasının Aranacağına Öngörülmesi Halinde Her Şeyden Önce Sonraki Cirantaların Avalin Geçerli Olup Olmadığını Bilebilmeleri ve Senede Güvenebilmeleri İçin Aval Veren Kimsenin Evli Olup Olmadığının Senetten Anlaşılması Gereği - Avalistin Nüfus Bilgilerinin ve Medeni Hâlinin Senede Derc Edilmesi Ya da Buna İlişkin Resmî Kayıtların Senede Eklenmesinin İse Uygulama Bakımından Doğru ve İşlevsel Olmayacağı)
- * KEFALET SÖZLEŞMESİNDE EŞ RIZASI (Tek Bir Senedin Tedavül Etmesi İle Avalistin Evli Olup Olmadığına Evli İse Eşinin Avale Rıza Gösterdiğine İlişkin Diğer Kayıt ve Belgelerin Eklenmesi İle Kambiyo Senedinin Hacmen Çok Büyüyeceği ve Uygulama Bakımından Doğru ve İşlevsel Olmayacağından Avalde Eş Rızasının Aranmasının Kambiyo Senetlerinin Tedavül Kabiliyeti İle Örtüşmediği)
- * AİLENİN EKONOMİK BÜTÜNLÜĞÜ (Avalde Eş Rızasının Aranmasının Kambiyo Senetlerinin Tedavül Kabiliyeti İle Örtüşmediği - Tarafların Başka Adlar Altında Akdedecekleri Sözleşmelerle Kefaletle İlişkin Şekil Şartlarını Dolanmaya Çalışmaları Elbette Aval İçin de Benzer Endişeleri Gündeme Getirse de Alacağı Güvence Altına Alabilmek İçin Kambiyo Se-

netlerinde de Aval Dışında Başvurulabilecek Farklı Yöntemlerin Mevcudiyetinin Tartışmasız Olduğu/ Ailenin Ekonomik Bütünlüğüne Yönelebilecek Tehditler Her Zaman İçin TMK.2. Md.si İle Bertaraf Edilebileceğinden Kefalette Eşin Rızasına İlişkin Hükümlerin Avale Uygulanamayacağı)

* KAMBIYO SENETLERİNİN TEDAVÜL KABİLİYETİ (Avalde Eş Rızasına İlişkin Kefalet Hükümlerinin Uygulanmayacağı/Tek Bir Senedin Tedavül Etmesi İle Avalistin Evli Olup Olmadığına Evli İse Eşinin Avale Rıza Gösterdiğine İlişkin Diğer Kayıt ve Belgelerin Eklenmesi İle Kambiyo Senedinin Hacmen Çok Büyüyeceği ve Uygulama Bakımından Doğru ve İşlevsel Olmayacağı)

* AVALDE EŞ RIZASI (Avalistin Nüfus Bilgilerinin ve Medeni Hâlinin Senede Derc Edilmesi Ya da Buna İlişkin Resmî Kayıtların Senede Eklenmesi Uygulama Bakımından Doğru ve İşlevsel Olmayacağından Avalde Eş Rızasına İlişkin Kefalet Hükümlerinin Uygulanmasının Gerekmediği)

6098/ m. 584, 603

ÖZET : Kefalette eşin rızasına ilişkin Türk Borçlar Kanununun 584. maddesindeki düzenlemenin aynı Kanunun 603. maddesi uyarınca “aval”de de uygulanması gerekmektedir.

I- GİRİŞ

A- İctihatları Birleştirme Başvurusu

Av. A.A. ve Av. İ.G. T. Birinci Başkanlığa sundukları dilekçeler ile kefalette eşin rızasına ilişkin hükümlerin (TBK m.584, 603) avalde uygulanıp uygulanmayacağı konusunda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ile Yargıtay 11., 12., ve 19. Hukuk Daireleri içtihatları arasında çelişki bulunduğunu belirterek içtihatların birleştirilmesini talep etmiştir.

B- İctihatları Birleştirmenin Konusu

Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunun 04.05.2017 gün ve 156 ve 20.02.2018 gün ve 64 sayılı kararlarında “kefalette eşin rızasına ilişkin hükümlerin (TBK m.584, 603) avalde uygulanıp uygulanmayacağı” konusunda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ile Yargıtay 11., 12., ve 19. Hukuk Daireleri içtihatları arasındaki aykırılığın 2797 sayılı Yargıtay Kanunu’nun 16’ncı maddesinin beşinci fıkrasına göre Yargıtay Büyük Genel Kurulunca birleştirilmesine karar verilmiş ve 23. Hukuk Dairesi Üyesi M.C. raportör olarak görevlendirilmiştir.

C- Görüş Aykırılığı İçeren Kararlar

Hukuk Genel Kurulu Kararı

-24.05.2017 gün ve 2017/12-1135 E., 2017/1012 K.

11. Hukuk Dairesi Kararları;

-25.04.2014 gün ve 2013/10176 E., 2014/14470 K.

-25.04.2014 gün ve 2014/1231 E., 2014/7837 K.

12. Hukuk Dairesi Kararları;

- 15.05.2014 gün ve 2014/10176 E., 2014/14470 K.

- 26.9.2013 gün ve 2013/20085 E.. 2013/29955 K.

19. Hukuk Dairesi Kararları;

- 16.10.2014 gün ve 2014/12290 E., 2014/15241 K.
- 08.12.2014 gün ve 2014/13328 E., 2014/17618 K.
- 29.03.2017 gün ve 2016/8980 E., 2017/2552 K.

II- İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME İLE İLGİLİ KAVRAM, KURUM VE YASAL DÜZENLEMELER

A- Kefalet ve Aval Kurumları, Yasal Dayanaklar ve Farklar

1. Kefalet Sözleşmesi

Kefalet sözleşmesi, kefilin alacaklıya karşı, borçlunun borcunu ifa etmemesinin sonuçlarından kişisel olarak sorumlu olmayı üstlendiği sözleşmedir (TBK m.582).

Kefalet sözleşmesi mevcut ve geçerli bir borç için yapılabileceği gibi gelecekte doğacak veya koşula bağlı bir borç için de bu borç doğduğunda veya koşul gerçekleştiğinde hüküm ifade etmek üzere yapılabilir (TBK m.582). Asıl borç ilişkisi geçersizse kefilin sorumluluğuna gidilemez. Ancak yanılma veya ehliyetsizlik sebebiyle asıl borçlunun sorumlu olmadığı bir borç için kefil olan kişi, yükümlülük altına girdiği sırada sözleşmeyi sakatlayan bu eksikliği biliyorsa kefaletinden dolayı sorumlu olur. Aynı kural, borçlu yönünden zaman aşımına uğramış bir borca kefil olan kişi hakkında da uygulanır.

Kefalet sözleşmesinin geçerli olarak kurulabilmesi için yazılı şekilde yapılması; kefilin sorumlu olacağı azamî

miktar ile kefalet tarihinin ve kefaletin müteselsil olması durumunda kefilin bu hususları kendi el yazısıyla yazması şarttır. Kefalet sözleşmesinde sonradan yapılan ve kefilin sorumluluğunu artıran değişikliklerin de kefalet için öngörülen bu şekil şartlarına uyularak yapılması gerekir (TBK m.583).

2. Kefalet Sözleşmesinde Eş Rızasına İlişkin Düzenleme ve Bu İlkenin Kişisel Güvence Verilmesine İlişkin Diğer Sözleşmelerde Uygulanması

a) Kefalet sözleşmesinde eş rızasına ilişkin düzenleme

Kefalette eş rızasına ilişkin düzenleme Türk Borçlar Kanunu'nun 584'üncü maddesinde yer almaktadır. Eşlerden biri mahkemece verilmiş bir ayrılık kararı olmadıkça veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı doğmadıkça ancak diğerinin yazılı rızasıyla kefil olabilir; bu rızanın sözleşmenin kurulmasından önce ya da en geç kurulması anında verilmiş olması şarttır. Kefalet sözleşmesinde sonradan yapılan ve kefilin sorumlu olacağı miktarın artmasına veya adi kefaletin müteselsil kefalete dönüşmesine ya da kefil yararına olan güvencelerin önemli ölçüde azalmasına sebep olmayan değişiklikler için eşin rızası gerekmez.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun eşin rızası ile ilgili getirdiği 584. maddesi hükmü, Kanun'un yürürlüğe girdiği günden itibaren iş hayatını yavaşlattığı yönünde ağır eleştirilere maruz kalması nedeniyle ticari hayatın doğal akışını kolaylaştırmaya yönelik değişiklik yapma gerekçesi ile Türk Borçlar Kanunu'nun 584'üncü maddesine 28/03/2013 tarihinde 6455 sayılı Kanun'un 77'nci maddesiyle eklenen üçüncü fıkra, eş rızasının aranmayacağı hâlleri şu şekilde sıralamıştır:

- Ticaret siciline kayıtlı ticari işletmenin sahibi veya ticaret şirketinin ortak ya da yöneticisi tarafından işletme veya şirketle ilgili olarak verilecek kefaletler,

- Mesleki faaliyetleri ile ilgili olarak esnaf ve sanatkârlar siciline kayıtlı esnaf veya sanatkârlar tarafından verilecek kefaletler,

- 27.12.2006 gün ve 5570 sayılı Kamu Sermayeli Bankalar Tarafından Yürütülen Faiz Destekli Kredi Kullanılmasına Dair Kanun kapsamında kullanılacak kredilerde verilecek kefaletler,

- Tarım kredi, tarım satış ve esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri ile kamu kurum ve kuruluşlarınca kooperatif ortaklarına kullanılacak kredilerde verilecek kefaletler, için eşin rızası aranmaz.

b) Eş rızasının kişisel güvence verilmesine ilişkin diğer sözleşmelerde uygulanması

Türk Borçlar Kanunu'nun "Uygulama alanı" başlıklı 603'üncü maddesi şu şekildedir:

"Kefaletin şekline, kefil olma ehliyetine ve eşin rızasına ilişkin hükümler, gerçek kişilerce, kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak başka ad altında yapılan diğer sözleşmelere de uygulanır."

Düzenlemede kefalete ilişkin üç hususun kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak başka ad altında yapılan diğer sözleşmelere de uygulanacağı belirtilmiştir.

- Sözleşmenin şekli,

- Kefil olma ehliyeti ve

- Eş rızasına ilişkin hükümlerdir.

Maddede yer alan üç unsurun, içtihadı birleştirme konusu ile yakından ilgili olduğu tartışmasızdır.

Bunlardan birincisi “gerçek kişilerce” kişisel güvence verilmesidir. Gerçek kişiler dışında (dernek, vakıf ya da şirket gibi) tüzel kişilerce verilen güvencelerde bu şart aranmayacağı gibi gerçek kişilerce fakat 584’üncü maddenin ikinci fıkrası kapsamında verilen güvencelerde de eş rızası aranmayacaktır.

İkinci olarak verilen güvencenin “kişisel güvence” (şahsi teminat) olması gerekir. Bir para, mal veya hak üzerinde rehin ya da ipotek tesisi gibi nesnel güvenceler (ayni teminatlar) de eş rızasına tabi değildir.

Nihayet üçüncü olarak kefalet dışında olan fakat gerçek kişilerce, kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak başka ad altında yapılsa dahi bir “sözleşme”nin bulunması gerekir. Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur (TBK m.1/1). Sözleşme dışındaki hukuki işlemler 603’üncü maddenin uygulanma alanında değildir.

3. Aval

Avale ilişkin düzenlemeler 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 700 ve devamı maddelerinde yer almaktadır. Buna göre aval ile kambyo senetlerinde bedelin ödenmesinin tamamen veya kısmen güvence (teminat) altına alınması sağlanır. Aval, bir gerçek kişi tarafından verilebileceği gibi bir tüzel kişi tarafından ve organı vasıtasıyla da verilebilir.

Türk Ticaret Kanunu'nun avalin şekline ilişkin 701'inci maddesi şu şekildedir:

“(1) Aval şerhi, poliçe veya alonj üzerine yazılır.

(2) Aval “aval içindir” veya bununla eş anlamlı başka bir ibareyle ifade edilir ve aval veren kişi tarafından imzalanır.

(3) Muhatabın veya düzenleyenin imzaları hariç olmak üzere, poliçenin yüzüne atılan her imza aval şerhi sayılır.

(4) Kimin için verildiği belirtilmemişse aval, düzenleyici için verilmiş sayılır.”

Aval, kambiyo senedine ilişkin bir teminattır. Keşideci lehine aval verilebileceği gibi cirantalar ya da kambiyo senedinden sorumlu olan diğer kimseler lehine de aval verilebilir. Aval veren kişi kimin için taahhüt altına girmişse aynen onun gibi sorumlu olur. Hemen belirtmek gerekir ki, aval veren kişinin teminat altına aldığı borç, şekle ait noksandan başka bir sebepten dolayı batıl olsa da aval verenin taahhüdü geçerlidir.

Aval şerhi poliçe/bono/çek (778/3;818/1 -g) veya “alonj” üzerine yazılır. Aval “aval içindir” veya bununla eş anlamlı başka bir ibareyle ifade edilir ve aval veren kişi tarafından imzalanır. Muhatabın veya düzenleyenin imzaları hariç olmak üzere, poliçenin yüzüne atılan her imza aval şerhi sayılır. Kimin için verildiği belirtilmemişse aval, düzenleyici (keşideci) için verilmiş sayılır (TTK m.701).

Aval veren kişi, kimin için taahhüt altına girmişse aynen onun gibi sorumlu olur. Aval veren kişinin teminat altına aldığı borç, şekle ait bir noksandan başka bir sebepten

dolayı batıl olsa da aval verenin taahhüdü geçerlidir. Aval veren kişi, poliçe bedelini ödediği takdirde, poliçeden dolayı lehine taahhüt altına girmiş olduğu kişiye ve ona, poliçe gereğince sorumlu olan kişilere karşı poliçeden doğan haklarını iktisap eder (TTK m. 702).

4. Aval Uygulaması Bakımından Kambiyo Senetlerinin Özellikleri

Kambiyo senetleri tedavül kabiliyeti olan senetlerdir. Kambiyo senetlerinde hak ile senet arasındaki sıkı ilişki nedeniyle senedin devri ile senedin içerdiği hakkın da devri mümkündür. Bu yolla kambiyo senetleri ticari ilişkilerin sürdürülmesinde bir kredi vasıtası ya da tıpkı para gibi bir ödeme aracı olarak kullanılmaktadır. Öte yandan tedavül yeteneği, kambiyo senetlerinin uluslararası dolaşıma girmesini de sağlamaktadır. Tedavül özelliğinden dolayı hızlı ve çok sayıda el değişebilirler. Bu nedenle kambiyo senetlerine ilişkin düzenlemelerin yeknesaklaştırılması ve buna dayalı olarak ortaya çıkabilecek sorunların çözümleri için La Haye ve Cenevre kuralları kabul edilmiştir

Mücerrettik (soyutluk) ilkesi gereği kambiyo senetlerinde senette yer alan hak ile bu hakkın oluşmasına neden olan temel borç ilişkisi arasında herhangi bir bağıllık yoktur. Kambiyo senedinin temel borç ilişkisinden bağımsız bir varlığı vardır. Kambiyo senedi bir defa düzenlendikten sonra doğumuna neden olan (temel) ilişkideki aksaklık veya bozukluk kambiyo senedinin geçerliliğine etkili olmaz. Kambiyo senedine dayalı bir talep ile karşılaşan borçlunun, borçlanmasına neden olan temel borç ilişkisindeki sakatlığı ileri sürememesi kambiyo senetlerinin mücerretliği ilkesinin sonucudur. Mücerretlik ilkesi, senedin el değiştirmesi, tedavülü hâlinde söz konusu olacaktır.

Kambiyo senetlerinin geçerliliği sıkı şekil koşullarına bağlanmıştır. Kambiyo senetlerinin sadece ihdası değil; devri, aval verilmesi, zayi vb. diğer işlemleri de şekil şartlarına tabidir. Anılan işlemler bu şekil şartlarına uygun olarak yapılmadığı taktirde ya senet hüküm ifade etmez ya da istenilen sonucu doğurmaz (TTK m.671 vd., 776-779 ve 780-781).

Kambiyo senetlerinde “imzaların bağımsızlığı ilkesi” geçerlidir. Buna göre bir kambiyo senedi borçlanma yeteneği olmayan imzaları, sahte imzaları, hayali kişilerin imzalarını veya asili bağlamayan vekâleten atılan imzaları içermesi hâlinde bu geçersizlikler diğer imzaların geçerliliğini etkilemez (TTK m. 677). Bir başka deyişle, geçerli olarak atılmış imzanın sahibi, geçersiz imzaları ileri sürerek kambiyo senedinin geçerli olmadığı yolunda bir itirazı ileri sürmek suretiyle, sorumluluktan ve borcu ödemekten kurtulmaz.

Kambiyo senetleri kamu güvenine mazhar senetlerdir. Hamil senedi kendisine ciro eden cirantanın sahip olduğu hakları değil, sadece senette yazılı olan hakları kazanır. İşte kambiyo senedinin içeriği, senette mündemiç hak bakımından o derece mutlak bir ölçüdür ki, iyi niyetli her üçüncü kişi buna tam olarak güvenebilir. Bu çerçevede kambiyo senetleri, Türk Ceza Kanunu uygulaması bakımından “resmî senet” kabul edilmekte ve senede ilişkin tahrifat, sahtelik gibi eylemler suç teşkil etmektedir (TCK m. 204 ve 210).

5. Kefalet ve Aval Arasındaki Farklar

Kefalet ve aval kurumları şahsi teminat gayesi güden hukuki kurumlar olup aralarında birtakım farklar bulunmaktadır. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:

a) Aval kambyo senetlerinde borçlu olan kişiler için verilebilir. Kefalet ise her tür borç için verilebilir.

b) Aval verenin borcu bağımsız bir borçtur, bir diğer ifade ile feri nitelikte değildir. Aval ile teminat altına alınan borç geçersiz olsa bile, aval verenin sorumluluğu devam eder. Aval veren kişinin teminat altına aldığı borç, şekle ait noksandan başka bir sebepten dolayı batıl olsa da, aval verenin taahhüdü geçerlidir. Yani lehine aval verilenin borcu geçersiz olsa bile, aval veren bu geçersizliği ileri süremez. Lehine aval verilenin mevcut olmaması, ehliyetsiz olması ya da imzasının sahte olması hâlinde de aval verenin sorumluluğu devam eder. Aval veren, sadece kambyo senedindeki zorunlu şekil eksikliğini ileri sürebilir (TTK.m.702/2). Kefaletin varlığı ve geçerliliği ise asıl borcun varlık ve geçerliliğine bağlıdır.

c) Avalin ve kefaletin şekil şartları farklıdır. Aval şerhi doğrudan poliçe, bono ya da çek veya alonj üzerine yazılır ve imzalanır. Kefaletin asıl borç ilişkisini gösteren belge üzerine yazılması veya ayrı bir sözleşme biçiminde düzenlenmesi mümkündür.

ç) Aval veren, kambyo senedinden dolayı borçlu olan diğer borçlularla birlikte müteselsilen borçlu olur (TTK.m.724). Kefalette ise, kefil kendi el yazısı ile “müteselsil kefil” ibaresini yazmadıkça adi kefil sıfatıyla sorumludur.

d) Aval veren, lehine aval verdiği kişinin borcun geçerliliği ile ilgili kişisel defilerini ileri süremez; ona sadece şekil eksikliğini, borcun aval veren tarafından ödendiğini veya takas edildiğini ileri sürme hakkı tanınmıştır. Kefil ise

asıl borcun geçerliliği ile ilgili defilerle birlikte asıl borçluya ait şahsi defileri de ileri sürebilir.

e) Lehine aval verilen için zamanaşımının, kesilmesi hâlinde, aval veren için zamanaşımı kesilmez (TTK.m.751/I). Kefalette ise borçluya karşı zaman aşımının kesilmesi durumunda kefile karşı da kesilir (TBK.m. 155/2).

f) Alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesi ile (TBK m. 135) aval borcu sona ermezken, asıl borcu sona erdiren bu durum ferî nitelikteki kefaleti sona erdirir.

g) Avalist ödeme ile alacaklıya halef olmaz, sadece kıymetli evrak hukukuna özgü ve sadece poliçeden doğan haklarla sınırlı bir rücu hakkı elde eder (TTK m. 702). Ancak aval verenin bu hakları kazanabilmesi için ödeme zorunluluğu nedeni ile ödeme yapmış olması gerekir. Bu kapsamda ödeme zorunluluğu olmaksızın müracaat hakkını kaybetmiş olan bir hamile ödemede bulunan avalist, poliçeden doğan bu hakları da kazanamaz. Oysa kefil, alacaklıya ifada bulunduğu ölçüde, onun haklarına halef olur (TBK m. 596/1).

B- Aile Birliğinin Korunması Amacı

Kefalet sözleşmesinde (belirli şartlarda) eşin rızasının aranmasının sebebi ne Kanun metninde ve ne de gerekçede belirtilmemiş, düzenleme yapılırken kaynak İsviçre Borçlar Kanunu'nun 494'üncü maddesinin göz önünde tutulduğu ifade edilmiştir. Türk Borçlar Kanunu'nun eş rızasının kişisel güvence verilmesine ilişkin başka adlar altında yapılan diğer sözleşmelerde de aranacağına ilişkin 603'üncü maddesi ile bu maddenin gerekçesinde de bir açıklığa yer veril-

memiştir. Fakat bu düzenlemenin amacının aile birliğinin korunması olduğu anlaşılmaktadır.

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 41'inci maddesinde, ailenin, Türk toplumunun temeli olduğu ve eşler arasında eşitliğe dayandığı belirtildikten sonra ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile plânlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak ve teşkilatı kurmak konusunda Devlete görev verilmiştir.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun yürürlüğünden önce insanların aile bütçesini değerlendirmeden ve hatta aile fertlerine haber vermeden, çok defa asıl borçlunun borcu ödeyeceği yönündeki samimi niyetlerle kefil oldukları, kefalet sözleşmesinden doğan sorumluluk nedeniyle ailelerinin temel yaşama ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak duruma geldikleri ve bunun sonucu olarak ailelerin dağıldığı, hatta intiharla sonuçlanan vakalara rastlandığı sosyolojik bir gerçeklik olarak kendisini göstermiştir.

Kefalet sözleşmesinde eş rızasının aranmasının temel hareket noktalarından birinin bu olduğu kabul edilmelidir.

III- DAİRELERİN GÖRÜŞ ÖZETLERİ VE BİLİMSEL YAKLAŞIMLAR

İçtihatların birleştirilmesi talebinin ön değerlendirmesi safhasında kararlar arasında içtihat aykırılığı bulunan Hukuk Genel Kurulu ile Özel Dairelerin görüşlerine başvurulmuştur.

A- Avalde Eşin Rızasının Aranması Gerektiği Yönündeki Görüşler ve Dayanakları:

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi görüş yazısında özetle:

Türk Borçlar Kanunu'nun 603'üncü maddesinde, kefalet sözleşmesinin şekil şartlarından biri olarak kabul edilen (TBK m.584) eş rızasına ilişkin unsurun "kişisel güvence verilmesine ilişkin başka ad altında yapılan söz/eşmeler" için de gerekli olduğunun belirtildiği ancak avalin tek taraflı beyanla oluşan bir kişisel teminat türü olmasının anılan gerekliliği ortadan kaldırmayacağı; kanun koyucunun bu düzenleme ile tarafların kefalette aranan şekil zorunluluğundan kurtulmak maksadıyla başka sözleşmelere yönelmesini, diğer bir ifade ile başka bir kişisel teminat yolu seçmek suretiyle eş rızasına ilişkin şekil şartının dolanılmasını engellemek gayesini taşıdığı ve uygulamadan elde edilen deneyimlerin de bu kaygının haklılığını gösterdiği,

Öğretide de Türk Borçlar Kanunu'nun 603'üncü maddedeki ilkenin kişisel güvence verilmesine ilişkin her türlü sözleşmeyi ve bu bağlamda avalı de kapsadığı, istisnaları gösteren aynı Kanunun 584'üncü maddesinde avalin sayılmadığı; aval ve kefaletin farklı kanunlarda düzenleniyor olmasının ilkeyi ortadan kaldırmayacağı ve bu durumda tıpkı kefalet gibi avalde de eş rızasının aranması gerektiği ileri sürülmüştür (Şeker, M: Kefalette ve Avalde Eşin Rızası, İstanbul 2017, s.77-82; Kırca, İ.: Türk Borçlar Kanunu Tasarısı-Kefalette Eşin İzni, Prof. Dr. Tuğrul Ansay'a Armağan, Ankara 2006, s.437; Özen, B.: Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde Kefalet, 4.b., İstanbul 2017, s.53 vd.; Gümüş, M. A.: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C.U, 3.b., İstanbul 2014, s.369-370; Barlas, N.: Yeni Türk Borçlar Kanunu'nun

Kefaletle İlişkin Düzenlemeleri, İzmir Barosu Dergisi, Nisan 2011 XXIX S.2, s.28; Pulaşlı, H.: Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 6.b., Ankara 2016. s.186 vd.; Demir, Ş.: Kefalet Sözleşmesinin Uygulama Alanı, TBBD, 2013. S.108, s.87).

Hatta Altop, avalin tek taraflı bir hukuki işlem olduğunu fakat kanunun hazırlanması sırasında komisyonda "hukuki işlem" yerine sehven "sözleşme" ibaresinin yazıldığını ve Türk Borçlar Kanunu'nun 603"üncü maddesindeki düzenlemenin avalı de kapsadığını belirtmiştir (bkz. Altop. A.: İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi, Özel Sayı. 2016, s.291).

B- Avalde Eşin Rızasının Aranması Gerekmediği Yönündeki Görüşler ve Dayanakları:

Hukuk Genel Kurulu ile Yargıtay 12. ve 19. Hukuk Daireleri görüş yazılarında özetle:

Kefalet ve aval kurumlarının tamamen farklı olduğu ve farklı kanunlarda düzenlendiği, avalin tek taraflı bir hukuki işlem olduğu ve bu niteliği nedeniyle Türk Borçlar Kanunu'nun 603'üncü maddesinde gösterildiği şekilde bir "sözleşme" olarak kabul edilemeyeceği; istisnai düzenlemelerin dar yorumlanması gerektiği ilkesi çerçevesinde eş rızasına ilişkin Türk Borçlar Kanunu'nun 584'üncü maddesindeki koşulun avalı kapsar şekilde genişletilmesinin mümkün olmadığı;

Eş rızasına ilişkin şekil koşulunun avalde de aranması hâlinde eşin rızasını içeren belgenin kambyo senedine eklenmesinin ve tedavülün bu şekilde yapılmasının gerekeceği; öte yandan eş rızasının sahtelik gibi bir nedenle geçersiz

olması durumunda bu definin herkese karşı ileri sürülebileceği ve bu sorunların kambiyo senetlerinin tedavül kabiliyetini ortadan kaldıracacağı, ticari işlemlerdeki hızlilik ve güven kuralları ile de uyumlu olmayacağı.

Öğretide de Türk Borçlar Kanunu'nun 603'üncü maddesinin, alacaklıların başka adlar altında sözleşme yapmak suretiyle kefil koruyucu hükümlerden kurtulmak maksadının engellenmesinin amaçlandığı fakat başka bir kanunda kendine özgü şekil hükümleri bulunan aval için eş rızasının aranmayacağı; kaldı ki avalin bir sözleşme olmayıp tek taraflı bir hukuki işlem olduğu (Reisoğlu, S.: Türk Kefalet Hukuku, Ankara 2013. s.323; Bozer, A./Göle, C: Kıymetli Evrak Hukuku, 7.b., Ankara 2017, s.156; Oğuz, S.: 6098 sayılı TBK m.584/Fin Bankacılık Uygulamasında Yarattığı Sorunlar ve Özellikle Evli Gerçek Kişilerin Aval Vermesinde Eş Rızasının Bulunmasının Gerekliliği Üzerine Düşünceler. Bankacılar Dergisi, Eylül 2013, S.86, s.67; Aksu, R.: Aval Kurumu, Ankara 2015, s. 108 vd.; Can, M. Ç.: Türk Borçlar Kanunu'nun 603. Maddesinin Kıymetli Evrak Hukukunda Uygulanabilirliği - Avalde Eşin Rızası Aranmalı mı?, Gazi Üni. Hukuk Fak. Dergisi, C.XXI, Temmuz 2017, S.3, s.68).

Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin 26.12.2013 gün ve 2013/57 E., 2013/162 K. sayılı kararına yazdığı muhalefet şerhinde Sayın M. Emin Kuz da avalin tek yanlı bir irade beyanı ile verildiği ve sözleşme olmadığı, aralarındaki mahiyet farklılıkları nedeniyle kefaletle ilişkin hükümlerin aval için uygulanamayacağı, bu itibarla itiraz yolu ile Anayasaya aykırılık iddiasının incelenmesinin temel koşulu olan "davada uygulanması gereken kanun" koşulunun 603'üncü madde bakımından sağlanmış sayılamayacağını, belirtmiştir.

IV- GEREKÇE

İçtihatları birleştirmenin konusu, kefalette eşin rızasına ilişkin hükümlerin (TBK m.584, 603) avalde uygulanıp uygulanmayacağıdır.

Yukarıda gösterilen yasal düzenlemeler ve açıklanan ilkeler çerçevesinde konunun, şekil, hukuki nitelik, sorumluluk ve uygulama koşulları bakımından ayrı ayrı ele alınmasında yarar bulunmaktadır.

Avale ilişkin şekil koşulları Türk Ticaret Kanunu'nun 701'inci maddesinde açık biçimde ve özel hükümlerle düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin amacı kambyo senetlerindeki belirlilik ilkesine paralel biçimde avalin tereddüde meydan vermeksizin senet üzerinde ortaya konulması gerekliliğinin bir yansımasıdır. Aval bir kambyo garantisi olup, avalistin senede bu yönde koyacağı tek taraflı bir irade beyanı ile vücut bulur. Aval için, avalistin "aval içindir" veya buna eş başka bir ifadeyi kambyo senedi üzerine yazması, avalin kimin için verildiğinin belirtilmesi ve avalistin bunu imzalaması yeterlidir. Aval beyanında kimin için verildiği belirtilmemişse, avalin keşideci hesabına verildiğinin kabulü gerekir (TTK m.701/2-3-4).

Türk Ticaret Kanunu'nun aval için belirlediği bu şekil şartlarından başka unsurların da senede dere edilmesi hâlinde bu ibarelerin aval bakımından tereddüt uyandırabileceği hususu göz önünde bulundurulmalıdır. Kambyo senedinde aval şerhinin şüphe uyandırması, avalden başka bütün senedin de güvenliğini etkiler ve gerek lehdar gerekse sonraki cirantalar ve nihayet hamil için senet güvenliği zayıflar. Bu da senedin tedavül kabiliyetini kaybetmesine neden olur.

Türk Borçlar Kanunu'nun 584'üncü maddesindeki şekil hükümlerinin kambiyo senedine yansıtılmasının ne gibi sonuçlar doğuracağı da şekle ilişkin bir husus olarak değerlendirilmelidir. Aval için eş rızasının aranacağını öngörülmesi durumunda, her şeyden önce aval veren kimsenin evli olup olmadığının senetten anlaşılması gerekir. Sonraki cirantaların avalin geçerli olup olmadığını bilebilmeleri ve senede güvenebilmeleri için bu şarttır. Avalistin nüfus bilgilerinin ve medeni hâlinin senede dere edilmesi ya da buna ilişkin resmî kayıtların senede eklenmesi ise uygulama bakımından doğru ve işlevsel olmayacağı tartışmasızdır.

Şekle ilişkin bu sakınca, aval şerhi dışında eş rızasının ne surette kambiyo senedi üzerine konulacağı ve dolayısıyla avalin hukuki niteliği ve sorumluluk bakımından da kendisini göstermektedir. Avalin ön yüze konulması hâlinde eş rızasının da ön yüze konulacağı düşünülebilir. Bu durumda Türk Ticaret Kanunu'nun 701'inci maddesinin 3 numaralı bendinde ifade edilen "Muhatabın veya düzenleyenin imzaları hariç olmak üzere, poliçenin yüzüne atılan her imza aval şerhi sayılır." ilkesi gereği eşin de avalist konumuna girmesi söz konusu olacak, buna karşın, senedin arkasına konulması durumunda ise bunun ciro ile karıştırılması mümkün olabilecektir.

Kefalet ile avalin her ikisinin de kişisel güvence sağladığı konusunda tereddüt bulunmamaktadır. Ancak kefalete dair hükümler kefil alacaklıya karşı korurken avale ilişkin hükümlerin hamili, asıl borçlu ile müracaat borçlularına karşı koruduğunun gözden kaçırılmaması gerekir. Bu bakımdan kefalet ile aval hükümlerinin birbiriyle kıyaslanması normun koruma amacı ile de uygun düşmeyecektir.

Bu noktada önemle vurgulamak gerekir ki, avalde eş rızasının aranması kambiyo senetlerinin tedavül kabiliyeti ile örtüşmemektedir. Tek bir senedin tedavül etmesi ile avalistin evli olup olmadığına, evli ise eşinin avale rıza gösterdiğine ilişkin diğer kayıt ve belgelerin eklenmesi ile kambiyo senedinin hacmen çok büyüyeceği tartışmasızdır. Nitekim 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun eşin rızası ile ilgili getirdiği 584. maddesi hükmü, Kanun'un yürürlüğe girdiği 01/07/2012 tarihinden itibaren iş hayatını yavaşlattığı yönünde ağır eleştirilere maruz kalması nedeniyle ticari hayatın doğal akışını kolaylaştırma gerekçesiyle 28/03/2013 tarihinde 6455 sayılı Kanun'un 77. maddesiyle TBK'nın 584'üncü maddesine kefalette eş rızasının aranmayacağı ve ağırlıkla ticari hayatı ilgilendiren hâller bir istisna hükmü olarak üçüncü fıkra eklenmiştir. Kanun koyucunun bu istisnalar arasında avalı de göstermemesi, aslında en başından beri avalde eş rızasının aranmadığına işaret etmesi bakımından önemlidir.

Kanun koyucunun, Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen kefalet müessesesinde eşin rızasını ararken, aynı tarihte (01/07/2012) yürürlüğe giren ve daha özel bir kanun olan Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlediği aval için eş rızasını aramamasını gözden kaçırdığı şeklinde değerlendirilmemesi gerekir. TBK m. 603'ün avalı kapsadığının kabulü, aynı tarihte yürürlüğe giren TBK ve TTK hükümlerinin bir kısmının uygulanmayacağı sonucuna götürür. Nitekim kanun koyucu TBK m. 584'de Kanunun yürürlüğünden kısa süre sonra 6455 sayılı Kanun ile eklediği üçüncü fıkra ile maddenin kapsamını sınırlamıştır. Kanun koyucunun bu sırada avalı sınırlamaya dâhil etmemesine yüklenecek anlam, avalı TBK m. 603 kapsamında görmemesi olarak kabul etmek

gerekir. Aksi durum, kanun koyucunun avalin evli olup olmadığının ve TBK m. 584/3'deki istisnaların bulunup bulunmadığının araştırılmasını hamile yükleyeceği sonucuna götüreceği, böyle bir durumun; hamile külfet yükleyeceği gibi kambiyo hukukunun tedavül kabiliyetinin sürati ile de uyum sağlamayacağı açıktır. Nitekim öğretilerde; "... TBK m, 603 gibi istisnai hükümlerin dar yorumlanması gerekmekte olup, şekle ve ehliyetle ilişkin getirilen sınırlandırmaların, kanun koyucu amacını aşacak şekilde yorum yoluyla genişletilerek uygulanması, hukuki güvenlik ilkesini ve TBK'daki sözleşme şerbetisi-şekil serbestisi-ilkesini zedeleyici sonuçlara neden olacaktır. Kaldı ki hükümlerin konuluş amacından hareket edildiğinde dahi aval ve kefalet arasında, korunan kişiler ve menfaatler açısından ciddi bir fark olduğu görülmektedir (Can, M.Ç., a.g.e. s.66). Yine TBK 603. maddesinin avalı kapsamadığı hususu "... Zira aval. sadece kambiyo senedine ilişkin bir teminat olması, avalin teminat fonksiyonunun yanında iktisadi bir fonksiyonunun da bulunması, Türk Borçlar Kanunu'nun 603. maddesinin avale uygulanmasına engeldir. Nitekim ticari işler hız ve kolaylık gerektirir ve kambiyo senetleri, kıymetli evrakın özelliği olan tedavül kabiliyetinin en hızlı şekilde gerçekleştiği senetler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, eşin izni müessesesinin, kambiyo senetleri hukukunun oluşturduğu sistem ile bağdaşmayacağı... (Aksu R., Aval Kurumu, 2015, s.108,109),, şeklinde açıklanmıştır.

Benzer değerlendirmelere Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bir kararında da (24/05/2017 T. 12-1135/1012) yer verilmiş olup; "...Avalin bu özel niteliği kambiyo senetlerine duyulan güven ve tedavül kabiliyeti ile de ilgilidir. Zira kefalette asıl borç bir nedenle geçersizce (söz gelimi kefilin

fiil ehliyeti yoksa) kefilin de sorumluluğuna gidilemezken, avalde lehine aval verilenin sorumluluğu bulunmasa bile avalistin sorumluluğu devam etmektedir. Kendisine böylesine önemli bir fonksiyon atfedilmiş aval müessesesinin kefalete ilişkin genel hükümlere tabi kılınması doğru değildir. Her ne kadar Türk Borçlar Kanunu'nun 603 üncü maddesinin gerekçesinde "madde kefil koruyucu hükümlerden kurtulmak amacıyla, başka adlar altında yaptıkları sözleşmelere de kefalet hükümlerinin uygulanacağını belirtmek suretiyle, mesela kefalet sözleşmesi yerine, üçüncü kişinin fiilini üstlenme sözleşmesi yapılmasında olduğu gibi, alacaklıların kefil koruyucu hükümlerden kurtulmalarının ve bunları dolanmalarının önlenmesi amaçlanmıştır" denmişse de bu düzenlemenin avali de kapsayacağına dair açıklık bulunmamaktadır. Hatta gerekçe "kefil koruyucu hükümlerden kurtulmak amacıyla" yapılan diğer sözleşmeleri işaret ederken, avalin bu kapsamda kalmadığında da tereddüt bulunmamaktadır. Zira aval bir sözleşme değil, kambiyo taahhüdü olarak verilir ve bu sahada kaçınılacak başka bir taahhüt türü bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile gerçek kişilerce verilen avaller Türk Borçlar Kanunu'nun 603 üncü maddesine tabi tutulmayacak ve kefil lehine olan hükümlerden kurtulmak için aval verildiği ileri sürülemeyecektir. Kaldı ki ticaret hayatındaki sürat ve güven ihtiyacı, ticari iş ve işlemlerin genel hükümlerden ayrı, özel kanuni şekil kurallarına bağlanmasını zorunlu kılmıştır. Tedavül kabiliyeti ve kambiyo senetlerinin soyutluğu ilkeleri de bu fonksiyona hizmet ederler. Tedavül kabiliyeti kambiyo senetlerini adi senetlerden ayırmaktadır. Bunun sağlanabilmesi de kambiyo senetlerinin temel ilişkiden bağımsız olmasına bağlıdır. Buna "soyutluk" ya da "illetten mücerret olma" denir. Soyutluluk kavramı esas itibariyle kıymetli evrak niteliği

taşıyan bir senette mündemiç olan hakkın temel ilişkiden bağımsızlığını ifade eder. Kambiyo senetleri devredildikten sonra mücerretlik ilkesi ortaya çıkar ve senedin yaratılması nedeni olan “sebepe” donar. Kıymetli evrak tedavül ettiği sürece bu sebepten bağımsızdır. Bunun yanında senet borçlusu, senet hamiline karşı temel ilişkiden doğan derileri ileri süremez. Soyutluk hamili güçlendirir ve bu sebeple de kıymetli evraka güveni arttırır. Kıymetli evrakın soyutluğunun sonuç doğurması, içerdiği hak ve sorumlulukların senet dışında başka bir yere başvurmaya gerek kalmaksızın herkes tarafından anlaşılabilmesi ile mümkündür. Sırf bu ihtiyaç dahi avalin “eş rızası” noktasında kefalete ilişkin hükümlere tabi kılınmasını imkânsız hâle getirmektedir. Gerçekten de iki kişi arasında düzenlenen bir sözleşmede borçluya kefil olan kişinin evli olup olmadığı, eşin rızasının bulunup bulunmadığı kolaylıkla belirlenebilirken, tedavül kabiliyeti nedeniyle bir kambiyo senedinde avalistin evli olup olmadığının ve eşinin rızasının bulunup bulunmadığının araştırılması zorunluluğu, hamile kambiyo senetleri hukukuna tamamen yabancı bir yük getirecektir. Bu detayların senede derç edilmesi ve sonraki cirantaların hiçbir tereddüde mahal olmaksızın bunu bilmesi mümkün değildir,, şeklinde açıklanmıştır.

Ailenin ekonomik bütünlüğünün korunmasına ilişkin düşünceye gelince:

Tarafların başka adlar altında akdedecekleri sözleşmelerle kefalete ilişkin şekil şartlarını dolanmaya çalışmaları elbette aval için de benzer endişeleri gündeme getirebilmektedir. Ancak alacağı güvence altına alabilmek için kambiyo senetlerinde de aval dışında başvurulabilecek farklı yöntemlerin mevcudiyeti tartışmasıdır. Hâl böyle olunca

ailenin ekonomik bütünlüğüne yönelebilecek tehditlerin her zaman için Türk Medeni Kanunu'nun hakkın kötüye kullanılmasını engelleyen 2'nci maddesi ile bertaraf edilmesi mümkündür.

III- SONUÇ

Yukarıdan beri açıklanan yasal düzenlemeler, yargısal ve bilimsel içtihatlarla bu çerçevede yapılan değerlendirmeler sonucunda "kefalette eşin rızasına ilişkin Türk Borçlar Kanunu'nun 584'uncu maddesindeki düzenlemenin aynı Kanunun 603'üncü maddesi uyarınca 'aval'de uygulanmasının gerekmediği" yönünde 20.04.2018 günü oy çokluğu ile üçüncü görüşmede karar verildi.

KARŞI OY

Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 2017/4 E. sayılı dosyasıyla ilgili 20.04.2018 tarihli üçüncü toplantısında, "avalde eşin rızasına gerek olmadığına" oyçokluğu ile karar verilmiştir. Değerli çoğunluk üyelerinin görüşlerine aşağıdaki sebeplerle katılmıyoruz.

1- "Aval" müessesesi 6102 Sayılı TTK'nın "poliçe" ye ilişkin 700, 701 ve 702.maddelerinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte, çeke ilişkin TTK'nın 818 ve bonoya ilişkin TTK'nın 778.maddesinde yapılan atıflar ile avale ilişkin hükümlerin, çek ve bonolar hakkında da uygulanması prensibi benimsenmiştir. Aval müessesesi mülga 6762 sayılı TTK'nın 612-614.maddelerinde, 865 sayılı ETTK'nın ise 555-557.maddelerinde düzenlenmiştir.

2- Bir kambiyo senedi üzerine verilen aval, senede konu borcun ödeneceği hususunda senet lehtarına verilen

teminat niteliğindedir. Senedin ciro edilmesi halinde bu teminat sonraki hamiller yönünden de geçerli olacaktır. Aval veren kişi, senede konu sözleşmenin bir tarafı olmamasına ve üçüncü kişi niteliğinde olmasına rağmen, senet borçlusunun senede konu borcu ödeyeceği hususunda taahhütte bulunmakta ve aynen senet borçlusu gibi sorumlu olmayı peşinen kabul etmektedir.

3- Aval, ister keşideci, isterse cirantanın borcu için verilsin, aval veren senet borçlularının borcundan bağımsız olarak borç altına girmektedir. Bu nedenle, senet metninde şekil noksanlığı olması nedeniyle senet geçersiz ve bu yüzden senet borçlularının senede dayalı borçları ortadan kalkmış olsa bile, aval verenin borcu geçerli olmaya devam edecektir.

4- Avale ilişkin ehliyet koşulları TTK'da düzenlenmemiş ise de avalin şekli 701 .maddede düzenlenmiştir. Buna göre avalin mutlaka poliçe veya alonj üzerine yazılacak "aval içindir" veya buna benzer bir ibareyle ifadede bulunulması ve aval verenin imzasının varlığı aranmıştır. Bununla birlikte, düzenleyenin (veya muhatabın) dışında kişilerce poliçenin

üzerine atılan her imzanın aval şerhi sayılacağı kabul edilmiştir. Kanundaki düzenleme şeklinden, söz konusu şeklin, geçerlilik için asgari şekil şartı olduğu anlaşılmaktadır. İlave yazılar aval geçersiz kılmayacaktır. Ancak senede konu borcun bir kısmı için aval verilmiş ise aval sadece bu miktar için geçerli olacaktır. Diğer bir anlatımla senede konu borca kısmi aval verilmesi mümkündür.

5- Kambyo senetleri için verilen avalin niteliğinin ne olduğu konusunda kanunda Özel bir düzenleme bulunma-

makla birlikte, avalin üçüncü kişinin filini (borcu ödemesini) taahhüt niteliğinde olduğu konusunda gerek öğretide, gerekse içtihadı birleştirme toplantısına katılan heyet üyeleri arasında bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, avalde üçüncü kişi (senet borçlusu) lehine verilen söz konusu taahhüdün bir sözleşme niteliğinde olduğu hususunda öğretide bir görüş ayrılığı bulunmakla birlikte, çoğunlukta olan üyeler bunun bir sözleşme niteliğinde olmadığı görüşünü savunmuşlar, hatta avalde eşin rızasının aranmaması gerektiğine ilişkin görüşlerinin temelini de bu yaklaşıma dayandırmışlardır. Avale ilişkin TTK'nın 700.maddesindeki “ (1)Poliçede bedelin ödenmesi, aval suretiyle tamamen veya kısmen teminat altına alınabilir.(2) Bu teminat, üçüncü bir kişi veya poliçede imzası bulunan bir kişi tarafından da verilebilir” şeklinde ve keza 702,maddedeki “(1) Aval veren kişi, kimin için taahhüt altına girmişse aynen onun gibi sorumlu olur” şeklindeki düzenlemelerden, avalin “üçüncü kişinin filini taahhüt” niteliğinde olduğu konusunda hiçbir tereddüt bulunmamaktadır.

6- “Üçüncü kişinin filini taahhüt” tabiri, mülga 818 sayılı BK'nın 110.maddesinde, “Başkasının filini taahhüt” kenar başlığı altında “Bir üçüncü şahsın filini başkasına taahhüt eden kimse bu üçüncü şahıs tarafından taahhüdün ifa edilmemesi halinde zarar ve ziyan tediyesine mecburdur” sözleriyle, keza buna eşdeğer düzeyde 6098 sayılı TBK'nın 128.maddesinde ise, “Başkasının filini üstlenme” kenar başlığı altında “Üçüncü bir kişinin filini başkasına karşı üstlenen, bu filin gerçekleşmemesinden doğan zararı gidermekle yükümlüdür” özleryle düzenlenmiştir.

7- Mülga 818 S. BK'nın 110 ve yürürlükte olan 6098 S. TBK'nın 128. maddelerinde yer alan "Üçüncü Kişinin Fiilini Taahhüt/Üstlenme" düzenlemenin "GARANTİ AKTİ/SÖZLEŞMESİ" olarak tanımlandığı gerek doktrinde, gerekse Yargıtay uygulamalarında tam kabul görmüştür. Söz gelimi Yargıtay İBHKG'nın 3.12.1967 T. ve 1966/16 E. 1967/7 K. sayılı kararında "Bir kimse, asıl borçlunun İleri sürebileceği itirazlara bakılmaksızın borcun yerine getirilmemesinden doğan zararın tazminini kabul etmesi halinde, o kimse garanti veren durumundadır. Üçüncü şahsın fiilini garanti eden, yani bu şahsın bir şey yapacağım başkasına vaat eden şahıs müstakil bir taahhüt altına girmiş olup, o şeyin yerine getirilmemesi halinde müspet ve karşılık mahiyette zarar ve ziyan tediyesine mecburdur", Yargıtay 12.HD'nin 25.12.2007 T. ve 2007/23659 - 24159 sayılı kararında ".. Borçlar Kanunu'nun 110.maddesindeki "Başkasının fiilini taahhüt" başlığı altında düzenlenmiş olan garanti sözleşmesi herhangi bir şekle tabi tutulmadığı gibi...", Yargıtay 19.HD'nin 10.11.2014 T. 2013/19331 E. - 2014/15934 K. sayılı kararında "818 sayılı BK.nun 110.maddesindeki (6098 sayılı TBK. 128) Başkasının fiilini taahhüt" başlığı altında düzenlenmiş olan garanti sözleşmesi..." şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı şekilde, BK/TBK'da "üçüncü kişinin fiilini taahhüt" olarak tanımlanan hukuki işlemin, aslında bir garanti sözleşmesi olduğu Yargıtay tarafından da oybirliğiyle kabul edilmektedir.

8- Esasen bir hukuki işlemin ya da bir taahhüdün sözleşme mahiyetinde olup olmadığı tespit için TBK'daki sözleşmelerin kurulmasına ilişkin hükümlere bakmak gerekmektedir. TBK'nın 1.maddesi uyarınca, sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak

açıklamalarıyla kurulur. İrade açıklaması, açık veya örtülü olabilir. Keza TBK'nın 6.maddesi uyarınca, öneren, kanun veya işin Özelliği ya da durumun gereği açık bir kabulü beklemek zorunda değilse, öneri uygun bir sürede reddedilmediği takdirde, sözleşme kurulmuş sayılır. Diğer bir anlatımla sözleşme önerisi örtülü olarak kabul edilmiş olur. TBK'nın 5. madde si uyarınca, sözleşmenin kurulması için de sözleşmenin taraflarının aynı anda aynı yerde bulunmaları gerekmez. Bir kambyo sözleşmesine verilen avalde de durum böyledir. Aval veren üçüncü kişinin fiilini taahhüt etmiştir. Ancak kambyo senedi üzerine attığı imza ile senet lehtarına yaptığı önemie/taahhüt, senet lehtarının açık veya örtülü kabul beyanıyla sözleşmeye (garanti sözleşmesine) dönüşmüştür. Lehtar, aval verenle aynı zamanda aynı yerde olmasa bile söz konusu imzalı taahhüdü açık veya örtülü olarak kabul ederek sözleşmenin kurulmasına imkan sağlayacağı gibi, aval verenin ismini veya imzasının üzerini çizerek veya aval beyanının yanına bu önermeyi reddettiğine ilişkin bir ifade yazmak suretiyle öneriyi reddederek, kambyo senedinin geçerliliğine olumsuz etkisi olmaksızın aval sözleşmesinin (garanti sözleşmesinin) kurulmasına engel de olabilecektir. Esasen aval bir yerde, garanti sözleşmelerinin kambyo senetleri üzerinde gerçekleşen bir türünden ibarettir (Öğretide de avalin garanti sözleşmesi mahiyetinde bir sözleşme olduğuna ilişkin geniş açıklamalar için bkz. Jale Güral, "Kefalet Akdiyle Aval Arasındaki Fark ve Benzerlikler, s.444, 445, 478, yöneliş:EsatArsebük, Borçlar Hukuku, 1950 s.932). Öğretide bu alanda yayınlanan en son makalede de ifade olunduğu üzere, avalin bir sözleşme olduğu konusunda öğretide neredeyse tam bir ittifak bulunmaktadır (M. Çelebi Can, "Avalde Eşin Rızası Aranmalı Mı?", Gazi Üniv. HFD, C.21, S.3, , Baskı T.:24.01.2018 s.65,

Dipnot 83, yöneliş: Poroy/Tekİnalp, “Aval şerhinin imzalanmasıyla değil, senedin teslimi ile hüküm doğuran bir kam-biyo sözleşmesi olduğuna” dair açıklaması, s. 207; F.Öztan, 2016, s. 164-165; Tandoğan, s.489;Karayalçın, s.220; Demirkapı, s. 104-110, Güral, s.443-445; Jacobi, 1956, s.676).

9- Öğretide sıklıkla, aval sözleşmesi ile kefalet sözleşmesi arasında benzerlik tartışması yapılmasına rağmen, bizler de tüm öğretilerde savunulduğu gibi, bağımsız ve asli borç niteliği İtibariyle avalin kefalet sözleşmesinden farklı olduğunu kabul etmekteyiz. Esasen bu karşılaştırmaların temelinde ise 1926 tarihli 865 S. ETTK’nın avale ilişkin 557. maddesinde geçen “Aval ita eden kimse kefil olduğu şahıs derecesinde mesuldür. Aval veren kimsenin kefalet ettiği deyin şekle ait nakiseden maada bir sebeple batıl olsa dahi aval verenin taahhüdü muteberdir. Aval veren kimse poliçe bedelini tediye eylediği halde mekfulünlehe ve ve anın kü-felasına müracaat hakkına maliktir” şeklindeki Alman hukukundan esinle düzenlenen ve sıklıkla kefalet sözcüğüne atıfta bulunan hükmünün sebep olduğunu düşünmekteyiz.

10- Aval sözleşmesi, kefalet sözleşmesinden farklı bir teminat sözleşmesi olmakla birlikte, 6098 sayılı TBK’nda yapılan yeni düzenlemede, ailenin korunması düşüncesinden hareketle, kefalette eşin rızasının gerekliliğine ilişkin 584 ve 603.maddesindeki düzenlemelerle kefalet ve aval sözleşmeleri arasında bağlantı kurulmuştur. Buna göre TBK’nın 584.maddesindeki düzenleme ile kural olarak, eşlerden biri, ancak eşinin rızasını alarak başkalarına kefil olabilecektir. Kefalette eşin rızasına ilişkin düzenleme ilk defa Türk hukukuna giren ve emredici bir düzenleme olmakla birlikte, 6098 S. TBK’nın 01,07.2012 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte ticari hayatta yaşanan bir takım

sıkıntıları gidermek amacıyla Kanunun 584.maddesine 28.03.2013 T. ve 6455 S.K. ile getirilen ek fıkra ile ana kurala bazı istisnalar getirilmiştir.

11- TBK'nın 584.maddesindeki avalde eşin rızasının gerekliliğine ilişkin kurala 3.fıkra ile getirilen istisnalar uyarınca, "Ticaret siciline kayıtlı ticari işletmenin sahibi veya ticaret şirketinin ortak ya da yöneticisi tarafından işletme veya şirketle ilgili olarak verilecek kefaletler, mesleki faaliyetleri ile ilgili olarak esnaf ve sanatkarlar siciline kayıtlı esnaf veya sanatkarlar tarafından verilecek kefaletler, 27/12/2006 tarihli ve 5570 sayılı Kamu Sermayeli Bankalar Tarafından Yürütülen Faiz Destekli Kredi Kullandırılmasına Dair Kanun kapsamında kullanılacak kredilerde verilecek kefaletler ile tarım kredi, tarım satış ve esnaf ve sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatifleri ile kamu kurum ve kuruluşlarınca kooperatif ortaklarına kullandırılacak kredilerde verilecek kefaletler" yönünden eşin rızası şartı kaldırılmış, böylelikle kendi ticari işletmesi, ortağı veya yöneticisi olduğu şirketin ihtiyacı veya mesleki faaliyetle kapsamında alınacak bir takım krediler yönünden yaşanan sıkıntılar ortadan kaldırılmıştır.

12- TBK'nın 584.maddesinde yer alan ve üçüncü kişilerin borçları nedeniyle kefalete karşı aileyi koruyucu hükümler, Kanunun 603.maddesindeki "Kefaletin şekline, kefil olma ehliyetine ve eşin rızasına ilişkin hükümler, gerçek kişilerce, kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak başka ad altında yapılan diğer sözleşmelere de uygulanır" şeklindeki düzenleme ile, kefalet sözleşmesi niteliğinde olmayan diğer kişisel teminat sözleşmelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Diğer bir anlatımla, kanun koyucu, kefalete karşı eşin rızasını alma şartını dolanmak amacıyla yapılabi-

lecek diğer sözleşmeler yönünden de bu dolanmanın önüne geçilmek ve aileyi, aileyle alakası olmayan üçüncü kişilerin borçlarının olumsuz etkilerinden korumak istemiştir. Kanunun gerekçesinde de ifade olunduğu gibi, İsviçre Federal BK'da sadece kefalet yönünden eşin rızası yasağı olmasına rağmen. Türk kanun koyucusu aileye verdiği daha yüksek önemden dolayı, kefaletten farklı olan ancak, kişisel teminat borcu doğuran benzer sözleşmelere karşı da, aileyle alakası olmayan üçüncü kişilerin borçları yüzünden ailelerin dağılmasının önüne geçmek istemiştir. Kanun koyucu Kanunun gerekçesinde, Kanun metninde belirtilen benzer sözleşmelerle örnek olarak, öğreti ve uygulamada "garanti sözleşmeleri" olarak tanımlanan ve TBK'nın 128.maddesinde düzenlenen "üçüncü kişilerin fiilini üstlenme" sözleşmesini göstermiştir.

13- TBK'nın 603.maddesindeki, kefalete karşı ailenin korunması uygulamasının kapsamını genişleten bu düzenlemenin kambyo senetlerine mahsus bir müessese olan "aval" kurumu için de geçerli olup olmayacağı içti-hadı birleştirme toplantısının ve daireler arasındaki görüş ayrılığının temelini oluşturmaktadır. Her şeyden önce, TBK'nın 603 .maddesinde yer alan ve kefalet için eşin rızasının aranmasına ilişkin hükümlerin başka hukuki işlemlere uygulanması İçin, 1- Bu işlemin sözleşme niteliğinde olması, 2- Kişisel teminat amacı gütmesi, 3- TBK'mn 584/3. maddesindeki istisnaların söz konusu olmaması, 4- Avalin gerçek kişi adına verilmiş olması şartlarının hepsinin bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir. Söz konusu şartlar "aval" müessesesine uygulandığında, avalin bir sözleşme niteliğinde olduğu, gerçek kişilerce de aval verilebildiği, kişisel teminat borcu doğurduğu konusunda hiçbir tereddüt

bulunmadığı, 584/3.maddede yer alan istisnalar dışındaki hukuki işlemler yönünden kefaletle ilişkin eşin rızası şartının aval için de aranması gerektiğini düşünmekteyiz.

14- Kanun koyucu. 603.madde ile eşin rızasına ilişkin hükümleri, kişisel teminat borcu doğuran diğer sözleşmeler için de aramış olup, kanun koyucu aval için eşin rızasının aranmaması gerektiği düşüncesinde olsa idi, 27/12/2006 tarihli ve 5570 sayılı Kanun ile getirilen İstisnaların arasına mutlaka “avali “ de koyabilirdi. Tam tersine kanun koyucu, kefalette eşin rızası yasağının kanunu dolanma yoluyla aşılmasını önlemek amacıyla, kişisel teminat borcu doğuran tüm sözleşmeler yönünden eşin rızası şartını aramış ve gerekçesinde de çok açık bir şekilde bu düşüncesini dile getirmiştir.

15- Kambiyo senetlerinde aval yönünden eşin rızasının aranması gerektiğine ilişkin düşüncesinde tereddüt etmeyen Ankara 4.İcra Mahkemesi, TBK’nın 603.maddesindeki düzenlemede yer alan “... eşin rızasına ...” ibaresinin Anayasanın çalışma özgürlüğüne ilişkin 13.maddesine aykırı olduğu düşüncesiyle Anayasa Mahkemesine Başvurmuştur.

Anayasa Mahkemesi konuyu ele aldığı 26.03.2013 tarih ve 2013/57-162 E.-K. sayılı kararında, toplam 17 üyenin 16’sı, TBK’nın 603.maddesinin avali de kapsadığı düşünceyle işin esasına girmiş ve kanun koyucunun, Anayasanın 41.maddesinde yer alan “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ...için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar” şeklindeki düzenlemede yer alan anayasal görevi kapsamında Devletin, ailenin huzur ve refahını korumak İçin sadece kefalette değil, üçüncü kişiler lehine kişisel güvence doğu-

ran tüm sözleşmelerde eşin rızasını aramasının ulaşılmak İstenen amaçla orantılı bir düzenleme olduğu” gerekçe- siyle TBK’nın 603.maddesinde yer alan “... eşin rızası ...” ibaresinin Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiş ve iptal istemini reddetmiştir. Her ne kadar Anayasa Mahke- mesinin gerekçesi diğer yargı organlarını bağlayıcı olmasa bile, gerekçede yer alan tespitler, herkes tarafından dikkate alınması gerekli olan son derece haklı ve yerinde tespitler olarak görülmelidir.

16- Yapılan görüşmeler sırasında, TBK’nın 603.madde- sinin sadece eşin rızasına ilişkin değil, aynı zamanda ke- faletin şekline ve ehliyeteye ilişkin düzenlemelerin de diğer kişisel teminat doğuran sözleşmelerde aranmasını düzen- leme konusu yaptığı, oysa avalin şekil unsurunun TTK’da ayrıca düzenlendiği, bu nedenle de 603.maddenin avalı kapsamadığı çoğunluk görüşü İfade eden üyelerce savunul- muştur. Oysa, her ne kadar 6102 S. TTK’nın 701.maddesi, avalin şekil unsurunu düzenlemiş ise de, burada yer alan düzenlemeler asgari şekil şartlarını İhtiva etmektedir. Şa- yet aval, bir tüzel kişi (şirket, demek, vakıf vs.) tarafından veriliyor ise veya TBK’nın 584/3 maddesinde düzenlenen istisnai haller söz konusu ise, aval için sadece TTK’nın 701 .maddesindeki şekil unsuru yeterli olmalıdır. Bununla bir- likte, aval, TBK 584/3 teki istisnalar söz konusu olmaksızın veriliyor ise, bu defa TTK 701 .maddedeki, “imza ve aval içindir” ibaresi yanında, kefalet sözleşmeleri için aranan şekil unsurunun İlaveten aval İçin de aranması her hangi bir sorun olmayacaktır. TBK. 583.maddesinde kefalet İçin aranan şekil unsurları, avalin şeklini ve esasım bozacak veya ortadan kaldıracak nitelikte değildir.

17- Çoğunluk görüşü savunan üyeler tarafından, bir ticari müessese olan aval için, TBK'daki sözleşmeler için aranan unsurların aranmasının doğru olmadığı, TBK'na nazaran TTK'nın daha özel bir kanun olduğu ifade edilmiştir. Bu yaklaşım isabetli değildir. Bir defa özel düzenleme kanun bazında değil, konu ve madde bazında olur. Diğer bir anlatımla, özel kanun / genel kanun ayrımı doğru olmayıp, özel düzenleme / genel düzenleme kavramı söz konusu olabilir. Her ne kadar bazı ticari düzenlemeler, TBK'na nazaran TTK'da daha özelde düzenlenmiş ise de (söz gelimi faiz, temerrüt vs.), ehliyet, temerrüdün genel sonuçları, sözleşme türlerine göre özel uygulama halleri, iş ticari olsa bile TBK'da çok daha özel düzenleme konusu yapılmıştır. Anılan nedenlerle çoğunluk görüşü savunan üyelerin, özel kanun / genel kanun yaklaşımlarında isabet bulunmamaktadır.

18- Çoğunluk görüşü savunan bir kısım üyelerce, avalde eşin rızasının aranması halinde kambiyo hukukunun çökeceği ve böyle bir hukuk dalanın ortada kalmayacağı savunulmuş. İse de bu görüşte de isabet yoktur. Zira, aval kambiyo senetlerinin zorunlu bir unsuru olmadığı gibi, avalin geçersiz olması da kambiyo senetlerinin geçersizliğine yol açmayacaktır. Kaldı ki, tüzel kişi tacirler tarafından verilen avallerde hiçbir zaman ve hiçbir şekilde eşin rızasına gerek olmayacaktır. Ticari piyasanın zaten büyük kısmının tüzel kişi tacirler tarafından yürütüldüğü düşünüldüğünde, TBK 603.maddesi sebebiyle geçersiz sayılabilecek aval sayısı ekal miktarda kalacaktır. Öte yandan, TBK'nın 584.maddesinde eklenen 3.fıkra sayesinde, gerçek kişi tacirler tarafından yöneticisi ve ortağı olduğu şirketler lehine veya bir ticari işletme veya esnaf işletmesiyle ilgili avaller,

mesleki amaçlı bankalardan çekilecek faiz destek kredileri, kredi kooperatiflerinden veya esnaf kooperatiflerinden çekilecek krediler yönünden eşin rızası da ortadan kaldırıldığı ve istisna getirildiği düşünüldüğünde, piyasada sırf eşin rızasının eksikliği yüzünden geçersiz sayılacak aval sayısı minimum seviyeye inmiş sayılacaktır. O nedenle, avalde eşin rızasının aranmasının kambiyo hukukunu kökünden sarsacağı ve çökmesine yo! açacağı tahmini doğru, haklı ve yerinde bir tahmin sayılmamalıdır.

19- Yine çoğunluk görüşü savunan üyelerce ve raportör üye tarafından savunulan, avalde eşin rızasının aranmasının uluslararası sözleşmelere aykırı sayılacağı ve Türkiye ile iş yapan yabancı tacirlerin ülkemize olan güvenini sarsacağına ilişkin yaklaşımda da hiçbir isabet yoktur. Her şeyden önce, bu konuda Türk hukukunda usulüne uygun olarak imzalanan ve onaylanan her hangi bir uluslararası sözleşme bulunmadığı için bu konuda ülkemizi bağlayacak her hangi bir yasal zorunluluk bulunmamaktadır. Öte yandan, kambiyo senetlerinin geçerliliği hususu 6102 S. TTK'nın 767-770 ve 819- 821.maddelerinde özel olarak düzenlenmiş olup, şekil bakımından senedin geçerliliği, borçlanmaların imza edilmiş olduğu ülkenin hukukuna tabi olduğu kabul edilmiştir. Buna göre, Türkiye'de bir çek veya senedi ciro yoluyla devir alan yabancı kişilerin, bu konuda Türk hukukunu bilip bilmemelerinin her hangi bir önemi bulunmayacağından, aksi görüşü savunan üyelerin yaklaşımlarında da bir isabet bulunmamaktadır.

Anılan nedenlerle, gerçek kişiler tarafından üçüncü kişiler lehine verilen avalde eşin rızasının aranmaması gerektiği yönündeki sayın çoğunluk üyelerinin aksi yöndeki görüşlerine katılmıyoruz.

KARŞI OY

1- 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun "Eşin rızası" kenar başlıklı 584, maddesinin birinci fıkrasında yer alan, eşlerden birinin, ancak diğerinin rızasıyla kefil olabileceğini emreden hükmünün, aynı Kanunun 603. maddesi uyarınca, aval veren kişi hakkında da uygulanıp uygulanmayacağı bu İçtihadı Birleştirme Kararıyla çözüme kavuşturulmuştur.

11. Hukuk Dairesi, evli bir kişinin, ayrılık kararı olmadıkça veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı doğmadıkça, eşinin yazılı rızasıyla aval verebileceğini; başka bir anlatımla, kefil olabilmek için gerekli olan eş rızasının, aval verme halinde de aranacağını kabul etmektedir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 12. Hukuk Dairesi ve 19. Hukuk Dairesi, 6098 sayılı Kanunun 584. maddesinin avalde uygulanmayacağına, avalin geçerli olabilmesi için, aval verenin eşinin rızasına gerek olmadığına yönelik kararlar vermiştir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 700, 701, 702 ve 794. maddelerinde düzenlenen aval, kambiyo senetleri hukukuna özgü, senet üzerine yazılacak bir beyan ile senette yazılı borcu teminat altına alan, kimin lehine verildiyse onun gibi sorumlu olmasını sağlayan, şahsi bir teminat olarak tanımlanmaktadır.

II- Ankara 4. İcra Hukuk Mahkemesince, görülmekte olan icra takibinin iptali davasında, takibe konu çekte, leh-tar ve ciranta konumundaki şirket lehine aval veren davacının, bu avalin 6098 sayılı Kanunun 584 ve 603. maddelerine göre hükümsüz olduğunu iddia ederek, aleyhine olan

takibin iptalini talep ettiği, uyuşmazlığa uygulanacak olan 6098 sayılı Kanunun 584. maddesiyle, 603. maddesinde yer alan “...ve eşin rızasına...” ibaresinin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle, Anayasanın 152. maddesi uyarınca iptalleri talep edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi “ilk inceleme” bölümünde, Anayasanın 152. ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 40. maddeleri uyarınca, Anayasaya aykırılığı ileri sürülen hükümlerin, “yerel mahkemedeki davada uygulanacak hükümler” olup olmadığını belirlemiş, “esasın incelenmesi” kapsamını 6098 sayılı Kanunun 584. maddesinin birinci fıkrasıyla ve 603. maddesinde yer alan “...ve eşin rızasına...” ibaresi ile sınırlandırmıştır. Anayasa Mahkemesinin “ilk inceleme” bölümünün konusu ile görüşülüp karara bağlanan içtihadı birleştirme konusunun aynı olduğu söylenebilir. Her iki değerlendirmenin konusu, kambyo senetlerinde aval verilmesi halinde, avalin geçerli olabilmesi için eşin rızasının aranıp aranmayacağıdır.

Anayasa Mahkemesi 26/12/2013 tarihli kararında, evli olan kişinin kambyo senetlerinde aval verebilmesi İçin Türk Borçlar Kanununun 584. maddesinin birinci fıkrası uyarınca eşinin rızasının gerekeceğine ve inceleme konusu kanun hükmünün Anayasa aykırı olmadığına karar vermiştir.

20 Nisan 2018 tarihinde verilen İçtihadı Birleştirme Kararıyla. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. 12. Hukuk Dairesi ve 19. Hukuk Dairesi görüşleri esas alınarak, kefalette eşin rızasını arayan 6098 sayılı Kanunun 584. madde hükmünün aval verme halinde uygulanmayacağına, oy çokluğuyla karar verilerek içtihat aykırılığı giderilmiştir. İBK ile

Yargıtay daireleri arasındaki içtihat aykırılığı giderilmiş ancak, bu kez Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasında içtihat aykırılığı meydana gelmiştir.

Her iki yüksek mahkeme arasındaki bu görüş aykırılığının sorun olmayacağı yönünde görüşler ifade edilmiş ise de. Anayasanın 148. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yoluyla mahkemelerce verilen kararları denetlediği nazara alındığında, bu görüşün isabetli olmadığı ortaya çıkacaktır.

Eşinin rızasını almadan aval veren bir kişi, aval verdiği senetle ilgili olarak aleyhine başlatılan bir icra takibiyle ilgili olarak açtığı takibin iptali davasında, 6098 sayılı Kanunun 603. maddesi yollamasıyla 584. maddesinin uyuşmazlığa uygulanmaması nedeniyle cebri icra tehdidi altında ödemede bulunduğunu ve hukukun yanlış uygulanmasından dolayı hakkının ihlal edildiğini belirterek, bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurabilecektir. Böyle bir durumda, bireysel başvuru talebiyle ilgili değerlendirme, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararma göre mi, yoksa Anayasa Mahkemesi kararma göre mi yapılacaktır?

Bireysel başvuruyla ilgili değerlendirme ve takdir yetkisi Anayasa Mahkemesinde olduğuna göre, hak ihlali bulunup bulunmadığına karar verilirken, yüksek mahkemenin konuyla ilgili olarak yapmış olduğu daha önceki değerlendirmesini ve kararını esas alarak, hakkın ihlal edildiğine karar vereceğini öngörmek işin tabiatına uygun bir neticedir.

III- 6098 sayılı Kanunun 603. maddesiyle, sözleşmelere yollama yapıldığı, avalin ise bir sözleşme olmayıp, kambiyo taahhüdü olarak verildiği ileri sürülerek, 584. madde hük-

münün avalde uygulanmayacağı ileri sürülmüştür. Oysa, doktrinde ağırlıklı görüş, avalin sözleşme olduğu yönündedir. Avalin nasıl verileceği ve ifade ediliş biçimi bir kambiyo işlemi olsa da, aval verme işleminden önceki aşamada, alacağını teminat altına almak isteyen kişi ile borçlu ve aval veren arasında görüşme ve anlaşma bulunmadığı, başka bir ifadeyle sözleşme bulunmadığı söylenemez.

Alacağını teminat altına almak isteyen kişi, borçlusundan herhangi bir kişinin değil, tanıdığı, ekonomik durumuna güvendiği bir kişinin şahsi teminatını ve dolayısıyla senede aval vermesini ister. Aynı şekilde, aval veren de kimin lehine ve kimin alacağını teminat altına aldığını bilerek şahsi teminat vermeyi kabul eder.

IV- Ticaret hayatındaki sürat ve güven ihtiyacı, ticari iş ve işlemlerin genel hükümlerden ayrı, özel kanuni şekil kuralarına bağlanmasını zorunlu kıldığı, tedavül kabiliyeti ve kambiyo senetlerinin soyutluğu ilkeleri gerekçe gösterilerek, 584. madde hükmünün avalde uygulanmayacağı ileri sürülmüştür.

Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, kanunlaşma sürecinde görüşe gönderilmiş ve gelen görüşler "Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" hükümlerine göre EK-3 Formuna uygun olarak Bilim Komisyonu tarafından değerlendirilmiştir.

Tasarının, "E. Uygulama alam" kenar başlıklı, "Kefaletin şekline, kefil olma ehliyetine ve eşin rızasına ilişkin hükümler; gerçek kişilerce, kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak başka ad altında yapılan diğer sözleşmelere de uygulanır. ". hükmünü içeren 603. maddesinin Tasandan çıkarılmasına yönelik görüşler ileri sürülmüştür.

Bilim Komisyonunca bu teklifle ilgili olarak; “Maddenin Tasarı metninden çıkarılmasına ilişkin teklif, uygun görülmemiştir. Çünkü, madde ile, kefaletin şekline, kefil olma ehliyetine ve eşin rızasına ilişkin hükümlerin, gerçek kişilerce, kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak başka ad altında yapılan diğer sözleşmelere (meselâ, garanti sözleşmelerine) de uygulanabilmesi amaçlanmıştır. Böylece, kefil koruyucu nitelikteki hükümlerin en önemlilerini içeren maddenin uygulama alanı genişletilmek suretiyle, kefalet dışındaki diğer kişisel güvence verilmesine ilişkin sözleşmelerin hukukî niteliklerine ilişkin farklılıkları saklı olmak üzere, güvence verenler, sınırlı biçimde yasal koruma altına alınmaktadırlar.”, değerlendirmesinde bulunulmuştur.

Bilim Komisyonu bu değerlendirmesiyle, kefaletin şekline, kefil olma ehliyetine ve eşin rızasına ilişkin hükümlerin gerçek kişilerce, kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak başka ad altında yapılan diğer sözleşmelere de hukukî niteliklerine ilişkin farklılıkları saklı olmak üzere uygulanmasının amaçlandığını ifade etmiştir.

6098 sayılı Kanunun 584 ve 603. madde hükümlerinin gerek sözü, gerekse ruhu nazara alındığında, anlamının ve kapsamının açık olduğu; sonucu itibarıyla kişisel güvence verilmesine ilişkin sözleşmeler hakkında, teminat veren kişinin evli olması halinde, bu teminatın geçerli olarak kurulabilmesi için eşin rızasının arandığı; 584. maddenin üçüncü fıkrasında, eş rızası aranmayan, istisna kapsamına giren kefaletler arasında avale yer verilmediği ve yukarıda belirtmiş olduğum gerekçelerle, kanunun sözüne ve ruhuna uygun düşmeyen sayın çoğunluğun görüşüne katılamıyorum.26/04/2018

KARŞI OY YAZISI

Türk Borçlar Kanunu (TBK) 584. maddede kefalette eş rızası düzenlenmiş olup, bu madde eşin sözleşme ehliyetine ilişkin özel bir düzenlemedir. TBK 603. maddede ise kefaletin şekline, kefil olma ehliyetine ve eşin rızasına ilişkin hükümlerin, gerçek kişilerce, kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak başka ad altında yapılan diğer sözleşmelere de uygulanacağı belirtilmektedir. Poliçe kefaleti olarak da adlandırılan ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda (TTK) yer alan yollama maddeleri (778 ve 818. maddeler) nedeniyle bono ve çek içinde uygulanan aval, kişisel güvence verilmesine ilişkin sözleşme niteliğinde olduğundan 603. madde aval için de uygulanması gerekli açık bir kanun hükmü olup avalde eş rızasının aranması zorunludur.

Bu görüşe karşı TTK'nun özel kanun olduğu, avalde eş rızası aransa idi bunun TTK'da düzenlenmesi gerekeceği, kambyo senetlerinin mahiyeti ve tedavül kabiliyeti nedeniyle genel kanun olan TBK hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı görüşü getirilmekte ise de açık kanun hükümleri ile de TBK hükümlerine gidilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

TTK 1. ve TBK 646. maddedeki düzenlemelerin sonucu olarak TTK ve TBK, Türk Medeni Kanunun ayrılmaz birer parçasıdır. Bu nedenle aksine açık bir kural olmadıkça TTK'da düzenlenen konulara ilişkin olarak genel hüküm niteliğini taşıyan TBK ve TTK hükümleri uygulanmalıdır. Bunu TTK 670. maddede yer alan "sözleşme ile borçlanmaya ehil olan kişi, kambyo senetleri ile borçlanmaya da ehildir." düzenlemesi de zorunlu kılmaktadır. Çünkü avalde ehliyet TTK'da öngörülmüş, ancak neler olduğu açıkça dü-

zenlenmemiş olduğundan, 670. maddenin de zorunlu sonucu olarak TBK ve TMK hükümleri uygulanmalı ve avalde eş rızası aranmalıdır.

Yerleşik yargısal uygulamalar da aval ehliyeti konusunda TBK ve TMK hükümlerinin uygulanacağı yönündedir. (Örnek: HGK 2017/12-1149 E. 2017/2029 K.,19.HD. 2007/1763 E. 2007/5980 K.. 12. HD. 2016/27009 E. 2018/462 K. , 19. HD. 2005/9397 E. 2005/11351 K, 12. HD. 2002/4866 E. 2002/6062 K. ve 6. CD. 1992/10470 E. 1993/503 K. sayılı kararlar) Ticari vekilin, vesayet altında bulunanın, yaşı küçük olanların aval ehliyeti için hatta önceki Medeni Kanun uygulamasında eşin aval ehliyeti için TBK ve TMK'da yer alan ehliyet hükümleri uygulanırken, eşin aval ehliyetiyle ilgili olarak TBK 603. maddenin uygulanamayacağını kabul edilmesinin kanuna dayalı bir açıklaması bulunmamaktadır. Ayrıca bu sonucun kabul edilmesi; vekil, ticari vekil, küçükler ve kısıtlılar için getirilen ve TBK ile TMK'da yer alan ehliyet kurallarının da bu kişileri ilgilendiren aval işlemlerinde uygulanıp uygulanmayacağı tartışmasını da beraberinde getirecek, uygulamada tereddüt ve duraksamalara yol açacaktır.

TTK'daki hükümlerle, bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlarda yazılı özel hükümlerin, ticari hükümler olduğu (TTK 1) TMK ve Borçlar Kanununun genel nitelikli hükümlerinin, uygun düştüğü ölçüde tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanacağı (TMK 5) düzenlemeleri de TTK'daki aval için TBK ve TMK hükümlerinin uygulanmasını mümkün ve zorunlu kılan düzenlemelerdir.

Ayrıca aval için 603. maddenin uygulanmayacağı ko-

nusunda avalin sözleşme olmayıp tek taraflı işlem olduğu tezi ileri sürülmekte ise de avalin niteliği ve sonuçları gözetildiğinde sözleşme sayılması gerektiği açıktır. Aval şerhinin sadece aval veren tarafından imzalanması TTK 702. maddede yer alan şekil koşulunun sonucudur. Bu TBK 14. maddede yer alan “yazılı şekilde yapılması öngörülen sözleşmelerde borç altına girenlerin imzalarının bulunması zorunludur” düzenlemesiyle uyumlu bir kural olup kanun sadece borç altına girenin imzasını aradığından diğer tarafın imzalamamış olması avalin sözleşme niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. Bir taraf aval vermiş ve diğer taraf da borç ödenmediğinde aval verene başvurduğuna göre bu avalin sözleşme olmasının sonucudur. TBK 1. maddede yer alan sözleşmenin, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulacağı, irade açıklamasının, açık veya örtülü olabileceği düzenlemesi de açıkça bu sonucu gerektirmektedir.

Avalde eş rızası aranması kambyo senetlerinin mahiyetine de aykırı değildir, mevzuatımızda Kambyo senetlerinde bir imza bağlayıcı değilse diğer imzaların geçerliliğinin bundan etkilenmeyeceği (TTK 677). avalin yer yoksa alonja da yazılabileceği (TTK 701), eş rızasının, sözleşmenin kurulmasından önce veya en geç kurulduğu sırada verilmesinin şart olduğu (TBK 584) düzenlemeleri ve 584. maddenin sonucu olarak eşin rızasını içeren belgeyi alıp yanında taşıması, ve imzayı atınca da teslim etmesinin yeterli olması nedeniyle avalde eş rızası aranmasının kambyo senetlerinin mahiyetiyle bağdaşmadığı da kabul edilemez.

26.12.2013 tarihli 2013/57 Esas 2013/162 karar sayılı Anayasa Mahkemesi kararında da aval TBK 603. madde kapsamında görülmüştür. Anayasa Mahkemesinin uygulama-

nacak kural olarak kabul edip işin esasına girmiş olması ve bu ön sorun hakkındaki karşı oy yazısı içeriğinden avalın 603. madde kapsamında görüldüğü açıktır.

Ticari hayatı korumak önemli ama aileyi korumak çok daha önemlidir. Yasa koyucu ticari hayatın korunması konusunda tedbir alma gereği duymuş ve 2013 yılında 584. maddeye fıkra ekleyerek getirdiği istisna düzenlemesi ile yeni sınırlar çizmiş fakat bu istisnalar arasına avalu koymamıştır.

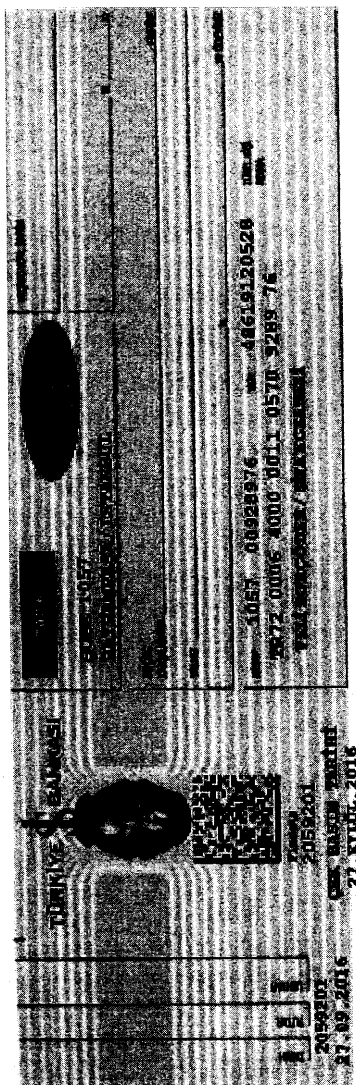
Belirttiğim nedenlerle TBK 603. maddenin aval için de uygulanması gerektiği ve avalın geçerliliği için eş rızasının gerekli olduğu görüşünde olduğumdan aksi yöndeki değerli çoğunluk görüşüne katılamıyorum.

a) Karar konusu içtihat ayrılığını ve kararı özetleyiniz.

b) Karardaki karşı oy gerekçeleri nelerdir?

c) Kararı ve karşı oy gerekçelerini ana hatlarıyla değerlendiriniz.

IV. KAREKODLU ÇEK ÖRNEKLERİ

01 10 205920100541057:000000009289725

КАТЕГОРИИ

WOMEN'S T-SHIRT

YALINZ

總編

© 2004 Blackwell Publishing Ltd
Journal of Internal Medicine 255: 103–110

Warrant Officer M. J. H.

1996-1997

पुस्तकालय
Central Board of Secondary Education
नई दिल्ली

Kategorie Wert: -
Kategorie Vorkauf: -

Kompakte Varianten:

II

અભિજ્ઞાન

Small Business

KURPUS ÖDEYİNİZ.

Kapitel 11: Die Sprache der Kunst

100

1

ÖNERİLEN KAYNAKLAR

ARSLANLI, Halil, Ticari Senetler, İstanbul 1954.

**AYHAN, R./KARAHAN, S./ARSLAN, İ./ÇELİK, A./
ÜNAL, M.**, Ticaret Hukuku Uygulamaları (2 Cilt), Konya
2010.

BOYACIOĞLU, C./ÖZEL B., Ticaret Hukuku
Uygulamaları-II (Kıymetli Evrak Hukuku), Ankara 2016.

BOZER, A. /GÖLE, C., Kıymetli Evrak Hukuku, An-
kara 2015.

DEMİRKAPI, Ertan, Kambiyo Senetlerinin Aval Yo-
luyla Temini, İzmir 2005.

DEMİRKAPI, Ertan, Kambiyo Senetlerinde İhbar Zo-
runluluğu, Ankara 2011.

DOMANIÇ, Hayri, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. IV,
İstanbul 1990.

DOMANIÇ, Hayri, Karşılıksız Çek, İstanbul 1983.

DONAY, Süheyl, Son Değişikliklerle Çek, Kırklareli-
Vize 1990.

ERDEM, Nuri, Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde
Değişiklikler (Tahrifat), İstanbul 2008.

ERİŞ, Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 2000.

GÖLE, Celal, Çek Hukuku, Ankara 1989.

HELVACI, Mehmet, Çek Kanunu Tasarısı'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi, BATİDER. 2009, S. 4, s. 229 vd.

HIRSCH, E. Ernst, Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul 1948.

İMREGÜN, Oğuz, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1998.

İNAN, Nurkut, Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, Ankara 1968.

KARAHAN, Sami (Edit.), Ticaret Hukuku Pratik Çalışmaları, Ankara 2016.

KARAYALÇIN, Yaşar, Ticari Senetler, Ankara 1970.

KENDİGELEN, Abuzer, Çek Hukuku, İstanbul 2019.

KENDİGELEN, Abuzer, Çek Hukuku, İstanbul 2007.

KENDİGELEN, Abuzer, Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Çeke İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi, BATİDER. 2009, S. 3, s. 27 vd.

KENDİGELEN, Abuzer, Çek Kanunu Tasarısı Taslağının Hukuki Açından Değerlendirilmesi, Hukuki Perspektifler Dergisi, 2006, S. 8, s. 178 vd.

KENDİGELEN, Abuzer, Yeni Türk Ticaret Kanunu, Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler, İstanbul 2012.

KINACIOĞLU, Naci, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1993.

KIRCA, İsmail, 5941 Sayılı Çek Kanunu (Konferans), Ankara 2010.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, Borçlar Hukuku Dersleri, 1. Fasikül, İstanbul 1985.

MOROĞLU, Erdoğan, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Değerlendirme ve Öneriler, İstanbul 2012.

MOROĞLU, E. /KENDİGELEN, A., İctihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul 2014.

NARBAY, Şafak, Çekten Cayma ve Ödeme Yasası, İstanbul 1996.

NARBAY, Şafak, 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, Terazî Hukuk Dergisi, 2010, S. 43, s. 65 vd.

ÖZGENÇ, İzzet, Çek Kanunu, Ankara 2010.

ÖZTAN, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997.

ÖZTAN, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2012.

ÖZTÜRK DİRİKKAN, Hanife, Kıymetli Evrakın Ziyat ve İptali, Ankara 1990.

POROY, R. /TEKİNALP, Ü., Kıymetli Evrak Hukuku Esasları (5941 Sayılı Çek Kanununun Yorumu İle), İstanbul 2010.

PULAŞLI, Hasan, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2011.

PULAŞLI, Hasan, Yeni Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat, Ankara 2010.

REİSOĞLU, Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 1998.

REİSOĞLU, Seza, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, [www. tbb. org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari \(07012010pdf\)](http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari(07012010pdf).).

SARIKAYA, Merve, Kambiyo Senetlerinde Teminat Kaydı, İstanbul 2018.

SUNGURBEY, İsmet, Borç İkrarı ve Borç Vaadi, İstanbul 1957.

TEKİL, Fahiman, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1994.

TEKİL, Müge, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 1997.

TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993.

TEOMAN/KENDİGELEN, Ticaret Hukuku Uygulamalı Ders Örnekleri, İstanbul 2010.

TEOMAN, Ömer, Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa İle Yapılan Değişiklikler, BATİDER. 2009, S. 2, s. 27 vd.

TUNA, Ergun, Ticaret Hukuku, C. III, Kıymetli Evrak, İstanbul 2000.

TÜZEMEN ATİK, Ebru, Açık Kambiyo Senetleri, Ankara 2017.

UZUNALLI, S./ YILDIRIM, A. H., Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2015.

ÜLGEN, H./HELVACI, M./KAYA, A./NOMER ERTAN, F., Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 2019.

ÜLGEN, H./HELVACI, M./KENDİGELEN, A./KAYA, A., Kıymetli Evrak Hukuku, Ders Kitabı, İstanbul 2013.

ÜNAL, Mücahit, Sermaye Piyasası Araçlarının Kaydi-
leştirilmesi, Ankara 2011.

YASAN, Mustafa, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz
Zenginleşme, Ankara 2008.

YILMAZ, Lerzan, Kambiyo Senetlerinde Def'iler, İs-
tanbul 2007.